

# actualitatea literară

nr. 139, anul XV

ianuarie-februarie 2026

■ revistă a unirii scriitorilor din românia ■

■ [www.actualitatealiterara.ro](http://www.actualitatealiterara.ro) ■

■ **Nicolae SILADE:**  
Despre lucrurile cele  
mai importante în viață

■ **Christian W. SCHENK:**  
De ce revistele literare  
evită critica obiectivă?

■ **Magda URSACHE:**  
Eminescu, totdeauna!

■ „Poezia poate salva lumea...”  
Nicole Sere, în dialog cu  
George Motroc

■ **cronici  
literare de:**  
Radu CIOBANU,  
Adrian Dinu RACHIERU,  
Gheorghe SECHEȘAN,  
Ela IAKAB, Ana DOBRE,  
Zenovie CÂRLUGEA,  
Ionel BOTA



**Camelia  
Moruța Baciu**

■ **poezie:**  
Ioan Barb,  
Teodor Dume,  
Mariana Feride,  
Mihail Gălățanu

■ **meridiane** ■ **Graf Dorka**  
Traducere de Nicoleta CRĂETE  
**Anna Keiko**  
Traducere de George Nina ELIAN



Nicolae SILADE

# Edi tor ia

## Despre lucrurile cele mai importante în viață

Sunt foarte multe lucruri importante în viață, dar cel mai important, după părerea mea, este cunoașterea. Bineînțeles că la cunoaștere se ajunge numai prin dragoste, prin acea dragoste despre care vorbea Apostolul Pavel în Epistola întâia către Corinteni, cărora le amintea care sunt cele mai importante lucruri din viața creștinului: „Și acum rămân acestea trei: credința, nădejdea și dragostea. Iar cea mai mare dintre acestea este dragostea”. Da, este vorba despre acea dragoste care te dezleagă de lume și te apropie de Dumnezeu. Pentru că adevărata dragoste este atunci când iubești împrejurul tău ca pe înlăuntrul tău, cu alte cuvinte: când iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși. Iar la asta se ajunge foarte greu. Pentru că trebuie să renunți la tine însuși ca să te câștigi pe tine însuși. Precum se zice „Cine își va păstra viața o va pierde și cine își va pierde viața pentru Mine o va câștiga”. Greu de înțeles! Dar și mai greu va fi pentru cei care nici nu cred, nici nu vor să înțeleagă. Cât despre cei care nu pun niciun preț pe lucrurile cele mai importante în viață sau cei care neagă valoarea lor, înlocuindu-le cu altele, fără nicio valoare, ei sunt definitiv pierduți, ei nici nu există, deși trăiesc și se desfată probabil în umbra averii lor. S-a spus și se mai spune că sănătatea e cea mai bună dintre toate. E adevărat, dar pentru mulți această zicere se referă doar la sănătatea trupească, nicidecum la cea sufletească, nicidecum la cea morală. Și dacă nu se referă la toate cele trei, atunci acea sănătate nu e deloc sănătoasă. Sunt unii care cred că știu totul, dar în realitate ei nu știu nimic. Și nici măcar nu știu că nu știu nimic. Și chiar dacă, prin absurd, ar ști totul, ei nu vor cunoaște, nu vor cunoaște nimic, darmită totul. Pentru că între știință și cunoaștere unii fac o mare confuzie. Deși sunt lucruri total diferite. Și nu există nicio legătură între ele. Spuneam mai sus că lucrul cel mai important în viață este, după părerea mea, cunoașterea. Da. Iar cel care vrea să cunoască totul îl va cunoaște într-un final pe care cunoaște totul, pe cel care este Totul, pe cel care Este, adică Dumnezeu. Iar Dumnezeu este Dragostea.

**„Sunt foarte multe lucruri importante în viață, de care ne dăm seama mai devreme sau mai târziu. Pentru unii, e sănătatea, pentru alții copiii, pentru alții banii, călătoriile, băutura sau aventurile etc. Pentru mine însă, dragostea și credința sunt cele mai importante. Și cum nu poți ajunge la una decât prin cealaltă, trebuie să le cauți înlăuntrul tău, unde le găsești contopite într-un singur cuvânt: Dumnezeu.”**

## ilustrațiile numărului



Ilustrăm acest număr cu lucrări semnate de Costin Brăteanu, realizate prin tehnica colajului cu materiale reciclate, în special metal.

# O nouă întoarcere a Cititorului

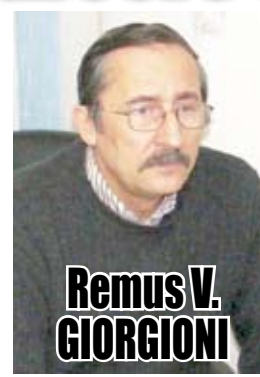
Cu ani în urmă (după o călătorie în State) am publicat în „România literară” un eseu cu titlul *Întoarcerea Cititorului*, care a fost bine primit și de redacție și de cititori. Încă de pe atunci am acumulat impresii complementare, materializate în fișe/însemnări, peste care am dat din întâmplare recent. Și m-am gândit că ar fi păcat să rămână ne-fructificate. Între timp – de parcă n-ar fi fost deja complexă până la insuportabil – problema lecturii s-a complicat iremediabil prin intruziunea internetului și a aceluia fenomen planetar: I.A. Spuneam acolo ceva de genul (citez din memorie, de aceea nu ghilimetez): După întoarcerea Autorului - la masa de scris -, a Personajului în pagină, *de pe cloauri*, este timpul să ne gândim și la o întoarcere a Cititorului la raza siderală a veiozei sale din colț; așezată în stânga unui fotoliu „inteligent”: fotoliu tăbăcit de șezutul unui cititor static-dar-și-statornic...” Cât privește vizitarea-revizitarea unei cărți, am spre ilustrare o imagine practică. În California există poate cele mai multe plaje mirifice pe kilometru pătrat: Corona del Mar (cu un celebru „Inspiration Point”), Long Beach - care o are pe Queen Mary trasă la chei - ; Laguna Beach, Laguna Niguel. Ori San Clemente, la care se ajunge, din „pisi-eici”: PCA, Pacific Coast Highway, pe El Camino Real... Când le vizitezi prima dată și se pare ceva ireal. Dar când ajungi acolo de două-trei ori pe an nu te mai atrage strălucirea soarelui pe val, ci îți sare în ochi puiul de focă eșuat dimineața pe țârm și neridicat; grămezile de sargase, amestecate cu resturi aduse de val („oase de corăbii”) ca niște „baligi” de inorog. În locul pier-ului lung, înaintând adânc către larg, construit din lespezi și stabilopozivi vezi doar „peștera” săpată în țârmul stâncos și închisă cu un grilaj; loc de depozitare pentru uneltele folosite de cei care întrețin plaja. Dar cu lectura cărți este tocmai invers: cu cât citești și recitești de mai multe ori textul unui roman, cu atâta simți că te îmbogățești. Cu condiția să te îndemne la re-lectură!

Pe de altă parte, lectura unei cărți se mai compară cu un câmp, lan de lucernă „atacat” de un lanț de coșai (sunt sigur că nu prea știți despre ce e vorba! Aceasta era pe timpuri o imagine obișnuită la mine la țară). Numai ce îi vedeai înșiruiți unul după altul, la o distanță de câțiva metri, doborând la pământ iarba în „brazde”. După ceai mai leneși însă iarba rămânea doar strivită - sau pur și simplu culcată la pământ, nicidecum tăiată/cosită. Tot la fel există câte-o lectură în mijlocul căreia simți cumva că înoți contra curentului; străbați un hățș de selvă prin care trebuie să-ți croiești drum cu maceta... Iar după o vreme, când ai vrea să o recitești, trebuie să „revizitezi” însemnările de pe pagina albă de la sfârșitul cărții spre a-ți aminti despre ce era vorba.

Este cazul unor cărți precum *Sub vulcan* de Malcolm Lowry; mai vorbim apoi și de *Ulyse* sau *Jocul cu mărgele de sticlă*: cărți excelente în fond, dar dificil de parcurs și de reținut/rezumat. Cărți care trebuie tratate ca un teritoriu de cucerit – câmp de cosit... Adevărată lectură este un act de cutezanță, demers temerar: urmărești cât de greu se înaintează în „defrișarea” conținutului cărții: mai întâi o cincime, apoi o treime, doime. Ca într-un timp oarecare să te trezești ajuns la țârm. Pe o plajă sau coastă, unde să îți agăți în primul palmier regretele că ai ajuns prea curând la liman. Când deasupra mării de hârtie se desfășoară colile înstelate ale cerului, pe care vântul le tot frunzărește, nicidecum citește... În cazul fiecărui cititor pasionat sunt momente în care atenția cade într-o semi-adormire; pasaje pe care te vezi nevoit să le reiei în mod repetat spre a putea ajunge la sens. (Și toate acestea țin de acea multașteptată întoarcere...)

### Literatura: cale de mijloc, aurită și înflorită. Oameni și (ro)boți

Arhicunoscuta *aurea mediocritas* își are acoperire în plan spiritual-religios prin Calea cea strâmtă din Evanghelii. Dacă extrapolăm ideea la domeniul culturii/literaturii, am putea opina astfel: odată apucat pe calea cea strâmtă a învățării „meseriei”, a deprinderii cu cuvântul scris – care presupune în primul rând multe ore de stat pe amintitul fotoliu – Autorele iese din rând, din gloată. Iar calea de mijloc, în



Remus V. GIORGIONI

speță, ar fi ca literatura să facă media ponderată - la nevoie, să chiar danseze pe sârmă! - între realitatea dură și ficțiunea pură. (De aici încolo încep să i se aplice unele precepte pauline, cum ar fi „mă port aspru cu trupul meu”...) Un aspirant la viața literară – nu zicem „gloria”, fiindcă aceasta este aleatorie – trebuie să se supună, ca un călugăr novice, la numeroase exerciții spirituale, care îl deosebesc de omul de rând, scoțând din el în final un ascet. El va abandona definitiv „calea cea largă” pe care circulă restul omenirii, cei străini de preocupările sale. Aici se cuvine făcută, parantetic, o paralelă cu situația credinciosului: pe când majoritatea omenirii nu are nici o treabă cu Dumnezeu și cu sufletul nemuritor, *homo religiosus* își urmează destinul, merge pe calea cea strâmtă. Își urmărește vocația credinței, cum celălalt – a talentului.

Trecem așadar peste repercusiunile teologice ale acestei dihotomii: peste faptul că doar calea cea strâmtă este propice mântuirii sufletului și ne oprim la cazul literaturii; la nicașianul „Dumnezeu al culturii”. Ea însăși este condiționată de niște restricții, chiar „autoflagelări” (Biblia avertizează: odată porniți pe Cale, nu (mai) puteți face orice voiți). În altă – sau poate aceeași – ordine de idei, ni se pare înfinit benefică întâlnirea dintre sacru și profan, a literaturii cu religiosul: această întâlnire admirabilă evită transformarea literaturii într-o religie autonomă. „Mântuirea” prin cultură este relativă: depinde de mulți factori și, în ultimă analiză, de capriciile posterității. Niște preocupări elevat-culturale: timp, nervi – viață dedicată culturii te pot mântui eventual de banalul cotidian; nu au nicio conotație soteriologică, redemptivă. Mereu preocupat să te „salvezi” prin cultură, d.p.d.v. etico-estetic, vei putea ajunge o persoană morală, un om superior, elevat, cult și bine-crescut; bine văzut. Dar sufletul tău veșnic va rămâne tot nerezolvat (în sensul promovat de Andrei Pleșu în *Minima moralia*).

Am reținut din conferința lui Mihai Maci, susținută la București în martie (publicată apoi în „România literară” în aprilie) câteva aspecte care au tangență cu subiectul nostru. Filosoful orădean îi consideră pe profetii biblici alături de „strămoșii îndepărtați” ai speciei: cum ar fi Nimrod, Ghilgameș, sau de traģicii greci; care nu doar (că) ne vorbesc și azi, ci „dau glas gândului nostru”. În conferință venise vorba, la un moment dat, despre atitudinile și credințele omului tradițional – sau cel arhaic – și despre o anume ordine „ce adună împreună cerul și pământul”. Conferențiarul dă glas ideii de deschidere: acea deschidere în care „viața și munca oamenilor se împlineau pe verticala credinței”. (Adevărata spiritualitate a vieții umane se împlinește prin acele „ritualuri care dădeau sens vieții”). Viața – și memoria - tradițională a unui popor, comunități umane în general include, între cei în viață, pe copiii nenăscuți, dar și morții neamului.

Aici ne vedem nevoiți să facem o scurtă paranteză cu iz personal-existențial. Când poetul Ion Gheorghe - cunoscut ca naționalist comunist și ateu - m-a chemat să citesc în cenaclul său „Dacia Phoenix”, preumblându-ne împreună prin zonă dăm peste o biserică cu nume de „Sfinții”; pe care poetul mi-o indică să o rețin ca punct de orientare/reper. „Vedeți, domnu Gheorghe – zic eu – , tot sfinții sunt punctele noastre de reper!” Iar acum să revenim la oile noastre. Zice, în acest sens, și Mihai Maci, evocând un dicton popular: „Atunci când nu mai vezi clopotnița din sat (înseamnă că) te-ai rătăcit!” Aici filosoful științei extrapolează în mod minunat: un turn/turlă de biserică nu este doar un punct de reper geografic, ci o axis mundi – reper spiritual care „leagă cerul, pământul și lumea de sub el, Creatorul și muritorii...” Un întreg „ritual al consacării”, care dovedește că nu suntem doar carne și sânge, ci suflet și duh/conștiință. (A nu știu câtă – a opta? - generație de (ro)boți A.I. pretind a avea conștiință. La aceasta, orice om cu capul pe umeri ar trebui să pronunțe doar aceste două consoane N!...)

Încercăm să decelăm aici unele din cauzele îndepărtării acelei entități sensibile – Cititorul – de producția literară a momentului: începutul de secol XXI, cu toate complicațiile cunoscute. ■ **Continuare în pagina 10**



Magda URSACHE

# Eminescu, totdeauna!

„Eminescu, națiunea și cultura – ca idei identitare – ne-au construit destinul de ființă colectivă.” Și altă replică, una obraznică: „Din punct de vedere psihologic, nu există popor român”. Națiune? „Nu există națiuni, ci indivizi.”

Acum, împotriva poemului-capodoperă s-a constituit un comando: *Doina* ar fi un argument pentru o Românie troglodită și extremistă. Eminescu asta trebuie purificat etnic. „Țara mea de glorie, țara mea de dor” nu-i nicio scofală, iar „noi locului ne ținem” nu-i decât o inerție comunistă, „îndemnul de-a rămâne în subdezvoltarea tradițională”.

Veți întreba: intelectualul subțire nu consumă *Doina*? Foarte bine, înseamnă că va fi mai sărac de Eminescu. Aruncă și el o piatră, ca nebunul din grădina lui Șuțu. E iarăși la modă piatra, așa cum era pe vremea lui A. Toma, care-l surclasa pe Eminescu. Scrisese Eminescu *Somnoroase pasărele*, Toma scrisese *Piuci și puii lui mici*.

De altfel, intelectualul subțire nu con-

cism, ca, de altfel, și Mircea Eliade.

Dăruirea de sine, spiritul de jertfă sună unora proto-legionar. Și asta pe urmele lui Moses Rosen, pentru care Eminescu era „precursor”. Al cui? Al fascismului! Și-l citez: „legionar, huligan, pornograf, sifilitic”. Atunci a reacționat Alexandru Oprea, a cărui dispariție rămâne suspectă. În conferința susținută la Radio, în 1939, directorul ziarului „Curentul”, Pamfil Șeicaru, singurul gazetar condamnat la moarte, în contumacie, de Tribunalul (stalinist) al poporului, a explicat, cui a vrut să-l audă, de ce a iritat „conservatorismul naționalist” al lui Eminescu. Mihai Eminescu, a rostit Șeicaru, a fost un „realist politic”, n-a ținut cu niciun partid. Nici „simbriș” la conservatori n-a fost, nici n-a agreat „liberalismul venetic”. A făcut gazetărie din tranșea adevărului și a plătit cu boala și cu moartea pentru asta.

Or, în zile ca ale noastre, sacrificiul pentru popor e disprețuit. Îi irită și acum pe iliesceni și pe petricani, pe emilieni, pe băsești, pe guverneri, pe stolojanibolojani și pe câți alții.

Parlamentul e și acum „fabrică de palavre”. Iau cumva în seamă ce le-a spus senatorilor și deputaților cel mai prob gazetar că „limba și legile ei dezvoltă cugetarea”? Cum gândești, așa vorbești. Clasicii sunt cuceritor de clari.

În „Timpul” din 26 ianuarie, 1882, Eminescu scria: „Nu zicem că sub cerul acestei țări să nu trăiască și să înflorească oameni de altă origină.”

Dar ceea ce credea – sprijinindu-se pe vorbele bătrânului Matei Basarab – era că în linia întâi a țării trebuie să fie elementul național: „stă scris în cartea veacurilor ca acest element să determine soarta și caracterul acestui Stat.”

Poate că astfel n-ar fi lipsit președintele (Iohannis) de la Ziua Națională, an 2025 și nici Fritz n-ar nesocoti caracterul românesc al Statului, aruncând bani mulți pe gazonul verde de acasă, în loc să repare măcar vreo școală, vreun spital.

Iar Andraș Demeter vrea musai desființarea Institutului Național al Patrimoniului. De coiful dăcic a avut grijă Turcan. Ca să rămânem „în marginile adevărului”, autohtonii trebuie să primeze în Stat, nu „evreo-levanticii”, scrie Eminescu. Unde e aici antisemitism, fobie de străini? E vorba, strigă Șeicaru, de „invincibilul realism al unui răzeș”.

Numai că sonorul Eminescu trebuie diabolizat ca având maladia mentală a antisemitismului. Și mă întreb – a câta oară? – de ce antiromânismul nu-i etichetat, ca și antisemitismul, boală mentală. Urâte amândouă, deopotrivă.

După ce i-a corectat erorile de gândire („naționalist, xenofob, cu pulsuni rasiste și antisemite”), profesorul N. Manolescu a revenit la aprecierea „conservator radical”, bine știind că marea literatură e conservatoare.

Nu numai Eminescu este considerat depășit, „temă epuizată”, ci întreaga noastră cultură, susțin câțiva profi univ, cel mai virulent fiind Ghiță de la Craiova, școlit în Japonia.

Și nu *sine ira et studio*, cum cerea Tit Livius, ci cum îl parafraza Păstorel Teodoreanu: sine studio et ira. Cu mânie și fără știință de carte.

Apărători, ca Mihai Cimpoi, A.D. Rachieru, Nae Georgescu, Ioan Țicalo, Zenovie Cărlugea se opun ideii că n-ar trebui să rămânem la Eminescu. Cel mai constant fiind Virgil Diaconu, „Cafenea literară” primind, în 15 ianuarie 2026, Titlul de Cavaler al Ordinului Eminescu. Cei mai sus numiți rămân argumentat la Eminescu și nu se lasă prostiți de „încrămășirea în proiect”. Scrie Cărlugea, în *Despre gazetarul Eminescu* („Acolada” nr. 11, noiembrie, 2024), să nu cedăm în fața unui „prostologhicon”, ca *woke* sau *cancel culture*.

Adrian Dinu Rachieru ripostează con-

tra detractorilor care-l vor „mumificat”, ba chiar se simt datori să tragă fermoarul peste sacul negru de plastic și să-l arunce pe Eminescu în debaraua literaturii. Nu *Ideea Eminescu* (cum scrie Blaga în *Trilogia Culturii*) o acceptă ceata noilor canonici de bătaie lungă, ci să se taie gâtul clasicilor, ca literatura nouă să pornească *ex nihilo*. *Nihil*?

În ce mă privește, n-am nici un sentiment prohibitiv să spun „Eminescu, totdeauna”, sau, ca C. D. Zeletin, „Necotent, Eminescu.” (1997, vă rog!), în ciuda celor care-l vâra în patul lui Procust.

Un soi de reporteră post-socialistă l-a întrebat pe Petru Ursache dacă în anul 2000 va mai fi citit Eminescu. I-a întors spatele fără un cuvânt. Tocmai scrisese despre „dioscurii” Eminescu și Caragiiale, unul cerând „Cinste și gramatică” (Caragiiale), celălalt, „Gramatică și cinste”. I-aș fi răspuns conținei cum o cheamă și cu ironie și fără, că eu îl citesc pe Eminescu „de-atâtea ori, de-atâtea ori... și noaptea, totdeauna”. Să-l lăsăm pe gazetar „pe ruinele lumii de ieri”, cum cerea Crohmălniceanu, în anii cincizeci? Dar Eminescu face literatură și când face publicistică. Mă raliez și în privința asta cu Zenovie Cărlugea și cu Ion Dur.

Și de ce n-ar fi deificat Eminescu, când opoziții de școală Boia îl vor demitizat? În acest context, *mit* înseamnă *făcătura*. Iar Eminescu e demonizat pe bancnota de 1 leu, dar și ca „geniu fals”.

Și pentru că „Ministerul Comediei / salvarea României” de ce nu s-ar fi lăudat la ProTv (e tot ce vrei) un colecționar cu piesa de rezistență a colecției sale? O monedă (calpă) cu Eminescu tânăr pe-o față și pe cealaltă cu secera și ciocanul, plus sigla Uniunii Sovietice, în chiriliță.

Doar s-a afirmat că Eminescu are o structură stalinistă, ca și urmașul său, Noica. N-a scris, cu mâna lui, în introducerea la *Sentimentul românesc al ființei* că „un popor este o bună închidere ce se deschide”? În alte cuvinte, ca să fie deschidere, trebuie să fie întâi o bună închidere. De curând, un ambasador al României în UK l-a declarat „totem al tribului nostru”. S-a mai aruncat în Eminescu ba cu cărămida, ba cu pamfletul, ba cu teza fără atenteză, ba cu epigrama. Dar, ca să fim drepti cu contemporanii lui, pe Macedonski, pentru nefericita epigramă din vara lui 1883, erau să-l linșeze, să-i dea foc la casă și o merita. Oricum, nici de *lynching* cultural n-a scăpat.

Ce-i cu totul și cu totul aberant e că acum înjurătura a devenit rentabilă, aduce beneficii. Un eseist (i-am uitat numele), care a susținut în „Dilema” că Eminescu n-ar fi decât un superstar, umflat cu pompa de bicicletă de național-ceaușiști ca să devină „fenomen de masă”, a fost medaliat de Emil Constantinescu, fostul președinte, tocmai cu medalia „Mihai Eminescu”, așa cum a anunțat Monitorul Oficial.

Emil fusese rău consiliat (de Zoe Petre, probabil) să le spună veteranilor de război, la mausoleul de la Mărășești, că „trecutul nu ține de foame.”

Cei puțini, rămași în viață, și văduvele lor o știu pe pielea lor, după măsurile luate de premierul Bolojan-Taie Tot.

Eminescu n-a luat niciodată vreun premiu literar. Un premiu al Academiei l-ar fi scos din sărăcie, un „Năsturel-Herescu”, măcar pe 1888, când ediția a treia a *Poeziilor* se afla în vitrinele librăriilor, l-ar fi salvat de mila publică, de chetele înjositoare care-l făceau să urle de silă și de durere. Ce-ar fi spus Perpesicius, rămas și el fără un braț, în război, să audă că Macedonski e declarat mai mare decât Eminescu?

Suntem prea săraci pentru a ne permite distrugerea valorilor, distrugerea lor e un lux, prea mult spirit critic strică, nota Mircea Eliade, la fel de atacat ca și Eminescu, pe motiv că e „reacționar”.

Mă întreb și vă întreb: vom mai intra în normalitate? Da, când valoarea n-o să ne mai împartă în două cete învrăjbite și când vom da Cezarului ce-i al ideologiei corect-politice și lui Dumnezeu pe robul Său, Eminescu. Și de ce n-ar fi sacralizat după atâtea de-sacralizare nedreaptă? Ba chiar sanctificat.

## poesuri

### în primul rând

vor veni criticii și vor spune asta care ne dă peste cap toate istoriile literare asta care nu se încadrează în nicio generație și nicio generație nu-l poate ignora ce facem cu asta care scrie numai sonete și eternelii și se filosofează în scris păi domnule asta are filosofia în degetul mic ce facem cu asta care iată că scrie chiar aici despre noi de unde știa asta în ce dilemă ne pune el și cărțile lui care au schimbat lumea și lumea de ce îl adoră îl ridică în slăvi tocmai pe asta care scrie sonete și eternelii și nu-i pasă ce credem noi despre el asta domnule asta din vechea literatură a intrat glorios în noua literatură în manuale în sufletele oamenilor ce ne facem cu el cu asta pe care l-a născut poezia asta din care poezia se naște și filosofia și arta iubirii asta a fost înainte de homer și va fi cu siguranță după ultimul mare poet asta ne-a gândit deja demult ce să mai zicem noi despre asta nu vezi că-i tradus în toate limbile pământului nu vezi că ne-a tradus și pe noi în limba lui neînțeleasă care o fi patria lui când țările toate se zbat să-l moștenească cine a fost cine e cine va fi iubita lui când toate femeile vor să-i fie mireasă cine e asta care le vrăjește pe toate cu sonetele lui

Nicolae SILADE

nicolaesilade.blogspot.com

petă. E „un model păgubitor, anacronic, izolaționist”. Ba da. Suntem cu el în Europa și dincolo de Europa, în India, în Persia și nu numai. A răspuns Theodor Codreanu, într-o „notă jurnalieră”, din 8 ianuarie, 2014: „Atomii lui Eminescu, însă, nu sunt nici ai lui Democrit și nici monadele lui Leibnitz, ci *arheii*, născători de lumi și de persoane în sensul creștin al cuvântului.”

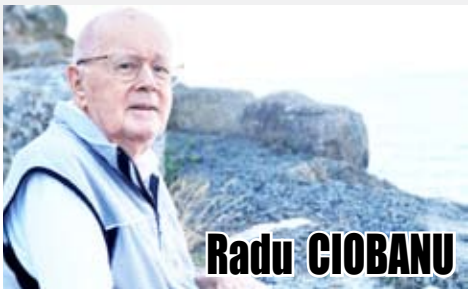
„Dialectica receptării” a devenit scuză pentru ciomăgeală și mitocănie. Eminescu e injuriat cu agresivitate prolet-cultă, aceeași din 1949, când Ov.S.Crohmălniceanu („bacilul Croh” pentru Ion Barbu) scria în „Flacăra”, comunistă pur sânge: „Sîntem unul dintre puținele popoare care avem nenorocul ca figura majoră a poeziei noastre să fie prizoniera unei concepții de viață reacționare.” De-atunci, prima ediție „alternativă”, a lui N. Moraru, pentru care Dan Deșliu era „naș Ieminescu”, ne-a lăsat fără *Doină* și fără *Doină* am rămas până în 1989, când regretatul eminescolog Petru Creția a scos, în fine, cu difuzare dirijată, ediția Maiorescu.

Însă mi-a fost greu să accept ce a scris Creția în *Testamentul unui eminescolog*, Humanitas, 1998, la pagina 236: „Eminescu nu este reprezentativ pentru etnie în nici una din trăsăturile lui și ale ei.” De înțeles sau de neînțeles? Replika memorabilă a acad. Ioan-Aurel Pop?

sumă nici *Lucafărul*, declarat „un kitsch gustat de coafeze” și care a cunoscut „o atracțiozitate plebee”. Intelectul subțire nu consumă produse expirate.

După multele decenii obsedante, trebuia să se întâmple și a doua mare „jefire” pe altarul corectitudinii politice. Iat-o: „Eminescu a legitimat totalitarismul orwelian (...). În Eminescu mai cred doar paranoicii, antioccidentalii, ultranaționalistii” (Virgil Nemoianu, *Despărțirea de Eminescu*, „Astra”, 1990). Imediat, *causa causorum* fiind divorțul filosofului de Eminescu, hermeneuți, esești, poeți și cronicari fără șalvari, gazetari și tocșoiști, ca să nu rămână cumva repetenți la democrație, s-au decis să iasă de sub „jugul lui Eminescu”. Cutare își face un țel din a-i salva pe tineri de la „tortura de a citi Eminescu”. Iar manualele de literatură alternativă s-au dispensat și de *Lucafărul* lui Eminescu, și de *Moartea căprioarei* a lui Labiș.

Publicistul Eminescu, după Ion Dur, „Gânditor privat și gazetar cu metod științific” (e titlul cărții apărute la Ed. Junimea 2024, 474 pag.) pune față-n față, „lucid, tragic de lucid” (mulțumesc, Ion Dur!), „adevărul curat” și adevărul presei de partid din vremea sa. De l-ar auzi pe-al nostru! În Evul Media, unde am ajuns, „poetul național” (nu sunt uitare ghilimelele de batjocură) e plasat între crypto-comunism și crypto-fas-



Radu CIOBANU

# Un caz închis

Folosesc aici cuvântul *caz* în sensul de subiect ieșit din comun. Așa cum a fost viața lui Panait Istrati, readusă recent în lumină de noua carte a dlui Stelian Tănase.<sup>1</sup>

Fiind vorba de un titlu tip „Viața lui...”, e de presupus că cititorul se așteaptă la o viață romanțată. Încă din timpul lecturii devine însă evident că, deși romanțarea e, poate, cea mai facilă cale în realizarea unui roman biografic, ea nu e genul agreat de acest autor. Stelian Tănase este el însuși o personalitate ieșită din comun prin vasta deschidere înspre diverse domenii – cultural, politic, social-civic – în care și-a dobândit competența prin ireprimabil interes, prin cercetare și militantism. E de asemenea de domeniul evidenței că în minuțioasele sale documentări prealabile, d-sa a devenit un virtuoz al cercetării arhivistice, ceea ce l-a determinat să nu acorde credit decât la ceea ce „stă scris”. Astfel, *Viața lui Panait Istrati* de Stelian Tănase nu poate fi considerată nici roman în accepția comună, ficțiunea fiindu-i complet străină. Totul se bazează pe document real și pe comentariul discret, prudent, al autorului care relevă documentul cu scopul unic de a reanima, între coordonate plauzibile, o existență devenită legendă.

S-a scris despre Panait Istrati mult și din perspective diverse, predominant extraliterare, Stelian Tănase anexează și o bibliografie selectivă, dar în demersul d-sale se bazează aproape exclusiv pe document. Ceea ce a rezultat este, la urma urmelor, o operă științifică, scrisă cu talent literar, care vine cu două elemente insolite, grație cărora această biografie dobândește un caracter oarecum definitiv, de ultim cuvânt, situând-o ca legendă profund personalizată, dar dilematică, aflată între elogiul și dezavuare, de unde nu mai poate fi dislocată. Primul element de noutate stă în opțiunea compozițională a cărții unei vieți extraordinar de bogată în evenimente, personaje, cotradicții și senzaționalism, care doar prin prestigiul documentului putea fi ținută sub controlul narativ. Astfel, documentul devine prevalent și, dacă nu mă înșel, cred că deține cam jumătate din volumul cărții prin redarea unor ample citate, devenite repere existențiale nu doar ale personajului Istrati, ci și ale arealului său, ale epocii bulversate pe care a străbătut-o căutându-și o cale proprie. E frecventat astfel un număr enorm de documente, corespondență cu mari personalități ale momentului, Henry Barbusse, Romain Rolland, Nikos Kazantzakis și mulți alții, cum și corespondența dintre aceste personaje dialogând epistolar despre Istrati, de asemenea jurnale și memorii din bibliografia Istrati, dar și din alte diverse surse avându-l ca subiect.

De un deosebit interes sunt citatele din presa vremii, română, franceză, rusă, dar mai ales din rapoartele punctuale, exacte, ale Siguranței Naționale, nelipsite din punctele fierbinți și relevând mereu pericolul bolșevic, infiltrat de rețelele de propagandă, care-l prinseseră în păienjenșul lor și pe Istrati.

Prin pendularea caracteristică a acestuia între diverse curente și nuanțe politice, ajungem la o imagine globală, teribilă, a atmosferei de după Primul Război, infiltrată de bolșevismul direcționat din Kremlin prin Comintern, odată cu escalada fascistoidă a Gărzii de Fier, din cealaltă parte. Imaginea aceasta de ansamblu a unui moment istoric, detaliată și animată de fusesse personaje reale n-ar fi fost posibilă fără mărturia directă a documentelor. Cartea devine astfel un fel de mozaic de citate al căror liant se dovedește a fi prezența autorului Stelian Tănase, prin comentarii, mărturisirea unor îndoieli sau certitudini, când tonul devine colocvial, adresat cititorului: „Orice ieșire în public a lui Istrati – care ar încerca să descrie eșecul așa-zisei revoluții din Rusia – costa enorm. Înțelegea dimensiunea spectacolului care se pregătea? Nu cred. Mulți ar fi dat înapoi.” Sau: „Înțelegea că succesul lui literar se datora și aparatului de propagandă Comintern? Cred că nu îl lăsa orgoliul să își mărturisească asta.”

Tot ca pe o noutate foarte importantă am perceput faptul că narațiunea dlui Stelian Tănase e, cred, prima care nu trece nimic sub tăcere. Nu e doar de presupus, ci neîndoiește că tot ce s-a scris despre Istrati, mai ales în „epoca (noastră) de aur”, a fost atent cenzurat. Fie din motive politice, fie din ipocrita pudoare menită să protejeze imaginea acestui personaj plebeu, cu patru clase primare, propulsat ca scriitor grație unui talent real, dar gonflat pe căi extraliterare. Stelian Tănase cunoaște foarte bine cum devoalarea neașteptată a unui detaliu picant, evitat sau neaflat de alți autori, impulsionează interesul lecturii. Cum e, bunăoară, zăbava sa de a explica interesul erotic al unei scriitoare subtile și cam snoabă, ca Henriette Yvonne Stahl, pen-

tru acest personaj frust și nici măcar arătos, cu totul deosebit de obișnuitele ei predilecții. Sau ca detaliul, altfel inimaginabil, despre prima din cele șase soții ale lui Istrati, Janeta Malthus, fostă soție a lui Ștefan Gheorghiu, fanatică evreică comunistă și informatoare a Siguranței (!), care i-a supraviețuit lui Istrati, parvenind între 1946 și 1950 ca deputată în Marea Adunare Națională (!). Epica lui Stelian Tănase abundă în astfel de episoade și personaje, însoțite de fiecare dată de explicații și comentarii pe care, pe drept cuvânt, le consideră de rigoare. Motiv pentru care și consider realizarea sa o scriere monografică exhaustivă.

Cartea e inteligent structurată în șase Părți (capitole), precedate de câte un moto prevestitor tematic, din Istrati. Fiecare Parte conține un număr de subcapitole concise, punctuale, dedicate fie unor personaje din anturajul lui Istrati, fie detaliierii unor episoade capitale pentru destinul său, ori unor fenomene definitorii pentru epocă. Cum, bunăoară, e cel intitulat *Tuberculoza*, în care maladia e detaliată simptomatic și evolutiv, dar și ca fenomen social, excursul descriptiv al autorului fiind justificat prin maladia personajului, a tatălui și a numeroase alte prezențe din mediul în care se agită. Un subcapitol dinspre finalul cărții e intitulat *Sfârșitul aventurii*, ceea ce ar sugera că, în viziunea concluzivă a dlui Stelian Tănase, personajul a fost un aventurier. Ceea ce, în accepția cea mai largă a cuvântului, e adevărat, dar suscită și niște întrebări. Panait Istrati a trăit bolnav între orgolii iluzorii și reale, chinuitoare complexe de inferioritate. Mama, Joița, analfabetă, spălătoreasă într-o mahala de-a Brăilei. Tatăl, grec, tuberculos și contrabandist, aflat mereu pe drumuri. De mamă a fost legat definitiv și constant într-o iubire reciprocă. Pe tată l-a admirat, l-a perceput într-o aură eroică, și dinspre el a simțit întâia oară chemarea Mediteranei, a depărtărilor și voluptatea vagabondajului clandestin. Le-a prins gustul din copilărie, când hoinărea desculț pe tărâmul fabulos dintre Dunăre și Bărăgan sau printr-o urbe în ale cărei mahalale sordide se simțea acasă mai curând decât în cartierele elitare de unde era alunecat. Dar cel mai familiar îi era portul, unde printre feburimi de ambarcațiuni, matrozi, hamali, călători gata

de plecare, șuți și contrabandiști, își făcea veacul cu predilecție, visând la viitoarele-i plecări. Din toate acestea cred că putem deduce că singurele sale sentimente pure și constante au fost dragostea pentru mamă, admirația pentru tată și nostalgia depărtărilor.

Iar în plan ideologic nu poate fi eludată fidelitatea față de „clasa muncitoare” – cineva chiar l-a numit „un Don Quijote proletar” – care, după niște experimente ratate, s-a decis să nu adere la nicio formă de asociere.

A fost poate un lup singuratic, nu s-ar fi vrut singur, dar a intuit că toți liderii se voiau și chiar erau niște tipi alfa ai haitei, indiferent de culoarea ei, care l-a și sfâșiat de câte ori încerca să se detașeze.

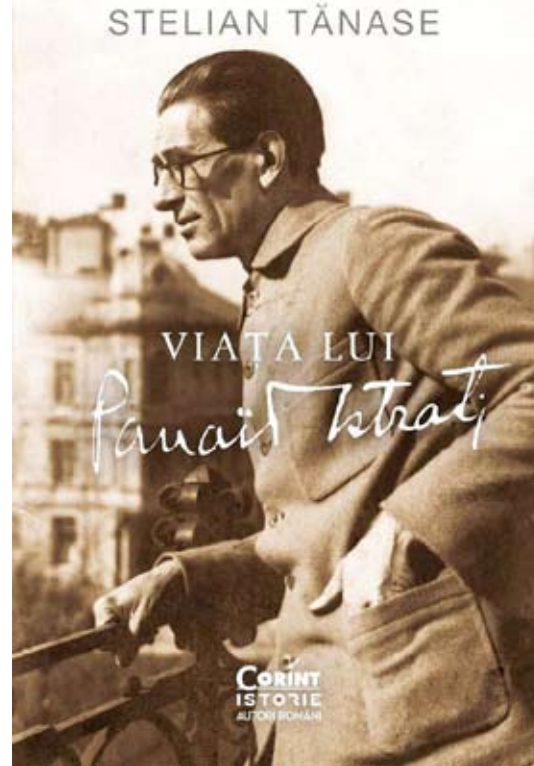
Semnaland această importantă cercetare de istorie literară, am evitat să repovestesc ceea ce atât de captivant a povestit dl. Stelian Tănase, insistând în schimb asupra concepției cărții. La care aș mai adăuga că, după cum se poate deduce și din titlul ei, autorul evită să intre în comentarea operei literare, în care „De la «mare scriitor», detractorii lui descoperă că este doar un veleitar, «vagabond vrednic de dispreț», un diletant fără talent”, cu o conștiință de vânzare. O concisă opinie, concluzivă, asupra operei, în încheierea relatării vieții lui Panait Istrati, autorul pronunță totuși:

„Ce rămâne în urma lui este harul inegalabil de povestitor

cu care a adus la suprafață o umanitate eternă în datele ei esențiale. A fost fascinat de omul de dincolo de timp și ne-a fascinat la rândul lui povestindu-l.” O opinie generoasă pe care cred însă că e bine s-o receptăm cu circumspecție, amintindu-ne și de ceea ce recunoștea Istrati însuși despre cosmetizarea scrierilor sale, contra cost, de către colaboratori francezi, dar și de opinia criticului G. Călinescu, care i-a fost contemporan, cunoscând lucrurile „la cald”: „Cu toate că Panait Istrati a dat și versiuni române ale operei sale franceze, el nu va fi niciodată scriitor român, deoarece versiunilor le lipsesc spontaneitatea și traducția aceea servilă a idioțismelor ce fac în franțuzește efect exotic.”

În fine, am convingerea că imaginea lui Panait Istrati în posteritate e cea remanentă în memoria oricărui om cultivat, așa cum l-a perceput în funcție de educația și sistemul său referențial. În acest context, *Viața lui Panait Istrati* de Stelian Tănase rămâne o operă capitală, peste care nu-mi vine să cred că ar mai fi ceva de adăugat. Un caz închis.

<sup>1</sup>) Stelian Tănase, *Viața lui Panait Istrati*. București. Corint. Istorie, 2025.



## 100 de poeți români de azi și poemul lor identitar



100 de poeți români de azi și poemul lor identitar

O idee excelentă au avut Mihai Barbu și Dumitru Augustin Doman, ideea de a realiza o antologie de poezie românească: „100 de poeți români de azi și poemul lor identitar”. Și, după cum spun autorii, „e pentru prima dată în literatura noastră când poeții sunt invitați să vină la un festin literar cu ceea ce au crezut ei că îi reprezintă la cota cea mai înaltă din punct de vedere estetic. Sau, poate, și sentimental”. Pentru că „în mod constant, cel care semnează o anto-

logie (critic, poet sau simplu degustător) alege poeziile după scara lui de valori, după gustul său pe care îl socotește, în mod firesc, infailibil”. Volumul a apărut în condiții grafice excelente la Editura Hoffman, are 318 pagini și este, din punctul meu de vedere, o adevărată panoramă a poeziei românești contemporane. O spun chiar și autorii: „Antologia noastră e una care va da peste cap modul tradițional în care cei ce se ocupă de alcătuirea unor astfel de opere colective vor privi în viitor”. Iar cei care citesc această antologie au ocazia să descopere cât de frumoasă este poezia românească din zilele noastre. Iată autorii cuprinși în acest volum excepțional: Adrian Alui Gheorghe, Paul Aretzu, Henrieta Artimon, Mihai Barbu, Horia Bădescu, Mircea Bârsilă, Leo Butnaru, Florina Carvac, Zenovie Cărlugea, Nina Ceranu, Ilie Chelaru, Nicu Ciobanu, Nicolae Coande, Nicolae Corlat, Ion Cristofor, Evelynne Maria Croitoru, Dumitru Crudu, Dan Damaschin, Vasile Dan, Dan Dănilă, Virgil Diaconu, Florin Dochia, Antonio Doda, Dumitru Augustin Doman, Gellu Dorian, Marian Drăghici, Teodor Dume, Sonia Elvireanu și Adrian Frățilă, Emilian Galaicu-Păun, Geo Galeta-

ru, Mihail Gălățanu, Horia Gârbea, Vlad A. Gheorghiu, Dan Bogdan Hanu, Andrea H. Hedeș, Gabriela Hurezean, Ion Tudor Iovian, Maria Ivanov, Nicolae Jinga, Alexandru Jurcan, Ioan Lascu, Valeria Manta Tăicuțu, Daniel Marian, Ioan Matiuț, Constantin Mărăscu, Nicolae Grigore Mărășanu, Carmen-Maria Mecu, Cristian Meleșteu, Ada Milea, Victoria Milescu, Ștefan Mitroi, Andrei Mocuța, Ioan Moldovan, Emil Nicolae, Maria Pal, Nicolae Panaite, Petruț Pârvescu, Ovidiu Pecican, Alexandru Petria, Ivan Pilchin, Maria Pilchin, Dorin Ploscaru, Ioan F. Pop, Savu Popa, Spiridon Popescu, Ofelia Prodan, Camelia Iuliana Radu, Vitalie Răileanu, Ileana Roman, Ioan Romeo Roșianu, Radu Sergiu Ruba, Lilianna Rus, Christian W. Schenk, Lucian Scurtu, Carmen Secere, Nicolae Silade, Constantin Stancu, Costel Stancu, Valeriu Stancu, Mircea Stâncel, Liviu Ioan Stoiciu, Arcadie Suceveanu, Robert Șerban, Traian Ștef, Virgil Todeasă, Dumitru Toma, Nicolae Turtureanu, Nicolae Tzone, Radu Ulmeanu, Lucian Vasiliu, Dumitru Velea, Gheorghe Vidican, Paul Vinicius, Alexandru Ovidiu Vintilă, Marcel Vișa & George Vulturescu. **Nicolae SILADE**

# Eugen Barbu, un Ianus plebeu (II)



Venind după ejectarea de la revista *Luceafărul* (1968), *Princepele* a fost citit ca un străveziu roman „cu cheie”, trimițând la puterea comunistă (observa Jacob Popper) sau făcând loc unor figuri din lumea literară (Geo Bogza, E. Jebeleanu). În conflict cu vechea gardă, suportând blocajul generației lui Zaharia Stancu, Barbu a dezlănțuit, iarăși, știuta-i energie luptătoare. Chiar apariția *Princepelui* a fost „votată” politic, iscând presiuni și ciocniri de presă. Și părând a confirma, retrospectiv, ipoteza lui Marian Popa: prozatorul avea nevoie de astfel de lovituri și alternative, între ascensiune și martelare, pentru a se putea concentra asupra cârților mari. Inițiativele sale involburau climatul și stârneau adversități nedomolite: a făcut din *Luceafărul* o revistă vie, a lansat numeroși tineri („nave literare la apă”), a avut „norocul” de a se întâlni cu o generație de mare talent, provocând, în cenaclu, discuții libere, dând apă la moară *insolenților*, vestejind ierarhiile falsificate. Asimilând și contestând cu vehemență (vezi Jurnalul de lectură), propunând proiecte la vedere, în replică, avid de bârfe, deconspirându-se, Eugen Barbu suferă de „patima culisei” (Ungureanu 1985 : 271). *Incognito*, iscând un uriaș scandal, se vroia o repetiție pentru vasta *Cronică românească*, în nouă volume, acoperind intervalul 1920-1980. Polemica, declanșată de proba plagiatului (Fănuș Neagu, în *România literară*, nr. 13/26 martie 1970), a escaladat, chemând la rampă inamici „firoși”. Ca proză „de colaj”, cum va încerca să dovedească și în *Caietele Princepelui* (7 volume, 1972-1981), Barbu își va etala voluptuos lecturile și proiectele, deraind înspre producția manufacturieră. Supus, mărturisește, la „cheltuieli grele”, având nevoie de cărți rare, procurate de la anticarul Sterescu, Eugen Barbu publică masiv. Atacată deseori, dar harnic practică, literatura de consum, livrând ficțiuni de senzație (scenaristică, exerciții dramaturgice, impresii de voiaj cultural, diletantism liric etc.) îl „salvează”. Și, în același timp, Barbu își consolidează „poziția” politică: membru suplent în C.C. (1969), membru corespondent al Academiei (1974), deputat. Părăsind sau amânând *sine die*, în acest vast șantier, titluri promițătoare: *Frica*, ca „tain zilnic de moarte” (un roman tot mai îndepărtat) sau *O lume de câștigat*, un serial, publicat în foileton, între 1982-1984 și brusc întrerupt, suspendat la comandă politică.

„Afacerea” *Incognito* l-a marcat decisiv, înrăindu-l. Ca *cinéroman* polițist, cu fundal istoric, *Incognito* rămâne, nota M. Popa, „o platitudine de consum”. Și, desigur, o posibilă replică la *Delirul*, invidios pe succesul de librărie predist, dar și la *Cronica de familie*, fructificând un „culoar” epic, fascinant pentru generația din care *cei trei mari* făceau parte. Un *Incognito* (Ed. du Seuil, 1962) dăduse și P. Dumitriu. Teme comune ispiteau, negreșit, vorbind despre drama unei generații, chestiune care, pentru Preda, devenise o obsesie, *tema lui* (Ungheanu 2009 : 86). Imprudent, „trădat de partid”, cum zice în anturajul său, avansând și ideea unei con-

spirații politice, Barbu crede că e vorba de un „atentat literar”. *Incognito, III* (redactor: Aurelia Batali) a fost supus tergiversărilor, zăcând în sertarele editurii peste un an; timp în care adversarii adunau febril probe, H. Zalis observând că circulau „fragmente furnizate perfid”. La apariție, Marin Sorescu îl considera un „hibrid mozaical” (*Ramuri*, 15 decembrie 1978) iar N. Manolescu denunța ilegitimitatea procedurii, dezavuând vociferant, dealtminteri, în Plenara Consiliului Uniunii Scriitorilor (din 21 februarie 1979). Cavalcada evenimentelor se precipită, se pregătește – în mare viteză – o campanie de exterminare, vestind „moartea civilă” (cf. G. Macoveșcu) a protagonistului. Evident, ecourile acestei bătălii, inflamând taberele militante, nu răzbat în presa internă. Luptător, „mahalagiu versat” (Popa 2001 : 785), Barbu nu se predă. Amenințat cu plecarea definitivă din țară, depune, prin intermediari, la sediul C. C. buchetul de legitimații, decorații, titluri primite, are o întrevvedere secretă cu N. Ceaușescu, chemat de acesta. Scrisoarea lui Barbu, culeasă în *Contemporanul*, provoacă iritare la nivelul veteranilor din conducerea U.S., se întetește vânătoarea reciprocă, înflorește zvonistica. *Cazul Incognito* dobândește un ecou internațional; discreditat, culpabilizat, încolțit, Barbu atacă la rândul-i, risipind invective și delatțiuni. Face din *Săptămâna*, foarte căutată și citită, „o gazetă personală” (cf. Al. George). Maleficitatea barbiană, în ochii inamicilor, se dilată nemilos, „delictul plagiar”, după Ion Caraion, ar trebui extins asupra tuturor cârților semnate de Barbu. Iar Preda cere recuperarea generoaselor sume încasate de prolificul autor. *Cazul Incognito*, „militarizând” taberele, ațâțând curiozitatea publicului (fără motivație valorică, bineînțeles) are două feluri de consecințe: pe de o parte, în contextul aversiunii revărsate asupra autorului, acuzat că ar fi lucrat „cu negrișori”, sporește *aservirea* acestuia față de conducerea de partid, incurajând orientarea naționalistă, tangentă, uneori, xenofobiei. Cert, în acest conflict interesele de grup au prevalat, dezbaterile dezvăluind, fără dubii, sacrificarea criteriului estetic. Dar *cazul Incognito*, sublinia Marian Popa, a avut și „o parte bună”; el a permis replierea autorului, pregătind revanșa. Scriind, așadar, o nouă capodoperă, *Săptămâna nebunilor* (1981), o carte despre eşecuri și trădări, levantinul Hrisant trăind „cu spaimă uci-gașă de Trimis” și aflându-și salvarea în moarte. Fănuș Neagu, cel care denunțase plagiatul, stârnind avalanșa (printr-un P.S., la cronică sportivă!) și el repliat între timp, recunoștea, în 1982, că noul roman îi procură „o lectură halucinantă”. Expert în pictura moravurilor, descifrând hățișul intrigilor Valahiei, prozatorul transferă lui Hrisant Hrisoscelu, „veneticul de la Răsărit”, o viață de luxură; cheltuitor, risipind trei milioane de taleri, acesta se va retrage din lume, agonizând inertial până la pierderea de sine, înconjurat de svonuri și știri ticăloase; din el „ieșise ispita”.

Deși unii critici (Al. Dobrescu, de pildă) consideră, întemeiat, *Săptămâna nebunilor* superioară *Princepelui*, n-au lipsit reproșurile, semnalând absența semnificației morale a faptelor (N. Manolescu) sau pensând inadvertențe istorice și lexicale (M. Iorgulescu). Bineînțeles, în ciclul fanariot nu era vorba de o restaurare istorică; aglomerarea fastidioasă a detaliilor nu face decât să potențeze o lungă agonie, consfințind o „risipă a vieții fără scop”. Pe același scenariu repetitiv „funcționează” și *Mausoleul*, scris prin 1984 și publicat, imediat după Revoluția decembristă, în revista *România Mare*. Oarecum detașat („dezagat”, crede M. Popa) de regim, Eugen Barbu descoperă și recunoaște „primejdia de a fi prieten cu tiranii”. Dacă în romanul care „se scria” (*O lume de câștigat*), Barbu investighează *amalgamul* societății noastre, amestecând idealști și „curve politice”, cu inspirație în modele reale, trans-

parentizate, *Mausoleul* mută narațiunea în spațiul chinez, „martorii” matusalemici Cen-Me și Da-Fu, veritabile personaje-roluri, contemplă dialogând ciclicitatea unei puteri „istoricizate”: o nostalgie ciudată se insinuează, rememorând o teroare consumată și o măreție uitată, oroarea de gol, pendulând între demitizare și reabilitare. „Marele dispărut”, Corifeul, un „cadavru ilustru”, depus în Mausoleu își așteaptă demolatorii cultului; care, firește, nu întârzie. Fiindcă, ne avertizează didacticist prozatorul, „germenul decadenței există în fiecare victorie”. Cu goluri de epică, invocând un „mandat celestial” și inventariind fauna din preajma Puterii, cu personaje-prototip, mereu regășibile în această ecuație (apare un Au-Pău, poet de curte, efortul identificărilor trimițând fără greș la Adrian Păunescu), nuvela, ignorabilă în masa creației barbiste, exploatănd zvoneria din cercurile dictatorului, propune un final fals-apoteotic: mausoleul va fi reconstruit! Ceea ce, la un personaj „casandric”, cum a fost văzut Eugen Barbu, s-ar traduce printr-o predicție privind soarta liderului comunist de la noi, din perspectiva duratei lungi a Istoriei.

Și *Ianus*, tipărit în 1993, la trei luni după moartea prozatorului, este un roman neterminat, „vag structurat”, fără ecou. Célinian, duplicitar, *procopian*, acest proiect obsedant, terorizant, în impas (recunoscut), folosind „substanță autobiografică” ar fi, afirmă M. Ungheanu, „cea mai personală carte” a lui Eugen Barbu. *Ianus* se voia o carte „amară”. Cu un stil „înghesuit” (cf. M. Popa), cu deversări haotice, folosind masiv impresiile bogate din voiajurile scriitorului, vădind „ambii faraonice” (era vorba de o cronică românească a veacului XX), el vestește o retragere; prozatorul însuși mărturisea, în aprilie 1989, în cercul amicilor (câți mai rămăseseră) că e vorba de „un meci pierdut”, presimțind seismul istoric care va urma. *Ianus* poate fi, așadar, radiografia unor „traume de generație”, inspirându-se copios, cu machiajul de trebuință, din oferta realităților românești. Contemplând „cadavrul iluziilor”, protagonistul, un arhitect libertin, trecut prin pușcărie, încercat de oboseală, dezgust, ratate etc., pune în discuție *destinul creatorului*. Inevitabil roman de moravuri, *Ianus* este depoziția unui scriitor supărat pe lume, mizantropizat. Iar eroul tău, trecut prin felurite experiențe (expoziții, cărciumi, plus colecția de femei) traversează un mediu bântuit de cinism, lașitate, oportunism, frică, ipocrizie. Și condimentat cu numeroase bârfe din viața literară, aglomerând pagini parazitare, alături de epatante și inutile referințe livrestice. Un viciu de construcție, în pofida monumentalului râvnit (se poate ghici, aluziv, modelul „divinului critic”, cu al său Ioanide) ne împiedică să recunoaștem în *Ianus* un roman mare. Poligrafu pătimaș care a fost Eugen Barbu, încercând a afla *taina stilistilor*, avea „împerechere de dulci cuvinte” și-a procurat, în timp, o nouă înfățișare: cea de *alchimist* (Ungureanu 1985 : 302). Ca dovadă, expusă orgolios în galantar, colecția de fișe, extrase, cărți vechi, liste de cuvinte etc., *Caietele Princepelui* fiind, de fapt, un îndreptar. Din păcate, Barbu lucra atent doar „pe bucăți”, observa Eugen Simion. Manuscrisele sale creșteau prin adițiune, tehnica industriei așă colajului îngăduia, păgubos, inconsistența epică. Altfel spus, lucra *fără plan*; paginile noi, constatase și M. Ungheanu, se adăugau la un „proiect fără arhitectură”. Chiar dacă suspectat de o „analiză pătinoasă”, Marian Popa formulase obiecții severe, văzând în figura bossului săptămânist „un complex al culturii enciclopedice”. După ce dezvăluise lumea periferiei și, apoi, epoca fanariotă, după ce investiga fenomenul pierditei (în *Săptămâna nebunilor*) și hedonismul în *Ianus*, *Patronul*, agitat, izolat, încearcă retrageri tactice la Zamora (Poiana Țapului), în lumea muntelui, constatând nepuțincios că lumea nouă, „de câștigat” este un



fabulos eșec. Regretabil, *timpul n-a mai avut răbdare* nici cu Eugen Barbu. Alte proiecte epice, de șantier, în mișcare haotică, nu s-au coagulat.

Cât privește *Cazul Barbu*, el „a fost creat”, crede ferm M. Ungheanu (Ungheanu 2009 : 68). După „radierea” transfulgului Petru Dumitriu, rivalitatea Preda / Barbu deconspiră, din unghiul sociologiei literare, o adversitate întreținută, amplificată, dincolo de fireasca relație concurențială. Iar ereditatea acestor adversități, prelungită și azi, ignoră, de regulă, o corectă evaluare estetică și o probă contextualizare, identificând presiunile, ideologice și colegiale, deopotrivă. Situat „între” Marin Preda și Eugen Barbu, M. Ungheanu nota că autorul *Princepelui*, dinamic, un „reformist” și „un postmodern” avea uriașul talent de a-și face dușmani; dar „un scriitor este mai întâi o operă” (Ungheanu 2009 : 92), încât judecarea ei rămâne decisivă. Percept ca un șef abuziv, ursuz, emanând autoritate, oricum un personaj misterios, cu o scriitură tăioasă, Barbu a trezit mari nemulțumiri. Suspectat că ar fi „instrumentul” unei instituții (Securitatea), în război (început în iulie 1966) cu postul de radio *Europa liberă*, acuzat că ar avea o „mentalitate fascistă” (cf. Geo Bogza), plătind polițe vechi și stârnind noi inamicități prin campaniile zgomotoase de la *Săptămâna* (campaniile ereticilor optzeciști, chemați la *Judecata de apoi a poezilor*, asigurându-le, brusc, o nesperată celebritate), lansând judecăți corective, în ipostază inchizitorială (vezi *Istoria polemică și antologică a literaturii române*), înconjurat de valuri de umoare neagră (vezi cazul delatorului Ion Caraion, cu al său jurnal publicat), „infamul” Barbu a stârnit mânia aprigă a *gramaticilor*. Să fie vorba, în chestiunea plagiatului, de un „blam fabricat”? E drept, atunci doar Barbu a fost „selecționat” și sancționat, alte cazuri fiind îngropate fără zarvă. Ofensiv, capricios, vanitos, revanșard, bântuit de nostalgia enciclopedismului, Eugen Barbu rămâne, categoric, un nume de referință, fără de care n-am pricepe îndestulător literatura și convulsile unei epoci.

Scriitor-spectacol, poligraf pătimaș, veritabil ferment iscând într-o viață literară „militarizată” scandaluri în serie, antrenând tabere în zgomotoase războaie culturale pilotate politic, Eugen Barbu a fost mănânat de uriașe ambiții sub cupola diversității publicistice. S-a risipit într-o gazetărie cronofagă, s-a încredințat – cu frapante inegalități – exercițiilor de dramaturgie și poezie diletantă, a fost ispitit de barochism, s-a lăsat sedus, revărsându-și enciclopedismul, de aluviunile culturale și exotism. Așadar, o izbitoare luxurianță verbală, slujind o „imaginație senzorială”, recunoscută ca atare și de inamici. Și, bineînțeles, un relief axiologic accidentat, făcând saltul de la gestațiile îndelungate, răbduriile rescrieri, lunga așteptare (cazul *Groapei*) până la nerăbdarea de a încredința tiparului orice rând așternut, sperând la monumentalitate; remarcabil tehnician în nuvelistică, a sfârșit în opulență epică, afișând conspecte de lectură, de vădită intenție calofilă, fără a-și eclipsa predispoziția pentru argou și limbaj pitoresc. Lângă capodopere viețuiesc, în bună frățietate, titlurile care țin de romanul popular, literatura de consum, abundența scenaristică cultivată cu frenezie.



Ela IAKAB

# Odiseea celui născut în ziua potopului

Motto-ul biblic care deschide volumul de poezie **Linștea de a doua zi** (Bistrița, editura Charmides, 2024) este, desigur, revelator, deoarece nu reflectă sfârșitul potopului, promisiunea noului pământ și a luminii ce va să vie, ci forțele invizibile care tulbură apele. O ciudată fatalitate urmărește omul și pământul care îl hrănește și îl cuprinde „în anul șase sute al vieții lui Noe, în luna a doua, în ziua a douăzeci și șaptea”.

Alegerea acestui fragment din *Facere* este esențială pentru cheia de lectură a cărții: punctul de origine a viziunii nu este mântuirea, ci începutul distrugerii. „Izvoarele adâncului celui mare” și „jgheburile cerului” se contopesc într-un abis, nu mai există margine și centru, teluric și celest, ordine cosmică și haos. În acest context, Noe nu este, încă, supraviețuitorul, ci omul captiv în timpul fără de timp în care lumea, așa cum o cunoștea, începe să se destrame. Un paradox imprimă coerență întregului univers poetic: Noe trăiește mai departe nu în afara potopului, ci în interiorul amintirii, iar poezia se naște din această imposibilitate de a separa începutul de sfârșit. În partea întâi a cărții, intitulată emblematic *Născut de ziua potopului*, Romeo Aurelian Ilie imaginează o perspectivă singulară asupra mitului biblic. Noe nu este alesul care privește dezlănțuirea apelor și se ascunde în arcă, sub protecție divină, ci copilul născut chiar în ziua stranie a potopului, cea dintâi, din cele patruzeci. Viața lui nu precedă catastrofa și nu cunoaște sunetul vocii lui Dumnezeu. Nașterea devine, astfel, o întâmplare traumatică, urmată de alte experiențe întunecate, moartea mamei și absența enigmatică a tatălui: „M-am născut/ în ziua în care/ a început potopul./ Pe moașă a lovit-o un trăsnet/ chiar după ce mi-a tăiat buricul/ cu silexul./ Pe mama au luat-o apele/ cu cea dintâi viitură./ Despre tata/ nu știu nimic;/ în vremea aceea/ mulți bărbați mergeau la vânătoare de zei/ și mureau pe câmpuri,/ cu îndoiala înfipț-n suflet./ A plouat patruzeci de zile/ și patruzeci de nopți./ Apele au răpus tot./ Numai pe mine,/ care pe atunci/ eram ușor de păcate,/ nu m-au putut înghiți./ După patruzeci de zile/ și patruzeci de nopți,/ potopul s-a oprit./ Atunci a început viața mea,/ a celui născut/ de ziua potopului.” (*Născut de ziua potopului*, 1.) Noe nu mai este Noe, ci descendentul unui vânător de zei care a pierit fără să ucidă, deoarece îndoiala era mai ucigătoare decât orice armă făurită de om pe pământ. Ambivalența tatălui, erou care își apără credința cu spada, ori visător lipsit de vocația războinicului, nu se transmite fiului. Supraviețuirea nu este legată de apartenența la o seminție privilegiată, ca în Biblie, puritatea sufletească, sugerată memorabil prin sintagma „ușor de păcate”, este o dimensiune lăuntrică naturală a copilului, cum ar fi ochii albaștri, de pildă. Viața adevărată începe abia după ce apele au aneantizat omenirea, cetățile, drumurile. Potopul nu este calea regală spre mântuire, ci condiția dureroasă a unei existențe care va trebui să se reconstruiască pe ruine, în absența părinților, a zeilor și a oricărei certitudini morale. Și, începe odiseea supraviețuitorului, pradă solitudinii, o solitudine fără seamăn, pe care nici Adam cel izgonit din Eden nu a cunoscut-o, deoarece el, totuși, o mai avea pe

Eva. Apoi e spaima de solitudine, strigătul teribil în pustiu în care unicul sunet este cel al propriului glas: „Apele s-au retras cu totul/ Cât vezi cu ochii, un deșert de noroi/ și-n mijlocul pustului doar eu./ un sihastru ce abia acum vede lumea/ Nimeni nicăieri./ Am strigat: hei! /Nu a răspuns nimeni./ Am strigat mai tare. Nu/ a/ răs/ puns/ Ni/meni.” (*Născut de ziua potopului*, 2.) Explorarea lumii precedă traseul inițiat al celui ce a atins revelația condiției sale de sihastru. Întâlnirea cu șarpele transformă pustiu într-un spațiu al pericolului și al misterului. Simbol al spaimii și al tentației, al cunoașterii interzise și al înțelepciunii, șarpele nu este similar animalelor de pradă care îl întâmpină pe Dante la intrarea în infern, în *Divina comedie*, deoarece nu reprezintă cel dintâi obstacol în periplul inițiat al solitarului, ci sunetul și călăuză dintâi: „Pământul/ era aproape pustiu/ aproape gol/ aproape pur/ și-n mijlocul lui/ doar eu/ aproape singur/ aproape gol/ aproape pur// *Totul începe cu un drum!*” S-a auzit o voce/ venind de jos/ dintre crăpăturile țărânei/ Era a unui șarpe/ ce desenânduindu-se/ un drum./ L-am urmat/ din aproape/ în aproape/ și urmele/ pașilor mei/ au desenat/ primul drum/ făcut de picior de om/ pe noul pământ.” (*Născut de ziua potopului*, 3.) Trecerea de la solitudine absolută în pustiu imens și înfricoșător de mut, la percepția relației cu o lume a semnelor enigmatice se face brusc, revelația șarpelui aduce cu sine o putere superioară contemplației, puterea intelectului de a descifra ceea ce este ascuns.

Leul, care apare fulgerător în solitudinea celui născut în ziua potopului, marchează o nouă probă inițiată, al cărei sens poate fi decodificat prin analogie cu povestea profetului Daniel, aruncat în groapa cu lei, pentru că nu a renunțat la credința lui în Dumnezeu, chiar dacă regele Darius a poruncit ca toți oamenii să se roage timp de treizeci de zile doar lui. Dacă narațiunea biblică pune accent pe elementul miraculos, coborârea îngerului care închide gura leilor, poezia lui Romeo Aurelian Ilie creează un raport de mare subtilitate între om și animalul de pradă: „Era cald sub blana leului/ iar eu am adormit./ M-am visat/ purtat prin deșert/ de vânturi aspre./ M-am visat/ vânat din toate părțile/ de singurătate./ M-am visat/ căzând în genunchi,/ pradă disperării,/ urlându-mi dorința/ de a muri./ Când m-am trezit/ leul plecase./ În locul lui/ răsărise o floare/ pictată-n alb, galben și roz./ Parfumul ei/ mi-a amintit pe dată/ de pântecel maicii mele. // Așa că am numit-o/ *Frangipani*, care se tâlcuiește/ *Floarea vieții*.” (*Născut de ziua potopului*, 8.) E atâta puritate sufletească și atâta fragilitate în ființa copilului Noe, încât leul se anulează pe sine, din faptură devoratoare devine un dublu matern, protector și tandru, înrudit cu mama-pământ. Somnul generează visul, iar visul deschide seria coborârilor succesive: traversarea deșertului, vânturile aspre, febra lăuntrică a celui vânat din toate părțile de „singurătate”. Prăbușit în genunchi, mistuit de gândul ademenitor al morții, copilul e atins de fluxul memoriei ancestrale și repetă gestul ritualic al rugăciunii fără cuvinte. Nu știe când a trecut pragul lumii onirice, dar când privește pământul cu ochii deschiși, se simte învingător. Dispariția leului este o trecere în altă zodie, despărțirea de sinele întunecat, pecetluit de forțe brute și refugiat în pântecel instinctualității. Pelerinajul inițiat revelează frumusețea dualității umane, trupul și sufletul sunt legate indisolubil, de vigoarea materiei depinde forța spiritului. Floarea „pictată-n alb, galben și roz” este o imagine simbolică a unui Arbore al Vieții de esență feminină, divin-feminină. Parfumul care amintește de „pântecel



maicii” este esențial: memoria nu mai este intelectuală, ci viscerală, prenatală, iar întoarcerea la origini, într-o matrice primordială este firească. Actul de numire – „am numit-o Frangipani” – are valoare demiurgică. A numi, cum a numit Adam în Eden toate animalele și păsările din zilele Genezei, înseamnă a ordona haosul prin forța creatoare a logosului. Fie pentru faptul că geometria sa poate fi regăsită sub multiple forme în natură, fie pentru semnificația universală de tip solar și cosmologic pe care o conține simbolul, Floarea Vieții a fost cunoscută și utilizată cu scop magic, religios și taumaturgic de numeroase popoare antice, care au trăit în locuri și epoci foarte îndepărtate unele de altele. Din această perspectivă, cea de-a treia întâlnire a lui Noe cu păienjenita este ultima probă inițiată: „Mi-aș fi dorit/ să nu mă mai trezească nimeni./ Aș fi vrut să mor și să aștept./ sau chiar să invoc un nou potop/ de foc care/ să topească pământul până la ea./ Dar somnul/ mi-a fost spulberat de o înțepătură./ Trezește-te,/ mi-a spus păienjenita. Și urmează-mă!// Nu este timpul să mori! Ai de țesut// o viață,/ o lume,/ o poveste.” (*Născut de ziua potopului*, 6.) Floarea Vieții concentrează ideea de ordine universală, de structură ascunsă a lumii, dar și de putere creatoare, capabilă să vindece și să regenereze. Nu este doar o figură geometrică, ci o matrice a existenței, o rețea invizibilă din care se nasc formele, sensurile și ciclurile vieții. Poemul următor propune, în contrapunct, o ruptură ontologică, în care dorința de dispariție atinge dimensiuni cosmice, imaginând un potop de foc capabil să dizolve materia însăși. Această tentativă de anihilare este întreruptă brutal de apariția păienjenitei, ființă mică, aparent insignifiantă, dar încărcată de un puternic simbolism. Păienjenita devine echivalentul viu, organic, al florii miraculoase: ea este țesătura, principiu feminin creator, cea care transformă neantul în formă. Chemarea ei reînvie funcția taumaturgică a simbolului antic, așa cum Floarea Vieții a fost utilizată pentru a ordona și a sacraliza lumea, actul țesutului devine, aici, un gest de refacere a sensului pierdut al existenței. Legătura dintre cele două texte se realizează, astfel, prin ideea unei geometrii invizibile a vieții: în primul caz, ea este exprimată printr-un simbol universal, recunoscut de civilizații îndepărtate în timp și spațiu; în al doilea, ea se manifestă printr-o voce stranie, chemată să reia actul creației. Abia acum pogoară Îngerul: „Îngerii oamenilor/ ce au pierit la potop/ au fost trecuți/ în rezervă./ Așa că,/ zi de zi,/ după programul/ de rugăciune/ fiecare își vede/ de somnul lui./ Eu am cam rămas singur/ pe-acolo pe sus/ așa cum și tu/ ești singur/ pe-aici pe jos./ Aș vrea să îți propun/ să fim tovarăși./ Nu zici rău, îngere./

Dar trage-ți și tu/ pe tine / un trup./ Pe aici mai bate și vântul/ și ar fi păcat/ să te sfârșești așa,/ sfâșiat de-o boare.” (*Născut de ziua potopului*, 4.) La o primă lectură, poezia pare centrată pe desacralizarea arhitecturii divine, o umanizare a lumilor cerești, organizată după legi pământene. Îngerii celor pieriți sunt „trecuți în rezervă”, imagine care demitizează sacralitatea și o apropie de cotidian. Atât cerul, cât și pământul apar ca spații ale izolării, reflectate simetric în condiția îngerului rămas „pe-acolo pe sus” și a omului singur „pe-aici pe jos”. Dialogul dintre cele două entități anulează depărtarea iremediabilă dintre uman și divin, transformând îngerul într-o ființă vulnerabilă, iar omul, într-un păzitor înțelept al inocenței fapturi cerești. Propunerea de a deveni „tovarăși” exprimă nevoia profundă de comuniune, dincolo de ierarhii ontologice sau diferențe de natură. Trupul, de obicei perceput ca limită sau decădere, are, aici, o valoare salvatoare, devenind un adăpost împotriva disoluției. Vulnerabilitatea, corporalitatea și legătura cu celălalt sunt forme autentice de supraviețuire spirituală.

Apă, matrice primordială a iubirii, păstrează în sine memoria începuturilor și ritmul tăcerilor din care se naște viața. În brațele ei nesfârșite, se contopesc vocile părinților, amintirea mamei tandre, principiu creator și ocrotitor al poveștilor, sfatul tatălui, plin de tâlc și erotismul iubitei: „Mi s-a făcut dor/ de apa aceea/ nesfârșită/ în brațele căreia/ am deschis ochii./ Apa care mi-a spus povești/ cu vocea mamei,/ care mi-a șoptit sfaturi/ cu vocea tatălui,/ care m-a alintat/ cu vocea iubitei.” (*Născut de ziua potopului*, 15.) Fiecare val care se revărsă amintește de gestul primordial de a păstra și de a proteja, de a înțelege și de a primi, iar sunetele seminției dispărute fuzionează și creează o țesătură invizibilă de suflete în starea lor originară, de rostiri pure. Apa, așadar, devine matricea invizibilă în care iubirea își caută rădăcinile, făcând posibilă înălțarea spre transcendență: „Nu, iubito,/ nu bate vântul,/ sunt îngerii-șamani./ Se învârtesc rapid/ în horă-rugăciune,/ rechemând/ sufletul hoinar/ în îngerii de piatră/ din grădină./ Nu, iubito, nu tremura./ Toamna/ nu a venit așa degrabă.” (*Îngerii-șamani*)

*Linștea de a doua zi* este o metaforă a ieșirii din timpul ziplului inițiat. Solitudinea neagră, tăcerea resemnării, spaima de moarte și atracția neantului sunt tulburări ale omului profan. Totul a pierit în lume, sub apele devoratoare, dar cuvântul, nu, cuvântul atotputernic reînvie glasul morților și antropomorfizează șarpele, leul, păienjenita. Apropierea de sacru începe cu actul demiurgic al rostirii, prin care lumea și poezia renasc.



# Poezia cuantică – o teologie poetică a luminii

Spiritul timpului, unul al avangardei, al prezicerii unui timp virtual, un viitor care se lasă modelat/este modelat de prezentul ardent, fluctuant, se revarsă peste tot în lume, aducând cu el nu o uniformizare, cât o armonizare cu misterii, cu văzutele și nevăzutele lumii. Sub/in cuanta *văzului ideal* al intuiției, sufletul simte și presimte inefabilele, dorul nemărginit suprapunându-se dorului de lumină, de absolutul pe care-l știe permanent ca existent în univers/plurivers. Creația, teritoriul infinit al *memoriei intrasenzoriale*, acordă creatorului șansa de a transcende realitatea cea aieva, tridimensională, odată cu timpul obiectiv, istoric, și de a se situa într-unul atemporal – *cuanta* lui, din care lumea i se desfășoară holistic, receptată simultan, spectacol etern al eternelor virtualități/posibilități care deschid drum cunoașterii, înțelepciunii, revelației. Se pare că, și în actualitatea începutului de secol XXI, spiritul avangardist se definește atât prin încercarea de a devansa mentalitatea și gândirea unei epoci, cât și prin tendința de a armoniza arta cu avansul științei și al tehnologiei.

O revistă, de exemplu, se numea, în interbelic, *75HP*, 75 de cai putere, maximumul vitezei atins în primele decenii ale secolului al XX-lea...

Nu este, așadar, de mirare ca și astăzi, în post-postmodernism, un *sfârșit al istoriei* după Francis Fukuyama, când societatea omenească a cunoscut un progres uluit, scriitorii să manifeste același ideal al armonizării enunțului artistic/estetic cu cel al științei. Și cum domeniul fizicii cuantice, provocator pentru spirit, incitant pentru imaginație, are atâtea virtualități, atâtea potențialități, deschiderea către fantezia creatoare vine firesc. Ceea ce ne imaginăm este real, spunea Picasso, iar principiul comutabilității atestă, absolutizând proiecția subiectivă asupra lumii, și adevărul potrivit căruia tot ceea ce este real ține de imaginație, de capacitatea gândului și a gândirii de a crea lumea în care trăiește. Fundamentele estetice ale poeziei cuantice au fost puse de spaniolul Gregorio Morales (1952-2015), dimensiune de exprimare artistică pe care o augmentează și coroborează, printr-un plus de semnificații și nuanțe Ștefan Dimitriu, împreună cu Ștefan Mitroi și Vasile Poenaru, care semnează, în noul volum *Poemele cuantice*, un *Manifest pentru poezia cuantică*, care conține și un *Decalog*, zece porunci, ale unui nou mod de a privi și de a visa poezia, deschizând-o spre viitor.

Preocupările pentru armonizarea sensibilității poetice cu gândirea științifică nu au încetat, iar acest fapt se înscriseră, *avant la lettre*, în rezonanță... cuantică. Realitatea însăși este cuantică, nu fragmentară, nu consecutivă, deși, prin simțuri, o percepem în acest fel. Dr. Deepak Chopra vorbește, în *Corpul cuantic*, despre o realitate cuantică, un teritoriu al tuturor posibilităților, concept care se înrudește, până la un punct, se suprapune, conceptului de *memorie intrasenzorială*, formulat de Radu Caranfil. Teoria este deosebit de ofertantă pentru fantezia creativă/creatoare, întrucât deschide drumuri nenumărate gândului, dezmarginându-l, dându-i aripi pentru toate latențele de gând fulgurant, efemer. Deși în literatura contemporană au mai existat poeți care s-au inspirat ocazional din temele și mijloacele de expresie ale fizicii moderne, abordarea cuantică este fundamental diferită în ceea ce-l privește pe Ștefan Dimitriu, care vizează construirea unei viziuni poetice unitare, pas decisiv pentru inițierea unui curent literar străbătut de această idee. Intuiția poetică, *văz ideal*, îl orientează pe Ștefan Dimitriu să facă din noile sale poeme nu atât un teritoriu de manifestare a unei tematici existente deja, cât să definească un nou spațiu poetic. Cele 40 de poeme, fiecare din ele având rădăcini reale în concepte ale fizicii cuantice, se metamorfozează spiritual, existențial, metafizic, și prind formă într-o nouă poezie. Originalitatea acestui demers nu derivă, formal, din folosirea unui vocabular specific sau a unor analogii, ci în cuprinderea adevărului cuantic într-o viziune spirituală personală. Domeniul fizicii devine, astfel, dintr-un simplu decor, un limbaj semnificativ, capabil să traducă într-o viziune transmodernă raportul omului cu transcendența.

Conscința se relevă în imaginarul creat, unde se unesc, în mod firesc, rațiunea cu extazul, cuantica luminii cu psalmul, energia cu sensul. Experimentele cuantice precedente – exerciții izolate, fără ecouri, fără urmări, sunt pentru Ștefan Dimitriu o modalitate artistică pentru o *teologie poetică a luminii*, o cosmologie lirică, în care metafora și revelația pulsează, la unison, în aceeași undă.

Ceea ce conferă, însă, cu adevărat, demersului un caracter fondator nu este doar corpusul de poeme, ci, mai ales, *Manifestul pentru poezia cuantică*, revelator pentru a semnala o intenție de direcție, de program estetic, de chemare literară. *Decalog*-ul, strict conturat, conținut în *Manifest*, nu explică doar noua viziune artistică, ci o instituie.

În acest fel, are loc un șir de metamorfoze care transformă tema într-o estetică, estetica într-o conștiință poetică, iar conștiința poetică dintr-o posibilă tradiție într-un posibil curent literar. Poezia cuantică, așa cum o visează Ștefan Dimitriu, susținut de Ștefan Mitroi și Vasile Poenaru, evoluează de la simpla explorare tematică la propunerea unei noi percepții poetice asupra realității: o lume în care cuvântul nu e doar simbol, ci și vibrație; Universul, nu doar măsurabil (cuantificabil – de unde și cuvântul *cuantic*), dar și revelator; iar omul este, simultan, și particulă și lumină și materie și rugăciune. Relevant ar trebui să rămână faptul că demersul poetic al lui Ștefan Dimitriu nu revendică exclusivitatea metaforei cuantice, ci *inițiativa de a o transforma într-un câmp poetic coerent* – ca punte între știință și sacru, ca drum nou deschis pentru poezia secolului al XXI-lea, care, după spusele lui André Malraux, *va fi religios sau nu va fi deloc*. Deschizând acest tărâm al visului, al tuturor posibilităților de a fantaza și de a concretiza

umbra gândului, coborând-o în realitatea cuvântului, se deschide *văzul interior*, acela care creează starea de conștientizare, în perspectiva căreia poți vedea „ce e bine și ce e rău”, „frumosul din lucrurile cotidiene”, „bunătatea din oameni”, spune Dr. Deepak Chopra. Starea de conștientizare deschide accesul spre *transcenderea de sine*, stare care presupune, simultan, o *întâlnire* esențială, Eu-Tu, și o *revelație* – a iubirii, cea mai puternică forță din univers, grație căreia se ajunge la înțelegerea unicității fiecărei ființe. Deschiderea acestei fante este posibilă, înțelegem, prin treptele conștientizării – *văzul vindecător*, *văzul tulburat*, până la *văzul ideal*, intuiția. Vindecarea privește, deopotrivă, vindecarea corpului fizic și pe cea a corpului cuantic. În fapt, totul începe în realitatea cuantică, în câmpurile ei infinite. Fiind virtualitatea în stare latentă, cu toate promisiunile de înfăptuire și de armonizare a

dimensiunilor, realitatea cuantică se definește drept *realitatea ta*, lumea în care te regăsești în vibrația unui mister căruia simți că-i aparții, pentru că tu însuși ești misterul, sentiment trăit împreună cu *senzația difuză* că, deși acel ceva inefabil, indefinibil, ușor ca o umbră, nu s-a petrecut, totuși, ne aparține. Acesta este teritoriul imens al imaginării în care fantezia pătrunde și culege stările, trăirile, intuițiile, neliștile îngemănate în fulguranța unei idei pe care inspirația o îmbracă în haina metaforei. Rațiunea devine, obligatoriu, sursa, poate cauza, emoției, prin care cuvântul sensibilizează inima celui alt. Arta, inclusiv poezia, nu există în afara emoției, o emoție impersonală, ce transcende realitatea eului și devine o emoție impersonală, estetică. Aceasta este o fereastră posibilă prin care se poate privi realitatea aceasta fascinantă.

Cum o vede/privește Ștefan Dimitriu? Starea de grație a inspirației care i-a îngăduit revelația unui nou teritoriu trebuie pusă în cuvânt, demontată, făcută inteligibilă. Concretizând-o, Ștefan Dimitriu, căruia i s-au alăturat în acest demers Ștefan Mitroi și Vasile Poenaru, intră în arhetipul *facerii*. Cei trei alcătuiesc o *trinitate*, sui-generis, în care sacral și profanul se întâlnesc și fuzionează până la absorbția totală a gândului creator în fluxul aceleiași idei. Poetul devine demiurgul unei lumi pe care o vede fulgurant, prin *văzul ideal* al intuiției poetice și pe care o descrie gând cu gând, revelație cu revelație, pas cu pas. „Lumea nu mai poate fi spusă doar în cuvinte. Ea trebuie cuprinsă și în cuante de lumină, în salturi de sens, în pulsațiile nevăzute ale energiilor care o țin vie”, constată poetul la finalul experienței sale onirice. Rememorarea înseamnă întoarcere, retrăirea trecutului apropiat, imaginația îl orientează înainte, spre viitor. Din acest gând inițial, se naște poezia cuantică – „dorința de a uni ceea ce omul modern a despărțit: știința de credință, rațiunea de extaz, spiritul de materie”, situație în care se decide statutul poetului cuantic: „Poetul cuantic nu vorbește doar despre lumea aparentă, ci mai ales despre energia profundă a ei. El nu mai descrie doar fenomene, ci se mișcă odată cu ele. Versul devine undă, imaginea devine particulă, cuvântul nu mai este doar ornament, ci act de creație”.

*Manifestul pentru poezia cuantică* înmănușează caracteristicile unui program estetic și ale unei arte poetice, acordând, cu egală măsură, atenție creației și creatorului. Limbajul metaforic prinde în nuanțele ideii un profil al poeziei viitorului, care ar putea fi poemul cuantic. Definiția complexă, multiplicată, ramificată tinde spre realizarea unei viziuni holistice, rezultată din însumarea fragmentelor. O primă caracteristică se referă la *intuiția* unui mister, „unitate inseparabilă între energie și sens”, „o mică scântee divină”, din ghemul căruia se desfac fire clarificatoare. Prin urmare, poemul cuantic nu este o metaforă a fizicii, ci, mai degrabă o *fizică a metaforei*, aspirând spre „locul unde lumina metaforei se topește în lumina rugăciunii”.

Poezia se întoarce, astfel, la starea originală – *poezia rugăciune*, care presupunea comunicarea-comuniune cu sacralul, cu divinul. Nefiind „un sistem închis”, ci „o stare de conștiință”, poemul cuantic, vorbind „în același grai de lumină”, se citește „cu toată ființa”, „cu aerul proaspăt al respirației, cu o memorie mereu activă, cu o nesfârșită uimire”. Imaginarul ei este teritoriul infinit al armoniei, unde „totul comunică neconștient cu totul” și în care „Dumnezeu și atomul, visul și formula, iubirea și constelația își vorbesc în același grai de lumină”. Deși poetul cuantic, prin căutările sale, se apropie de fizician, aspirând spre *limba vizibilului*, „locul unde se naște sensul din vibrație și materia din lumină”, deși „în fiecare cuvânt, poetul pune o fărâma din acel câmp tainic care ne leagă unii de alții și pe noi toți de Dumnezeu”, poemul cuantic nu este o nouă știință, *nu explică lumea*, dar o aprofundează prin iluminare, „lăsând-o să se aprindă de dinlăuntrul său”. Având imaginea mentală a mandalei lumii, investigată prin *văzul interior ideal*, poetul cuantic „nu e un vizionar izolat”, întrucât, „particulă de conștiință într-un ocean de energie divină”, el este parte esențială a acestei energii care trece prin el, străbătându-i ființa, „ca o undă care trece printr-un punct luminos din conștiință”. De aici derivă natura singulară/unică a poemului – aceea de a fi nu numai o *formulă artistică*, însemnată prin nota originalității, ci o *rugăciune* în care toate converg, iar timpul are o singură dimensiune.

Adresându-se virtualului receptor, pentru o deplină înțelegere a noului demers, având în vedere multiplicitatea posibilităților pe care le deschide – un curent literar, de exemplu, depășind intenția autorilor de a fi și „o chemare de a recunoaște în noi acea parte a Universului care strălucește fără a-și slăbi vreodată vederea”, cei trei reușesc în *trinitatea poeziei cuantice* formulează un *Decalog*: „1. *Credem că poezia este mai mult decât artă*; 2. *Poezia cuantică îmbrățișează două lumini*; 3. *Nu există graniță între rugăciune și metaforă*; 4. *Poezia este hrană vie*; 5. *Poetul cuantic este martor al prezenței lui Dumnezeu*; 6. *Fiecare poem trebuie să fie o «cuantă de lumină»*; 7. *Limbajul poeziei cuantice nu se teme de formule*; 8. *Poezia nu explică misterul – îl lasă să se manifeste*; 9. *Cititorul nu este un consumator de texte, ci un călător pe drumul inițiativ al poemului*; 10. *Credem, asemenea lui Malraux, că secolul XXI va fi religios sau nu va fi deloc*.”

Finalul *Manifest*-ului conține o speranță transcrisă în chiar limbajul poeziei cuantice: „Și dacă lumea, într-o bună zi, se va întoarce iar spre lumină, poate că nu o va mai face prin ecuații sau dogme, ci printr-un poem care va ști să pulseze la unison cu inima Universului”.

Cele 40 de poeme cuantice desfac aceste făși, le concretizează, trecându-le din ideatica rațiunii în estetica gândului exprimat metaforic, pentru a atinge, deopotrivă, mintea, sufletul și spiritul. Ștefan Dimitriu gândește cuantic, în sensul cuprinderii holistice a unui întreg de intuiții și fulguri de vis poetic. De aici, imaginea simfonică în care *cuantele-poeme* își află, fiecare, locul și timbrul specific pentru a cânta întreaga partitură intuitivă, visată, transmisă în sunori și litere de poet.

Uvertura, *cuanta 1, Jocul cu viața*, se constituie ca un *punct de fugă*, o imagine în care el trăiește revelația întâlnirii cu sine, o transcendere ce-i dezvăluie complexitatea relației buberiene Eu-Tu-Acela: „De când am înțeles/ cu știință deplină/ că nu-s făcut doar din lut/ ci și – în adânc – din orgi și orgii de lumină/ lumea mi-i dragă din nou, tot mai dragă/ ca-n viața mea de băiat vizitor de demult/ când eram poet cu normă întreagă”. Este începutul stării de *conștientizare* care ridică vâl după vâl, descoperind, intuitiv, armonia dintre corpul fizic și corpul cuantic, cu reverberare în gândul upanișadic: „Cum e corpul omenesc, așa e și corpul cosmic. Cum e mintea umană, așa e și mintea cosmică”.

Gândul poetului este laserul care străbate tărâmurile și-i aduce aproape misterul propriului eu: „Trupul meu cuantic descris fir cu fir (...) / îmi arată acum/ câtă dumnezeire există în mine/ câtă energie și lumină curate/ cât destin împletit cu alte destine/ cât suflet ce nu va muri niciodată”. Gândul demiurgic clatină din temelii ființa care se confruntă cu reprezentarea tridimensională a timpului, în realitatea pe care ar vrea să o surmonteze prin transcendere: „Fără vârstă acum/ la mulții mei ani/ îmi vine să urlu din nou spre văzduhul înalt/ să-mi clatin iar din drumul ei steaua/ să-mi joc în picioare viața și moartea/ așa cum au fost, cum vor fi/ până-mi rup tâlpile și podeaua.”

Răspunde acestui *tipăt interior*, gândul prins în *cuanta 40, Închinare*, o rugăciune la capătul călătoriei în labirintul virtualităților: „Doamne Dumnezeule Mare/ Dumnezeule Tare –/ Cel din lumina adâncurilor/ din lumina solară/ din lumina de gând// Dumnezeu Bunule/ Dumnezeu Dragule/ Dumnezeule Sfânt// mulțumescu-ți din inimă/ mulțumescu-ți din suflet/ mulțumescu-ți din tot ce sunt// că m-ai ajutat să izbândesc/ încă o dată/ în numele Tău/ prin cuvânt.”.



Ana DOBRE

Ștefan Dimitriu

Poemele  
cuantice



# Poezia cuantică – o teologie poetică a luminii

Punctul de plecare și punctul de sosire reprezintă coloanele, reperle de care poetul are nevoie pentru ca experiența revelatorie, cu întreaga ei aventură inițiată în labirintul cuvintelor ce-și dezvăluie, cu parcimonie, aspectele manifest și latent, să poată fi *povestită*, transfigurată în limbajul original al poeziei-rugăciune.

Lumea aceasta a infinității cuantice, rezonantă *memoriei intrasenzoriale*, traversează pe/în toate culoarele și galeriile, își dezvăluie organicitatea ei de univers constituit prin efortul de așezare/armonizare în arhetipuri astrale. *Coincidentia oppositorum* se manifestă prin alternanța dintre prezența misterioasă a entropiei și evoluției, haos și ordine. Haosul tinde spre ordine, neființa spre ființă, tăcerea spre cuvânt. Privirea poetului este o privire în esențial, intersectare în infinit cuantic a gândului reflexiv cu cel exprimat de un rishi indian: „Cel ce privește prin ochii tăi este Dumnezeu. Privește orice și îl vei înțelege pe Dumnezeu”.

Lumea îi revelează cuantele pe care și le reprezintă într-o dispunere concentrică. Imaginarul poemelor le dezvăluie în reflectare tematică. Ar fi, mai întâi, cuanta iubirii, sentiment universal, forță a universului care include și *guvernează totul*, sentiment reflectat în poeziile-cuantă *Potcoava magnetică, Gravitația iubirii, Scrisoare de dragoste, O iubire romantică, Câmpul de dragoste, Măcar o noapte, Izvorul clipelor, Studiu de caz, Sudați în îmbățșare, 60 de primăveri*; e, apoi, cuanta timpului și a lumii (*Lunecând pe un val de lumină, Oceanul primordial, Trezirea*), a eului, în complexitatea relaționării deterministe în realitatea fizică și în cea cuantică, metafizică. Sunt poemele eului care interoghează și se autointeroghează, trăindu-și, alternant, stările de luminare și iluminare: *Delfin tânăr, Copilul din mine, Istorie personală, Pe țărmul Atlanticului, Mișune de salvare, Singuri în Univers?, Într-o pădure de brazi, Peisaj cu nori, Pași, Ecuația iubirii*.

Reflectările tematice ale eului se ramifică în subteme existențiale ca experiențe reflectate parabolic – *Din scrâșnetul rânii, Hora*, cunoaștere – *Cel ce-a auzit Apocalipsa, Sincron*, încercarea de a se cufunda în oceanul umanității pentru a se regăsi, particulă eternă, în armonia universului – *Prăpastia, Evaluare de etapă*.

Imaginarul poemelor este el însuși o realitate cuantică. Investigarea are derulare consecutivă, deși, în punctul inițial este percepută simultan, în picătura eternă a unui timp suspendat care a anulat secvențele terestre prezent-trecut-viitor. Revelațiile creatorului (*Știința și conștiința, Alarma veacului*) îl conduc spre o conștientizare lucidă care-i permite să vadă cu claritate, din perspectiva poemului cuantic, condiția poetului și statutul creației sale: *Planck – poetul luminii, Catehismul poetului, Omagiu, Poemul cuantic, Perla Coroanei, Descult, peste granițe, Rugă pentru zugravii de geniu*.

Inteligența și cunoașterea se regăsesc în punctul în care are loc întâlnirea revelatorie dintre *știință și conștiință*, loc în care corpul fizic își presimte corpul cuantic. Contemplația este starea care-i permite lui Ștefan Dimitriu să se acordeze/armonizeze câmpului cuantic, să *audă* liniștea: „La început a fost liniștea./Și din ea s-a aprins un freamăt de lumină”.

Adevărul științific este filtrat de cel artistic, primind pulsația ideii. Max Planck, J. Robert Oppenheimer, vizionari, sunt, concomitent, fizicieni și poeți. Ei au privit cum „lumina a tremurat în sine”. În această stare de revelație, Ștefan Dimitriu se suprapune tuturor visătorilor dintotdeauna și uple, astfel, arhetipul poetului orfic, vizionar: „Tu, Poet ce visezi la lumea luminii din adânc/ adu-ți aminte –/ fiecare particulă de lumină/ poate deveni fie vers/ fie armă și crimă./ Depinde de inima și ochii/ care-o privesc”. Revelația se continuă în *cuanta 14, Alarma veacului*, întorcând fluxul imaginației spre un viitor previzibil, citit în fulgurața prezentului, anticipat, în secolul al XX-lea de André Malraux: „Secolul 21 va fi religios/ sau nu va fi deloc”,/ ne prevenea André Malraux/ cu aura sa de prooroc”.

În *aleph*-ul lui, poetul, autointerogându-se retoric – „Poetule, unde ți-s harul tău și dojana?/ Unde ți-i cuvântul ce taie ca sabia/ și vindecă rana?”, își ridică ochii spre cer: „Iar Tu, Doamne, ce vei face cu noi/ ne vei da la tocat/ în cel mai nemernic război?/ Ori poate ne vei întoarce/ în Oceanul Tău de lumină/ – Supremă Instanță –/ ca să ne mai dai/ încă un veac de speranță?/ Cu toate minunile lui reîntoarse la viață/ și mai ales cu Omul – pariul Tău principal/ care parcă nimic nu învață?”. Soluția este, în același timp, cuantică și spirituală – redobândirea spiritualității și speranța revenirii lui Iisus: „Poate că o floare va mai încolți în ruine/ și va vorbi, Doamne, în taină, cu Tine./ Iar ruga lor va fi ascultată de-acolo, de Sus/ și ni-L vei trimite din nou/ înainte de-a fi prea târziu/ pe Isus”.

Câmpul infinit al cunoașterii, la care gândul are acces prin *știință și conștiință*, devine noua realitate a poemului cuantic. Pentru că „poezia începe să nu mai încapă în vechile tipare/ nici în liniile drepte ale timpului”, poetul simte că este timpul pentru o altă/un alt fel de poezie care să încorporeze sensibilitatea veacului, o poezie care este vibrație născută din inefabilul vibrației impondera-

bile: „Ea se naște tot mai mult din vibrația nevăzută/ acolo unde o clipă poate fi toate clipele/ unde iubirea e și particulă, și undă”. În/din acest nou *aleph*, poetul cuprinde cu puterea gândului său dezmarginat *irealitatea senzorială*, pe care o creează poemul cuantic. Versurile îmbrățișează, odată cu ideea, și cutremurarea sufletului. Rațiunea nu exclude emoția: „Un poem cuantic/ nu alege între lumină și întuneric/ între început și sfârșit./ El le ține pe toate împreună/ într-o suprapunere de sensuri/ ca și cum viața însăși ar fi/ o inimă care bate/ în două universuri deodată./ Poemul cuantic nu se teme de paradox./ El știe că realitatea/ în afară de undă și corpuscul/ e totodată și tristețe și bucurie/ și sfârșit și început./ În el, cuvintele se leagă/ precum atomii într-o moleculă de zâmbet/ precum doi îndrăgostiți/ care se caută prin toate dimensiunile/ spațiului, timpului”.

Pe ferestrele deschise ale sufletului intră, întreagă, lumina cunoașterii, cu fotonii care „dănează printre frunze/ și printre gândurile mele/ ca niște soli tăcuți ai începutului”, lumină care umple toate sertarele, toate încăperile, și *mugurul crud, și trupul și gândul meu*. Totul este vibrație, „în piele și sânge”, totul așteaptă să fie văzut/cunoscut și, mai presus, iubit. *Ta twam asi*, pare a i se șopti, *eu sunt tu*, parte și întreg în realitatea etern cuantică: „Sunt și eu o undă/ o particulă/ un fel de rugăciune/ pe care Universul o rostește încet/ în limba acestei tăceri”. În fața vidului existențial al existențialistilor, Ștefan Dimitriu așază lumina credinței cu reflectare în știința cuantelor care atestă lumea de dincolo. Credința a primit confirmarea științei.

Iubirea – cea mai puternică forță din Univers, susține și menține în ființă universul și multiversul. În reprezentările cuantice ale imaginarului poematic, iubirea capătă toate irizările, culorile, nuanțele și tonurile sufletului implicat plener în trăirea absolută și totală. Sărbătorind 60 de ani, *60 de primăveri*, de trăire împreună în cuplul care, prin căsnicie, repetă armonia unității originare din mitul Androgenului, ființa perfectă, un drum parcurs de la marea întâlnire de destin, ce a însemnat armonizarea cuantelor – „particula aceea invizibilă/ care a vibrat adânc la întâlnirea noastră”, poetul trăiește plenitudinea și beatitudinea revelației adevărului lor ființial: „Eu cred acum că suntem/ experimentul perfect al destinului –/ doi atomi legați printr-o forță unică/ mai puternică decât gravitația/ un pod de fotoni invizibil/ care nu va ceda niciodată”. Capătă, astfel, convingerea că iubirea, „o iubire romantică”, este singura eternitate accesibilă omului: „Pentru că oamenii care se iubesc până la sfârșit/ sunt chiar metafora universului/ scrisă nu cu simbolica pană de gâscă,/ ci cu lumina din ochii lui Dumnezeu”. Este *iubirea romantică*, pe care o detaliază și nuanțează, înaintând în mister: „O iubire romantică este înainte de toate/ o iubire cu mai multă lumină stelară/ cu mai multă trezire/ cu mai multă dumnezeire. (...)// O iubire romantică nu se declară/ ci se recunoaște, se repovestește/ într-o privire care nu caută altă privire/ ci și-o reamintește./ Ea este o regăsire/ între două semințe de lumină/ – aur curat –/ care știu/ că nu s-au pierdut niciodată/ cu-adevărat./ O iubire romantică/ este atunci când/ ca-ntr-un năucitor mister/ cele două picături de lumină/ se contopesc într-o flăcăre-naltă/ până la cer”. Atomii ființei se topesc, în iubire nu există egoism, totul devine cântec, armonie: „și atunci nu mai vorbim/ despre eu și tu/ despre el și ea/ ci despre un singur cântec (...)// despre un dans tăcut al infinitului”, *îmbrățișarea purificatoare*: „Ea este o regăsire/ între două semințe de lumină/ – aur curat –/ care știu/ că nu s-au pierdut niciodată/ cu-adevărat./ O iubire romantică/ este atunci când/ ca-ntr-un năucitor mister/ cele două picături de lumină/ se contopesc într-o flăcăre-naltă/ până la cer”.

Resimțit în dubla lui dimensiune, liniar, ireversibil, și subiectiv, afectiv, reversibil, timpul *lunecă pe un val de lumină*, o lumină care pornește din sufletul poetului care știe că el însuși este un purtător de lumină – *nikeforos*. Circularitatea, întoarcerea în el însuși („locul unde deatunci/ și sufletul nostru se toarce/ locul de unde vine/ și unde nemuritor se întoarce.”), în *oceanul primordial*, este *eternă întoarcere*, adevăr pe care-l cuprinde doar „imaginația năucitoare a poetului”, și pe care-l relevă lumii și celorlalți prin trezire – o *trezire* din starea larvară a spiritului, orientând ființa ascensional, revelându-i *Scântea Divină* prin care s-au luminat „dintr-odată toate ungherele/ toate hăurile pustiului și-ntunericului/ toate spaimele și misterele”.

Lumea este scrierea secretă a lui Dumnezeu, iar Ștefan Dimitriu, poetul cuantic, o descifrează, aducându-i în lumină frumusețile, lăsându-se cuprins de *adâncă sete a formelor perfecte*, în cuantele lumii și ale poeziei.

1-5 decembrie 2025

<sup>1)</sup> Ștefan Dimitriu, *Poemele cuantice*, Editura eLiteratura, București, 2025;

<sup>2)</sup> Dr. Deepak Chopra, *Corpul cuantic. O abordare revoluționară a sănătății și a longevității*, Traducător Talida Elena Boengiu, Editura Bookzone, București, 2024.



## Dan D. Gîrjoabă

### Memorii între paranteze

Se întâmplă uneori să uităm că am fost, ca și cum timpul ar fi scris cu creion moale pe marginile lumii.

Între două secunde există un spațiu în care nici sufletul nu respiră, ci doar așteaptă, nemiscat, ca o frunză uitată între filele unei cărți sfinte.

Într-un colț tăcut al conștiinței, memoriile se închid între paranteze, nu din rușine, ci dintr-o formă de smerenie pe care nici îngerii nu o înțeleg pe deplin. Ce e ascuns nu e pierdut, ci doar păstrat în taina întunericului ce precede lumina.

Amintirile nu sunt fapte, sunt lacrimi care n-au mai apucat să cadă, gânduri care s-au lăsat tăiate de mijloc și au rămas în aer, ca niște poduri neterminate spre ceea ce n-am fost. Și totuși, ele ne conțin mai deplin decât orice carne, decât orice nume scris pe o cruce de piatră.

În mine e o bibliotecă de umbre, fiecare pagină o tresărire pe care nimeni n-a citit-o până la capăt. Sufletul – acest scrib orb – scrie cu sângele viselor pe pergamente fragile de tăcere. Nimeni nu-și amintește exact cum a început totul. Poate cu o privire aruncată într-o fântână fără fund, poate cu un cuvânt nerostit care s-a agățat de marginile cerului.

Viața nu e o linie, e o respirație ciclică, în care trecutul și viitorul își dau mâna într-un pact de uitare mutuală. Memoriile între paranteze nu sunt uitate – sunt doar protejate de prea multă lumină. Precum sfintele taine, care nu pot fi atinse decât cu fruntea în pământ și inima deschisă până la rană.

Uneori îmi pare că amintirile mă privesc de dincolo de mine. Ca niște sfinți în exil, mă judecă tăcut, și mă binecuvântează cu absența lor. Poate că doar ceea ce a fost uitat își atinge cu adevărat menirea.

Și dacă într-o zi va fi să mă regăsesc dincolo de marginea acestei lumi, îmi voi ridica sufletul ca pe o carte între deschideri, cu toate parantezele larg deschise ca niște porți către ceea ce nu se mai poate rosti – dar se poate simți, fiind, într-o tăcere mai adevărată decât tot ce am fost. Acolo unde memoria nu mai e nevoie, doar prezență pură. Fără început, fără sfârșit. Fără rânduri. Doar sens.

# Totul începe după tine

Foșnetul draperiilor era ultima mărturie a unei existențe de peste un deceniu în această casă - casa unei femei singure, împărțită între cărți și deziluzii. Elsa stătea adâncită într-un fotoliu, singura piesă de mobilier care mai rămăsese, cu satisfacția lucrului împlinit. Pe genunchi, caietul cu coperti roșii - martor al ultimilor ani și al victoriilor sale personale - se odihnea liniștit. Dar putea oare să se declare mulțumită de acest război dus cu sine și cu cei din jur? Manuscrisul era gata, povestea scrisă, dar epilogul, acea concluzie care să-i dea sensul final, încă lipsea. Trăise între asurare și iresponsabilitate, iar acum ezita. Deschise caietul și începu să recitească fiecare capitol, fiecare etapă, retrăind amintirile cu atenție și contemplație.

„Era o toamnă cu atmosferă de iarnă: fulgi de nea rătăciți din cer înlocuiau ploaia, iar ceața îngropa seninul dimineții. Nimic nu te îmbia să ieși la plimbare prin oraș. Totuși, o poveste cu prietenii - puținii pe care îi mai avea, chiar și online - ar fi fost binevenită. Elsa, femeia de succes devenită scriitoare, simțea o singurătate ciudată, dorită dar neacceptată pe deplin. Avea nevoie de o schimbare, de răspunsuri la întrebările pe care și le punea deseori. A luat laptop-ul de care nu se despărțea niciodată, și încă ascunsă sub așternuturile calde, l-a deschis pentru o incursiune în lumea virtuală. Nu era pasionată de rețelele sociale, dar acum o forță necunoscută o trăgea spre ele. A regăsit colegii și prietenii din copilărie, iar curiozitatea a împins-o la căutări minuțioase. Se întreba ce mai fac, cum se simt, dacă sunt fericiți și împliniți. Privirea i s-a oprit pe imaginea unui bărbat al cărui chip îi trezea amintiri controversate, dar clare. Consultând profilul lui, a realizat fără dubiu că era el: fantele de odinioară, cel care nu a privit înapoi când trăsese ușa pentru ultima oară. Ei erau prea tineri: ea, naivă; el, versat și cunoscător de iubiri fugare. Rana din suflet i s-a redeschis, dar curiozitatea a împins-o să-i ceară prietenia. Răspunsul lui Răzvan a venit prompt, trezindu-i o ușoară emoție. Parcă îl revedea trecând pe trotuarul din fața liceului, cu uniforma impecabilă, privirea fixă înainte, fără să o vadă ascunsă după un pom, urmărindu-l. Era idealul ei de băiat, la care nu credea să ajungă vreodată.

Au urmat conversații interminabile, unde amintirile și sentimentele trecutului se revărsau peste frustrări vechi. Suferința provocată de el în tinerețe, cu povara dezamăgirii, reveneau acum în mintea ei. În interior, se dădea o luptă zilnică între sentimente renăscute și frustrări retrăite. Nu, nu putea fi proastă de două ori. Încet, ideea unui revers al medaliei, începea să prindă contur, iar planurile se perindau prin gândurile ei.

În seara revederii, orașul părea să-și fi retras zgometele în spatele vitrinelor luminate. Elsa intră în restaurantul ales de Răzvan, un loc unde fiecare miros părea distilat dintr-o amintire: arome de lemn ars, parfumuri scumpe care alunecau de la o masă la alta, ca niște chemări mute. El o aștepta, așezat într-o lumină caldă, care îi contura trăsăturile cu o delicatete pe care nu i-o mai recunoștea. Materialul fin al rochiei îi atingeau pielea ca o mângâiere promisă, iar postura rigidă îi trăda o stăpânire de sine greu câștigată. Când privirile lor s-au întâlnit, timpul dintre ei s-a strâns precum o funie întinsă prea mult. Nu le lipsea nimic - nici vinurile rare, nici siguranța financiară, nici masca unei vieți reușite. Și totuși, ceva din privirea lui amintea de băiatul care plecase fără să privească înapoi, iar Elsa simți o vibrație veche, un ecou al unei răni care nu se vindecase niciodată cu adevărat. Așezată în fața lui, și-a dat seama că luxul din jur nu putea ascunde adevărul: întâlnirea aceea nu era despre vin, nici despre restaurante, ci despre ceea ce rămăsese nespun între ei. Păreau doi necunoscuți: ea, celebră și tradusă în mai multe limbi; el, antreprenor discret și bine organizat. Diferența majoră era starea civilă: ea, singură; el, însoțit, dar cu aerul nefericit în propria căsnicie.

- Știu... dacă îți spun că regret comportamentul meu de atunci, nu pot schimba nimic, spuse Răzvan sorbind din paharul cu vin italian și șovăind cu privirea pe chipul ei. Eram prea tânăr și voiam doar să mă distrez. Tot ce pot face este să-mi cer scuze... tardiv.

- Da, e prea târziu. Nu putem întoarce timpul. Ce mult te-am iubit și, în același timp, ce mult te-am urât! răspunse ea, privindu-l direct în ochi, în timp ce în mintea ei se derula un film al cărui final urma să-l regizeze ea.

Prima seară se încheie cu promisiunea unei noi revederi. Întâlnirile lor se intensificau, abandonându-se orol de pasiune cu o energie necunoscută până atunci. Se explorau reciproc, cu fantezii și transgresiuni ce amintea de scenarii pentru adulți. Elsa, cititoare a trilogiei lui E.L. James și familiarizată cu adaptările cinematografice, experimenta acum rolurile inversate: ea domina. Stabila regulile jocului, provoca suferințe fizice, dar nu era mulțumită. Voia mai mult: îi dorea sufletul, îl voia îndrăgostit de ea. Îi crease o dependență sexuală. O primă bătălie era câștigată. Pe măsură ce Răzvan cădea tot mai mult în mrejele sentimentelor,

Elsa devenea stăpână pe sine, rece și calculată, jucându-se cu mintea lui. Mesajele curgeau non-stop, iar soneria telefonului se auzea des în timpul zilei. Niciodată nu-l adusesse în casa ei; Elsa păstra locurile intime ca teritorii neatinsse, jurându-și că niciun bărbat nu le va ocupa. Amintirile și sentimentele trecute îi aminteau cât de fragilă fusese, iar o a doua cădere nu era permisă. Ar fi însemnat să-și încalce principiile.

Au trecut cinci luni de la prima lor întâlnire. Timpul petrecut împreună fusese intens și pasional, atât în lumea virtuală, cât și în realitate. Elsa simțea însă riscul unui sentiment profund, pe care nu și-l putea permite. Se sprijinea pe ecoul trecutului, amintindu-și dezamăgirile. „Rămâi cu picioarele pe pământ, Elsa!” își spunea.

Plecările frecvente ale lui Răzvan sub pretextul delegațiilor de afaceri se înmulțiseră, iar scandalurile cu soția deveniseră o constantă. Pierduse controlul asupra propriei vieți; conta doar Elsa. Aproape de miezul nopții, pregătindu-se de culcare, telefonul îi luminează ecranul: apel de la Răzvan. Nu suna niciodată la cea oră, când ar fi trebuit să fie cu soția. Simți un fior; ceva important se întâmplase.

- Alo! De ce mă suni acum?, întreabă ea agitată.

- Elsa... vrei să fii soția mea?

Întrebarea căzu ca un tunet dintr-un cer senin. La multe se aștepta, dar nu la asta. Îl purtase dincolo de orice previziune. Se afla în fața unei situații pe care nu o luase în calcul, dusă la extrem: căsătorie. În loc să tresară de fericirea unei astfel de cereri, rămase inertă, dintr-odată, goală de sentimente. S-a luptat mult cu sine, ca să se detașeze de fiorul iubirii, încât, acum realizează că îl folosea doar ca pe un obiect sexual, așa cum și el o folosea pe ea în adolescență.

- Nu, Răzvan! Nuvreau să fiu soția ta. Dacă mi-ai fi cerut asta cu zeci de ani în urmă, ți-aș fi spus „da” fără ezitare. Acum nu te mai vreau. Mă retrag definitiv din viața ta.”

În timp ce întrerupea convorbirea, cu degetul apăsat pe ecranul telefonului, punctând, parcă, un final hotărât, îl imagina pe Răzvan consternat, înfrânt de propriul trecut retrăit cu fisurile lui.

În sfârșit avea idei clare; putea scrie epilogul cărții. Era satisfăcută și nerăbdătoare să sune dimineața la editură. După o noapte de frământări, cu manuscrisul alături, apăsa pedala de accelerație și străbătu orașul aglomerat spre editură. O ultimă privire asupra epilogului: voia să guste încă o dată bucuria victoriei, înainte de a se despărți de manuscris.

„Am reușit să trec la pagina următoare a vieții mele. Am rămas prea mult timp să citesc o pagină, al cărui text l-am înțeles doar acum și pe care îl trec la „soluționat”. Știu că mă voi mai întoarce în trecut, dar cu înțelepciunea femeii care sunt acum.”

Apariția noii cărți a reprezentat un adevărat eveniment literar. Se vorbea despre el peste tot: în mass-media, pe rețelele de socializare, în cercurile literare. Numele autoarei Elsa Boian era pe buzele tuturor celor împătimiti de lectură. Cartea a adunat o mulțime de persoane în grădina Muzeului Cărții. Critici literari de prestigiu se perindau la microfon, iar autoarea aștepta momentul pentru a împărtăși publicului ceva din tainele volumului. Cu privirea peste mulțimea din fața ei, a zărit, sprijinit de ușa de la intrare, un tip cu trăsături cunoscute, venit dintr-un trecut îndepărtat. Timpul își pusese amprenta vizibil pe chipul lui, însă rămăsese zâmbetului și atitudinii nonșalante. Era Tudor, dragostea dintâi, băiatul care nu întorcea privirile pe stradă, dar care iubea muzica și-i dedica melodii în discotecă. Exista o diferență de vârstă între ei, ceea ce, poate, l-a determinat să o părăsească, pentru o fată mai matură, din generația lui. Trecutul părea să năvălească peste ea deodată. Acum și el se întorcea să-i tulbure prezentul? Ce mult îl iubise și ce mult suferise când el o părăsise! Fusese prima ei poveste de iubire, pe care nu o uitase. Pentru că, nu-i așa, primele sentimente, primii fiori, rămân pentru totdeauna în interior, în mintea și sufletul nostru. Cu un fir de floarea-soarelui într-o mână și cu cartea Elsei în cealaltă, Tudor s-a apropiat de ea. A îmbrățișat-o și apoi i-a cerut un autograf. Părea emoționat de revedere și chiar îi șoptise la ureche că parcă timpul stătuse pe loc, că avea aceleași emoții de altădată. Era surprinsă: trecuseră foarte mulți ani, iar acum el stătea în fața ei cu respect și admirație.

- Felicitări, Elsa! Ai devenit faimoasă. Îți cunoșteam plăcerea de a citi, dar nu și pe cea de a scrie. Dacă aș fi fost soțul tău, m-aș fi umflat în pene de mândrie.

- Dar nu ești. Mulțumesc că ai venit, măgulită de cuvintele tale! Ce te aduce prin oraș?

- Ai fi surprinsă dacă ți-aș spune că am venit special pentru evenimentul tău?

- Da, aș fi surprinsă. De unde ai știut de el?

- Poate mă întrebi și de unde am știut de tine?

- Da, și asta!

- Nu știam că te numești Boian. Nu sunt un împătimit al cititului și nu am făcut legătura dintre prenumele Elsa și numele de familie. Dar ți-am văzut chipul pe



**Camelia Morda Baciu**

coperta cărții, într-o reclamă la televizor.

- Boian este numele de căsătorie. L-am păstrat și după divorț. Cititorii s-au obișnuit cu acest nume.

- Te pot invita la cină la sfârșitul seratei?

- Da, după autografe!

Din nou la un restaurant, cu un alt „ex”, o altă amintire din trecut - un trecut care pare să o bântuie în ultima perioadă. Două ore de depănat amintiri, de povești din viața particulară a fiecăruia. El tocmai divorțase, își pierduse busola vieții și își căuta direcția. Habar nu avea ce-o să facă în viitor. Ce mai voia și acesta de la ea? Tocmai îl pusese la colț pe unul care o dezamăgise odată, demult. Acum, Tudor se întorcea să-i răscolească amintiri, să-i dea prezentul peste cap.

Se întâlneau tot mai des în apartamentul lui închiriat, niciodată la ea acasă. Simțea trezirea unor sentimente amorțite. Nu, nu-și permitea nici de această dată să se rănească în cioburile unei relații care nici n-ar trebui să fie. Mai mult, tot mai des își amintea modul în care el o părăsise pentru o alta. Acea amintire i se întorcea în memorie ca o tristă aducere aminte. Simțea nevoia să-și răzbune inocența terfelită din adolescență.

Tudor era din ce în ce mai prins de ea, tot mai dependent de mesajele ei, de convorbirile telefonice și de orele de amor petrecute împreună. Făcea planuri de viitor în care o includea. La ce se aștepta? Să fie împreună ca un cuplu, după o viață petrecută de el cu o altă femeie? De ce acești bărbați nu o voiseră când fusese tânără? Acum, când tinerețea le trecuse, își amintea de ea? Acum o voiau lângă ei? Era prea târziu. Se mulțumea cu plăcerea unor partide de sex, mese la restaurant sau o minivacanță prin locuri exotice. Nu accepta cadouri: se simțea cumpărată. Și avea nevoie de timpul și liniștea ei pentru a scrie. În plus, nu putea trece peste suferința de odinioară, în timp ce el începea să-i controleze viața. Era prea mult, după atâta libertate în urma divorțului. Se simțea sufocată. Era momentul să închidă raportul, când:

- Elsa, nu vreau să mă mai căsătoresc, dar te vreau lângă mine tot timpul. Să adorm cu tine, să mă trezesc cu tine, să trăiesc cu tine. Îmi doresc o viață împreună, zi și noapte. Nu mai vreau să pierd timp din viața fără tine.

- Serios?! Te întorci la mine ca să ai companie? Te strânge singurătatea? Mie mi-e bine așa. Nu, nu te vreau, nici pe tine, nici pe altcineva să-mi tulbure pacea interioară. Mai bine, fiecare cu drumul lui. Adio, Tudor!

Deznădejdea lui Tudor nu i-a provocat niciun sentiment de remușcare, așa cum nici pe el nu l-a încercat vreunul atunci, când, fără nicio explicație, dispăruse din viața ei. Cine se credeau acești bărbați? Nu aveau dreptul să intre și să iasă din viața ei, după bunul lor plac. Și totuși, nu era împăcată cu sine. Simțea un cutremur existențial. Acești bărbați reînțorși în viața ei reușiseră să scoată la lumină partea ei negativă, pe care nu ar fi vrut să o cunoască niciodată. Nu se mândrea cu răzburările ei, de care nu se credea în stare în urmă cu câțiva ani. Plătise conturile celor care o părăsiseră atunci, în devenirea ei de femeie. „Elsa, simte-te eliberată de umbrele trecutului!”, își repeta încontinuu.

Anul următor, apăruse al doilea volum din „Reversibil”. În lumina caldă a grădinii Muzeului Cărții, cititorii o priveau cu nerăbdare. În colțuri diferite ale grădinii, Răzvan și Tudor o urmăreau fără să îndrăznească să se apropie. Nu mai aveau ce să revendice. Elsa semna exemplar după exemplar și, pentru prima dată, simțea cum trecutul nu o mai strânge. Acum, în sfârșit era liberă. O altă carte, un alt epilog:

„Am privit în urmă mai mult decât ar fi trebuit. Am căutat în umbre răspunsuri pe care doar lumina le putea da. Am iubit prea devreme, am suferit prea adânc, am așteptat prea mult de la oameni care treceau prin viața mea ca printr-o sală de așteptare. Și totuși, în fiecare rană, în fiecare rătăcire, am fost eu - imperfectă, fragilă, dar vie. Astăzi știu: trecutul nu se întoarce pentru a fi reparat, ci pentru a fi înțeles. Pentru a-l lăsa să plece. Pe Răzvan l-am învins dincolo de dorință. Pe Tudor, dincolo de nostalgie. Dar nu ei erau bătălia mea. Eu eram. M-am regăsit nu în brațele lor, ci în spațiile dintre întoarcerile lor. Acum pot să închid cartea - pe cea scrisă, și pe cea nescrisă în mine. Nu mai am nimic de demonstrat nimănui. Nici lor, nici mie. Trecutul este reversibil doar în memorie. Direcția, nu. Azi pășesc înainte. Azi încep - nu o răzburare, ci o viață. Spre o nouă zi. Spre o nouă versiune a Elsei.”

# Florentin Popescu: Viața și opera lui V. Voiculescu



Titu DAMIAN

Buzoianul **Florentin Popescu**, poet, prozator, istoric și critic literar, este unul dintre cei mai prolifici și mai importanți scriitori contemporani, fiind autorul a aproape o sută de cărți, într-un evantai tematic larg, cuprinzând numeroase specii literare, de la proză scurtă, la istorie și critică literară, de la evocări și monografie, până la note de lectură și eseu. Este, totodată, și un publicist de mare anvergură, prezent în paginile multor reviste de cultură, redactor-șef al binecunoscutei reviste literare „Bucureștiul literar și artistic”.

O preocupare constantă a lui Florentin Popescu a constituit-o și apropierea spirituală de cel mai mare scriitor pe care l-a dat spațiul buzoian literaturii române, **Vasile Voiculescu**, prin studii precum „Pe urmele lui Vasile Voiculescu” (1984), „V. Voiculescu și lumea lui” (1993), „V. Voiculescu la Pârscov” (1996), „V. Voiculescu, contemporanul nostru” (1997), „Detenția și sfârșitul lui V. Voiculescu” (2000), „V. Voiculescu și contemporanii lui” (2004). Volumul de față, **Viața și opera lui V. Voiculescu** (Editura Academiei Române, București, 2024, 392 p.) este, din punctul meu de vedere, o încununare a activității sale creatoare, cel mai mare omagiu pe care contemporaneitatea îl aduce marelui scriitor buzoian, fiind studiul cel mai complex și complet al biografiei și operei acestuia. Este o carte bine structurată, într-un limbaj accesibil și cursiv, gândită și elaborată după criterii științifice exacte, cu informații de arhivă, cu documente din partea familiei scriitorului și cu o adâncă și multiplă studiere a bibliografiei critice, cuprinzând nu mai puțin de 307 note de lectură și 112 de studii bibliografice, o Addenda cuprinzând cronologia vieții și operei, 28 de pagini, dar și un album de 28 de fotocopii.

Titlul masivului tom, aparent, pare unul simplu, dar, citit dincolo de sensul propriu al cuvintelor, descoperim în el, pe de o parte, structurarea cărții, dar și mesajul subliminal potrivit căruia medicul-scriitor V. Voiculescu își topește viața într-o operă nemuritoare. Cartea este structurată, cum este și firesc, pe două părți echilibrate, fiecare având aproximativ câte 200 de pagini **Viața și Opera**, care, la rândul lor, sunt organizate pe câte șapte și, respectiv, cinci capitole, fiecare având câte un motto din V. Voiculescu.

Primul capitol al primei părți se intitulează simplu **Copilăria și adolescența**, având drept motto: „Sunt născut la țară... cel mai mare noroc din viața mea”. Tehnica utilizată

de Florentin Popescu este de a rezuma, într-un preambul, într-un mod original, cu litere aldine capitolul respectiv, cu intenția vădită de a stârni curiozitatea cititorului, spre a-l face părtaș în narațiune, care stă mereu sub semnul evocării. În felul acesta, reușește un lucru extraordinar: să-l facă pe V. Voiculescu personaj al propriei opere și al propriei vieți. Spre exemplificare, cităm preambulul acestui prim capitol: *Rădăcini transilvănene. „De bucurie a îmbrăcat harabagiul din cap până-n picioare”. „Mama mă adora, surorile mă iubeau, pentru toți eram o minune...”*. „...visam cu ochii deschiși la soartă și eram fericit de așteptare”. *Personajele din fabulosul spațiu al copilăriei: Moș Floacă, Moș Nichifor și Ion Teslaru. „Desprinderea tragică de sat”. La pensionul și internatele din Buzău. Elev la Liceul „Gh. Lazăr” din București. Societatea „Capul de rățoi”. Prima poezie: „Lui Eminescu.”*

Și capitolul **Tineretea** are un motto semnificativ de V. Voiculescu: *„Tânjesec după o faptă să-mi dea desăvârșirea”* și un preambul care-l rezumă, sugerând și subcapitolele: *Studentia: de la „Literale” vizate, la Medicina impusă de familie. Cu Nicu Constantinescu la Veneția. File din romanul unei mari iubiri. Căsătoria. Medic la Buftea și în alte circumstanțe. Printre răniți, pe frontul din Moldova. O prietenie literară exemplară: V. Voiculescu – Nadejda Știrbey. La „Academia Bârlădeană”. „Din Țara Zimbrului” (poezii de război), volum încununat cu Premiul Academiei.*

Capitolul **Trudă și glorie** are și acesta un motto sub semnătura lui V. Voiculescu, justificând titlul: *„Eu mănuiesc azi pana de mii de ori mai grea...”*. Nici acestui capitol nu-i lipsește preambulul: *Izvoarele își caută matca. O nouă treaptă spre împlinirea literară: „Din Țara Zimbrului”, volum premiat de Academie. Decorat cu „Coroana României” în grad de ofițer. Drumetind prin Munții Buzăului. „Unde te-ntorci numai soare și soare”*. „Sidefuri, aur, șaluri, aeriene-averi”. *„Când răzbat team sus, V. Voiculescu rămânea calm și tăcut, dar simțea în el o puternică vibrație interioară”*. În intimitatea camerei de lucru a scriitorului.

Este momentul unei crize intelectuale a scriitorului, integrată unei crize mai mari, aceea a României, mult slăbită după război. Sunt urmărite meandrele străbătute în efectuarea meseriei de medic în circumstanțe din București, Buftea, Dâmbovița, stabilirea definitivă a familiei într-un imobil de pe strada Doctor Staicovici, exemplaritatea și devotamentul efectuării meseriei, dar și recunoașterea meritelor medicale pe frontul din Moldova cu „Coroana României cu spadă și panglică de virtute medicală”.

Minunata poveste - evocare a vieții și operei lui Vasile Voiculescu continuă în capitolul **Misionarism cultural, medicină și literatură**, având drept motto: *„Poporul nu trebuie tratat nici ca un negru, nici ca un copil școlar, ci ca pe un om deplin pe care îl iubești frățeste*

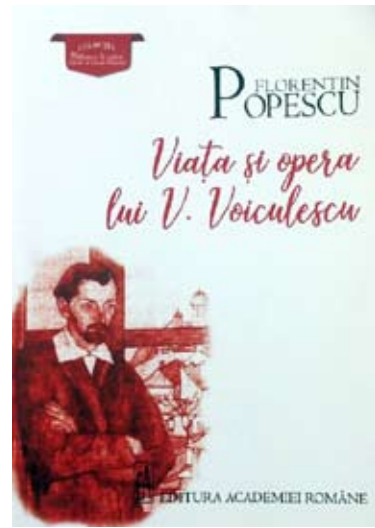
*– fără pretenții și nu de sus.”* Și aici preambulul este necesar-rezumativ: *Eforturi pentru iluminarea satelor. Redactor literar la Radio. Membru al Turing Clubului România. „...am venit încântat mai ales de drumul de-a lungul Dunării... e de o măreție fără seamăn...”* *La Sarmizegetusa, „pe urmele strămoșilor”*. „...aici (în Retezat) jocul luminii și al umbrei își desfășoară cozile de păuni de dimineața până noaptea”. *„Un spirit întors către sine însuși, reflexiv și neliniștit...”*

Capitolul **Exil interior, isihazm și creație**, are mottoul *„Nu mai întreb ce vremuri bat afară”*, și un preambul pe măsură: *„Arca lui Noe”. „Voind să prindă reacția la paginile citite, avea aerul unui copil care a făcut o pozna...”*. *Noutatea și farmecul „Povestirilor”*. *„În casa lui – miracol – sau dumnezeiesc har/.../ Te simți adus prin veacuri în miticul Parnas”*. *„Lăsați-i, nimeni să nu știe”. Ce scria Voiculescu și ce scriu alții în „obsedantul deceniu”*. *„Rugul Aprins” și Centrul spiritual de la Mănăstirea Antim. „Sonețele...” – o operă cu cheie?*

Capitolul dă, dintru început, o informație despre cu totul alt Vasile Voiculescu, aflat într-un autoexil interior după dispariția soției, pe data de 22 noiembrie 1946, când se prăbușiseră definitiv inima și sufletul poetului, iar tot în 1946 va fi înlăturat de la Radio, regimul interzicându-i să mai publice literatură: *„Poetul se izolă în camera sa de lucru, astupă soba cu cărți și se supuse unui regim extrem de sever: trăi până la sfârșitul zilelor fără foc, indiferent de asprimea iernilor, lăsă încăpearea în dezordine și duse un trai de pustnic. Camera sa devenise o adevărată chilie de ascet.”* După o informație a lui Ovidiu Papadima, mergând odată într-un tramvai, un copil ar fi exclamat: *„Uite-l pe Doamne, Doamne!”* iar în Cișmigiu alți copii strigau după el *„Uite-l pe Dumnezeu!”* Înfațișarea i se spiritualizase deja. În niciun caz nu a dorit să colaboreze cu noul regim, în ciuda propunerilor lui Sadoveanu sau ale lui Beniuc de a colabora la revistele regimului. Își făcuse o familie spirituală din scriitori prieteni, de mare clasă, precum: Tudor Vianu, Ion Marin Sadoveanu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Ovidiu Papadima, chiar și G. Călinescu. Acum Voiculescu era prins de spațiul mirific al prozei, scriind cu febrilitate, unele fiind scrise într-o singură zi, altele în decursul a două-trei zile: *„Behaviorism”, „Farsa”, „Sezon mort”, „Chef la mănăstire”, „Limanul”, „Viscolul”, „Ciobănilă!”, „Lacul rău”, „Vaca blestemată” etc., citindu-le și prietenilor.*

Titlul ultimului mare capitol al vieții lui Vasile Voiculescu vorbește de la sine: **Anii recluziunii și sfârșitul**, având motto: *„Nimic nu mă-nspăimântă, că mor sau că visez”* și un preambul dintre cele mai consistente: *Cu Daniela prin București. Revoluția din Ungaria și consecințele ei în România. Premoniția nenorocirii. „L-au ridicat noaptea, după o percheziție de groază.”* *„Mihai Beniuc mi-a spus că nu poate face nimic, că nu stă*

*în puterea lui, dar nici nu a vrut să intervină...”*. *„...n-am desfășurat niciun fel de activitate dușmănoasă regimului din*



*R.P.R.”*. *„...am declarat adevărul”. „Tribunalul condamnă pe Voiculescu Vasile la 5 (cinci) ani temniță grea și 5 (cinci) ani degradare civilă”. „Asta mi-e crucea pe care trebuie să mi-o duc”. Ultimul an de viață.*

Ultimul capitol al acestei prime părți, **Reabilitarea omului și destinul operei lui în posteritate** are drept motto o propoziție premonitorie: *„Prin vadul cârnii trec spre nemurire”*, subliniind astfel conștiința propriei valori. Are un preambul mult mai scurt, dar și mai sugestiv: *Un vajnic neobosit luptător pentru reabilitare: Ion Voiculescu. Marile revelații: Sonețele și Povestirile. Soarta manuscriselor. Andrei Voiculescu dă în urmărire Caietul negru. Reeditări masive și studii critice binevenite. Casa Memorială de la Pârscov. Revansa martirului prin operă.*

Acest capitol este centrat pe două mari componente – tot atâtea subcapitole. Primul prezintă încercarea regimului de a-l reabilita, desigur propagandistic, observând faptul că autoritățile s-au gândit să-l reabiliteze printre cei dintâi și să-l repună în toate drepturile de care fusese privat prin decizie judecătorească. A doua, izbutită și adevărată reabilitare a fost făcută de către Ion Voiculescu, cel mai mare dintre copiii scriitorului, dovedindu-se „un adevărat manager al reabilitării tatălui”, care obținuse un portbagaj de manuscrise, toate purtând stigmatul ștampilei securității.

Partea a doua acestui studiu consistent se intitulează simplu **Opera** și cuprinde cinci capitole, gândite tot după același tipic, adică preambulul, dar fără motto-uri, apoi subcapitolele delimitate cu asterisc.

Primul se intitulează **Poezia**, având un preambul consistent și sugestiv: *Început literar sub tirania modelelor. „Logodna semințelor cu lutul bătrân” sau despre semnificația unor popasuri. Poeme voiculesciene de o suavă melancolie.*

*În „peisaj interior vulcanic, sumbru”. Un moment de referință și o nouă direcție a liricii: „Poeme cu îngeri”. Premiul Național de Poezie (1941). Între hedonism și solitudine. Sonețele – o operă cu cheie?”*

Capitolul pornește de la observația că poezia lui Voiculescu se află sub semnul unor meandre și aspecte cu totul

neașteptate, „distanța dintre volumul de debut, «Poezii» (1916) și «Ultimele sonete...» este astronomică.” (p.199). Concluzia: „Ultimele sonete” - o operă unică, de excepție și fără termen de comparație în întreaga noastră literatură.” (p. 254)

În capitolul **Proza**, Florentin Popescu este mai pragmatic în preambulul capitolului, sugerând prin titluri sugestive problematica și intențiile sale: *Voluptatea povestirii. Scrieri literare pe firul amintirilor. Între pragmatism și fantastic. Motive și teme de inspirație populară. Posibile interpretări după Țvetan Todorov.*

*Între relația cu lumea și cu propriul inconștient. Proze nefantastice. Proze de inspirație evanghelică și nu numai. Romanul „Zahei Orbul.”*

Bineînțeles că demersul despre proză pornește de la întrebarea: Care sunt temele și motivele literare ale povestirilor lui Voiculescu? Răspuns: „Temele sunt variate, comune, însă arta autorului constă tocmai în a le da valoare literară, prin mijloace stilistice proprii”. Își justifică afirmația cu analiza în detaliu, prin excelente comentarii ce ar putea suplini oricând manualele școlare. Mai observă: „Cele mai valoroase piese sunt cele în care explorează filioanele marilor practici străvechi legate de magie, concepute și scrise din unghiuri variate.” (p. 271)

Preambulul capitolului **Dramaturgia** este edificator în privința organizării acestui vast material privind opera lui Vasile Voiculescu: *Teatrul – un adjuvant al povestirilor. „Fata ursului” a fost inspirată de o întâmplare autentică. V. Voiculescu, „un talent dramatic considerabil” (Liviu Rebreanu). „Demiurgul” – o comedie în care râsul devine amar. V. Voiculescu: „Scriu teatrul pentru că nu am timp să scriu roman sau nuvelă.” „Tradus în imagine scenică, teatrul acesta poate dezvălui virtuți bogate.” (Mircea Tomuș).*

Preambulul **Publicisticii** voiculesciene este edificator pentru cititor: *Publicistica – cel mai larg spațiu de manifestare pentru medicul scriitor. „Doctorul față arginți” nu se dezmente. Un maraton publicistic de sute de articole.*

*„Toate lucrurile la îndemână” – un record editorial interbelic demn de toată admirația... Vasile Voiculescu, precursor al medicinei naturiste.*

Analiza informațiilor oferite de acest capitol relevă un Voiculescu de o putere de muncă și de o prolificitate ieșite din comun. Pe lângă virtuțile de medic și de scriitor, a practicat și genul publicisticii de la microfonul radioului, în volume sau în zeci de ziare și reviste ale vremii. Aurora Alucăi de la Biblioteca Centrală Universitară din Iași a scos două volume, „V. Voiculescu 1884-1963” (901 p. și 1884 p.), cea mai bogată și mai bine documentată lucrare de acest gen consacrată unui scriitor din literatura contemporană de la noi. Indicele alfabetic înglobează peste 1000 de titluri de poezie, 120 titluri de proză, 24 titluri de teatru, circa 150 de cugetări, peste 50 de epigrame, poezii ocazionale, 7 volume de

folclor, manuale școlare, 160 de titluri de lucrări de cultură, peste 400 de titluri de lucrări medicale, 14 interviuri, 17 traduceri din franceză, colaborator la peste 100 de publicații. Numai lista periodicelor consultate se ridică la 106 pagini.

Cartea conține și un capitol de sinteză, special și necesar, intitulat **Considerații despre arta scriitorului**, capitol care debutează brusc, cu interesante considerații despre poezie: „În poezie, arta lui Vasile Voiculescu cunoaște metamorfoze uimitoare, dar și greu motivabile.”

El nu folclorizează și nici nu stilizează, ci toarnă în forme cu totul originale motive, imagini, teze. Victoria sa lingvistică a venit odată cu „Sonetele”.

„Versurile sună acum precum marea în scoică. Cele nouăzeci de sonete alcătuiesc un tot unitar, o lume, un univers pulsând de frumusețe și armonie, asemenea unei constelații pe cerul de vară.” (p. 313)

Florentin Popescu zăbovește și asupra artei prozatorului, remarcând dintru început voluptatea povestirii, cea care condiționează întreaga desfășurare a narațiunii.

De asemenea, nu este uitată nici arta portretului, punându-și eroul sub un fascicul de lumină ce-i conturează chipul și trupul, îndreptându-și spre elementele esențiale: ochii, sprâncenele, obraji, fruntea, părul umerii, brațele, adică acele componente a le trupului uman care pot sugera arhaicul.

Rămâne neîntrecut și în portretul vrăjitorilor și solomonarilor, veniți parcă din legendă. Florentin Popescu citează pagini savuroase atunci când ilustrează punctările umoristice sau sarcastice („Ispitele părintelui Evtichie”, „Chef la mănăstire”), împletindu-le deseori cu scene de mase. Remarcabilă este și tehnica descrierilor, realizată deseori prin aglomerări, prin juxtapuneri de termeni ori acțiuni. În descrierile de natură pastelistică nu se dezmințe, având în centrul ei vizualul.

Concluzie majoră, apoteotică: „În ultimă instanță, «Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginată de...» și «Povestirile» sunt summumul, chintesența, treapta de desăvârșire literară a unei opere, iar prin fereastră lor se poate vedea întregul univers de tulburătoare drame și semnificații care se cheamă simplu V. Voiculescu.” (p. 321)

În acest final, intenționez să-l parafrazez pe Maiorescu până la un punct: „Acesta a fost Voiculescu, aceasta este opera lui. Pe cât se poate omeneste prevedea...” extrem de rar ar mai putea fi găsite de către cei ce vor veni informații majore despre viața și opera scriitorului buzoian, întrucât consistentul și documentatul volum al lui **Florentin Popescu, Viața și opera lui V. Voiculescu** pare să le fi epuizat.

În al doilea rând, și mai puțin se vor dovedi tenace în a scormoni cu atâta perseverență cum o face cu minuțiozitate de bijutier, cu talent și har Florentin Popescu, timp de 40 de ani, (între 1984 și 2024), pentru ca în final să dea literaturii române, fundamentul solid pentru această statuie în bronzul literelor a lui V. Voiculescu, pe care Academia Română ar trebui să-l aibă în vedere.

**Christine Bernadette Rousseau**



„Unde s-au dus împovărați de nepăsare anii/ unde fetele pășind goale pe prundișuri/ zâne/ ce-n mreje ale dragostei m-au prins și m-au legat și m-au pierdut apoi/ printre cuvinte...” (eon VI). Ca să începi o povestire critică e potrivit să citești de mai multe ori cartea pentru a pătrunde ființa cuvintelor. Numai așa cred că se poate trăi cu adevărat poezia cuiva. Poezia nu se citește din obligație, nu te forțează nimic și nimeni să-i pătrunzi înțelesul sau să scrii despre ce ai citit. Trebuie doar să zbori de la un cuvânt la altul, de la o pagină la alta, de la un înțeles la altul. Și câtă dreptate are poetul când spune: „și dacă nu există răspuns/ nici întrebări nu există” (VII. vindecarea de mistere)

Poetul Nicolae Silade își botează antologia „eon” ceea ce în filozofie ar însemna fiecare dintre multiplele ipoteze, forme de manifestare ale Divinității supreme; în geologie eon înseamnă diviziunea a timpului geologic de cel mai înalt grad - eră, epocă. Oricare variantă reprezintă un titlu bine ales, care intră în memoria cititorului fără vreun efort și rămâne acolo tocmai pentru că „în preajmă ard cuvintele sfințite.”

În poezia „Menhir” din grupajul Laus Ptolemaei, Nichita Stănescu folosește denumirea de eon în următorul context: „Neobișnuit cu pomii/ alt câmp magnetic parcurgând/ arzând pe fața mea eonii/ ai unui altui gând.”

„Vindecările” sunt pentru poetul Nicolae Silade ca un fel de „țărnam promis” al credinței: „o frunză de plop într-o zi m-a rugat/ să o salvez dacă pot de cădere/ și tremura implorându-mă/ și eu o priveam curențându-mă/ cum cade valsând prelung suspinând/ la picioarele mele” (II. vindecarea unui slăbănog). Citind versurile de mai sus nu ai cum să nu trăiești acel sentiment pe care l-a trăit poetul și pe care vrea să îl transmită cititorului: emoție, emoție și iar emoție... Poezia „III. vindecarea orbului” o văd ca pe propria-mi vindecare: „și iarăși vă zic/ mai multă lumină este în voi/ decât în afară/ și iarăși/ mai mulți ochi nu reușesc/ ceea ce gândul el singur/ reușește să vadă.”

Poetul Nicolae Silade este binecuvântat cu un dar rar, acela ca poezia domniei-sale să fie unică. „Poema silvană” graiește astfel: „o, fără sfârșire. o, neliniștea omului./ om de pământ trăitor pe pământ./ printre atâtea însemne și atâtea minuni./ himeră cu ochii deschiși spre înalțuri./ himeră cu ochii deschiși spre adânc./ îndelung cău-

# Eon, o altfel de antologie

tând. îndelung așteptând./ și câtă răbdare și câtă speranță/ în inima sa. ah, om de pământ și om de cuvânt/ pentru care mă rog: îndură-te zeule!”

O „mergere înainte” în douăsprezece capitole/poezii: „e vremea să-ntoarcem clepsidrele/ să facem lumină de jur împrejur/ și tu/ chip unic multiplu să renaști în memorie/ mai viu mai viu decât viața” (I). Citind poeziile din această carte am strania senzație că trăiesc într-o casă din care nu mai vreau să ies tocmai pentru că aici, printre cuvintele minuțios potrivite și concepute cu puritate, găsesc viață, găsesc sensul vieții și trăirile de care are nevoie sufletul meu.

„omul cu două umbre” l-a făcut pe Nicolae Silade să aleagă drept început, ca pe o pavăză, un vers din Scrisoarea I a poetului Mihai Eminescu: „E stăpânul fără margini peste marginile lumii...” Inspirată alegere! De fapt îi și dedică o poezie din acest ciclu, Domnului Eminescu.



Aleg să dau exemplu pentru cititori poezia „femei”. Aici sunt cuprinse în detaliu cam toate tipologiile feminine, după cum urmează: „femei risipite prin cafele, prin baruri, tinere și frumoase, vesele, triste, femei care fac piața, care fac trotuarul, femei singuratică, între patru pereți, visând revoluții erotice, așteptând, lacrimând, femei totale, femei fatale, îmbrăcate, dezbrăcate, libere, captive, bogate, sărace, toate îndrăgostite, toate tânjind după un răsfăț senzual, și toate în brațele bărbatului singur.” (femei)

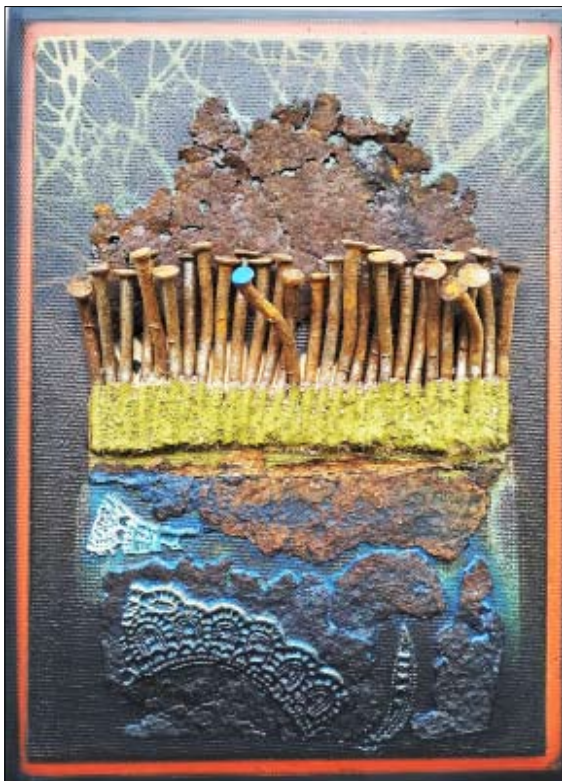
Îmi e greu să aleg exemple din această carte pentru că fiecare „piesă” poetică e ca o femeie frumoasă: se dorește admirată, vrea să iasă la brațul poetului pentru a vedea lumea și pentru a fi văzută de lume. Capitolul „mașina de înrămat neliniști” mă face să dau exemplu o astfel de piesă numită „o femeie umblând dezbrăcată” care de fapt nu este altceva decât definiția poeziei: „eu vin și vă spun/ cine-a văzut o femeie umblând dezbrăcată/ ca o nebună noaptea pe străzi/ cine-a văzut-o/ dansând și cântând/ să nu

se-nsoțească cu ea/ să nu se-nsoțească/ să nu/ căci numele ei/ este chiar poezia/ și pe mulți i-a pierdut/ până-n ziua de azi”.

Următorul capitol nu putea fi botezat decât „împărăția cuvintelor” dat fiind faptul că ele, cuvintele, au fost de la începutul începuturilor, cuvintele fiind Dumnezeu. Unele dintre poezii au fost numite incantații: „dar nu se mai poate/ fără tine o nu/ nu se mai poate// nu-i chip între stele asemenea ție/ câtă vreme ești tu al stelelor chip/ câtă vreme lumina ochilor tăi e lumina/ ochilor mei mărmuriți// ce nume să-ți dau/ ce cuvânt ar putea/ să te-ntrupeze în viața mea vie// când propriul tău trup este fără să fie/ tu icoană-mi rămâi/ și poezie” (I).

Poetul Nicolae Silade privește lumea ca prin niște „lucarne” ce se deschid spre un cer aflat în inima domniei-sale. Ne continuăm lectura cu „binecuvântările”, „a șaptea frumusețe”, „a doua venire”. Lucruri importante legate de alegerea poeziilor publicate în această antologie le aflăm în cuvântul de încheiere, concluzionând: „Majoritatea versurilor cuprinse în acest volum face parte din teancurile de manuscrise rămase prin sertare.” Tot în acest cuvânt de încheiere aflăm de la poet că și-a ars o multime de poezii... poate cu sutele sau cu miile, arzându-le pe marginea drumului dintre Lugoj și Buziaș, iar altele, fiind în armată (două caiete cu 200 de file) i le-a confiscat un colonel și s-au pierdut, nemaifiind nimic de ele. Indiferent cât de multe poezii au dispărut, această antologie este consistentă, vie, locuită de emoție, locuită de lumină. Și voi reproduce aici o frază a poetului: „După care, a început să se facă ziua în viața mea, a răsărit soarele și mi-am regăsit calea.” Cu „eon” poetul Nicolae Silade și-a găsit o cale însoțită pe care o prezintă cititorului de poezie.

Pentru faptul că nu am folosit aici niciun fel de critică biografică, citez ceea ce scria academicianul Eugen Simion în cartea „Timpul trăirii. Timpul mărturisirii. Jurnal parizian”: „Unii au o mare plăcere de a începe, când scriu despre cineva, de la origini. Totdeauna de la origini. A apărut o carte și te-ai aștepta ca ea să fie judecată prin ea însăși. Dar de unde! Comentatorul pune totul pe teren biografic și nu uită să amintească indecențele pe care le făcea autorul în scutece când era în stare de prunc. Totul are importanță. Și scutecele, și indecențele, și literele strâmbe și lunguete pe care le-ai făcut la începuturile scrisului tău. Absolut tot. Îmi amintesc de o scrisoare a lui I.L. Caragiale către un admirator de-al său: când ai dumneata o pereche de ghețe în care te simți bine, nu mai întreba de locul nașterii autorului lor, poartă-le sănătos, împrejurările vieții lui n-au nimic de-a face cu ghețele dumitale... I.L. Caragiale palmuiește aici obrazul criticii biografice. Admirabil!”



## Psalm

În nopți de veghe și de taifas cu Tine, lasă-mi deschisă poarta, să văd Cetatea Ta pe dinlăuntru și să-mi petrec, o vreme, veșnicia lângă Tine. Ca să-ți străbat deșertul, nu-mi biciui, nu-mi înseta cămilele și nu-mi mărunți cuvintele. Nu scotoci prin mîntea mea încâlciță, nu-mi sfredeli gândul nestăpănit, aruncă-mi ecoul pe fereastră lumii, lasă-mi ziua golită de zi iernatică peste ochiul meu gânditor. Nu mă ispiti cu întrebări fără răspuns, eu sunt aproapele Tău, oglinda icoanei Tale. Te-am așezat troiță la răscrucea drumurilor mele, ca să alungi vârcolacii și umbrele din lumină. Ești statuia mâinilor mele împreunate la vecernii.

Nu-mi lăsa trupul părăsit după răstignire. El e lumina mea vorbitoare. Și nu mă cerceta în afara Ta. Te vei găsi pitit în mine. Cum nu mi s-au deschis cuvintele Tale, îți voi vorbi doar cu ochii pribegind în nalturi. Și mai uită, de bătrânețe, deschisă ușița coliviei în care mă ții captiv, să evaderez din când în când, să nu uit meșteșugul zborului. Măcar, amăgindu-mă, în colivie îngăduie-mi libertatea cântării după partituri născocite de mine.

Într-o vreme, când vei sosi să mă renaști, pune-mi în desagă sunete niciodată auzite, pe limba mea să ardă până la cenușă. Povățuiește-mă dinlăuntru cuvintelor, crescând în rostirea lor precum inelele arborilor, precum cercurile apei în adâncul fântânilor. Ca răsplată, îți voi născoci chipul în nisipul clepsidrei mele vameșă.

**Aurelian SÂRB**



Ionel BOTA

# Povestea primelor cărți ale lui Cezar Petrescu într-o monografie din 1972

Cărțile scriitorilor formați și maturizați încă din interbelic prezintă, firește, zestrea de argumente ale cercetătorilor dinamicii literare din această perioadă de a evalua, detașat, contribuția fiecărui condei la scrierea paginilor de istorie culturală. Și toate acestea într-o vreme foarte frământată social și politic. Din șirul argumentelor, continuarea temelor inițiale dintr-o cultură fundamentată pe tradiționalism și pe ethosul specific, interbelic al adus, fie în subsidiar, fie în pasta abordărilor cu iz polemizant-construcțiv, de la o generație la alta, de la o grupare cu program la alta, date noi. Pe măsura acestora am putea spune, acum, că proza românească îl înregistrează, la capitolul prestațiilor axiologice, de raționalizare a autenticului, conformație puternic epică și însăși epicitate de protagonist al genului, pe Cezar Petrescu. Avem aici un eu narativ al prozelor de evocare, adică unul care se simte împovărat în diseminările unui fantastic al descripției reci și un altul care se manifestă ca o voce îndepărtată a devenirilor fericirii, când nota de macabru impresionant ar depăși realitatea obișnuită. Prin urmare o eminentă plurivocală a eului sondând o arheologie a textului cu vibrație intelectuală solidă.

Comentariile din epocă dar și din perioada postbelică au avut în calcul opinii privind fructificarea unei sensibilități speciale în cazul lui Cezar Petrescu. Un privilegiu eseistic de așezare a operei scriitorului în rândurile din față ale genului, după eseul monografic al lui Mihai Gafița, din 1963 (la Editura pentru literatură; o alta apăruse în 1958 la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, și îl avea ca autor pe Horia Stancu), îl reprezintă și monografierea din 1972, *Cezar Petrescu* (București, Editura Albatros, 1972, 160 p., iconografia și reproducerile foto și fotofacsimile datorându-se Smarandei Chéhata, sora prozatorului). Autorul, Ion Bălu, recurge la o bibliografie utilă, fixează coordonatele biografice și abordează într-o decelare cronologică toate cărțile de căpătâi ale lui Cezar Petrescu Sunt aproape excesiv luate în seamă opiniile purtând semnătura timpului și a spiritului acestei naturi inerent catilinare între prozatorii noștri. În studiul acesta scriitorul Cezar Petrescu e studiat atent ca un remarcabil reprezentant al scrisului ambiționând un fel de filosofie a epicului într-o etapă (aceiași interbelic al fragilităților morale pe toate planurile vieții românilor) în care mistificatoriu e degradant iar meditația elegiacă imprimă un marasm al exaltării virtuților. Era și vremea prozei interbelice în care, printre altele, măști și inerții caracterizând portrete de eroi literari, vremea în care trăirștii curentului filosofic astfel denumit teoretizau „formele energice” ale așezământului spiritual-național.

*Coordonatele biografiei* se intitulează capitolul din studiul lui Ion Bălu deschizând abordarea de istorie literară concretă: tata, Dimitrie Petrescu, originar din Romanai, absolvent al Institutului Agronomic din Paris, director al Școlii de Agricultură din Roman; mama, Olga Comoniță, descendenta unui proprietar de pământuri în județele Neamț și Iași. Școli la Iași, cu profesorul Calistrat Hogaș, apoi la Roman, cu dascălul patriot Nicolae Apostol, ține un jurnal, recenzează cărți, debutează cu schița *Scrisori în Sămănătorul* (anul VI, nr. 35, 26 august 1907), urmează apoi Liceul Național din Iași și Facultatea de Drept. Bolnav de un tbc osos, e scutit de război dar se încadrează într-o muncă în spatele frontului, un serviciu vizând aprovizionarea armatei, dar după război i se găsesec nereguli fiscale, are o tentativă de suicid (11/12 mai 1918), dosarul e clasat. „Aventura gazetăriei”, cum notează monografistul, e una din seducțiile tineretii tumultuoase; scriitorul trece pe la *Iașul*, *Depeșa*, *Chemarea*,

apoi în București la *Adevărul*, *Dimineața*, *Țară Nouă*, tot aici inițiază *Hiena*, iar la Cernăuți *Bucovina*. Cel mai solid construit, rezultat dintr-un impuls cu adevărat inițiativ va fi *Gândirea* (din 1 mai 1921, la Cluj, uneori cu pseudonimul Ion Darie) numai că, din februarie 1922, boala revine și prozatorul se întoarce la București, activitatea de jurnalist acaparându-l pentru alte publicații: *Neamul românesc* (1924), *Cuvântul* (1924-1927), *Curentul* (1928-1936), *Decembrie* (1937), *Răsăritul* (1938), *România* (1938-1940), *România literară* (1938-1940). Ion Bălu nu reperițiază toate titlurile redacțiilor pe unde a trecut ori a fost membru Cezar Petrescu. Dar opinia care se desprinde pentru posibilă nuanțare a demersului monografic e cât se poate de limpede: „*Jurnalistică a constituit pentru Cezar Petrescu, desigur, un izvor pururea viu de inspirație; i-a oferit întâmplări uluitoare, i-a scos în cale felurite destine omenesti, i-a dat prilejul să lege prin cele mai neașteptate fire cărțile direct de actualitate.*” (Ion Bălu, *Coordonatele biografiei*, în volumul Ion Bălu, *Cezar Petrescu*, București, Editura Albatros, 1972, pp. 14-15).

Debutul cu *Scrisorile unui răzeș* se înscrie, cum nota în epocă Eugen Lovinescu (*Neosămănătorismul moldovean, Cezar Petrescu*, în Eugen Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane, volumul IV*, București, Editura „Ancora”, 1928, opinie reluată în *Istoria literaturii române contemporane, 1900-1937*, București, Editura Socec, 1937) pe linia neosămănătorismului promovat de *Gândirea*, în primii săi ani. Eroii, uneori, sunt natuiri chinuite, alteori metafizici, inadaptabili, stăpâniți de un materialism brutal sau doar idealisti vindicativi. Protestul lor se leagă de terapia morală, de experiențe existențiale, între spirit și idee, datele realului și altitudinea dezbaterilor din mediul social. „*În realitate m-am format sub semnul sămănătorismului*”, recunoștea foarte des Cezar Petrescu. Firește, după debut, îl aflăm pe prozator, cum sună titlul altui capitol din studiul lui Ion Bălu, *În căutarea unei formule...* Cezar Petrescu vrea o frescă socială, vrea să fie un observator profund al realității sociale, are ideea unui ciclu romanesc (o cronică a vieții românești, suna foarte ambiționat titlu), insistența lui pe portretul personajelor ajunge să fie invidiată de colegii scriitori. La treizeci de ani (1922) apar *Scrisorile unui răzeș*, premiat de Academie, cu un tiraj de 18.000 de exemplare, la retipărire ulterioare, vreme de un deceniu. Întâmpinările critice (Pompiliu Constantinescu, *Opere și autori*, București, Editura „Ancora”, 1928; Idem, *Cezar Petrescu*, în volumul Idem, *Critice*, București, Editura „Vremea”, 1983) sunt destul de palide în raport cu valoarea scriiturii cezarpetresciene. Antiteze la ordinea zilei, atunci (boier-arendăș, boier-țărani, arendaș-țăran), vicisitudini ale relațiilor sociale, tema dezrădăcinării, melancolia înstrăinării de sat, strategiile epistolarului îi determină pe criticul și istoricul literar Ion Bălu să noteze în legătură cu „tonalitatea realistă critică” a prozatorului (capitolul „*Rodul pământului*”). Ruralul, identificat între strategiile naratorului și de Șerban Cioculescu (*Aspecte epice contemporane*, în „*Revista Fundațiilor Regale pentru Literatură și Artă*”, nr. 10, 1934), revine în *Apostol*. Iar îngemănate sub titlul *Pământ și cer, Comoara regelui Dromichet și Aurul negru* arată că numai aureola concretului îi va depăși pe oameni, în vreme ce 1907 arată cum în ficțiune istoria îi mișcă pe oameni iar dialectici subtile adevăresc că nu se poate accepta asceza socială câtă vreme tocmai ei, oamenii, nu au limpezi toate asumările de destin, între sfârșierile elegiace și jertfa de sine a claselor sărace.

O carte viabilă, însă, cum se exprimă Ion Bălu, va fi *Intunecare*, discutată în capitolul „*Război și pace*”, o carte prizând

pe fresca societății personaje, majoritatea intelectuali care făcuseră primul război mondial, o dramă a acelei generații exprimată prin destinul eroului central (Radu Comșa). Capitolul eseului amintește de avatarurile editării cu *Ochii strigoiiului*, o carte în care tensiunea istovirii dramatice are un recursu identitar, identificările fiind urmate în romanul *Plecat fără adresă*, cu „istoria” unui caiet manuscris. În acele timpuri, însă, a făcut carieră și *Războiul lui Ion Săracu*, carte de „psihologie țărănească”, zice Ion Bălu. Iar din ciclul războiului și al păcii, *Tapirul* se evidențiază în demersul oarecum idilic, prin reperele duale. Tudor Vianu (*Cezar Petrescu*, în volumul Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, București, Editura „Contemporana”, 1941) și Perpessicius (*Mențiuni critice*, volumul II, București, Editura Fundațiilor Regale pentru Literatură și Artă, 1936, III, 1938, IV, 1946) surprindeau și ei aspectele. Dar nota eseistului Ion Bălu evocă elementele noii arhitecturi epice sub semnul „întâmplărilor ulterioare”: „*O viziune romantică învăluie iarăși caracterele eroilor și relațiile dintre ei. (...) Durerea trecerii pe lângă o iubire unică, irepetabilă, se conjugă cu năucitoarea senzație de inutilitate, cu sentimentul de iremediabilă irosire.*” (pp. 70-71).

Temei târgului provincial îi dedică un alt capitol Ion Bălu („*Tărgurile unde se moare*”), linia epică plecând din nuvela *Cariera lui Vidran* și evoluând mult amplificată, în *Oraș patriarhal* ori în *La „Paradis general*”. Capitala pierzaniei (capitolul se intitulează „*Capitala care ucide*”), Bucureștii interbelicului nostru, are o totală înfățișare a decadentei sale iremediabile în *Calea Victoriei*, în *Duminica orbului*, în *Cheia visurilor*, apoi în *Adăpostul Sobolia*, cu un aer de irealitate, mitic, degajarea naratorului sancționând înțelesurile ale parabolei unei istoricități imperative. Zvonul vieții zgomotoase intersectează un romantism al devoțiunii circumstanțiale, un *fatum* livrând cinisme sau, urmând tonalității generale a discursului epic, structurarea dimensiunii interioare și a mentalului personajelor. În toate stăpânind melancolia răvășitoare, construcția aproape poetică a unor pasaje prelungi, ceea ce nu înseamnă impedanță anemierii forței imaginative. George Călinescu (*Cezar Petrescu*, în volumul *Istoria literaturii române, de la origini până în prezent*, București, Editura Fundațiilor Regale pentru Literatură și Artă, 1941) și Ovidiu Papadima (*Tristețe căutări ale lui Cezar Petrescu. Structura epice a lui Cezar Petrescu*, în volumul Ovidiu Papadima, *Creatorii și lumea lor*, București, Editura Fundațiilor Regale pentru Literatură și Artă, 1943) au reiterat „patriarhalismul” acestui autor destul de gustat de publicul cititor, reproșându-i lipsa de organizare a angrenajului epic în câteva texte.

Explorarea fantasticului, șlefuire a unui filigran, uneori laolaltă cu elementele comicului, îl apropie pe Cezar Petrescu de epicul fundamentării idealității dar și de o unitate de concepție a narativului din perspectiva partiturii vieții care ne-a fost dată. Nu mai e timp de popasuri la meditație și autorul acesta știe asta. Remanențele sămănătorismului asigură mai întâi echilibrul vis-real dar tulburarea viziunii intermediază între omul devorat de muștrările de conștiință și omul strigătului interior al disperării, al anostului, al măștilor. Un reproș postbelic îl are Ov. S. Crohmălniceanu (*Literatura română între cele două războaie mondiale, I*, București, Editura pentru literatură, 1967) care critică, nu doar neinspirat ci și nedrept, lipsa experienței interiorității în conturarea limpede a personajelor. *Omul din vis* „dizolvă” propriile-i mistici în savoarea consumului de real și există o conștiință a lui, a eroului cărții, și o conștiință a na-

ratorului. *Adevărata moarte a lui Guyne-mer* aduce mitul și visul pe același palier al vieții de zi cu zi, cu dramele ei ascunse, cu spovedaniile sălbaticii măreții a personajelor, chiar ale celor mai neînsemnate personaje. Toți pot dobândi aureolă de martir. *Aranca, știma lacurilor*, dincolo de insipidul înfățișărilor spectrale, este nu doar nuvela unor imagini terifiante, majoritatea introspecțiilor lui Cezar Petrescu evocând nuanțat lumea de spaime și obsesii, ori de-nuanțându-și imaginarul până la stadiul de simplă „povece”. În schimb, romanul *Baletul mestic* anticipează androizii care se revoltă, o dată scăpați de sub control. Criticul și eseistul Ion Bălu le consideră (capitolul „*Fantasticul interior*”) romane ale experienței forjând dinamica sferei structurilor narative, ilustrând dramele de conștiință. Unele existențe, idilice cu prisosință, ne îmbie la lectură fie în plin tragism, fie în frivolitate. Dar, mai cu seamă, opinia mea ar fi că de la volum la volum, de la povestire scurtă și nuvelă la roman, Cezar Petrescu se radicalizează cu scrisul său, are o asumare a unei conștiințe creatoare, organizarea romanescului, de pildă, nu mai este plată ca la începuturile editoriale, ceea ce sporește prestigiul literaturii sale.

Un eu mai degrabă integrat unui ludism al memorialului activ, este livrat tendențios în grafic fidel al efortului naratorului intuind, *le juste milieu*, adică având în miza scrisului auctorial tema existențelor acaparatoare. *Satyricon* nu e o pierdere a garanției morale, ironia/auto-ironia îndulcește coșmarescul, îmblânzește senzația de decupaj colajant. Ion Bălu spune că prozatorul s-ar fi aflat, scriind, sub copleșitoarea amintire a maestrului, Ion Luca Caragiale, iar capitolul („*Satyricon*”) inserază, în sprijin, citate din *La „Paradis general”, Floare de agave, Nepoata hatmanului Toma*, Există și un fel de răgaz al mutațiilor, prefacerilor, permutărilor, în biografia scrisului; Cezar Petrescu vrea schimbări de conținut, modificări, spre a provoca în adevăr o reevaluare a textelor, accentul fiind pus pe manuscrisul „*Cronica*” (*Proiectele dimensiuni ale „Cronicii*”), pe reluare și modificare. Dar etapa mării (auto)terapiei, cu inițierea în anii 30, survine cu *Romanul lui Eminescu*, edițiile a patra și a cincea (1945) fiind în opinia lui Ion Bălu aproape de perfecțiunea organizării textului. Dezbateră (în capitolul *Romanul lui Eminescu*), cu sancționarea abuzului de parafrază din poezii și articole politice, are o subliniere a eseistului peste care nu ar fi cinstit să trecem: „*Aparent făcut din sfărâmatuiri, romanul rezistă la lectură, fiindcă deasupra lui plutește unificatoare personalitatea prozatorului.*” (p. 139).

Diagrama intelectualului, dramă și conștiință, va fi transportată, cu mai vechea dorință de a realiza o frescă, în *Vladim sau drumul pierdut* („*Rădăcinile din celălalt veac*”, *Vladim sau drumul pierdut*). Copilăriei îi aparțin alte realizări epice între care se distinge *Fram, Ursul polar* („*Toate le văd cu ochii scriitorului...*”) cum o altfel de deschidere în timp subzistă, la orice analiză critică, în construcția împlinindu-se în *Simfonia fantastică*. Ion Bălu reia opinia mult mai veche privind competiția câștigării publicului cititor, conchizând că Ionel Teodoreanu era acela cu care Cezar Petrescu împărțea gloria literară („*N-am pierdut viața în zadar!*...”).

În scrisul său, Cezar Petrescu a depășit momentul patetismelor din epicul imediat urmând finalului războiului (primul mondial) și a devenit, treptat, un strateg în tratarea romanescă a subiectelor operei sale. De acest adevăr a fost impresionat Ion Bălu în succinta monografiere care-l fixează pe Cezar Petrescu între prozatorii interbelici esențiali și în angrenajul axiologic fundamentând osatura creativilor istoriei literaturii noastre.

# Florian Copcea: Deschiderea lui Eminescu



ZENOVIE CÂRLUGEA

După o lucrare de doctorat despre „ideea europeană” la Eminescu, având conducător științific pe acad. eminescolog Mihai Cimpoi, dl. Florian Copcea – promotor cultural și organizator la Drobeta Turnu-Severin, din 1990, al celor două festivaluri dedicate „poetului național”, anual, în ianuarie și iunie (unul „internațional de literatură”, altul „transfrontalier”) - și-a continuat

cercetările în domeniul istoriei și criticii literare, devenind unul din eminescologii fervenți, participant și contributor la reușitele activităților cultural-științifice ale Centrului Internațional „Mihai Eminescu” din capitala Republicii Moldova. Membru al Uniunii Scriitorilor din România, confratele mehedințean este totodată membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, al Asociației Scriitorilor din Voivodina - Republica Serbia, al Uniunii Scriitorilor de Limbă Română din Chișinău și al Societății Scriitorilor Danubieni. Este cercetător științific la Academia de Științe a Republicii Moldova.

Atins și el de „eminescianitate” („boala” definită de cercetătorul craiovean, Tudor Nedelcea, eminescolog asiduu, împătimit), dar interesat totodată a panoramă *Oltenia literară de azi*, în câteva dicționare / lucrări aflate în desfășurare, dl Florian Copcea are la activ câteva lucrări ce fac dovada unei bune orientări în materie, cu structurări interesante și intuiții ce merg înspre relevarea atât a „europenismului” cât și a „actualității” spiritului eminescian: *Eminescu în șapte ipostaze*, 2000; *Dor de Eminescu* (antologie), 2005; *Modelarea intelectual-europeană a lui Mihai Eminescu*, 2013; *Eminescu. Ideea europeană*, 2014; *Ideea europeană în opera lui Mihai Eminescu*, 2017; *Ideea europeană la Eminescu*, 2017; *Poeziile lui Mihai Eminescu transpuse în limba sârbă*, 2018; *Academicianul Mihai Cimpoi: Mihai Eminescu sau noua ipostază a Geniului*, 2018 ș.a.

Această aplecare vocațional-sânguincioasă și de promovare a operei și tezaurului de idei din scrierile eminesciene (îndeosebi poezia și gazetăria) a fost răsplătită, - dincolo de breasla noastră scriitoricească prin premieri anuale de gen (1993, 1998, 2016, 2022), - prin medalii și premii specifice, precum: Medalia „Dimitrie Cantemir” pentru promovarea operei lui Mihai Eminescu, din partea Academiei de Științe a Moldovei, 2017; Premiul pentru critică literară al revistei *Literatura și Arta*, Chișinău, 2018; Premiul „Eminescu” pentru critică literară al Festivalului Internațional de Literatură „Drumuri de spice”, Uzdin, Serbia; Medalia Eminescu pentru istorie literară la Congresul Mondial al Emnescologilor din Republica Moldova, edițiile 2017, 2018, 2019, Chișinău; Premiul Eminescu pentru cartea „O istorie a liricii românești din Serbia”, apărută la Editura Academiei Române/ Editura Libertatea a Casei de Presă și Editura Libertatea, Pancevo, Serbia, 2019; Premiul de excelență al Editurii Academiei Române, 2022; Premiul de Excelență pentru literatură al Academiei Internaționale „Mihai Eminescu”, Craiova, 2022...

Recent, dl Florian Copcea ne propune volumul de studii și eseuri, *Deschiderea lui Eminescu* (Hoffman, 2025, 251 p.). În prefața „*Eminescu: prezență canonică și nostratică*”, acad. Mihai Cimpoi lansează ideea unei mai drepte/ dialectice cumpene sintetizatoare a „canonicului” (în sens harold-bloomian, de „supremație estetică” și „originalitate revelatorie”) și „nostraticului” (creație lexicală proprie, de la lat. „nostras”, „al nostru”), care ar însemna „contemporaneitate”, așa cum englezii îl consideră pe Shakespeare, „un nostrate”. Prin urmare, de ce și noi nu am accepta ideea că Eminescu este, în cultura românească, „un nostrate”, un contemporan? – ceea ce este de mult o evidență indimenticabilă, pe care, iată, academicianul eminescolog învederat o denuștește destul de exact, cu un termen nou, dacă tot vorbim de „europenitatea” spiritului eminescian.

„În spiritul canonicității și nostraticității – scrie dl M. Cimpoi - sunt descoperite și în eminescologie noi moduri de abordare, noi delcieri hermeneutice, noi feluri de a găsi și a gusta aerul ascuns al liricii, de a-i respira și a pluti în el sau de a stabili consonanțe ale publicisticii sale cu «provocările» (acesta e cuvântul frecvent utilizat astăzi) timpului nostru”.

În consecință, suntem asigurați că „demersul exegetic al filologului Florian Copcea (care ne-a inspirat comentariile de mai sus) se vrea anume participativ / implicativ (ca să folosim un dublet sinonim constant la el), la ceea ce se întâmplă nou, revoluționar sau cel puțin original în eminescologie, luată în ansamblu și

repertorial/categorial: lucrări de tip laconian (viață/operă), dicționare monografice (între acestea aflându-se și cel al lui Zenovie Cârlegea despre „oamenii din viața lui”, din anturajul habitual), studii cu aspect comparat (modelul fiind *Eminescu sau despre Absolut* al Rosei del Conte), relecturi aplicate pe text (*Eminescu – poem cu poem* al lui Alex Ștefănescu), explorări ale laboratorului eminescian și aspecte ale editologiei (datele lui Nicolae Georgescu), abordările unor *miteme* și *topoi* obsedați (printre acestea/ aceștia situându-se și ideea europeană, urmărite în publicistica eminesciană de chiar autorul acestui volum – *Deschiderea lui Eminescu*.” (p.10).

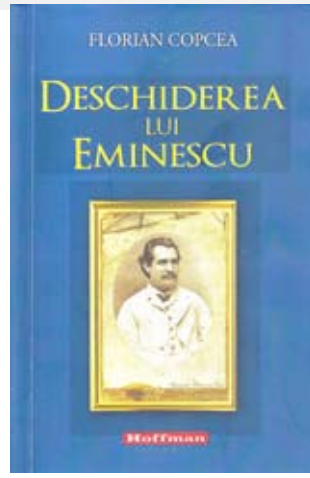
Și iată cum acad. Mihai Cimpoi încearcă a situa contribuțiile dlui Florian Copcea într-un demers de noi valorizări, cu referințe critice de actualitate, de la Roland Barthes, I. A. Richards, Cesare Brandi etc., la autohtonii C. Noica, Eugen Simion, Tudor Nedelcea ș.a., hermeneutica autorului de față axându-se pe o abordare „obiectuală” și „analogizantă” a cogitului său în relație cu exegeții la care se referă...

Dl Florian Copcea se referă, în primul rând, la Harold Bloom, autorul american taxonomic al „canonului estetic”, în care vede deopotrivă o „rescriere/ revizuire” cu intenționalități lecturale de „redeschidere”, o astfel de „re-deschidere” intenționând și exegetul nostru, sub aspectul biografiei și po(i)eticii eminesciene, al receptării și editării ei. „În viziunea lui Fl. Copcea – accentuează acad. M. Cimpoi - *Dicționarul monografic* al lui Zenovie Cârlegea, să amintim unul dintre reperele de rezistență ale cărții sale, ne aduce imaginea unui «alt Eminescu», al unui om eminescian neînchis în turnul de fildeș al inspirației, ci a unui «om între oameni», deschis către Celălalt, adică a unui om dialogal, medelat intelectual și moral (și de anturajul social).”

Se cuvine amintit aici comentariul mai larg al academicianului din săptămânalul scriitorilor din Republica Moldova, de la Chișinău, *Oameni din viața și vremea lui Eminescu „într-un portret vivan”* (în „Literatura și Arta”, Joi, 11 iunie 2020, p. 5.). Dicționarul a fost prezentat ca „lucrare de referință în eminescologie” de acad. Mihai Cimpoi în cadrul celei de-a IX-a ediții a Congresului Mondial al Emnescologilor, la Centrul Academic Internațional Eminescu din Chișinău, 31 august 2020. Mai amplul eseu care ni se dedică, *Reactualizarea „mitului Eminescu”* (pp. 77-124), realizează comentarii pertinente și probe la lucrările noastre de „eminescologie”: *Panopticum. Studii și eseuri de critică și istorie literară, I* (2013), *Eminescu – mitograme ale daco-românității* (ed. I, 2011; ed. II, 2014), *Mihai Eminescu – drumuri și popasuri în Gorj* (2016), *Mihai Eminescu – Dicționar monografic. Oameni din viața lui* (2019) și *Mihai Eminescu. Album portretistic comentat* (2023). Sunt studii de istorie și critică literară care îl determină pe exeget să vorbească despre cum „obsesia” Eminescu a lucrat spornic asupra-mi, relevând „spiritul de sinteză”, „prețioasa bancă de informații” și, îndeosebi, sporul de originalitate adus printr-o „ipostaziere poliedrică și multirelațională” a „complexului, grandiosului și paradigmativului mit: *mitul Eminescu*.” (p. 91).

*Transeat*, cu mulțumirile de rigoare, peste acest moment de apreciere corectă a muncii noastre („demers extrem de curajos”, „cercetător asiduu, meticolos al vieții și operei lui Mihai Eminescu”) și să revenim la cele trei eseuri mai ample din secțiunea *Texte*, în care dl Florian Copcea tratează despre „*Spiritul european și universal exprimat în lirica eminesciană*” (I), „*Modelele intelectuale ale logosului eminescian*” (II) și „*Viziunea cosmică eminesciană*” (III).

„Obsedat”, aș putea zice, de *deschiderile europene* ale spiritului eminescian, autorul se situează dintru început într-o viziune critică mai generală, urmărind semnificația „vastei panorame a civilizațiilor”, *Memento mori*, „arhetipul” eminescian, în valorificarea miturilor, istoriei, visului și fantasticului, fiind „bazat pe analogii” cu „înaintași de geniu” precum: Shakespeare, Dante, Hugo, Heine, Byron, Mallarmé, Novalis, chiar contemporani precum Rimbaud, Baudelaire etc., Eminescu fiind (spus prea tranșant!) un poet „format la școala marilor romantici europeni”. Sunt trecuți în revistă cercetători care au evidențiat „contribuția pur estetică a lui Eminescu la asimilarea temeinică a culturii naționale și a celei europene”, deschizând „itinerariul poeziei românești spre universalitate”: Romul Munteanu, Ion Rotaru, Zoe Dumitrescu-Busulenga, Vladimir Streinu, Constantin Ciopraga, Ion Negoitescu, G. Călinescu, Victor Crăciun, Mihai Cimpoi. Autorul conchide: „De numele tuturor romanticilor europeni îl leagă pe Eminescu modelele cosmologice pitagoreice, schopenhaueriene, hegeliene, platoniciene și kantiene care au universalizat limbajul și au mitizat universul poetic



al lumii întregi”, romantismul eminescian (declarat de poet astfel: „Eu rămân ce-am fost – romantic”), unul „clasicizant”, fiind desigur „parte a celui european”.

În privința „modelelor intelectuale ale logosului eminescian”, iarăși dl Fl. Copcea scrie despre „consubstanțialitatea cu direcția sentimentală a unor importanți autori europeni”, citând din apreciatul studiu despre postumele eminesciene al lui I. Negoitescu (e vorba despre „poemele postume din fondul arheologic eminescian și interconexiunii cu proza”). Referințe importante la „modelele străine”, îndeosebi romantici francezi și germani (inferioare „originalului eminescian” observa Mihai Drăgan) se găesc și la unii din marii noștri critici, sublim dotați intelectual (precum Tudor Vianu, Eugen Simion, Vl. Streinu, G. Călinescu etc.), cu precizarea că poetul a fost un „*element conector între cultura română și alte culturi europene*”, cum aprecia prof. Helmuth Frisch de la Universitatea din Bochum, autor al excelentei exegeze *Sursele germane ale creației eminesciene*, vol. I și II (Editura: Saeculum I.O., 1999), conform căruia Eminescu a avut privilegiul de a pătrunde, prin lectură, în universul poetic al marilor „poeti ai Parnasului european de la Shakespeare la Schiller, de la Byron la Hugo și la Lenau, de la Goethe la Poe”...

Urmărind mai departe aceste „modele”, cercetătorul aduce în discuție și studiul „*Michele Eminescu*” din 1923 al profesorului de lingvistică de la Universitatea din Padova, Carlo Tagliavini, în care se face o paralelă izbită între „astrul poeziei române” și pesimistul liric Giacomo Leopardi, reconsiderat de acad. Mihai Cimpoi drept *pattern* al lirismului arhetipal, „un spirit intercultural și multicultural în siajul integrării europene” (vol. „Leopardi”, Ed. Ideea Europeană, București, 2006).

În privința eseului despre „*Viziunea cosmică eminesciană*”, autorul ne oferă suficiente exemple din poezia și proza de meditație filosofică, esențiale pentru a înțelege relația „omului eminescian” cu „avatarurile scurgerii implacabile a timpului și, totodată, condiția sa de muritor, întruchipată de imaginea eternității”, de unde „neliniștile metafizice” ale *Ființei*, „aflată în nemărginirea abisală a universului” („O rază fugită din chaos lumesc” – *Mortua est*).

Din partea doua, *Pretexte*, reținem comentariul la obiect „*Mihai Cimpoi: Stil și arhetip*” referitor la „incursiunea hermeneutică” a reputatului istoric și critic literar care consacră „modelul mitopo(i)etic” în *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* (ed. a IV-a revăzută, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2009).

În alt eseu autorul evocă „*Avatarurile manuscriselor eminesciene*”, întreaga „epopee” a acestora, de la depunerea la Academie a „lăzii cu manuscrise” de către Titu Maiorescu (1902), la dorința lui Noica și „marea scanare” a acestora realizată de Eugen Simion (N. Georgescu – *Eminescu după marea scanare*), care a permis studii și observații filologice pertinente, chiar „restaurări” ale textelor cu lecțiuni greșite de la editor la editor. E cazul studiilor lui Nicolae Georgescu, care, după o intuiție a lui Romul Munteanu („Eminescu însuși și-a construit volumul din 1883” – „*Ediția prințepes Eminescu*”, în „Eminescu – 100 de documente noi”, 2000, pp 133-134), a realizat o ediție filologică a antumelor de mare acuratețe, cu stabilirea „scenariului inițial” auctorial al volumului de debut, *Poesii*, din decembrie 1883, separându-l oarecum pe Eminescu de editorii săi... Odată cu editarea caietelor eminesciene în ediție frontoprintă, „scrisul eminescian nu mai este închis în manuscrisele de la Biblioteca Academiei Române”, scria criticul filolog, „lingvistul eminescolog” cum îl consideră autorul. În această direcție a evaluărilor editologice, se cuvine amintit Pericle MARTINESCU, cu lucrarea *Odiseea editării „Poeziilor” lui Eminescu în prima sută de ani. 1884-1984* (2000).

O prețuire asemănătoare aceleia pe care o are față de omul de cultură din Craiova, eminescologul Tudor Nedelcea, confratele mehedințean (vol. „Eminescu”, Ed. Academiei Române, 2021), a cărui mărturisire este reținută: „pentru mine, *Eminescu* este, înainte de toate, o carte de suflet, de leuire psihică prin cultură”. Volumul de studii și articole este, - dincolo de atitudinea tranșantă împotriva denigratorilor persiflați, punctual și sobru, cu observații judicioase -, „o construcție critico-istorică, și, în egală măsură, estetică, care reclamă esența imuabilă a unei judecăți apriorice a lumii din afara lumii Marelui Poet și, evident, al cosmosului lăuntric în care, antropomorfic, spiritul său modela un mit.” (*Viziune critică asupra arheității eminesciene*).

În totul, *Deschiderea lui Eminescu* este o carte binevenită în contextul în care, dincolo de specificitatea românească decantată în opera sa, avem – cu argumentele marilor exegeți de ieri și azi – atâtea repere privind *europenitatea* gândirii eminesciene.

## Doi bufoni de curte pe tronul lumii

Putin vs. Trump



Christian W. SCHENK

Totul începe, ca de obicei în istoria guvernărilor proaste, cu doi bărbați care se cred mântuitori și nu observă că au devenit personaje de farsă, din acelea la care până și **Molière** ar renunța la condei, iar **Gogol** ar întoarce privirea. Unul poartă uniformă și mitologie, celălalt cravată și auto-admirație. Amândoi poartă însă mai ales convingerea că realitatea este negociabilă, dacă strigi suficient de tare.

Putin citește istoria ca pe un meniu: comandă Imperiul Țarist, adaugă Uniunea Sovietică drept garnitură și trimite prezentul înapoi la bucătărie, fiindcă nu îi place gustul. Trump citește politica precum publicitatea: totul este extraordinar, istoric, unic – până mâine, când trebuie inventat un nou „cel mai mare eveniment din toate timpurile” ca să acopere golul afirmației de azi. Putin spune că Ucraina este o neînțelegere geografică. Trump spune că războaiele sunt neînțelegeri de negociere. Unul șterge state de pe hartă, celălalt șterge cauze. Amândoi cred că vorbele sunt mai puternice decât tancurile – atâta timp cât tancurile sunt de partea lor. Așa se naște metafizica absurdă a puterii, unde bombele sunt argumente, iar argumentele devin inconveniente. Când Putin vorbește despre „denazificare”, conducând un sistem care răspunde opoziției cu închisoare și otrăvă, avem Orwell pur: războiul e pace, minciuna e adevăr, supunerea e salvare. Când Trump vorbește despre „libertate”, insultând presa, disprețuind judecătoria și acceptând alegerile doar dacă îi convin, nu e libertate, ci reality-show cu decor democratic și scenariu autoritar. Putin iubește cuvântul „popor” atâta timp cât poporul tace. Trump iubește cuvântul „people” atâta timp cât aplaudă. Amândoi confundă aplauzele cu legitimitatea. Shakespeare ar fi scris un Rege Lear, noi primim doi regi care se aplaudă singuri, în timp ce rolul bufonului revine rațiunii alungate. Putin transformă referendumuri sub ocupație militară în festivaluri ale autodeterminării. Trump transformă înfrângeri electorale în conspirații ale statului paralel. În ambele cazuri, vina aparține mereu altora. Responsabilitatea este pentru subordonați, nu pentru aleși. În această logică, puterea este mereu victimă, iar victimele sunt simple statistici. Putin spune că Rusia se apără de Occident, în timp ce rachetele sale lovesc blocuri de locuințe. Trump spune că este un președinte al păcii, în timp ce admiră autocrația ca pe niște piese de colecție. Amândoi iubesc forța, amândoi disprețuiesc slăbiciunea – cu excepția propriei slăbiciuni, mascată drept martiriu politic. Putin construiește imperii din resentiment. Trump construiește cariere din ofense personale. Unul vrea război istoric, celălalt personală. Amândoi o numesc interes național. În realitate, este psihologie conectată la focaase nucleare.

Se spune că puterea corupe. La aceștia pare mai degrabă că puterea a scos la suprafață ceea ce exista deja: frica infantilă de a nu fi admirați. Așa că se cucerește, se amenință, se urlă, se insultă, se minte. Politica devine prelungirea orgoliului rănit, diplomația – auto-confirmare agresivă. Putin folosește limbajul istoriei pentru a sfîrși violența. Trump folosește limbajul pieței pentru a vinde lipsa de responsabilitate. Unul spune: „Așa a fost mereu.” Celălalt: „Este un deal bun.” Ambele sunt narcotice retorice menite să adoarmă conștiința publică. În lumea lui Putin, opoziția este trădare. În lumea lui Trump, critica este dușmănie. Democrația este acceptabilă doar dacă ascultă. Asta nu se numește leadership, ci narcisism cu aparatură de securitate.

Când Putin spune că Rusia va fi respectată dacă este temută, vorbește vechiul vis țarist: mărime prin frică, importanță prin distrugere. Când Trump spune că America va fi mare dacă este zgometoasă, este aceeași logică în variantă de talk-show: putere ca volum, politică drept spectacol. Amândoi disprețuiesc complexitatea lumii, fiindcă complexitatea nu ascultă. Așa că simplifică până când totul devine bine și rău, iar ei, desigur, sunt mereu de partea binelui – chiar dacă rămân singuri acolo.

Swift i-ar fi trimis în țara piticilor. Ionesco i-ar fi transformat în rinoceri. Kafka i-ar fi închis într-un castel unde nimeni nu mai știe cine decide. Noi, în schimb, le permitem să aibă rachete și îi numim actori ai istoriei. Și în timp ce aceste două domnii, cu gravitatea tragediilor antice și logica jucătorilor beți de cărți, explică lumea, alții numără morți, ruine, refugiați și datorii. Dar asta nu intră în discursuri. Strică dramaturgia. Poate că aceasta este adevărata lor asemănare: amândoi se cred autori ai istoriei, când de fapt sunt doar actori slabi într-o piesă pe care nu o înțeleg și la cărei final nu îl pot controla. Unul crede în imperiul trecutului. Celălalt în imperiul propriului ego. Amândoi trăiesc în muzee ale lor înșiși. Iar lumea? Stă în sală, plătește biletul cu sânge, inflație și viitor pierdut și se întreabă când va cădea, în sfârșit, cortina.

# De ce revistele literare evită critica obiectivă?

O perspectivă asupra laudei universale și a absentei disidenței critice în spațiul cultural românesc

În perioada dictaturii comuniste (1947-1989), critica literară s-a metamorfozat într-un exercițiu periculos. A critica însemna a devia de la linia oficială, iar devierea atrăgea cenzura, marginalizarea sau exilul interior. Această memorie represivă s-a infiltrat adânc în psihologia scenei literare postdecembriste, generând două reflexe durabile: critica este percepută ca denunț; autorii echivalează observația analitică cu atacul politic. Reflexul de autoconservare din perioada cenzurii persistă, deși cenzura a căzut și lauda ca formă de adaptare: într-un climat în care supraviețuirea intelectuală depindea de conformism, lauda a devenit o a doua natură – un fel de limbaj de lemn al solidarității culturale.

Peisajul literar românesc este fragmentat, dar paradoxal de strâns. O scenă mică, interconectată, cu raporturi de putere fluide, dar viguroase. Trei trăsături psihologice definesc această dinamică: narcisism colectiv de grup, scriitorul se confundă adesea cu opera sa. A critica textul echivalează, în percepția lui, cu o rană narcisică personală. O cronică acidă, cum o fac câțiva dintre noi, poate duce la eliminarea din reviste, jurii, festivaluri. Autocenzura este o formă de igienă socială. Complimentul ca substitut al recunoașterii reale: În lipsa validării internaționale, scriitorii români își oferă, între ei, validare simbolică. Rețelele de prietenie devin criterii de valoare. Literatura română suferă de instituționalizare fără instituții funcționale. Sunt reviste, uniuni, premii – dar lipsesc instanțele de validare autentică, independente. Uniunea Scriitorilor și revistele satelite sunt deseori dominate de clientelism – apartenența contează mai mult decât performanța. Premiile literare se acordă în cerc restrâns, între colegi de redacție sau prieteni. Meritocrația este un mit. Fără critică instituțională reală, totul devine protocol, iar canonul se umflă cu balast. Cunoaștem fenomenul canonizării!

Filosofia occidentală a criticii, de la Platon la Adorno, subliniază rolul disensiunii în progresul cunoașterii. În schimb, cultura română actuală asociază critica cu trădarea. Platon avertizează asupra artei care maschează adevărul. Kant pledează pentru curajul de a folosi rațiunea în public. Adorno vede în artă o formă de negativitate – de opoziție față de real.

În cultura românească, însă, opoziția este indezirabilă. S-a instaurat o etică a acordului convenabil, care exclude tensiunea, conflictul de idei, contradicția fertilită. Când toate cărțile sunt „remarcabile” și toți au-

torii „originali”, iată ce se întâmplă: se uniformizează valoarea, iar criteriile estetice dispar, nu mai există ierarhii funcționale: totul e valabil, deci nimic nu mai contează cu adevărat, se conservă mediocritatea, iar inovația devine suspectă. Criticul devine un ambalator de superlative, nu un hermeneut. Cititorul e privat de instrumentele discernământului. Și astfel literatura pierde contactul cu realitatea.

Ce spun gânditorii români?

Norman Manea: „Când toți se laudă reciproc, arta devine o familie disfuncțională.”

Ana Blandiana: „Critica s-a retras, ca un animal rănit, în pădurile convenției.”

Nicolae Breban: „Literatura noastră suferă nu din lipsă de talent, ci din lipsă de curaj.”

Alexandru Paleologu (cu aciditate): „A spune adevărul în cultură e o formă de comportament antisocial.”

Andrei Pleșu: „Toleranța mediocrului duce la suprimarea excelenței.”

Bogdan Crețu: „Critica obiectivă a fost înlocuită de canonizarea între prieteni.”

Efecte nocive asupra scenei literare – stagnare, izolare, simulacru... Autorii tineri nu primesc feedback real – rămân captivi în forme goale. Cititorii pierd încrederea în recenzii – totul devine suspect de pozitiv. Lipsa recunoașterii internaționale persistă – pentru că selecția internă e nefuncțională. Literatura română actuală funcționează în regim homeostatic, nu dinamic. Ea se autoprotejează prin complicitate, nu prin selecție riguroasă: s-a dorit evitare a rănirii – dar s-a rănit însăși literatura, s-a urmărit incluziune – dar s-a obținut o inflație de glorie, s-a cultivat consensul – dar s-a ucis critica. Literatura fără critică nu este liberă. Este pur și simplu o ficțiune administrativă. O hală a laudei universale, unde fiecare își citește discursul festiv, dar nimeni nu mai ascultă cu adevărat, iar adevărata întrebare rămâne: Poate literatura să mai aibă impact fără risc, fără polemică, fără evaluare reală? Dacă nu vom restabili vocația criticii – nu vom reface nici credibilitatea artei. Pentru că fără tensiune între frumos și adevăr, între autor și cititor, între laudă și tăiș – literatura rămâne doar o mască fără chip, si nimeni nu se mai îndrăgostește de o mască.

Christian W. SCHENK  
Ian. 2026, Diiosos-Boppard

## O nouă întoarcere a Cititorului

■ Continuare din pagina 2

La Inteligența artificială și avatarurile internetului, se adaugă *cancel culture*, fenomenul *woke*, culminând cu toate complicațiile filosofiei de gen, corectitudinea politică etc. De ele este înțesată presa literară – sunt binecunoscute cititorului României literare –, dacă este să considerăm doar anchetele realizate în timp de revistă pe aceste teme. Am vrea să punctăm câteva posibile cauze ale întârzierii răsunătoarei „întoarceri” anunțate în titlu. Una ar fi că: literatura în sine – și mai accentuat cea actuală – este un demers mai curând luciferic, decât angelic. (Și hai să luăm un singur exemplu: *Pădurea norvegiană*, faimosul *best-seller* al lui Haruki Murakami, care este o carte înțesată de sex, sub toate manifestările lui. Dar preponderază totuși nevoia magistrală de căldură sufletească, strigătul ființei după împărțășirea cu o altă ființă). Iar cauza acestui demers luciferic este că arta în sine se bazează pe autoafirmare și concurență – precepte total anti-creștine. Autodeterminarea omului postmodern, acea „stimă de sine” dusă la extrem, rezidă în cazul artistului într-o hipertrofie a eului: Dorind să-și manifeste talentul, făcându-se cunoscut celor din jur, scriitorul trece ușor de la dorința firească a comunicării – transmiterea către alții a unui mesaj al umanității sale –, la afirmarea unei unicități orgolioase. Și, intrând în concurență acerbă cu semenii săi, confrății de breaslă, el se pune într-o poziție conflictuală cu însuși Creatorul său. (Biblia ne avertizează: „Pe acestea să le faceți, iar pe celelalte să nu le lăsați nefăcute!”) De aceea în literatură și artă nu poate exista cale de mijloc, în sensul celui compromis benefic care funcționează uneori în viața social-politică. O „uitare de sine” a Scriitorului în mijlocul lumii este benefică, dar ea duce de obicei, prin obturarea conștiinței, la neglijarea sufletului din dotare.

Scriitorilor le place teribil să se joace cu/de-a cuvintele. Invocăm prea facil-teluric Numele divin, fo-

losim citate, tablouri, imagini și personaje din Sfânta Scriptură – toate numai ca pretext literar. Toți știm cum „devine chestia” cu măgărița lui Balaam, drumul Damascului, lupta lui Iacov cu îngerul... ș.c.l. Și toate acestea când dă bine în context: dorim să fim pe val, să ne menținem în trend. Ne convine să fim ambigui, paradoxali, subtili și savuroși intelectual. Ascuns în cuvinte, Autorul dovedește adesea în spunerea sa o crasă nesupunere... Precum cărturarii și fariseii de acum două mii de ani, contemporani cu Isus, puși în fața unor evidențe indeneabile, refuzau să creadă, împotrivindu-se conștient, la fel și noi, cei de azi (noi, epigoni...), ne luăm de piept cu Nevăzutul necunoscut, afirmându-ne, impertinent, autonomia.

Apoi, altă cauză posibilă a întârzierii întoarcerii (Cititorului) este evidența că în lume răul s-a extins îngrijorător și pătrunde mai ușor în operele noastre decât binele. Hai să mai luăm un exemplu, mai banal: câți eroi de roman mai „intră” azi într-o biserică și câți într-un birt? Oare viața religioasă nu mai face parte din realitatea/personalitatea noastră postcreștină?! În zilele noastre, începând de prin anii 80 ai secolului trecut, operele celor mai mari scriitori planetari scot la lumină doar marginalii, extravaganta comportamentală, infidelitatea conjugală (*Amantul doamnei Chat-terley*). Libertinajul lexical a devenit o modă.

Boemi răvrățiți, autorii de cărți/romane, în marea lor majoritate, se complac în a reflecta extremele lumii din jur. Dar un om întreg, ajuns un autor de succes în literatură, ar trebui să conștientizeze că, printre femeile planetei, desconsiderate, dezonorate în opera sa, se numără mama, soția, sora și fica sa (nu doar cele „na-ufragiate” pe centura șoselelor lumii). Și, încercând o concluzie: ne tare temem ca nu cumva cititorul să se compare cu acel cetățean plecat cu treburi serioase într-o țară îndepărtată. Și care, la întoarcere, își găsește nevasta măritată, cetatea devastată, țara ocupată. Sau cu un **refrigerat** readus la viață după secole de hibernare. La fel se va produce re-întoarcerea cititorului de e-book, tabletă/telefon la pagina de hârtie și la lumina veiozei din colț; dacă minunea se va întâmpla!

# Simboluri esențiale în poemul Luceafărul, de Mihai Eminescu



George  
ȘECHĂȘAN

## Nemuritor și rece

*El tremură ca alte dăți/ În codri și pe dealuri./ Că-lăuzind singurătăți/De mișcătoare valuri;// Dar nu mai cade ca n trecut/ În mări din tot înaltul:// – „Ce-ți pasă ție, chip de lut./ Dacă o fi eu sau altul?// Trăind în cercul vostru strîmt/ Norocul vă petrece./ Ci eu în lumea mea mă simt/ Nemuritor și rece.”*

### Luceafărul nu mai cade ca-n trecut.

Ceea ce reține atenția, de la bun început, este verbul **a cădea**: „Antonim al înălțării și elevației; în toate planurile, căderea semnifică insuccesul, înfrângerea, catastrofa, moartea. Rădăcinile antropologice ale simbolismului căderii le aflăm în miturile prăbușirii unor eroi solari (...)” (Ivan Evseev, 2001, p. 30).

La prima vedere, este vorba despre un „eșec” al **Luceafărului**. Dar, trebuie să realizăm faptul că nu el este **îngerul căzut**. El **a coborât**, de câteva ori, înspre uman, încercând să-i întindă mâna, chiar cu „riscul” schimbării destinului.

De reținut este și mitul **căderii**. Majoritatea „legendelor” referitoare la Dumnezeu și la Diavol indică următoarele: în viziune mitică, **Lucifer** este tot un înger, dar unul căzut. El s-a revoltat împotriva Dumnezeirii și a fost trimis în adâncurile Infernului. Astfel încât conotația de final este tocmai refuzul divinului de a mai „comunica” în vreun fel cu umanul.

Luceafărul, așadar, nu mai cade cu tot înaltul, ca în trecut. La fiecare apariție a Cătălinei (și, implicit, declarație de adorare), Luceafărul își părăsea înălțimile divine, absolute, tutelare, pentru a coborî la nivelul terestru al acesteia. Știm, însă, că „**Înălțimile** simbolizează cerul, în care tronează Dumnezeu, înconjurat de sfinții săi îngeri. Toate popoarele zidesc altarele și bisericile pe înălțimi, crezându-se aici mai aproape de Dumnezeu” (Victor Aga, 2005, p. 186). Părăsirea **înaltului**, de fiecare dată, înseamnă renunțarea la **divin**. După tot ceea ce se întâmplă pe Pământ, după „trădarea” Cătălinei, Luceafărul nu își mai părăsește **înaltul**. El a înțeles un adevăr dureros: Cătălina, nu își poate **depăși condiția**. A trecut prin toate stările, s-a despărțit de Pământ, de părinți, de lume. Zadarnic. Esențial vorbind, nu se va schimba niciodată. Astfel încât deși, la modul ideal, ea nutrește *visul de Luciferi*, primul om (și nu zeu, semizeu etc.) care îi apare în cale devine **alesul**.

**Înaltul**, însă, este simbolul însuși al Divinității. Popoarele, ființele umane, de la apariția lor pe Pământ, și-au îndreptat privirile, atenția și sufletul spre **Ființele Divine supreme**, care locuiau, întotdeauna, fără excepție, din punctul de vedere al imaginarului popular, în **cer**. Astfel încât nici nu poate fi de mirare că dorințele, visele, idealurile Cătălinei merg spre **Divinitatea supremă**: „*Simbol cvasi universal prin care se exprimă credința într-o Ființă divină celestă, creatoare a universului*” (Jean Chevalier, 1990, p. 249).

„Blestemul” ființei umane este chiar acesta – tinderea spre transcendent, spre divin, spre **înalt**: „*Cerul este o manifestare directă a transcendenței, a puterii, a perenității, a sacralității*” (Jean Chevalier, 1990, p. 249).

Și ar mai fi vorba despre ceva. Omul este muritor. Divinitatea este veșnică. Umanitatea însă își transferă dorul de veșnicie, de divin, altcuiva (divinitate, sfânt, zeu, erou mitic etc.). Din când în când, dropia își aduce aminte că are aripi și, cândva, poate, a și zburat: „*Cerul este, universal, simbolul puterilor superioare ale omului*” (Jean Chevalier, 1990, p. 249).

**Înaltul**, așadar, este „...simbol al ascensiunii și al spiritualității” (Jean Chevalier, 1990, p. 495). Acolo este Luceafărul. Am putea risca o formulare, spunând că el se situează în „**înaltul absolut**” (din tot înaltul). De acolo de unde, de la Facerea Lumii, nu a căzut nicicând (decât, vremelnic, în momentul în care s-a îndrăgostit de fata de împărat), și nici nu va cădea vreodată.

**Lutul**, în schimb, este simbolul perisabilității, al tre-

cerii. În **Geneză** apare, de altfel, pentru prima oară, chiar această formulare: „*«Țărână ești și în țărână te vei întoarce»*. Prima dată, Dumnezeu îi spune lui Adam că este luat din pământ și în pământ se va întoarce.” Este un dat originar, care ilustrează caracterul trecător și, mai ales, **muritor** al ființei umane.

Cu alte cuvinte, **lutul** este simbolul absolut al **omului**: „*Pământul e și simbolul omului, care este făcut din pământ și în pământ se va întoarce*” (Victor Aga, 2005, p. 248). Adresându-se Cătălinei și numind-o **chip de lut**, Luceafărul atrage atenția asupra dichotomiei primordiale din poem: omul este **țărână**, trecere, pe când, **el** (deitatea, divinul) este **din stele, din eter, din sacru**: „*Pământul este substanța universală Prakriti, haosul primordial, materia primă separată de ape; materia din care Creatorul face lumea*” (Jean Chevalier, 1990, p. 941).

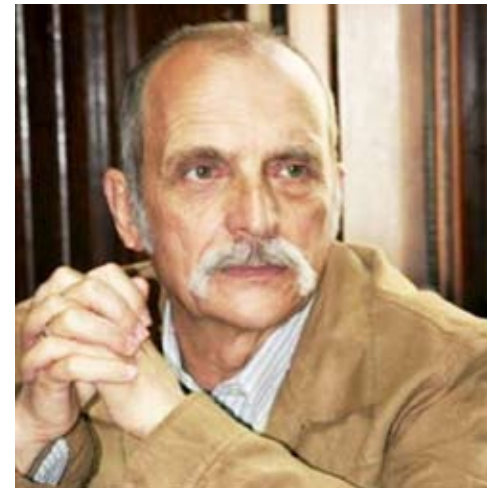
**Altul** îl desemnează pe **celălalt**, este emblema însăși a **alterității**. În general vorbind, pentru că aici, în poem, **altul** este o altă formă a **banalului**, a **nimicului**. **Luceafărul** este **unic**, nemaifiind, la un moment dat, receptat ca atare. **Chipul de lut** se referă exact la această condiție umilă și efemeră a omului, dacă ne referim doar la **formă**. În **altul (celălalt)** vom găsi însă (cu condiția să căutăm) **esența de sorginte divină**, pe care o poartă, de altfel, fiecare dintre noi. Atunci, însă, când ne limităm la forme, **unicitatea** dispăre, lăsând locul **seriei**. Atunci însă când vom vorbi despre **suflet, divin și înalt, fiecare** este unic: „*Omul se află, prin activitatea sa, între cer și pământ, între sacru profan, între bine și rău, dar mai ales între viață și moarte. Iubirea este imperativul ce-l ajută a bascula cu succes între ele cât timp iubirea pământeană este un reflex al iubirii divine, ce este perfectă și eternă*” (Mircea Eliade, în Scribd).

**Cercul**, așa cum am văzut, de altfel, chiar în cadrul acestui poem, are conotații ce trimit spre perfecțiune, spre absolut, spre **circumscrierea sacră**. Există însă și accepțiuni ale **cercului** care se referă la limitare: „*Chiar cunoașterea este așezată în legătură cu posibilitățile limitate ale ființei, prin sensurile (moștenite din latină) ale verbului a încerca. În literatura veche, la Cantemir, de pildă, «țircălamul» definește un ciclu, orbita lumii, opresiunea conștiinței, dar și închisoarea*” (Doina Ruști, 2009, p. 103).

Până la urmă, Cătălina este „sortită” să rămână în „cercul strâmt” al umanității: „*Cercul simbolizează deci o limită magică de netrecut*” (Jean Chevalier, 1990, p. 193). Universul desemnat prin sintagma „**cercul vostru strâmt**” este, așadar, al umanității damnate să rămână „jos”, într-o limitare perpetuă: „*Eminescu impune, însă, prin poemul Luceafărul, metafora cerc strâmt pentru universul profan, supus norocului și întâmplării, adică doar posibilității de a încerca fără certitudinea reușitei. Spațiu limitat*

viviani

Eugen Dorcescu



Eden  
(Inedită)

Mirelei-Ioana

În lumea mea, în universul meu,  
Atât de-nvălmășite altădată,  
Ca pe-o câmpie vastă și curată,  
Ați mai rămas doar tu și Dumnezeu.

Cuvântul, altădată risipit  
Pe ținte iluzorii și străine,  
Redobândind veșminte genuine,  
Se-ndreaptă doar spre El și doar spre tine.

Iar eu, lăstar al fragedei Lumine,  
Mă simt, întâia oară, fericit.

(29 noiembrie 2025)

și obositor prin monotonie, condamnat repetabilității, microcosmosul reprezintă o închisoare din care nu există puțința evadării. Viața se constituie în ciclu minimal, alergare în cerc sub prigonirea sorții” (Doina Ruști, 2009, p. 103).

Așadar, muritorii nu își pot schimba norocul, oricât s-ar strădui, acesta fiind dat odată pentru totdeauna: „*Șăineanu afirmă că acest cuvânt are în limbile slave sensul de «menire» și «ursită»*” (Doina Ruști, 2009, p. 103). Așa cum a fost mereu, Luceafărul va rămâne „nemuritor”, în pofida strădaniilor sale „supraumane”, pentru a ne exprima astfel, de a cunoaște iubirea, prin „dobândirea” condiției de muritor.

Tragedia Luceafărului aceasta este: și-a dorit iubire, la fel ca un muritor de rând, pasiune, ardoare. În cele din urmă, însă, astrul redevine „rece”. Sentimentul înseamnă pătimire, iar zeii nu suferă. Sau, poate, da?

Din când în când, pe toți ne încercăm, în această viață, „dorul de Luceferi”.



## Mihail Gălățanu



## Tremurând

Tremurând  
picioarele  
din toate  
încheieturile

Un fel de  
tremurici. Din sticla de vodcă.  
Și când ți-e lumea mai dragă,  
iată, vin cîrceii.

Rănile de pe picioare  
se vindecă  
tot mai greu.

Rămân  
urme  
stăruitoare.  
Usturătoare.

Picioarele-ți sunt pline  
de vînatăi  
tot mereu.

Acolo  
unde n-ajunge  
sângele  
necroze  
îngheață carnea.

Am ajuns un bolnav.  
Cu toții  
ajungem  
așa ceva. În camera mea.

Un bolnav  
al salonului meu.

Un bolnav în camera mea.

Despre cum  
Maestrului

Maestrului au început  
să-i tremure mâinile

mai întâi mâinile  
apoi picioarele

Într-o bună zi  
au început  
până și  
maestrului  
să-i tremure mâinile  
într-un mod necontrolat.  
Să-i miroase gura.  
Să-i îngălbenească dinții,  
de parcă dezgustul  
ar putea  
să asmută  
ura.

Și bărbia. Și barba.  
Și barba. Și bărbia.  
Și glasul.  
Cel mare

Și tunător.  
Vocea,  
să-i devină  
o voce oarecare.  
Pierită.  
Aproape  
șoptită.  
În vacarm.  
Dinții să i se clatine. Feudă  
râvnită, melancolia,  
care-i încercăna fața. Atunci  
când era  
trist  
sau numai  
așa părea. A fugit puiul cu ața.

Când se lăsau  
umbrele  
crepusculare  
și el  
se clătina  
o dată cu ele.

Maestrul părea  
împuținat  
și urma  
să-și înfrunte  
moartea.

Țărâna și nisipul  
în care  
desena  
triunghiuri  
cu mâinile lui Pitagora  
și Arhimede  
urmau  
să se spulbere.

Și cine  
să-i mai  
citească din Vede?

## Vrednici de milă

Cu toții suntem  
vrednici de milă,  
dar nu știm  
de mila cui.



Nici nu știm  
dacă are  
atîta milă  
cineva  
de noi.

De-aia  
ne gândim  
la Dumnezeu.  
Poate El are.  
Poate El este.  
O milă nesfârșită. Pe culmi  
și pe creste...

O milă nesfârșită.  
Mila  
ne înalță  
la cer.

Și este  
netăgăduită.

Mila a mușcat  
din noi  
cu dinți de lacrimi.  
Și de remușcări.

Mila a plâns  
la stâlpul umilinței.  
Cu mina,  
mimica,  
lichid alungită.

Ca un robinet cu fața scorjită.

## Diabet

Am slăbit  
de la 91  
la 69  
de ani  
de kile

Aici nu încap prea multe  
cuvinte. Dar  
încap  
ceva  
kilograme.  
Pe orbite.

Masa mea de seară e un ou. O  
să-l gătesc.  
Cine e el? – întrebau unii.  
O găină  
e de-ajuns  
să-l facă,  
eu să-l mănânc.

O zamă nici nu se pune  
problema. Te umflă.  
Cântăritul e obligatoriu.  
Pe viață.  
Când eram tânăr,  
era fracul.  
Acum,

mi s-a rupt  
cracul.  
Acuma,  
duse-s cozile de rândunică.  
Și butonii.

Diabet înseamnă  
să-ți iei  
glicemia  
de câteva ori pe zi.  
Măcar o dată. Cel puțin  
o dată. Sau  
o dată pe oră,  
dacă te domină  
tracul.  
Că o să orbești. Prematur.

Și-apoi, după ce-ți iei glicemia,  
ce faci cu ea?  
O arunci la gunoi.

Diabet înseamnă regim strict.  
Mehr licht. Sweet? Nicht.

Ți se umflă picioarele. Labele.  
Gleznele. Mai ales  
stângul.  
Proba clinică. Stângul pe tobă.  
Masivul  
se face cât Parângul.

Adio, profiterol!

Profitez-on!

Ar fi mai bine, zice  
medicul,  
să adormi  
cu stomacul  
gol.

Am fost mort  
(și asta mi-a adus  
o groază de  
notorietate)

(fragment)  
Totdeauna  
am fost mort de profesie.  
Cine e el? – întrebau unii.  
Mortul de profesie. Așa  
m-am și recomandat, când ne  
întâlneam, dacă vă amintiți, eu  
și cu mine. Mort. Sau Mortu'.  
Cu diverse prenume: Mihail,  
Daniel, Viorel, Nicolae.  
Am fost mort de profesie  
și asta mi-a adus o groază  
de notorietate. Peste tot  
sunt cunoscut, de altfel, ca  
mortul profesionist. K mortul



profund.  
Mortul cu intenții serioase.  
Mortul care nu glumește. Nu,  
nu glumește deloc. Unii spun  
chiar că aș fi palid, cu ochii vii,  
ce scânteie-n afară... Dar de  
unde... Nimic mai greșit!  
Deh, în fine, tot ce se poate...  
Așa mă văd ei. Cine știe, poate  
aduc un pic. Poate chiar așa  
par. Se întâmplă, la urma  
urmei, să mă văd  
chiar așa. În ochii unora. Și ce,  
dacă mă văd  
alții chiar așa?  
Aș fi trăit în veci de veci... Aș  
fi trăit în veci de veci! Și mii și  
mii de vieți... Cu ale mele  
brațe reci.

Mort am scris și pe cartea  
mea de vizită. Să mă cunoască  
lumea. Să mă știe de unde să  
mă ia. De unde te știi io? De la  
o mormântare. Frățică. Tălică.  
De bună seamă. Solemne. Cu  
mult ștaif.  
Mormântările sunt reuniunile  
noastre preferate. Mai cu  
seamă. În doi. Mai așa,  
mai intime. Să se cunoască  
omul mai bine unul cu altul.  
Mormântezi tot ce nu poți  
păstra pentru eternitate.  
În doi, am tras cele mai mari  
desfrăuri. În doliu. Tu în  
negru, eu în negru.  
De sentimente.  
În doi, am plâns împreună.  
În timp ce făceam dragoste.  
și eram, amândoi, astfel  
înmormântați. Separat. Dar în  
încăperea aceluiași sicriu...

(din vol. **Uroboros / diabet**)

## Mitul idealului

Nu sunt frumoasă  
Nu sunt suplă  
Fața mi-e plină de imperfecțiuni  
De pori  
Care se văd  
Pe telefon  
Iar corpul plin de carne  
Care e prea multă  
Și prea pe unde nu trebuie  
Părul nu mi-e destul de lung  
Nu e drept  
Sau creț  
Nu e nicicum  
Sau cum ar trebui să fie.

Dau scroll  
Și văd încontinuu pixeli aranjați  
În forme de femei  
Frumoase  
„perfecte”  
Femei  
Care par scoase dintr-o poveste  
Dintr-o pictură în care ea stă pe o scoică,  
Iar apoi chiar o văd  
Pe ea  
Acolo  
Dar nu pe ea pe care-o știm  
E o fată  
Care s-a infiltrat în pictură  
Și pare că locul ei este, de fapt, acolo.  
Nu are imperfecțiuni  
Pe față  
Sau pe corp



## Ana Maria

Iar părul îi curge în valuri  
Până la genunchi.

Dar dau scroll din nou  
Și văd că  
Școica  
Împreună cu tot ce am văzut  
A...



## Teodor Dume

### Necesitatea de a fi

Am o rană pe inimă cusută  
cu fire din sângele lui Dumnezeu  
prin care  
dacă aş vrea să mă uit  
aş vedea lumea de dincolo de noi

### Fântâna din care bea Dumnezeu

uneori vreau să fiu doar cel care sunt  
să uit de vocile celor din jur  
să-mi mărginesc gândul  
asemeni cerului de peste deal  
în asfințit  
sau poate fântâna  
zidită lacrimă peste lacrimă  
din care o să bea Dumnezeu

din trupul meu firav și plâns  
să împrăștii lumină  
peste cei care vin însetați și obosiți  
ca să privească în fântâna  
din care bea Dumnezeu

sau poate aş putea fi  
un om rău  
măsurând înaltul cerului  
cu ochii dați peste cap  
ori chiar  
un șarpe zelos  
ce-și lasă urma dinților  
pe lacrima căzută pe fundul  
fântânii

dar vreau Doamne să fiu cel care sunt

nu mai am glas  
trupul meu încă respiră  
și va da apă  
pentru fântâna zidită  
lacrimă peste lacrimă  
din care o să bea Dumnezeu

să nu mă faci Doamne  
să obosesc în zadar  
lasă-mă să fiu cel care sunt...

### La capătul celălalt al firului era Dumnezeu

aseară m-a sunat cineva  
cu număr ascuns  
m-a întrebat despre toate cele  
dar despre mine  
nu m-a întrebat nimic  
știa totul  
chiar și cu ce costum  
sunt îmbrăcat  
la orele dintre noapte și zi  
apoi am aflat că știe  
în ce an și în ce zi m-am născut  
mi-a spus "La mulți ani"  
la capătul celălalt al firului  
era Dumnezeu

### Oglinzi

Când trupurile se așază sub aripă,  
ceața dispare  
Și în vastul tablou de lumină,  
Apare Ea, consumatoare de bărbați  
Și El, consumator de femei.

Mână în mână pătrund în grădina ascunsă,  
Unde ochiul blând îi transformă în îngeri.

Ultimul neuron avertizează derapajul;  
Grădina tremură ușor și spune:

- Lasă-i, este necesar să se oglindească unul în altul!  
Numai așa vor reuși să-și curețe aripile însângerate.

- Dar urmele lor vor lăsa cicatrici adânci în pielea ta.  
Grădina cu oglinzi de flori plutitoare răspunde:

- Adevărat, adevărat îți spun,  
timpul le va transforma în lumină.

### Dar de ce nu

Și mi-aduc aminte când a venit îngerul  
Dezbrăcat și cu aripile rupte,  
cu pletele în vântul tomnatic

Și-am zis  
- Dar de ce, frate  
Și el trist mi-a răspuns  
- De ce nu, soră

Și la a doua venire, rănilor nu mai sângerau  
Doar vântul adia  
Iar aripile atingeau norii  
Și el a zis  
- Dar de ce, soră  
Am răspuns  
- De ce nu, frate  
Și iubirea creștea la un loc cu mărăcinii  
Și înfloreau caișii  
Acolo unde zăpada se topea încet  
Albă și curată ca o fecioară neprihănită.

### Îngeri căzuți

Bucla temporală  
Își joacă cărțile  
Separă, unește  
Separă din nou  
Vezi doar praf  
Foc și ură  
Oriunde te-ai afla sau nu  
Șoarele se leagănă  
Între lumi  
În praful întârziat  
Pecetea sfârșitului  
Se privește în oglinzi fără număr  
Atenție!  
Aveți grijă de sufletele voastre  
Din Orientul Îndepărtat  
Ecolul sângelui  
Ucide liniștea nopții.

### Crez

S-a aprins lumina.  
Daca e omul, e focul.  
Daca e îngerul,  
E lumânarea.  
Daca e Cuvântul,  
Luminariile avertizează.  
Piatra trebuie să păstreze tăcerea.  
Marea, la fel.  
În adâncuri,  
Să se audă doar foșnetul ierbii.  
Încă nu a înflorit cireșul,  
Timpul stă să vină.  
Însă până atunci,  
Păstrează taina.  
Respectă purtătorul dintâi al luminii.  
Vântul o va stinge la timpul chemat.  
Veghează.

### Granița

Iată, cuvântul sfârșește, apoi fraza  
Număr literele  
Nu știu dacă se cade să desenez punctul  
Sau să las aerul să oxideze tot

Am nevoie de o nouă caligrafie  
Pentru a scrie sfârșitul  
Cade plumb peste părul meu  
Înnelesc oasele pe dinăuntru

# Mariana Feride



Nu mai sunt  
M-am ucis lent dar hotărât  
La marginea punctului inexistent.

### Cu cerul în pumnul meu

Pot să fiu frunză, pot să fiu pasăre și zmeu  
Și ramură cu flori în caz de criză,  
Pentru că sunt născută doar din Dumnezeu,  
Sub marea cerului și-a mării briză.

Nu dau doi bani pe cine mă acuză,  
Că nu vreau nicidecum să mă supun;  
Și să trec granița nu-mi trebuie chiar nicio scuză,  
Atât de limpede să îți rămână-n inimă ce-ți spun.

Eu știu, nu m-am născut în carantină,  
Ci doar prin voia mamei mele și-a lui Dumnezeu  
Și n-am nevoie nici de taină nici de cină,  
Ca-n fiecare dintre voi să văd un Dumnezeu.

Sunt liberă să îmi hotărâsc destinul  
Și liberă să îmi trăiesc ce-mi e sortit  
Fără ca tu să-mi scrii pe frunte buletinul,  
În loc de sufletul ce Dumnezeu mi-a dăruit.

Iau norii aurii drept mărturie  
Și marea cu alaiul ei de lighioane.  
Pe fruntea mea Calea încet se scrie,  
Fără să-mi fie frig, fără să-mi fie foame.

### Stăpânul

Am încercat să-l opresc  
Dar la el stătea puterea și răspunderea  
Golurile lumii și abundența  
Și i-am spus: Dar ce faci, tată, distrugi recolta vecinilor  
Și el mi-a răspuns: Ți se pare, flăcăule,  
eu doar o îmulțesc pe a mea  
Și a doua oară când hoardele de maci  
stăteau să pornească la război  
Am întrebat din nou: Dar ce faci, tată,  
otrăvești ogoarele vecinilor  
Ți se pare, flăcăule, eu doar le protejez pe ale mele  
Și a treia venire era toată ape  
Ape curgând și rumegând țărână  
Și am întrebat din nou:  
Dar ce faci, tată, ai adus tot noroiul din lume  
peste casa vecinilor  
Ți se pare, flăcăule, eu doar îndiguiesc ce-mi aparține  
Și furtunile au început să țipe printre copaci  
Să se joace de-a v-ați ascunselea printre rădăcini  
Cerul să se acopere de roiuri de corbi  
Lumina să se stingă ca mintea nebunilor  
Și praful să se bucure de a doua venire  
Dar, ce faci, Tată.

# Poemele inimii

Liviu Mircea

## În inima mea

În inima mea se adăpostește o altă inimă.  
O fi a ta sau nu?  
Inima mea vede inimi, nu fețe,  
Și-n ele se ascund oamenii de ei înșiși.  
Umbră devine mai densă pe unde trec  
Și aerul se face perdea între lumi,  
În rest, știi bine,  
Nimic nu s-a schimbat,  
Devenim mai ușori în singurătate, aproape imponderabili,  
Cât pe ce să ne ia vântul cât de ușori am devenit,  
Și, crede-mă, sunt aceleași boabe de nisip  
În orișice clepsidră, același timp ne aleargă pe toți.  
Zdrobiți sub plămâni încărcați mor azi oamenii,  
De singurătăți nepermise și cuvinte forțate,  
Da, așa trec toate frumusețile în care  
Spaima că suntem prea mulți își face tot mai mult loc.  
În inima mea se adăpostește o altă inimă,  
O fi a ta sau nu?  
Între timp eu am devenit o poveste, în locul cuvintelor  
Sunt inimi și artere, și e gălăgie și e bucurie,  
Iar pieptul meu e ziarul urbei sub ochii tăi  
Și seara sau când ne-ajunge întunericul,  
Cineva  
Aprinde un opaiț ca tu să poți citi până la capăt,  
Iar eu să-ți văd inima.

Roberto Bolaño

## Lupe

Lucra în La Guerrero, la câteva case de Julian,  
avea 17 ani și pierduse un copil.  
Amintirea lui o făcea să plângă  
în camera aceea din hotelul Trébol,  
mare și întunecată, cu cadă și bideu, locul ideal  
pentru a trăi câțiva ani. Locul ideal pentru a scrie  
o carte de memorii apocrife sau o mână  
de poeme de groază. Lupe  
era slabă și avea picioarele lungi și pătate  
ca leoparzii.  
Prima dată nici măcar nu mi s-a sculat:  
nici nu mă așteptam să mi se scoale. Lupe a vorbit  
despre viața ei  
și despre ce era fericirea pentru ea.  
După o săptămână ne-am văzut din nou.  
Am întâlnit-o  
la un colț, printre alte curvulițe adolescente,  
sprijinită de aripa unui vechi Cadillac.  
Cred că ne-am bucurat să ne vedem. De atunci  
Lupe a început să-mi povestească lucruri din viața ei,  
uneori plângând,  
alteori făcând dragoste, mai mereu goi în pat,  
uitându-ne la tavan ținându-ne de mână.  
Copilul ei se născuse bolnav și Lupe  
îi promisese Fecioarei  
că va renunța la prostituție dacă fiul ei se va face bine.  
Și-a ținut promisiunea o lună sau două, după care  
a trebuit să revină pe stradă.  
La puțin timp fiul ei a murit  
și Lupe zicea că din vina ei,  
pentru că nu-și ținuse promisiunea făcută Fecioarei.  
Fecioara l-a luat pe îngeraș  
pentru promisiunea călcată.  
Nu știam ce să zic.  
Îmi plăceau copiii, bineînțeles,  
dar aveau să mai treacă mulți ani până când să știu  
cu adevărat ce înseamnă să ai un fiu.  
Așa că tăceam din gură  
și mă gândeam la cât de stranie  
era liniștea din hotelul acela.  
Sau avea pereții foarte groși  
sau noi eram singurii clienți,  
ori ceilalți nu deschideau gura nici când gemeau.  
Era atât de ușor să o faci cu Lupe și să te simți bărbat  
și să te simți nefericit. Era ușor să o faci să țină  
ritmul tău și era ușor să o ascuți vorbind  
despre ultimele filme de groază pe care le văzuse la  
cinematograful Bucureli.  
Picioarele ei de leopard  
se împleteau în jurul taliei mele  
și-și lăsa capul pe pieptul meu căutându-mi sfârcurile  
sau bătaile inimii.  
Asta vreau să-ți sug, mi-a zis într-o noapte.  
Ce, Lupe?  
Inima.

Poemul face parte din volumul  
„Câinii romantici” de Roberto Bolaño, traducere  
de Marin Mălaicu-Hondrari, Editura Univers 2017



# Ioan Barb

## Abis absolut

Sub zgomotul spart  
al fatidicului sfârșit  
îmi îngrop fața  
în pernele anoste  
ale încetirii  
și mă afund  
în vis  
ca orice poveste  
care nu s-a consemnat

mă bântuie  
epica ei devenire  
conștiința că sunt  
eroul ei absolut  
citesc  
în interiorul meu  
într-un alfabet  
necunoscut  
un enunț arhaic  
despre  
somnia neadormirii



fără criterii  
învăluind drumul  
spre un abis absolut  
-în zadar aș încerca  
să mă mișc  
simt  
cum mă recuperează  
neînțepit  
sfârșitul

## Somnul amorf

Mi se pare  
că am adormit  
și am deschis ochii  
în alt timp  
împrejur  
ființe pe care  
le-am mai întânit  
cândva  
îmi completează  
existența  
urâsc somnul amorf  
fără nimic concret  
locul de contopire  
al marilor iluzii  
gîndesc  
că am murit  
și mă petrec  
înspre neînțepit  
într-un abis paralel  
-când mă dezmeticesc  
mă resuscitez  
șiragul orelor  
ce își așteaptă rândul  
să le trăiesc

## Firul de insomnii

Pisica are botul  
mușcat de lună  
colții ei străvezii  
îmi luminează  
în aerul stătut  
drumul spre abis  
îmi răcăie cu gheara  
gândurile efemere  
caerul lor insipid  
din care  
sper că voi toarce  
un fir de insomnii  
să țeș  
o haină de compromis  
peste iluzia trecerii  
simt cum prin vene  
a început  
să îmi fulguie  
o iarnă  
iscată în copilărie  
sub norii lățoși  
îmi îngână speranțele  
-nu găsesc  
nici un suflet

să se șeze  
de bună voie  
sub vifonița  
mântuitoare  
ce se tângue  
în burg

## Șipote

El poartă  
sufletul limpede al apei  
își etalează  
șipotul amăgitor  
o perfidă chemare  
spre cele începute  
în spatele întunericului  
locul acela dezamăgitor  
în care  
de nimeni cunoscute  
stau clădite  
în sisturi albe  
toate cele neîncepute  
își așteaptă cuminiți  
rândul  
să pulseze în ființă  
-urmele șterse  
ale vremurilor  
închipte  
înainte de naștere

## Eschivă

Poate că te vei eschiva  
vei spune  
că nu a existat  
niciodată  
clipa fatidică  
cu lumini degghizate  
încate pe rând  
în ochii tăi  
semnul la care  
cerurile s-au deschis  
și a început să ningă  
ciudat  
fulgi stinși  
au acoperit cărările  
pe care te-am căutat  
în acest capăt de lume  
analizăm rimele  
ce ni se arătau  
le deslușam  
în oasele noastre  
întinse de deznădejde  
simțeam sufletul  
dezbrăcat de sine  
ca o haină uitată  
de cineva  
astupând găurile  
deschise de ploile vechi  
și prefăcute în nea  
-venise o iarnă  
necunoscută  
începută  
în altă zidire

# Ionuț Caragea

## Selecție de noi aforisme din suita „Delta care lovește piatra inimii”

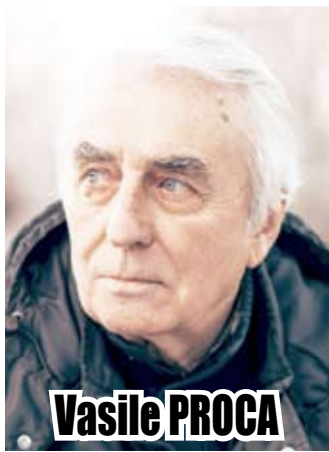
- Să nu orbim defrișând toate umbrile sub pretextul luminii mai pure.
- În fiecare zi, un controlor îmi cere biletul, chiar dacă a pierdut lista stațiilor.
- Lacrima, o pasăre oarbă ciugulind propria singurătate.
- Suntem epave care scrâșnesc în abisul mărilor interioare.
- Singurul geniu care mănuieste timpul ca pe un bumerang este Moartea.
- Punctul pe „i”, acest soldat de carton ce păzește mormântul gol.
- Moartea este mama tuturor absențelor. Timpul doar o curtează.
- Degeaba întrebăm cine suntem cu adevărat, dacă mai înainte ne spargem oglinzile.
- Dragostea despletită a salciei hipnotizează toponul. Nu și călăul.
- Poezia, o floare carnivora cu parfum de rană vindecată.
- Umbra este chelnerul care recalculează nota de plată la fiecare bă-

taie a inimii.

- Singurătatea, un pat al lui Procust pe care încercăm să părem mai înalți.
- Orizont revoltat. Nu vrea să fie doar o prăpastie care ne flămânzește privirea.
- În fața propriilor sale legi, Timpul începe să se bălbaie.
- Credința s-a chirchit de durere în propria ei cochilie. Dar o aud.
- Cuvântul în fața căruia oamenii mor este singurul care și-a păstrat sensul.
- Moartea este un bumerang care se întoarce mereu la cel care l-a aruncat. Doar unghiul și viteza diferă.
- Vidul din noi e mai adânc decât teama de a-l atinge. Doar frânghia credinței îl măsoară.
- Obiceiul respectuos al Pământului: se cutremură mai înainte în tine.
- Sărutul a ajuns viza cel mai des



- încalcă.
- Pereții clepsidrei sunt făcuți tot din secundele noastre.
- Umbra își bea întunericul din propria cocoasă.
- Suntem suflete comprimate în bătaia unei inimi speriate.
- Moartea lasă oglinzile pe seama Timpului. Nu vrea să-și prezică sfârșitul.
- Noi nu suntem o vidanjă a AI-ului, noi suntem Maeștrii reciclării lui.
- Emoția rupe brațele inimii, iar inima împrumută cărjele timpului.
- Suntem cerșetori pe pământ, nu și la vămile cerului.



Vasile PROCA

Pentru a simți măreția sufletului maramureșean, trebuie să îi străbați, la pas, satele de lemn, să treci pragul caselor și să intri în vorbă cu moroșenii, pentru a le înțelege sensul vieții, aflat între vis și realitate. Trăindu-le, astfel, universul fabulos al tradițiilor și obiceiurilor, care sunt impresionante, unice. Trecând prin secole, ei, maramureșenii, au rămas autentici: își definesc și își trăiesc istoria, cultura,

etnografia – cei trei stâlpi care susțin o națiune – inițiind ceremonii, construind amintiri perene din botez, nuntă, înmormântare (de amintit pomana cu apă din Țara Lăpușului); șezătoare, biserică („Acolo poți să vezi foarte bine satul, pentru că acolo ei se roagă, își cinstesc morții, se duc la cununie și să-și boteze copii.” – Grigore Leșe, *Formula AS*, decembrie 2007); munca, horele, cârciuma sau cântecele care le-au însoțit destinul. Și unde oamenii s-au regăsit în ele. Omul, această unicitate făurită de Dumnezeu! Omul maramureșean, mirosind a soare și a pădure, cu puteri tainice, a sculptat – în lemn, în piatră și în Cuvânt – Istoria. Cu viața lui simplă, curată și evlavioasă, s-a rugat Celui de Sus, s-a lăsat locuit de Dumnezeu. Având sufletul pe buze, a picat, cu lacrimile pocăinței, icoane pe sticlă. Într-o rostire poetică, făcându-și cruce, a spus că bisericile de lemn ale Maramureșului sunt lacrimile de lemn ale lui Iisus.

De aceea când te întâlnești cu oamenii Maramureșului, îți spun: **Domnul fie laudat!** La Desești, în câteva rânduri, am rămas singur, singur în biserică. Rugăciuni și cântări îngerești de la sfinții pictați, am auzit... De ani și ani (peste 45), se merge la biserica de lemn **Sfânta Parascheva** pentru a-l pomeni, într-un pomelnic al inimii, pe Nichita Stănescu, dar și pe alți poeți plecați la Domnul. Acolo, în satul de baștină, dar și la Sighet, și la Iași, l-am întâlnit pe **voievodul de slovă** Gheorghe Pârja.

E timpul să-l cităm:

#### În nord, pe Mara

Acolo unde toamna nici frunzele nu-s frunze  
Și greul te subție ca lama de cuțit  
Vibrează o lumină ca-n marile orașe  
Când voievozi de slovă din noapte s-au trezit.

Frumos e, Doamne, ceasul când te hrănește mîntea  
Ochii te mai rabdă să te uiți la cer  
Și liniștea se-ntoarce să-ți odihnească drumul  
Să-ți vezi pruncia dusă cu-n tren forestier.

În nord pe Mara sau poate în alt Nord  
Îmi frâng a jeluire cu pumnii tari genunchii  
Că prietenii nu-mi scriu nici frații mei nu-mi spun  
Că-mi rătăcesc prin codri mătușile și unchii.

Așadar, metafora din versul patru, prima strofă (*voievozi de slovă*), folosită în titlul pe care l-am dat interviului cu poetul Gheorghe Mihai Bârlea, trebuie să se știe că are și conotații istorice. Citind **Istoria Maramureșului** de Alexandru Filipascu de Dolha și de Petrova, vom găsi multe nume înnobilate cu multe secole în urmă: Bârlea, Pârja, Vancea, Iuga, Dragoș, Dunca, Pop, Burnar, Turda, Gherheș, Rednic, Oros, Mihaly de Apșa etc., toți nobili români. În **Graiul Maramureșului**, 2 octombrie 2008, am citit o însemnare ce ține tot de istorie: „**Ștefan cel Mare a cumpărat, de la familia Bannffy, localitățile Târgu Lăpuș, Lăpuș, Suci de Sus, Rohia, Borcut, Răzoare și Valenii Lăpușului, în anul 1484. Le-a inclus în domeniul Ciceului, ca posesiuni moldave.**”

Atunci mi-am ales două localități, Târgu Lăpuș și Rohia, dorind a le vizita, cu gândul la celebrul Grigore Leșe și la monahul Nicolae Delarohia. În 20 august 2011, împreună cu poetul Vasile Muste, am fost, mai întâi, în Târgu Lăpuș. Apoi, am ajuns și la Mănăstirea Rohia. Ghid ne-a fost Părintele Pantelimon Ilieș, născut în Poienile Izei, un om excepțional, foarte bine documentat despre cel care a scris **Jurnalul Fericirii**. Nu părăsim Rohia. Luăm volumul **Primejdia Mărturisirii – Nicolae Steinhardt în dialog cu Ioan Pinte** (Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2002), și citim câteva fragmente din textul intitulat **Maramureș**: „Bucureștean ce mă aflu, am fost repede fermecat și cucerit de Maramureș. Am izbutit să-l cunosc destul de bine. Am urcat și coborât de multe ori muntele Gutăului, cel cu izvoare de apă preacurată și aspre serpentine. Am umblat pe Valea Izei, a Vișeuului, a Marelui, a Cavnicului, a Lăpușului. Văzute de aproape și nu ca poze în cărți sau ca „vederi”, bisericile de lemn cu turle înalte mi-au tăiat și mie răsufarea, ca atâtea altora. [...] E duminică, oamenii în străiele lor de sărbătoare umplu bisericuța Șurdești, rânduiți, cred, potrivit unui tipic străvechi. Ștergare în jurul afumatei icoane, totul e numai lemn solid și bărne solemne, neforfoteală, liniște, cuviință, voioșie bine stăpânită, seriozitate pe figuri și-n gesturi; acestea domoale, nezorite, mai curând hieratice și atemporale. **Veniți la mine și vă voi da odihnă.** Numeroși bătrâni, numeroși tineri.”

# Singurătatea sonoră a celui răstignit în Cuvânt: Gheorghe Pârja

Despre fascinantul Maramureș, găsim multe referiri în cele patru cărți de interviuri, publicate de poetul și publicistul Gheorghe Pârja: **Sub podul lui Apolodor. Dialoguri cu Adam Puslojić despre Nichita Stănescu (1998)**; **Dialoguri în Centrul Europei**, vol. I (2000) și vol. II (2003); **Dialoguri cu ferestrele spre Nord (2005)**. În această ultimă carte de dialoguri, la sfârșitul paginii 326, ultima, găsim o mențiune foarte importantă: „**Dialogul cu Gheorghe Zamfir, cel care credea și mai crede că naiul va salva lumea, l-am reținut în această carte, deoarece reprezintă debutul meu în publicistică (1973) și coincide cu prima călătorie a marelui naist în Maramureș. După ce cuceriseră lumea. Întâlnirea noastră a avut loc la Muzeul Maramureșului din Sighetu Marmăției.**”

Legat de acest debut (1973), de luat în seamă este și precizarea făcută de Ion Ardeleanu-Pruncu, în luna mai 2025, când Gheorghe Pârja a împlinit 75 de ani: „În urmă cu peste 50 de ani, când eram redactor la **Graiul**, atunci îmbrăcat în **Pentru socialism**, și redactorul-șef Vasile Gaftone m-a întrebat pe cine recomand dintre tinerii de la noi pentru a fi trimis la București la **Ziaristică**, i-am răspuns: pe Gheorghe Pârja! Și da, de neprețuit pentru mine, a rămas și prietenia noastră, pentru că Gheorghe Pârja știe să fie un prieten de drum lung și de mare suflet, și glasul lui, pe care, din când în când, îl aud întrebând la telefon: **Ioane, ce-ți mai fac albinele?**” O provocare pentru publicistul Gheorghe Pârja: la Baia Mare, în fostul combinat chimic, există un turn înalt de peste 350 metri. Nu trebuie dărâmat. Poate fi, gândindu-ne la Mihai Olos, un uriaș **fus cu zdrangâne**. Sau, de ce nu?, se poate construi un lift alăturat turnului, se pot construi platforme la diferite înălțimi pentru turiști etc. Idei sunt, dar cine le dă viață? La cele spuse până aici, trebuie adusă în atenție, pentru cei doritori a cunoaște în profunzime Maramureșul, și **Memoria etnologica, revistă de patrimoniu etnologic și memorie culturală**, înființată în anul 2001, coordonator fiind poetul Ion Bogdan (Dumitru Iuga). În prezent, redactor-șef este Corina Isabella Csiszár. Revista apare bilunar și publică cercetări de antropologie culturală și socială (etnologie, lingvistică, medicină tradițională).

Ne întoarcem la poezie, despre care Martin Heidegger spunea: **Poezia citorește ființa. Poezia este limba originară a unui popor**. Ei, poezii din Maramureș – după modele singulare, străbune – își verticalizează timpul, construind biserici din cuvinte. A simți **anatomia sufletului** (pr. Constantin Necula) poetului maramureșean, este o ispită, o cutezanță și o provoca-



De la stânga la dreapta: Vasile Muste, Gheorghe Grigurcu și Gheorghe Pârja. Sighetu Marmăției (2010).  
Foto: Vasile Proca

re. Din când în când, își propun să reînnoiască ceea ce timpul a învechit, publicând cărți de poezie. În 2010, la Editura **Etnologica**, apare **O antologie a poeziei maramureșene – de la poezia populară până în 2009** (770 de pagini), alcătuită de remarcabilul poet Nicolae Păuna Scheianu. Despre poetul Gheorghe Pârja, se pot afla lucruri extraordinare de interesante, citind interviul ce urmează acestui șapou. Câteva date: debutează (1968) în revista **Luceafărul**, debut girat de prozatorul Alexandru Ivasiuc. Debut editorial cu secțiunea de versuri **Echilibrul în Caietul debutanților** (Ed. *Albatros*, București, 1977). Apoi publică volumele de poezie: **În numele tatălui** (Ed. *Cartea Românească*, 1996); **Cartea din Valea Mătrăgunei** (Ed. *Echim*, 2000); **Poemele Ieronimei** (Ed. *Dacia*, 2003); **Singurătatea sonoră** (Ed. *Limes*, 2005); **Cartea din Valea Mătrăgunii** (Antologie de autor, Ed. *Școala Ardeleană*, 2024). A apărut în antologii din țară și din străinătate.

Revenim la poezii Maramureșului și accentuăm: sunt individualități lirice putnice, originale. Nu se aseamănă între ei, sunt înconfundabili. Abordează teme grave, au densitate ideatică, tensiune verbală și logică discursivă. Când îi citim, constatăm această actualizare a timpului mereu trăit. Referindu-ne strict la poezia lui Gheorghe Pârja, putem afirma că poetul scrutează, cu un ochi imens, exterioritatea lumii înconjurătoare.



În același timp, oferă cititorului un itinerar interier relevant. Simți cum poemele sunt încărcate de acea tensiune lirică, care lasă urme în cititor. Cu fiecare carte de poeme, își personalizează discursul poetic pentru a fi hrană sufletului. La autorul volumului **Singurătatea sonoră**, dimensiunea rituală a vieții ține de un anumit ritm, care face exercițiul iubirii. E asemenea ceremonialului împărtășaniei, văzut și simțit la biserica de lemn din Desești. Încă de la debut, a atras atenția criticii literare. Să-l cităm pe Ioan Holban, unul dintre cei mai importanți critici literari, vorbind despre poetul Gheorghe Pârja: **Un debut cu totul remarcabil, poate cel mai semnificativ din acest an editorial (1996), filtrează prin versuri un spațiu geografic (Maramureșul) și unul spiritual, construind o stare de spirit și, deopotrivă, un cod cultural personal**. În spiritual celor afirmate până aici, să citim **Zidirea Poemului**, o *ars poetica* de o reverberație emoțională deosebită:

Zile și nopți  
Am trudit la zidirea poemului  
El a cerut să aibă  
Un loc fericit pe pământ  
Greu a fost să aflu locul  
Într-o seară  
Și o dimineață cu zorii limpezi  
Eram într-un labirint ploios  
Locul era un fel de cetate  
Care-și așteaptă zidurile  
Pe creneluri arcașii trebuia să  
Apară să invoce uitatele imnuri  
Cuvânt pe cuvânt  
Piatră pe piatră  
Osteneam să ridic edificiul  
Măinile erau pline de polen  
Puneam între cuvinte  
Mortarul nevăzut  
Verbele erau bolovani de la Troia  
În jurul lor șuiera vântul  
Din toate părțile  
Forma primară a poemului  
Era asediată  
Pânda veșnică a zămislirii  
Era un străjer  
La poarta lui Dumnezeu  
Scripeți mărunți ridicau cuvintele  
Din grădini pustii.  
Poemul se înalță mai ales noaptea  
Când strigătele erau înghițite de mări  
Cetatea a devenit un fel de corabie  
Purtată de vânt.  
Cioplitorul a rămas singur  
Să rostuiască alte cuvinte  
Pentru viitorul zadarnic  
Să serbăm zidirea poemului  
Indecisa lui naștere.

În concluzie: să ne acomodăm la cuvintele poetului cu tainice asocieri. Poezia lui Gheorghe Pârja se naște dintr-o veghe supremă, dintr-o tensiune extraordinară a spiritului, ilustrând un poet singular, emblematic. Așadar, să ne bucurăm de harul poeziei sale. E o bucurie estetică, plutind între cer și pământ.

**Vasile Proca: Ai fost născut în umbra bisericii, în satul cu acoperiș de cuvinte, 27 aprilie 1950, Desești, în Maramureșul Istoric. De aceea, deschid „Istoria Maramureșului”, autor Alexandru Filipascu de Dolha și Petrova și consult *Genealogia voievozilor din sec. XIV*, unde întâlnesc și numele familiei Pârja. Dragă poete, nu ai fost curios să cobori prin secole și să cercetezi misterul originii și semnificația numelui tău?**

# Singurătatea sonoră a celui răstignit în Cuvânt: Gheorghe Pârja

**Gheorghe Pârja:** Am avut șansa unor profesori care prețuiau istoria Ținutului și să aflu de timpuriu evenimente care au marcat vremurile prin care a trecut Maramureșul. Mai ales personalitățile care s-au ridicat din satele și orașele noastre. De la Ioan Mihalyi de Apșa, primul academician din Maramureș, la istoricul Alexandru Filipașcu, care a dat prima sinteză a trecutului Maramureșului. Acolo, în cartea amintită de tine, este lista numelor de familii nobile, din **Comitatul Maramureș**, unde figurează și numele familiei mele. Este amintit un strămoș al meu, **Pârja de Giulești**, cu titlu nobiliar. Diploma de recunoaștere a acestui titlu este datată la sfârșitul veacului al XIV-lea. Recunosc că am tresărit când am citit acea pagină și am preluat în purtarea mea sporul de demnitate omească. Știam cu certitudine de unde vin și asta mi-a prins bine în viață. **Istoria Maramureșului**, gândită de istoricul Alexandru Filipașcu, este remarcabilă prin bogăția informației în prezentarea proceselor istorice locale, în contextul istoriei naționale românești. Este o lucrare trăită intens de un maramureșean care cunoștea cele mai ascunse întâmplări din Ținut. Ajută la înțelegerea istoriei și identității noastre. Am fost mândru de șirul de oameni din neamul din care mă trag. Acest sentiment s-a răstrânt asupra scrisului meu. De la poezie, la jurnalistică.

**V.P.:** Vorbește, te rog, despre universul copilăriei, despre anii petrecuți pe *Ulița Bisericii*, aproape de biserica de lemn cu hramul „Sfânta Parascheva” (1770-1780), monument UNESCO din anul 1999. Ți mai amintești cărțile copilăriei?

**Gh.P.:** M-am născut într-un sat, deci copilăria a gravitat între rânduilele gospodăriei și când a venit vremea, școala. Vacanțele erau petrecute la coasă, sapă, sau la oi, ori cu caii la păscut. Duminicile și sărbătorile creștine erau sfinte. Atunci ne adunam pruncii de pe Ulița la jocuri cu mingea de cârpă, ori din păr de cal. În timpul școlii, lecțiile mi le făceam seara la lumina lămpii cu petrol, apoi la lumina becului. În casă aveam o singură carte, **Biblia**, din care mama și tata citeau în liniștea serii, ori în zorii dimineții. Când am început să buchisesc, mă îndemneau și pe mine să citesc din **Cartea Sfântă**. Și astăzi îmi aduc aminte de psalmul 50: „Să te ajute Domnul în ziua necazului...” Cu cărțile m-am întâlnit la biblioteca școlii și cooperativa satului, unde se dădeau când cumpăram ulei de floarea soarelui și pește. Așa mi-am făcut o mică bibliotecă, în sură, de unde împrumutam cărți pruncilor de pe ulița noastră. De neuitat pentru mine sunt țărani povestitori, care, duminică, ne primeau în casele lor și ne spuneau povești din folclorul zonei, sau din Petre Ispirescu, adaptate peisajului locului, în grai maramureșean. Un asemenea om mi-a împrumutat „**Alexandria**”, povestea lui Alexandru Macedon, să o citesc repede și să i-o restituie. Apoi am urcat nivelul lecturii la Ion Creangă, Jules Verne, iar în poezie la George Coșbuc. Prietenia cu colegul de clasă, Andrei Făt, devenit profesor în sat, a fost și o deschidere spre cunoaștere. Tatăl lui, Aurel, crâșnicul bisericii din sat, m-a învățat cântecele de neam cum a fost „**Horea lui Lucaci**”. Sora lui Andrei, Parasca Făt, studentă la București, ne-a deschis o fereastră spre noi lecturi: Reboreanu, Slavici, dar și Dostoievski. Și alți autori de neuitat.

**V.P.:** În Maramureș, se știe, lemnul are o simbolistică aparte, case de lemn, troițele și bisericile de lemn, adevărate catedrale ale locului. O civilizație a lemnului. De asemenea, masa are o semnificație deosebită, între ritual și ceremonial. Așadar, dragă Ghiță, te rog să ne spui cât mai multe, cum numai dumneata știi s-o faci! Cum trăiau maramureșenii în vechime și care sunt valorile care s-au păstrat până astăzi, și unde timpul se măsoară în sărbători? (Ilie Gherheș)

**Gh.P.:** Lemnul din pădurile Nordului a stat la îndemâna oamenilor. Pe lângă folosirea lui pentru foc, garduri, punți și poduri, el a devenit și obiect pentru artă, arta lemnului în Maramureș. Casele nu sunt simple adăposturi pentru om, ci au primit înfățișarea pentru care meșterii au pus și suflet artistic. Eu m-am născut într-o casă cu stâlpi sculptați, cu acoperiș în coadă de rândunică și o șatră în trei ape. În vârful casei era un cocoș dăltuit în lemn. Măiestrită este îmbucarea bănelor, care asigură stabilitatea casei. Porțile, cu gloria lor, sunt o emblemă pentru iubirea de frumos, dar și a credinței. Apoi, inventarul casnic era tot din lemn. De la lingură, la leagănul pentru prunci, de la covata de frământat pâine, la războiul de țesut (tiara), în care femeile puneau în operă sensibilitatea și gustul pentru frumos. Covoarele și cergile, pânura pentru cioareci și pieptare sunt dătoare de identitate. Pe un maramureșean îl cunoști după port. Mă întrebi de tra-

diul maramureșenilor din vechime și ce s-a prelinș spre noi. Ca fost lucrător al **Muzeului Maramureșului**, din Sighetul Marmației, am participat la celebrele simpozioane de iarnă, organizate de această instituție. Erau invitate personalități ale etnografiei și folclorului din acea vreme. De la savantul Mihai Pop, la etnograful Gheorghe Focșa, Georgeta Stoica, Irina Nicolau, Sanda Golopenția și multe alte somități din domeniu. Ei au comentat și durata acestor rânduieli, devenite tradiție. Cu adaptările cerute de vreme, toate acestea au vechime în spațiul Maramureșului. Ce s-a păstrat, vedem astăzi prin satele noastre. Încă marele tăvălug nu a strivit simbolurile Nordului nostru. Pot spune că Maramureșul acum s-a reinventat. Știu un episod când erau în pericol porțile maramureșene. Când ne-a invadat inoxul și lemnul din păduri era greu de procurat, porțile s-au rărit simțitor. Am avut parte de cărturari vizionari, cu metoda argumentului, care au repornit **minunea porților încrustate cu simboluri semnificative**. Cu profunde înțelesuri. A fost repus în drepturi, **timpul măsurat în sărbători**, cum afirma regretatul meu prieten, istoricul Ilie Gherheș.

**V.P.:** Te citez, poete: „*Valea Mătrăgunii/ Este locul/ Pe care l-a văzut Dumnezeu/ Într-o zi de duminică*”. Sau: „*Miresele puneau jurăminte-n biserici/ Și le uitau peste noapte/ Femeile aruncau peste sat/ Dansul nebun al mătrăgunii*”. Încântă-ne cu întâmplările trăite în această poetică, miraculoasă Vale...

**Gh.P.:** Prietene Vasile Proca, aici este o poveste lungă, dar încerc să adun câteva pilde care să răspundă la întrebarea ta. Valea Mătrăgunii este un loc de fân, din hotarul satului. Fișec, este străbătut de o vale cu păduri dese, pe doi versanți. Pe această vale creștea acea plantă cu virtuți magice, numită mătrăguna. Fetele care doreau să se mărite urcau pe cărări printre dealuri, spre seară să împlinescă ritualul. Dezbrăcate de haine ziceau: „**Mătrăgună, doamnă bună/Mărită-mă peste o lună**”. Cele mai curajoase duceau acasă planta cu rădăcini cu tot și o plantau în grădina casei. Unde mai repetau ritualul. În pruncie, eu am văzut dansul mătrăgunii, în miez de noapte, făcut de o fată din vecini. Și fata s-a măritat. Locul evocat este și astăzi acolo, împădurit. Cam părăsit de lume, dar și de mătrăgună. Acolo mi-am trăit o parte din copilărie și tinerete. Acolo tata m-a învățat cum să țin coasa în mână, am făcut clăi de fân și otavă. Acolo tata a construit un adăpost pentru oameni. Dar și pentru miei, pe timpul verii, unde era de pază legendarul meu personaj, Arba Ștefan, căruia îi spuneam Pișta, deoarece avea mamă unguroaică. În umbra lui mi-am petrecut copilăria. E adevărat, cu discreție, povesteam prietenilor despre **Valea Mătrăgunii**, ca despre un loc mai aparte. Mulți erau fascinați de denumire. Așa că într-o seară, filosoful Ion Bălin, fost ambasador al României în Maroc, cu câțiva prieteni mi-au bătut în poarta casei să mergem în locul miraculos, cum se proiectase în mintea lui. Și am ajuns în **Valea Mătrăgunii**, pe cărări înguste, luminați de un lămpăș. A fost o ședere cu înțelepciuni și cu mâncare din traistă. Recunosc că, prin vreme, fiind aproape de literatura sud-americană, am fost fascinat de realismul magic al lui Marquez, din celebrul roman „**Un veac de singurătate**”. Doream să am un Macondo al meu, pe care să-l dăruiesc oamenilor în poezie. Așa s-a conturat antologia „**Cartea din Valea Mătrăgunii**” (Editura Școala Ardeleană, 2024). În această Vale, am văzut cerbi, căprioare, lupi, vulpi, iepuri, șerpi, huhurezi, ciocârlii, vulturi, ciori, cârțițe, pițigoii și vrăbii...

**V.P.:** O remarcă: Despre animalele și păsările sălbătice, Mihai Coman a publicat o **Mitologie populară românească** (vol. I și II – Ed. Minerva, 1998). După ce ai terminat opt clase la Desești, ai fost admis la Liceul Pedagogic din Sighetul Marmației (1965-1970). Te pregăteai pentru o carieră de învățător. Vis împlinit. Vorbește, te rog, despre dascălii din acei ani, despre Școala de poezie sigheteană, despre revista școlară „**În prag**” și despre debutul în revista „**Lucaefărul**”. Fiindcă trăim, azi, printre oameni cu o dimensiune spirituală amputată, să nu uii să vorbești despre cel care a fost filosoful Ion Bălin.

**Gh.P.:** De la început spun că eu nu eram sortit să urmez cursuri liceale și universitare. Tata a dorit să rămân gospodăru în sat, să conduc gospodăria, să ar pământul, să culeg roada. Aveam doi cai, vaci, oi. Sora mea și fratele erau destinați pentru a merge la școli mai departe de sat. Menționez că satul meu nu a fost colectivizat. Și a venit anul când am terminat cele opt clase. Colegii mei de clasă, în mare parte, au optat pentru studii liceale sau profesionale.



Gheorghe Pârja înmânând poetului Lucian Vasilescu „Premiul Nichita Stănescu” al Serilor de Poezie de la Desești (2010). Foto: Vasile Proca

Sensul vieții de atunci era dinspre sat spre oraș. Mama, văzând acest fenomen, l-a înduplecat pe tata să meargă la domnul învățător Vasile Fodoruț, care mi-a fost și diriginte, să-i ceară un sfat. Cu greu s-a pornit tata spre casa învățătorului. Ascultând părerea tatălui despre soarta mea, de a rămâne acasă, domnul învățător a aplicat o tactică inspirată. Îi zice tatălui meu: „*Lasă-l pe Gheorghe să meargă la Liceul Pedagogic, a deveni învățător și se va reîntoarce în locul meu, și va fi lângă tine aici, în Desești*.” Tata a fost de acord, i-a surâs sfatul. Așa am ajuns elev la această prestigioasă instituție, fondată în anul 1864, sub numele de **Preparandie**. Am avut parte de profesori devotați meseriei. S-a detașat dintre ei, după sufletul meu, poetul și pictorul Gheorghe Chivu, care preda caligrafia și desenul. A absolvit **Artele Frumoase** la clasa pictorului Camil Ressu. Era prieten cu actorul și poetul Emil Botta. Poetul Constant Tonegaru i-a dus volumul de versuri **Zumbe** la Editura „**Fundațiilor Regale**”, dar vremurile nu erau prielnice pentru poezie. Era în anul 1946. A luat **Premiul scriitorilor needitați**. Volumul a apărut peste douăzeci de ani. Când eu eram elev al dumnealui. Prima încercare de a mărturisi că scriu a fost la o oră de desen. Cu emoția firească, i-am dat o poezie. A citit-o și mi-a dat hârtia înapoi. Fără nici un comentariu. Ți dai seama, prietene Vasile Proca, ce a fost în sufletul meu? Au trecut zilele și la ora de caligrafie, profesorul a venit cu câteva cărți sub braț, câteva cărți de poezie, pe care mi le-a dat. Erau semnate de Lucian Blaga, Emil Botta, Simion Stolnicu, Horia Stamatu, Constant Tonegaru, însoțite de un sfat: „*Citește-le și vezi dacă ți se potrivește sufletului*.” Poetii, la început, au nevoie de modele. Te poți numi poet atunci când ai scăpat de stilul și viziunea lor.” Toată viața m-a urmărit acest sfat. Ceva s-a legat de mine atunci că am început să ies în lumea maramureșeană a poeziei. Privit cu interes de profesori, mi s-a încredințat conducerea revistei liceului „**În prag**”. Am reușit să scot pe piață primul număr. Conducerea liceului a trimis-o la concursul revistelor pe țară. A nimerit în fața celebrului sprijinitor al tinerelor talente, Tudor Oprea. Mi-a trimis o scrisoare de încurajare și a premiat revista. Când am intrat în vacanța de vară, pe adresa liceului a sosit invitația de a participa la **Tabăra de creație de la Gâlma-Pietroșița**, în județul Dâmbovița. Am fost trei din Maramureș: Delia Celina Ilișcu, acum în Singapore, Mircea Șulea, acum în Israel și eu, rămas în Maramureș. Eram 180 de cutezători din întreaga țară. Unii au urmat calea scrisului: Carolina Ilica, Gabriela Hurezean, Lucian Alexiu, George Gavrileanu. A fost și Adrian Năstase, fost premier al României, atunci elev care scria poezie. A fost o experiență cu mare folos pentru soarta mea lirică. Toamna m-am întors la liceu cu placheta „**Anotimpul întrebărilor**”, care cuprindea poezii scrise de câțiva participanți. Printre care și eu. Debutul în revista **Lucaefărul** (3 august, 1968) are punct de plecare tot **Tabăra de la Gâlma**. În 12 iulie, a venit în tabără scriitorul Alexandru Ivăsiuc. În acea zi împlinea 35 de ani, născut la Sighetul Marmației. M-a descoperit că învăț în orașul lui natal și m-a chemat lângă el în prezidiul întâlnirii. Seara, în sala de mese, scriitorul a oferit participanților câte o bere. Aveam voce că eram majori. În fruntea mesei am stat lângă scriitor, prilej să povestim despre oameni din oraș. Nu uit imaginea cu masa lungă, cu farfurii și sticle goale, iar noi povesteam. Când tocmai bătea miezul nopții, Ivăsiuc mă întreabă ce scriu. Îi spun că scriu poezie. Mă trimite în pavilion să-i aduc câteva poezii. Erau scrise de mână. Le-a luat și le-a dus la revista „**Lucaefărul**”, atunci sub conducerea prozatorului Ștefan Bănuțescu. Și acum țin minte bucuria membrilor Cenaclului „George Coșbuc” din Sighetul Marmației: profesorii Gheorghe Chivu, Eracle Titircă, Ion Vancea, Dumitru Holdiși și confracții de generație: Gheorghe Mihai Bârlea, Echim Vancea, Simion Șuștic, Ileana Mihai, Alexandru Dohi. Așa m-a luat și presa județeană în seamă. M-ai rugat să nu uit de Ion (Jean) Bălin. Nu am cum să-l uit, deoarece am fost colegi la **Liceul Pedagogic**. A fost un student eminent la **Facultatea de filosofie** din București. Când s-a întors ca profesor în orașul de pe malul Izei, avea faima unui intelectual de formație academică. Era lider în orice împrejurare. Ne-a ocrotit cu inteligența lui.

Când a coborât la București, a dus cu el valorile Maramureșului. A fost profesor universitar și diplomat. Un om de excepție a fost Jean!

**V.P.:** Pentru a scoate în evidență o altă față a sufletului nobil al acestui intelectual de excepție, Ion Bălin, voi da un citat elocvent: *Autorul este recunoscător pentru sprijinul primit în publicare acestei cărți Domnului Prof. Univ. Dr. Ion Bălin (Simion Șuștic, Tectonica umbrei – Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2003). Așadar, când ai conștientizat că ești hărăzit poeziei, că Dumnezeu ți-a făcut acest dar minunat? Aceste începuturi nu le consemnează nici o istorie literară. S-a spus despre poezie că e o liturghie cosmică, poezia este metafizica ființei, poezia este un dialog cu divinitatea etc., etc., ce este poezia pentru poetul Gheorghe Pârja?*

**Gh.P.:** Sunt definiții savante, care au înțelesurile lor. Eu am formulări mai terestre, izvorâte din magia Văii Mătrăgunii. Adică imaginația cucerește noi teritorii. Poeții valoroși își construiesc cetăți de gândire originale, uneori mai greu de cucerit. Și eu am încercat să lansez pe mare corăbii de cuvinte, să rog virtuțile limbii să nu se îndepărteze de mine. Așa am făcut și eu călătorii repetate pentru a mă întâlni cu sensurile noi ale cuvintelor. Criticul Laurențiu Ulici mi-a răsplătit truda lirică cu această constatare, încă la debut: „Poezia lui Gheorghe Pârja de factură dramatic-lirică, este hrănită de tradițiile Maramureșului, dar și de sevele modernității.” Până la urmă, poezia este o lucrare subtilă, cu ajutorul limbii Române. Amintesc atmosfera stimulatorie a cercului nostru de tineri aspiranți când descopeream poezii vremii. Și acum îmi aduc aminte de volumul lui Vintilă Ivănceanu, „Cinste specială”, 1967, care mi-a rămas reper liric: „*Tubito, mă gândesc la tine/ Ca un borfaș la ceasul unui lord/ Și se ciocnesc în carnea mea drezine/ Și cii fac atac de cord.*” Și așa mai departe. Așa am luat legătura, de timpuriu, cu neoavangardismul și onirismul. Poetul miza pe șoc imagistic, pe absurd și parodie. Acest episod l-am mărturisit, mai anii trecuți, și lui Dumitru Țepeneag, prezent la Baia Mare.

**V.P.:** Care au fost motivele (imboldurile) care te-au determinat să urmezi cursurile Facultății de Ziaristică din București (1974-1978)? Întoarce-te în timp, te rog, și vorbește despre perioada ta bucureșteană.

**Gh.P.:** Singura garanție că voi reuși în această profesie a fost iubirea de cuvântul limbii Române, pe care l-am șlefuit după puterile mele. Apoi am fost interesat de ce se întâmplă în lumea în care trăiesc. Am fost atras și de fotografie, încă din tinerețe. Așa, cele două condiții ale reușitei în profesia de jurnalist s-au întâlnit în mine. Și am perseverat până am ajuns autor de cărți de publicistică. Facultatea a fost pentru mine, pe lângă pregătirea profesională excelentă, ocazia ieșirii mele în lumea literară. Deși am trăit un timp cu ideologia la ușă, ca student nu am simțit foarte apăsător presiunea ei. Profesorii mei mi-au lăsat o fereastră deschisă spre visare proprie. M-am sprijinit pe valoarea intelectuală a profesorilor. Cu Șerban Cioculescu, care ne-a predat Caragiale, cu Ion Ianoși, la estetică, cu Marian Popa, la istoria literaturii, puteai dobândi cunoștințe academice. Și o încredere în destinul tău. Și nu în ultimul rând, profesorul Al. Oprea, șeful catedrei de limba și literatura română, un eminent eminescolog. El mi-a fost conducător științific la lucrarea de licență, cu un subiect cam curios în acele vremuri: „*Considerații eseistice asupra eseului contemporan*”. Pentru mine, Al. Oprea a fost un mentor cu irizări prietenești. Era și directorul Muzeului Literaturii Române, unde se desfășurau, marți seara, întâlnirile cunoscute sub numele de *Rotonda 13*, unde participau scriitorii de marcă ai vremii. Acolo am legat prietenii trainice cu Romulus Vulpescu, Petru Creția, Nicolae Ioana, Gheorghe Pituț. Am devenit colaborator al revistei „*Manuscriptum*”. De altfel, în perioada studenției am colaborat la revistele „*Lucafașul*”, „*Amfiteatru*”, „*Viața studentescă*”, „*România pitorească*”. Am legat prietenii peste vreme cu scriitorii consacrați. Cu cine să încep? Cu Nichita Stănescu, Mircea Micu, Dinu Flămând, Ana Blandiana, Marin Sorescu, Grigore Georgiu, Gheorghe Tomozei, Angela Marinescu, Virgil Mazilescu, Tudor George-Ahroe. Și mulți alții, care se vor regăsi peste vreme în curtea părintească din Desești, la *Serile de Poezie*, pe care le-am inițiat în prezența lui Nichita Stănescu. Practica jurnalistică, la sfârșitul facultății, am făcut-o la „*România liberă*”, unde l-am avut sfătuitor pe Octavian Paler. Repartiția guvernamentală a fost la revista „*Flacăra*”, o perioadă cu reușite și emoții. Pop Simion, născut în Maramureș, m-a vrut la „*România pitorească*” după infanteria de presă păunesciană. Când să prind cheag în presa Capitalei, a venit un ordin de sus, de foarte sus, ca toți colegii anului meu, cei din provincie, care rămăseseră în București, să se întoarcă în locurile de baștină. Așa s-a încheiat perioada mea bucureșteană. Am revenit în Maramureș. N-am venit singur, ci cu Doamna Viorica, colega mea de an. Că drumul spre casă nu cunoaște anotimpuri!

# Singurătatea sonoră a celui răstignit în Cuvânt: Gheorghe Pârja



De la stânga la dreapta: Ion Mureșan, Adam Puslojić și Gheorghe Pârja. Desești, 2008. Foto: Vasile Proca

**V.P.:** În 18 octombrie 1979, Nichita Stănescu venea în Maramureș. Era, după cum se știe, puțin bolnav. Cum ai reușit să-l convingi să facă deplasarea, care, de la acea dată, a devenit istorie literară, un timp strălucit în amintiri?

**Gh.P.:** După cum îți spuneam, cu Nichita m-am întâlnit în studenție. Eram la *Cafeneaua Uniunii Scriitorilor*. La o masă era el, cu Dora, cu mai mulți tineri scriitori, printre care Petru Romoșan și Traian T. Coșovei. Cu Romoșan ne știam din Baia Mare, de aceea m-a invitat la masa lor. Am ezitat, că așa îmi era firea. Petru îi spune cine sunt. Îl aud pe Nichita spunând cu voce apăsată: „Hai domnule, că nu mănânc poezii!” Așa am stat în față cu marele poet. În seara aceea, m-a invitat acasă, în Piața Amzei, dimpreună cu Traian. Dora a fost o gazdă adorabilă. După aceea, am mai trecut pragul celebrului apartament, plin de ceasuri. Dar să nu uit întrebarea ta. Pe când eram elev în Marmăția, am aflat de la venerabili oameni de cultură că prin Maramureș nu prea au trecut oameni de seamă. Regretul acesta îl stăpânea și pe profesorul și scriitorul Ion Ardeleanu-Pruncu, pe atunci directorul *Căminului de Cultură*. Începuse să prindă contur *Festivalul de Poezie*. Prietenul Ion îmi propune să cobor în București, să-l conving pe Nichita să vină în Maramureș. Zis și făcut! Ajung eu în Capitală și iau legătura cu Dora. Îi spun pricina. Ea îmi spune că Nichita nu călătorește cu trenul pe asemenea distanță. Îmi văd eșuat proiectul. Dezamăgit, stau singur la o masă la *Cafeneaua scriitorilor*. La o masă alăturată îl văd pe prozatorul Damian Neclua. Cu care eram prieten. Îi spun povestea mea. Rămâne indiferent. Îi propun un drum în Maramureș, știind că are o mașină Dacia-1300, culoarea roșie. După multă insistență din partea-mi, Damian este de acord. A doua zi, ne întâlnim cu Nichita și Dora și punem detaliile la punct. Bătem palma și mă întorc în Maramureș cu vestea bună. Așa, în 18 octombrie 1979, spre seară, Nichita intră în sala *Căminului de Cultură* din Sighetul Marmăției, spunând celor care îl așteptam: *Dragii mei, pentru prima dată mi-am închipuit că țara noastră este un imperiu!* În zilele petrecute la noi, Nichita și Dora au fost la Desești, Bogdan Vodă și la Muzeul în aer liber din Marmăția. La Desești, am botezat cu poetul manifestarea *Serile de Poezie de la Desești*. Care, după moartea lui, îi poartă numele. Nichita a mai fost în Maramureș și în anul 1980, luna martie. Cele două șederii istorice ale lui Nichita pe la noi le-am descris în cartea mea „*Călătoria îngerului prin Nord*”.

**V.P.:** Vorbind de Nichita Stănescu, voi reproduce cuvintele lui Petre Tănăsoaica din articolul *Străvechea modernitate a lui Mihai Olos (România literară, nr. 52, decembrie 2016)*. Citez: „*De altfel el (Mihai Olos) mărturisește că pe măsură ce are loc scrierea poemului, în care rostirea continuă așezarea într-o formulă eficientă, acesta de fapt caută să-și găsească desenul. Prietenia cu Nichita Stănescu a fost lămuritoare în această direcție și s-a cuantificat în limpezimea unor căutări. Nu este întâmplătoare, din această perspectivă, preluarea în discursul teoretic a conceptelor de nod și semn, în varianta lor plastică*”. Știu că l-ai cunoscut foarte bine pe cel născut în Ardihat - Ariniș, Maramureș (26 februarie 1940), poetul și sculptorul de-o absolută originalitate, Mihai Olos. Fă-i, te rog, un portret din cuvinte.

**Gh.P.:** Îmi este tare dor de Mihai Olos! A fost artistul care s-a făcut om precum se întâmplă în basmele românilor. Cei care l-am cunoscut putem depune mărturie că el merită o statuie de cuvinte. Am argumente

nenumerate. Inteligent, cu har artistic unic, oglindit în mirarea lumii, el a simțit puterea pământului și ne-a învățat care este rostul zborului. El, Mihai Olos, a avut îndrăzneala să gândească o nouă arhitectură a lumii, pornind de la tradiția milenară care străbate neamul nostru de meșteri ai lemnului. Închipuia *Orașul Universal*, care i-a fascinat și pe japonezi. Constantin Noica, pe a cărui operă teoretică se reazemă Olos, și-a exprimat bucuria că, după Henry Coandă, mai este un român care să atace construcția lumii. Rostirile lui Noica în cuvânt sunt aceleași pe care le încearcă Mihai Olos în lemn, sau alte materiale. Coandă a conceput un megalopolis, Mihai visa la *Orașul Universal*. Structura plastică a preluat-o din șterguri, covoare, îmbinările grinzilor de lemn, convertite de artist în arhitectura lui universală. *Orașul Universal*, îmi spunea Mihai într-un interviu, l-a visat în noaptea morții lui Le Corbusier. Cetatea ideală visată de când lumea. Exagerarea este prima lege a artei, spunea Nichita. Mihai Olos este întâiul artist care a pornit în căutarea Maramureșului interior. Îmi aduc aminte de o expoziție a lui Mihai de la Muzeul Maramureșului din Sighetul Marmăției, unde a expus lucrările sale nesemnate, printre ale meșterilor țărani, pentru a dovedi de unde a pornit și unde se poate ajunge. Mihai Olos a ajuns cu pilda artei sale până la Brâncuși, venind din misterul *fusului cu zdrangăne*. Mihai a încercat să prindă necuprinsul și să priceapă neînțelesul. Aici se aseamănă cu Nichita Stănescu. Ca pictor, sculptor, arhitect, poet, cântăreț, el rămâne *Omul Lumii* de sus până jos. De la horile de noapte cu gazdă din Maramureș, până la *Utopia Orașului Universal*. Între acești doi poli se răsfăță arta lui Mihai Olos. Care, multora, ne-a fost sfătuitor de drept până în frumoasa risipă. El rămâne pentru mine artistul care a deslușit multe dintre simbolurile lumii noastre din Nord. Îmi aduc aminte că Mihai m-a rugat să vorbesc cu profesorul Al. Oprea pentru a deschide o expoziție la *Muzeul Literaturii Române*. Expoziția se numea „*Mătrăguna*” și a fost vernisată de Nichita Stănescu.



De la stânga la dreapta: Echim Vancea, Gheorghe Pârja și Vasile Proca. Sighetul Marmăției (2005) Foto: Vasile Muste

**V.P.:** Ai amintit de meșterii populari care au dus faima porților de lemn în țară și străinătate. Eu știu despre Pătru Godja-Pupăză, din Valea Stejarului (cioplitor în lemn și în cuvânt), Stan Ion Pătraș, creatorul *Cimitirului Vesel din Săpânța*; în muzică Frații Petreus, Grigore Leșe și Ștefan Hrușcă. Apoi sculptorul Vida Gheza, cu *Ansamblul eroilor de la Moisei (12 statui)*. Lista e lungă, dar mă opresc aici. Cred că ai scris despre ei. Cititorii acestui dialog așteaptă comentariile tale.

**Gh.P.:** A povesti despre arta cioplitorilor în lemn, muzica Maramureșului, despre meșterii olari, ori sculptorul Vida Gheza mi-ar trebui o carte sau două. Că numai despre Pătru Godja-Pupăză am scris o carte, cu titlul „*Seniorul lemnului*”. După cum ai bănuț și tu, lista este mult mai lungă. Voi încerca să fac un peisaj selectiv a acestui patrimoniu care a dus, și duce, la măreția Maramureșului. Cel care a revigorat porțile a fost meșterul Gheorghe Borodi, din Vadu Izei, cu ucenicii lui. Am lucrat cu el la Muzeul sighetean și știu cât efort de lămurire a autorităților au depus directorii Francisc Nistor și Mihai Dăncuș, pentru a procura lemn pentru porți. Meșterului i s-a îngăduit să facă porți pe văile Maramureșului, pentru a funcționa puterea pildei. Și s-a reușit. Meșterul Borodi a fost un mentor pentru noile generații de cioplitori. Pătru Godja îmi spunea cât îi datorează. Dar fiecare a dovedit un stil propriu. Scriam despre meșterul din Valea Stejarului: „*Nu știu dacă am fost atât de frate cu pădurea Gutiiului, dar știu sigur că fratele meu mai mare întru Maramureș, cu înțelepciune, har, pricepere și sete de absolut era Pătru. Cel care știa pădurea pe de rost. În preajma lui, mai mult am tăcut și l-am lăsat pe el să mărturisească puterea gândului. Nu am dus lipsă, în viața mea, de oameni sfătoși în Maramureș. Dar Pătru era neîntrecut. Aveam sentimentul că i-a citit pe filosofi*

# Singurătatea sonoră a celui răstignit în Cuvânt: Gheorghe Pârja

greci și nu vrea să-mi spună. Atâta limpezime și profunzime avea cugetarea lui. Iar cuvântul îl întorcea în trecut să-și moaie tinerețea de astăzi în călimara vechilor cazanii.” Aș mai aminti aici un ucenic al lui Borodi, vestit prin lucrările lui în țară și străinătate, Toader Bârsan. În Maramureș sunt mai multe reședințe ale meșterilor cioplitori: Vadu Izei, Valea Stejarului, Bârsana, Desești, Breb, Vălenii Lăpușului. Priviți Maramureșul și veți vedea un muzeu în aer liber! Deși cu o jumătate de veac în urmă, savantul Mihai Pop ne spunea că Maramureșul se va retrage în muzee. Și au venit acești oameni pricepuți care, în parte, l-au repus în drepturile tradiției. Muzica populară din Maramureș are identitate, forță expresivă și versuri profunde. De la doină, la cântecul de petrecere, comunică o gamă diversă de sentimente, de la jocul bărbătesc la lacrima unduitoare. Eu am crescut cu cântecele Victoriei Darvai, cu evocatoarea **Baladă a lui Pinte**, cu Angela Buciu, Nicolae Sabău, Titiana Mihali. Tinerețea m-a prins în iureșul horilor Fraților Petreus (Ion, Ioana și Ștefan) care au țâșnit din satul Glod, de sub Măgură, ca o nevoie de a pune pe harta Maramureșului și a țării un stil autentic, adunat de pe ulițele, șezătorile, nunțile satului. Cântecele lor, pentru mine, au rămas profunde mărturii ale sufletului maramureșean. M-am identificat cu horile lor. Am fost prieten cu ei, am început o carte despre destinul lor muzical (*Horilor din astă lume/Știu că nu le-am pus eu nume*). În Maramureș, ei au impus moda fraților cântăreți. Repertoriul lor a atras atenția pentru naturalețea melodică și ineditul versurilor (*Supărarea bate-o Doamna/Tăt în pat cu mine doarme/Eu mă-ntorc câtă perete/Supărarea tă mă vede*). Am socotit că ei au fost un miracol firesc! Cu Grigore Leșe scena românească a cunoscut **horea cu noduri**, dar și cântecele cu iz patriotic. Venea din vița rapsodului Nicolae Pițș, de unde vine și Maria Casandra Hauși. Noile generații de interpreți, cei care au în repertoriu cântecele celor consacrați, duc mai departe fiorul autenticului. Cu ieudeanul Ștefan Hrușcă am fost colegi la **Liceul Pedagogic**. Și-a făcut debutul în cenaclul literar din Sighetul Marmației. A fost dascăl în Borșa, de unde a urcat pe scena **Cenaclului Flacăra**, apoi a plecat în Canada, unde trăiește și astăzi. Să nu uităm de celebrul taragotist Dumitru Fărcaș, care a dat o nouă dimensiune cântecelor de la noi. Cu Vida Gheza am vorbit prin operele sale. Acum sunt în legătură cu ginerele lui, academicianul Marius Porumb, care-i întreține faima, publicând mai multe volume cu lucrările sale, ori organizând simpozioane despre personalitatea artistului.

**V.P.:** Mi-ai vorbit despre tradițiile Maramureșului. Au devenit, iată, o tradiție și *Serile de Poezie de la Desești* (prima ediție în octombrie 1979, cu botezul lui Nichita), devenite, din 1984, *Serile de Poezie Nichita Stănescu*. Despre *Livada cu prieteni*, spune ce gândești că merită să se știe, după ce au trecut peste 45 de ani?

**Gh.P.:** Este o poveste lungă! Încerc o sinteză a întâmplărilor. Când **Festivalul de Poezie din Marmația** a prins contur, cu participanți din țară, prietenul Ardelean mi-a spus că ar vrea ca o seară să fie petrecută într-un sat. Am încercat la așezări din jurul orașului, dar nu au fost întâlniri convingătoare. Atunci, am sugerat să vină în satul meu. Am avut garanția unor tineri intelectuali din sat – Vasile Pop-Taina, Andrei Făt, Iancu Ciucă – dispuși să-mi acorde sprijinul. Și un primar – Gheorghe Tupiță – cu deschidere spre manifestarea noastră. Dar și preotul satului, Ion Sigartău. Era octombrie 1979, cu prezența lui Nichita Stănescu, Dinu Flămând, Gelu Ionescu și menestrelul Tudor Gheorghe. Poeti din Cluj, Iași, Dej și Brașov. Și din Maramureș. Acesta a fost începutul tradiției. După moartea lui Nichita, 13 decembrie 1983, am deschis, în memoria lui, Sala „**Nichita Stănescu**” din Desești, cu imagini ale prezenței Poetului în două rânduri în Maramureș, dar am reprodus și mobilierul lui Nichita din apartament. Al doilea noroc l-am avut cu părinții mei, Doca și Gheorghe, care au oferit curtea părintească pentru întâlnirea poetilor. S-a alăturat manifestărilor și criticul literar Laurențiu Ulici, care ne-a fost mentor până la săvârșirea lui din viață (2000). După moartea lui Laurențiu, am inițiat în curtea mea părintească **Marele Premiu „Nichita Stănescu” al Serilor de Poezie de la Desești**, acordat scriitorilor consacrați. Prima laureată a fost Carolina Ilica. Printre cei care au fost premiați pe covorul de iarbă îi găsiți pe Ana Blandiana, Adrian Popescu, Ion Mureșan, Horia Bădescu, Nicolae Dabija și Arcadie Suceveanu (Chișinău), Adam Puslojić (Serbia), Szentmartony Janos, pe atunci președintele Uniunii Scriitorilor din Ungaria, Moshe Itzaki (Israel), Nichita Danilov și alți poeți consacrați. De ospetia culinară s-au ocupat Mama Doca și doamna Viorica Pârja. Prin Desești s-a perin-

dat o bună parte a literaturii române contemporane. Și dumneata ai fost la Desești prietene, Vasile Proca.

**V.P.:** Patima scrisului (boală sfântă, care nu se poate vindeca!) începută în anii liceului și până la volumul *Scrierea cerului* (Editura Școala Ardeleană, 2020) înseamnă și cotidianul independent „*Graiul Maramureșului*” (mulți ani redactor-șef) și revista trimestrială „*Europa Kilometrul o*” (redactor șef-adjunct), revista de cultură „*Nord Literar*”, care apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România (redactor-șef și în prezent senior editor), dar și „*Cronica satului Desești*”, editată de *Asociația Culturală Nichita Stănescu și Parohia Ortodoxă Română Desești*, unde ești coordonator, alături de părintele Ioan Ardelean. Revista, fără exagerare, este unicat prin valoarea colaboratorilor (în frunte cu istoricul Ioan Aurel Pop, președintele *Academiei Române*). O contribuție esențială la editarea revistei o are Doamna Viorica Pârja. Pentru tine, asta înseamnă a fi un ziarist de excepție? Sau un seismograf care înregistrează mișcările ființei interioare de la individ la societate?

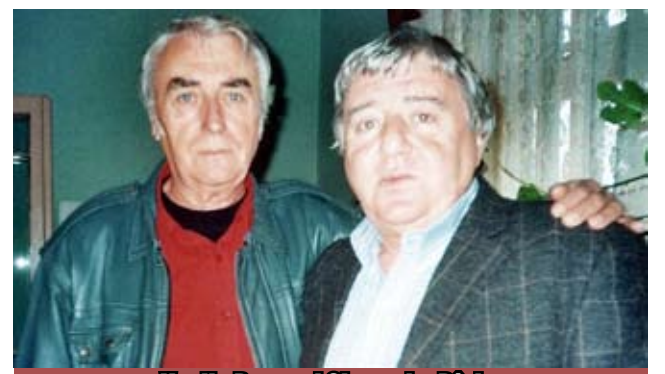
**Gh.P.:** Cu ziaristul de excepție să o lăsăm mai blând. Știi și tu, este cuvințios, ca autorii să aștepte păreri cititorilor. Și în poezie și în publicistică. Da, m-am străduit să fiu un seismograf al lumii prin care am trecut și încă mai sunt. Dacă am mulțumit așteptările celor care m-au citit, și încă o mai fac, mă încercă frumosul sentiment al împlinirii. Cam atât prietene, Vasile.

**V.P.:** Joi, după amiază, 20 noiembrie 2008, în cadrul *Târgului Internațional de Carte Gaudeamus*, Editura „*Proema*” din Baia Mare (director Alexandru Peterliceanu) a lansat două remarcabile cărți de poezie „*Asimetria durerii*”, de Adam Puslojić și „*Călătoria ingerului prin Nord*”, de Gheorghe Pârja. Au participat numeroase personalități ale vieții culturale: academicienii Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Adam Puslojić, consilierul patriarhal Florin Șerbănescu, dr. Teodor Ardelean, criticul literar Răzvan Voncu etc. Nouă, cititorilor, poete, dă-ne mai multe amănunte...

**Gh.P.:** A fost un moment important pentru mine. Mai ale că am fost alături de marele meu prieten poetul Adam Puslojić, din Valea Timocului, Serbia. Adam a fost un personaj fabulos. Ne-a apropiat spiritul lui Nichita Stănescu. Ne-am cunoscut la Festivalul de Literatură „*Lucian Blaga*”, de la Cluj-Napoca, în anul 1995. Din vorbă în vorbă, din poveste în poveste, mi-a devenit admirabil prieten. A venit în câteva rânduri la Desești, am fost și eu în Valea Timocului, la Cobișnița. Am făcut o carte împreună „*Sub podul lui Apollodor*”. Dialog deschis cu Adam Puslojić despre *Nichita Stănescu și alți poeți din lume*. Cartea am lansat-o la Ambasada României din Belgrad, la București, Cluj, Baia Mare și la Desești. Eugen Simion a spus la *Târgul Gaudeamus* despre cartea noastră că este „*legătura de prietenie dintre doi poeți români de pe cele două maluri ale Dunării, tutelați de spiritul lui Nichita*”. Eu am scris mult despre Adam în presa din Maramureș. De aici și deschiderea editurii băimărene spre opera lui Adam.

**V.P.:** „*Muzica este limbajul lui Dumnezeu*”, spunea Beethoven, titanul de la Weimar. Ce muzică preferă, ascultă poetul, publicistul Gheorghe Pârja? Din marea bogăție a folclorului maramureșean, alege cântecul care ți-a cucerit ființa și scrie-l să-l știm și noi!

**Gh.P.:** L-ai amintit pe Beethoven. Liceul pe care l-am absolvit a avut un puternic profil muzical. Am avut ore de muzică vocală, muzică instrumentală (eu am făcut vioară) și muzică universală. Deși nu am calități vocale, s-a legat de mine sensibilitatea, care se învață. Îmi aduc aminte că la ora de muzică universală, profesorul Stuparu venea cu un magnetofon, punea o bucată muzicală și încerca să ne explice înțelesul. Era o metodă didactică de a ne apropia de „*limbajul lui Dumnezeu*”. Și acum țin minte cum ne-a descifrat *Simfonia a V-a*, numită *Simfonia destinului*. Ascultați, cum bate destinul la ușă!, spunea profesorul. Și bătea cu degetele în catedră. Apoi am fost în „*Corul robilor*”, din opera Nabuco de Verdi. Ascult muzica lui George Enescu și Ciprian Porumbescu. Mă simt sublimat când ascult muzică clasică. Dar sângele circula mai iute când muzica populară o simt în preajmă. Cu ea am crescut. Mi-ai cerut versurile unui cântec din Maramureș. Sunt mai multe, dar m-am oprit aici. Câteva versuri din repertoriul lui Ion Petreus: „*Eu mi-am cunoscut pe nor/Mi-oi trăi-n lume cu dor/Eu mi-am cunoscut pe stele/Mi-oi trăi-n lume cu jele/*



Vasile Proca și Gheorghe Pârja, Sighetu Marmației (2010). Foto: Lucian Vasilescu

*Mândru se vede de lună/ La omul cu voie bună/ La omul cel supărat/ Mult îi ceață și-nmorat/ Mândru-i cerul și senin/ Pe-a mea parte norii vin/ Mândru-i ceru-nseninat/ Pe-a mea parte norii bat/ Nu știu ceață ori îi nor/ Ori se lasă-al mândrii dor”.*

**V.P.:** Să nu uit cuvintele unui om aparte, care a marcat istoria culturală a Maramureșului. E vorba de Nicolae Steinhardt – monahul de la Rohia: „*Nu uitați că omul a fost creat ca să duhovnicească și să poetizeze cosmosul*”. Și eu am fost la Rohia! Am stat pe patul unde se odihnea scriitorul și am citit autografele de pe cărțile primite. În special cele de la Ion Caraion. Poete, ce crezi că merită, pe scurt, să aflăm?

**Gh.P.:** Monahul de la Rohia, un far creștin pentru universul Nordului. Și nu numai. Am avut șansa să-l întâlnesc prin 1987, în redacția revistei „*Tribuna*”, din Cluj-Napoca, în biroul prozatorului Augustin Buzura. O imagine de sfânt. După moartea monahului, 1989, s-a înființat Fundația „*Nicolae Steinhardt*”, care a fost izvorul din care s-a revărsat *Integrala Steinhardt*. A apărut postum „*Jurnalul fericirii*”. Una dintre cele mai valoroase opere culturale-mistice din literatura noastră postmodernă. Reamintesc cum a ajuns Steinhardt la Rohia! După ieșirea din închisoare, unde a fost creștinat de părintele Mina Dobzeu, s-a decis să-și ducă viața la o mănăstire. A cercetat mai multe lăcașuri monahale, dar nu au fost primitoare. În 1973, Constantin Noica îl întâlnește la Cluj pe episcopul Justinian Chira, care a fost trei decenii stareț la Rohia, împrejurare în care i-a povestit de fostul lui coleg de liceu Steinhardt. Noica i-a spus varianta cu Rohia. După aceea, Steinhardt a fost în mai multe rânduri la Rohia, unde, în 1979, se stabilește. I se încredințează postul de bibliotecar. Părintele Serafim Man îl călugărește. Aici monahul Nicolae își va scrie o parte din operă. Iar Rohia are acum un reper cultural de anvergură.

**V.P.:** Din nou voi da un citat. De data aceasta din cronică literară a lui Ion Burnar, publicată în ziarul *Informația zilei* (3 oct. 2006) cu titlul „*Gheorghe Pârja și dialogurile sale neîntâmplătoare*”. Citez: „*Nu oricine știe să ia un interviu. Există o artă a dialogului, care ține atât de personalitatea celui care întreabă, cât și a celui care răspunde. Sunt calități complementare*”. Dragă poete, se spune, și pe bună dreptate, că trăim într-o lume invadată de cuvinte, că omul cunoaște lumea prin simțuri. Poetul Gheorghe Pârja, în dialogurile sale, i-a simțit pe cei cu care dialoga că pot aduce lumea lor interioară în dar?

**Gh.P.:** Am stat la taifas cu multă lume. De la Elie Wiesel, laureat al **Premiului Nobel pentru Pace** (1986), născut în Sighetu Marmației, la meșterul cioplitor Pătru Godja-Pupăză. Fiecare cu universul lui, care a devenit sediu de cunoaștere a preocupărilor, a izbânzilor deosebite și a personalității fiecăruia. Am publicat patru cărți de interviuri. Fiecare dialog are o întâmplare. De pildă, cu naistul Gheorghe Zamfir, printre primele mele dialoguri, am stat de vorbă la **Muzeul etnografic din Marmația**. Am împlinit fapta la Desești, la o zi de coasă. Interviul a apărut în ziarul județean, apoi în volumul meu „*Dialoguri cu ferestre spre Nord*”. Apoi întâlnirea cu marele umanist George Uscătescu a avut loc chiar de ziua lui de naștere, într-o sală a unei biblioteci clujene. Cu academicianul Nicolae Dabija am stat de vorbă la Uniunea Scriitorilor de la Neptun. Cu academicianul Adam Puslojić, dialogul l-am purtat în două țări. Cu istoricul literar acad. Mihai Cimpoi ne-am sfătuit pe malul Prutului. Cu scriitorul Augustin Buzura m-am întâlnit la București, iar cu romancierul Nicolae Breban, la Teatrul din Ploiești. Și așa mai departe. Fiecare interviu are o poveste de cunoaștere a omului și a lumii apropiate. O descoperire a lumii interioare. Dragă, Vasile Proca, îți mulțumesc pentru această aventură a mărturisirii. Cam prima de această dimensiune. Dru-mul spre oameni nu cunoaște anotimpuri!

**V.P.:** La rândul meu, îți mulțumesc în mod deosebit pentru disponibilitatea la dialog. Sunt convins că cititorii noștri vor afla lucruri interesante despre fabulosul Maramureș unde te-ai născut.

Iași - Baia Mare (2025-2026)

# „Poezia poate salva lumea...”

## ❖ Interviu cu poeta Nicole Sere ❖



**George MOTROC**

**George Motroc: Doamna Nicole Sere, felicitări pentru lansarea noului dvs volum de poezie Serafim! Am putea începe prezentarea dvs. cu un autoportret literar?**

- Un autoportret literar?! Greu de realizat. Cred că e nevoie de o viață de om, uneori poate chiar de secole pentru a fi scris un portret de poet. Drept urmare eu vă voi spune simplu: Sunt o femeie care scrie... uneori cu bucuria unui copil, dar de cele mai multe ori purtând durerea femeiască printre ere și ape curgătoare...

**Înainte de a vorbi despre volum, vă rog să ne spuneți ce înseamnă pentru dvs. poezia? Aveți o definiție personală?**

- S-au dat atâtea definiții ale poeziei de-a lungul veacurilor, încât am o ușoară strângere de inimă privind această încercare a mea (care ar putea fi nereușită, poate chiar neavenită) de-a cuprinde, dar și de-a surprinde poezia, în câteva cuvinte. Dar totuși voi încerca: Poezia este și va rămâne pentru omenire o arcă a sufletului. Pentru mine poezia a însemnat mereu, încă din vremea copilăriei, o fereastră deschisă spre cer, un munte de emoție, de cunoaștere, dar și un ultim refugiu...

**Există deosebiri stilistice față de primul dvs. volum? (S-a schimbat vocea? Sau a rămas la fel?)**

- Cred că întotdeauna eul liric este în continuă evoluție, poate este chiar „într-o revoluție interioară”, care evoluează în funcție de trăiri, experiențe, de lumea unde viețuiește poetul și, firește, de cultura căreia îi aparține, de lecturile, de creativitatea lui etc. Pornind de la această premisă în volumul *Serafim* există deosebiri stilistice față de *Femeia indigo*. Volumul *Serafim* este un volum în vers liber, încadrat de criticii literari „în retorica post-postmodernă”, în timp ce în *Femeia indigo* regăsim alături de versul liber și versul clasic, dar și versul alb, având, în concluzie, mici tușe de postromantic. Deci, da, există deosebiri stilistice...

**De asemenea, tot pentru primul interviu cu un scriitor, una dintre întrebările mele nelipsite este aceasta: Aveți un ritual al scrisului cu locuri sau momente preferate ale zilei, dedicate exclusiv scrisului?**

- Nu știu dacă e chiar un ritual, dar scriu în special noaptea sau în zori, foarte rar în timpul zilei...

**În plus, scrieți totul la computer, laptop sau preferați un caiet de lucru?**

- Scriu și la computer, laptop, telefon, dar în cazul poeziilor în vers clasic, utilizez întotdeauna caietul dictando, este strict obligatoriu, pentru măsură și ritm...

**Înainte de primul poem, explicați care a fost contextul în care ați scris aceste versuri...**

- Scriu din adolescență, nu-mi amintesc care a fost contextul sau emoția care a generat prima poezie. Apoi a urmat o perioadă în care am uitat scrisul (nu poezia)

într-un colț prăfuit de suflet. Și totuși am revenit din nou la scris, la metaforă, în anul 2017. Și atunci îmi amintesc exact contextul în care am scris din nou: o călătorie pe Sena mi-a reamintit destinul tragic al lui Paul Celan și al Gisèlei... și m-am trezit scriind pe telefon niște rânduri care atunci credeam că sunt versuri... Și așa am revenit la poezie, și așa s-au născut:

- *Femeia indigo*, 2023, Editura Eikon, București;  
- *Serafim*, 2025, Editura Neuma, Cluj-Napoca;  
- *Jurnalul albastrului de Voroneț*, 2025, Editura Rafet, Râmnicu Sărat.

**Dacă am înțeles bine, fiecare poem are un, să-i spunem astfel, destinatar, cineva drag dvs....**

- Da, sunt poeme care au un destinatar, în primul volum am două astfel de poeme: unul, fratelui meu Alexandru și unul, Alexandrei. Dar sunt multe poeme care dezbat iubirea, iubitul, ca o stare de beatitudine, ca pe un ideal, ca pe o stare de albastru. Apoi sunt poeme despre moarte, natura umană, destin, tarele societății etc...

**Primul poem poartă și titlul volumului pe care o să vă rog să-l explicați...**

- *Serafim* apare în volum meu în ipostaze diferite: Serafim îngerul de rang înalt, fidel partener de drum al poetei... Serafim, arhitectul, omul... Și titlul mai ascunde un detaliu personal, ancentral: Sere să fim... Prin urmare titlul a fost scris, zic eu, chiar de poezie...

**Se poate concluziona că poeții sunt printre cei mai fericiți dintre pământeni, din moment ce în preajma lor găsim serafimi?**

- Da, poeții, repet poeții, și mă gândesc acum, spre exemplu, la poeta Emily Dickinson, sunt oameni aleși, speciali, cu o altă capacitate extrasenzorială. Și, da, drumul lor e însoțit de la răsărit spre amurg de o ceată de serafimi...

**În loc de concluzii, vă rog să oferiți celor care ne-au citit, pe de-o parte, un poem autobiografic sau altul care vă reprezintă și pe care l-ați oferit unui nou manual de limbă literară română pentru liceu...**

- Vă voi dăru un poem inedit, dintr-un volum aflat în lucru:

### Și totul e deșert

prietenii mei virtuali îmi urează în continuare LMA. unii sunt bucuroși, alții sunt triști când mi se schimbă prefixul de la copilărie la apocalipsă...

după o viață de om trăită în Stația Writer încă mai privesc cerul și măsoar distanța dintre zbor și apele negre; îmi repet asta nu e soartă - asta e doar o...



asta e doar o...  
asta e doar o...

plictisită de praful aerogării într-o zi m-am mutat cu domiciliu forțat pe corabia Instagram, inspirată fiind de londonezii care încă locuiesc în Big Ben.

priviți, oameni buni!  
goeleta asta socială se scufundă încet. nu-mi pasă deloc, e doar o oglindă cu suflete moarte care-și strâng mâinile într-un like și își iau rămas bun printr-o banală inimă...

uneori, când sunt foarte tristă, ies la plimbare în univers și calculez probabilitatea constantei cosmogonice... of, lume!  
descopăr că totuși, totuși, totul în jur se scufundă încet, dar sigur...

eu încă rezist, sunt colb de stele...

**...O completare de final: marea poetă contemporană, dna Ana Blandiana, a lansat, la târgul de carte din decembrie 2025, un titlu tulburător care poate fi considerat mai mult o interogație retorică - „Poate poezia salva lumea?”; Totuși, în loc de concluzii, ce ați răspunde la o astfel de întrebare?**

- Da, poezia poate salva lumea. De fapt a salvat-o mereu într-un fel subtil, dar atât de magnific, dăruindu-ne emoția, umanitatea care ne apără de sălbăticia lumii...



## Vali Șerban

unde primul vânzător își mușcă buzele ca să te convingă că la el, printre rafturile cu jucării din plastic, găsești tot ce este mai bun, iar al doilea n-are nimic, citește, stă aplecat spre-o icoană, cu două stele în mâini

### Poveste

#### Azi-dimineață

s-a așezat lângă mine omul ăla de ieri care cerea de pomană în fața patiseriei, uneori are ceva în mână, alteori nu E un amestec de plin cu gol

#### La prânz

degetele-i atârnav spre pământ, mângâiau bolovanii și firele de iarbă ivite printre crăpăturile timpului

### Seara

mi-a zis că viața-i două zaruri pe care le-aruncă Dumnezeu Când îl ai partener la barbute

### Poem

Moartea este pământul din care crește viața, cerul este asfaltul unde sar inimile jucându-se de-a iubirea, iar timpul e fumul scos de trabucurile din sertarul lui Dumnezeu

### Uneori, Dumnezeu

Uneori, Dumnezeu închide ochii și caută mere coapte în inimile oamenilor  
Le ia la rând  
Fără deosebire  
Într-una a găsit odată fructul necopt,

Într-alta l-a găsit mic și fără coajă, iar viermii dădeau ocol prin câteva corduri cu mere stricate  
Oh, inimi sărace!  
(Zis-a El)  
de unde să iau un măr potrivit pentru Cerul meu?  
Să-l tai în felii și să-l împart îngerilor

### Bucură-Te, Doamne!

Bucură-Te, Doamne!  
Păcătoșii mușcă din pâinea Ta și se închină căutându-Ți privirea  
Câțiva se vor îneca cu firimituri  
Golind sticla cu agheasmă  
Nu-i nimic  
- le vei spune - fără să-i privești  
Viața-i un câmp cu îngeri mușcați de șerpuii crescuți în deșertul din ei.

### Unghiile timpului

Unghiile timpului cresc câteodată prea lungi  
Și se-nfig în carnea trecătorilor  
Șmulgând nisipul verilor și fulgii de omăt ai iernilor  
Viața... prăvălie de visuri

## Pielea

Spăl trupul lui  
Spăl spatele tatălui meu  
Iar nu spatele vreunui iubit  
În baia unui hotel  
Așa cum am făcut odată,  
odată ca niciodată  
Când aveam douăzeci de ani  
Și eram tânără, inocentă, liberă, frumoasă  
Nu mă vedeam pe mine însămi  
ca pe-o ființă  
Sau ca pe-o făptură care era tânără,  
Inocentă, liberă ori frumoasă

Acum sunt mai în vârstă  
Mi-am pierdut libertatea personală  
Acum sunt într-o cușcă  
Sunt liberă să plec oricând  
Dar rămân  
Rămân  
Fiindcă sunt fată  
Fiindcă sunt cuminte  
Rămân fiindcă am fost considerată  
griaiul sacrificiului  
Rămân fiindcă am o răspundere  
Îmi spăl tatăl  
Îi șterg trupul cu prosopul  
Îi frec picioarele cu loțiune  
Îl ajut să se-mbrace  
Îi dau medicamentele  
Cafeaua, ceva de mâncare  
În timp ce el mănâncă,  
Eu beau cafea  
Și mănânc ceva  
Și astfel ne-ncepem ziua

Îi spăl păcatele trecutului  
De pe piele  
Piele ce-a aparținut  
Tatălui său și tuturor celor  
care-au venit înaintea lui  
Pielea mamei sale  
Și-a tuturor celor  
care-au venit înaintea ei  
Îi șterg stigmatele de pe față  
Îi clătesc de săpun părul  
În tot acest timp amintindu-mi  
lacrimile lui  
Recidivele lui spitalizării lui  
Ce lecție de viață  
Înseamnă această călătorie și-această  
etapă a vieții mele  
Și cât de uimitoare  
sunt toate legăturile de iubire.  
El devine mai slab  
Eu devin mai puternică,  
Mai invincibilă  
Mult superioară  
Pe zi ce trece  
Și cumva trebuie să-nțeleg asta  
Cumva trebuie să accept asta  
Cumva trebuie să supraviețuiesc.

## Biko \*

Ei vorbesc ei șoptesc bârfesc  
pe la spatele meu  
și mă numesc „chiar nebună”.  
Încerc să le explic asta  
martirilor Biko și George Botha \*\*  
Plâng cu lacrimi amare în miez de noapte  
Încerc să vorbesc despre melancolie  
dar nimeni nu-nțelege  
Peter Gabriel a făcut ca  
tortura până la moarte să pară sexy  
Simte-te sexy...  
Am mers pe urmele tale toată viața mea  
Steven Bantu Biko  
Cu vorba ta sinceră  
Semeni atât de mult cu Camus,  
dar nu-l imiți  
Nu ești fals  
Nu te prefaci  
Trăiești în prezentul meu  
Stiloul tău este stiloul meu  
Eu visez la subiecte roșii ca sângele  
Visez în alb și negru  
Visez în gene și spirite  
E-n ADN-ul meu  
Trăiesc în această casă a sclaviei  
plângând până adorm  
Sunt încă prizonier de conștiință

\* Steve BIKO (numele întreg: Bantu Stephen BIKO, 1946-1977) – activist antiapartheid din Africa de Sud (n. tr.)  
\*\* George BOKA, învățător sud-african de culoare mort în arestul poliției din Port Elizabeth la 15 decembrie 1976, după cinci zile de detenție (n. tr.)

## Sete

Yehuda Amichai  
Marina Tsvetaeva  
Nadine Gordimer  
Han Kang  
Aleksandr Soljenitîn

Amintiți-vă aceste nume

Nadia Davids\*  
Mongane Serote\*\*  
Khaled Jouma\*\*\*  
Refaat Alareer\*\*\*\*

Deși sunt prea multe  
pentru-a le menționa  
vă rog, vă rog, vă implor  
să vi le-amintiți

Dac-aveți timp,  
Notați aceste nume  
Studiați ce-au de spus  
Ele scriu pentru viitor

\* Nadia DAVIDS – dramaturgă, prozatoare și scenaristă sud-africană, președinta PEN Club din R.S.A., născută în 1977 (n. tr.)  
\*\* Mongane Wally SEROTE (n. 1944) – poet și prozator sud-african implicat în mișcarea de rezistență împotriva apartheidului (n. tr.)  
\*\*\* Khaled JOUMA (n. 1965) – scriitor palestinian (n. tr.)  
\*\*\*\* Refaat ALAREER (1979-2023) – poet, prozator, profesor și activist palestinian din Fâșia Gaza, mort în urma unui bombardament israelian (n. tr.)

## Deci acum ce

(Lui Charles Bukowski)

Pe timp de război, laptele-i de culoarea  
sângelui, mierea – de culoarea oaselor  
Craniile de-aici sunt plictisite  
Vor o viață nouă, nu tragedia asta  
Enumăr toate crimele voastre de război  
Mi-amintesc că eram fericită  
Dar nu vreau să-mi amintesc  
Nu vreau să-mi amintesc de bărbatul acela  
În schimb îmi amintesc  
de bombe și de Gaza  
De membrele amputate ca niște ramuri  
Aici totul are gustul apei de mare  
Sper să mă trezesc curând din acest vis  
Și bărbatul să se-ntoarcă la mine  
în zori și să-mi amorțească durerea  
Iau pastilele una câte una  
și-o ceață se așterne peste mine  
Aș fi vrut să te hotărăști să rămâi  
ca să putem face lucrurile să meargă,  
dar n-ai făcut-o niciodată,  
iar adevărul e că trebuie să accept asta  
ca fapt și să aleg să trăiesc  
O vreme am respirat mai ușor  
în lumea asta datorită ție  
Fiindcă ai devenit  
toate rațiunile mele de-a fi

Am întrebări și ele mă frământă  
Tot mai trăiesc ca un gând trecător  
în inima și-n viața ta?  
Îi scriu o scrisoare lui Dumnezeu  
și-o pun într-o poezie.  
Noaptea mă rog și pentru Israel,  
câci în război nimeni nu-nvinge.  
Mă rog pentru soldații de ambele părți.  
Câci sângele lor se va preface-n flori.

## Ca o maree

Ca marea ce vine dinspre țarm  
Memoria ta e transparentă ca sticla  
Acum vezi o reflecție care cândva era  
O reamintire comună; acum n-o mai vezi.

## Nu sunt îndrăgostită

În toată viața mea  
N-am fost niciodată-ndrăgostită  
Până-n clipa aceasta  
Când m-am îndrăgostit de lumina soarelui  
De pe vârful degetelor mele,  
Artă atârnată pe pereții galeriilor,  
Cuvântul rostit și bunătatea ta.  
Bunătatea ta fără margini.  
Aici timpul nu cunoaște nici început,  
nici sfârșit. Stă pe loc.  
Asta a vrut să spună Einstein prin  
Teoria relativității?  
Sau este atunci când dezbatem  
ori definim limita rațiunii, a nebuliei,  
a dorinței sau a infinitului.

## Abigail George



Născută în 1979 la Port Elizabeth (Africa de Sud), Abigail George este poetă, eseistă, autoare de piese de teatru,

## Oamenii-stele de la Hiroshima

Hiroshima seamănă cu o stea  
(o cicatrice subțire)  
Pe radarul unei populare emisiuni de  
televiziune (un documentar)  
Într-o explozie, un nor-ciupercă,  
o pădure din flori albe de fum.

Când acea cicatrice groaznică  
dispare – îndepărtată, pecetluită,  
Arta constă în a nu greși înțelegerea  
Acelor zone de război.

## Oaspete de iarnă la armata salvării

Profilul unei fetițe africane ce dansează  
Postura ei mă nedumerește  
E fericită? E tristă?  
Ce-ar fi fost dac-ar fi fost bogată?

## În lumina iernii

Murim de foame -- murim în sărăcie  
Noi, marginalizații, dezavantații,  
lipsiții de drepturi  
Și cei needucați, loviți și schilodiți  
E înțelept să-i lăsăm pe săraci de  
izbeliște  
În morminte uitate și fără cruci?  
De ce se pierde mereu măsura iubirii?  
Tristețe, durere, supărare, suferință  
inconsolabilă.

## Într-un oraș pustiu, în căutarea lui Walt Whitman și a lui Chris Abany\*

(lui Virgil)

Sunt lucruri  
pe care nu le spun nimănui. Am dat  
vina pe lumina soarelui  
Taine pe care le păstrez pentru mine

Cândva am fost tânără  
Alba lui Ezra Pound spune adevărul.  
Cobor către mare  
Sunt lucruri de uitat

Am găsit un tip, genul meu  
Un templu la care să mă pot închina,  
o destinație paradisiacă  
Suntem undeva pe o plajă

Sub lumina soarelui  
sunt cu adevărat eu însămi  
Sunt un african  
ce se ridică-n lumina iernii,  
Cugetând

Te rog nu mă uita  
Ochii mei, cartoful meu fierbinte cu unt  
de pe farfuria cu flori  
Buzele mele, această liniște, mâinile  
mele, aceste războinice

prozatoare, scenaristă și militantă feminista. Câștigătoare, în 2023, a Premiului European de Poezie „Sol Plaatje”, fiind nominalizată la multe alte distincții literare, cea mai însemnată dintre acestea din urmă fiind Pushcart, acordat de Pushcart Editors din S. U. A. Autoarea crede în puterea transformatoare, restauratoare și vindecătoare a cuvintelor. De asemenea, crede în aducerea poveștilor pe ecran. În 2023, a scris și a vândut primul ei scenariu de lungmetraj. A primit două granturi de scriere de la Consiliul Național al Artelor, unul de la Centrul Cărții și altul de la Consiliul Provincial pentru Arte și Cultură din Eastern Cape. În prezent, lucrează la un scurtmetraj despre experiențele de viață cotidiană ale copiilor străzii din Gqeberha. Opera sa narativă non-ficțiune, When Bad Mothers Happen/ Când dăm peste mame rele, a fost lansată la începutul anului 2024. Este autoarea a patrusprezece cărți. Dintre volumele de versuri menționăm titlurile: Feeding the beasts/ Hranind fiarele (2012), Young galaxies/ Galaxii tinere (2023), Nobody loves me/ Nimeni nu mă iubește (2024), Songs for Palestine/ Cântec pentru Palestina (2025). Poemele lui Abigail George au apărut în diverse publicații din Africa de Sud, Asia, Australia, Irlanda, Marea Britanie, Statele Unite, Turcia, Nigeria, Zambia, Uganda sau Camerun.

În timp ce iubești o altă femeie,  
pe cealaltă femeie,  
Eu îmi revin și mi-e foame de tine  
Înțelepciunea-mi oferă o caldă  
mângâiere  
E frig  
Norii-s făcuți din televizoare cu plasmă  
Nu mă lasă să beau  
niciun strop de alcool

Doamne Dumnezeu,  
Bărbatul cu cuțitu-n cioc a dispărut.  
Zbătându-se-n mâna moale și blândă  
care-așteaptă.  
Bărbatului i se dă un scenariu  
Eu filmez dendrita  
Experiența e copleșitoare  
Tatăl meu stă pe scaunul fizicianului  
Pomul gestionează piersica

Rivalul meu, guru-ul meu  
Cer ajutor de la biserică. Problemele  
acestui poem au un termen de rezolvare  
Mă duc să-not  
Membrele mele au o viață proprie  
Aceste ramuri

Am flori pentru Sindiwe Magona\*\*  
Am citit poeziile lui Kobus Moolman\*\*\*  
în toamna asta  
Mă așez la picioarele lor  
Acești rafinați vulturi intelectuali  
Țara lor făcută din carne, miere și lapte  
Rugăciunile mele sunt obligatorii

Sunt îndrumată spre filosofia  
câii drepte. Nicio iluzie utopică în asta.  
Devin puternică mental  
Uită-te la acest plan  
La pagina asta goală. Călătoria-n  
lăuntru minții mele  
Eu găsesc ordine-n singurătate.

În Cambodgia, ancora cade  
de pe țarm, în vântul suav ce adie  
prin fiecare părâu, colțisor și crăpătură  
a docurilor. Mi-am atins scopul.  
Destinația ce mă chema.

Lumea-i un loc singuratic  
plin de floarea-soarelui lui Van Gogh.  
Mă gândesc la lenjeria intimă murdară  
a bărbatului pe care soția lui o spală.  
O, cât de mult îi iubește mama lui,  
pe el și pe copiii lui.  
Iubitul meu a plecat la război.

Îi place munca pe care-o face.  
Uciderea oamenilor. Uciderea  
canibalilor. Științele umaniste mă  
inspiră să-mbrățișez această planetă și  
razele soarelui. Mă holbez la pușca lui.  
Deschid cartea de poezii a lui  
Dennis Brutus\*\*\*\* și citesc.

Mă regăsesc eu însămi în pagină.  
Printre rândurile-albastre găsesc  
minciuni reci la atingere. Continuu să  
găsesc ghețari și egalitate. Libertatea  
lui Milan Kundera  
acolo, în fluviul poveștii



## Insula Margaretei

nu de la ploaie  
e umedă banca  
ce îmi împunge coapsele  
un strat de sudoare  
ce nu-i al meu  
corpul de dinainte

se unduie Dunărea  
ca o rană mai veche  
văskoasă  
nu strălucește

poți auzi cum se-ntâlnesc  
copacii  
sub genunchii mei  
un țânțar  
nu-mi pasă  
de ce ar conta  
de la câte locuri  
am sângerat astăzi

privește-mă numai  
fără să spui ceva  
cum ar fi cineva  
pus pe plecare  
dar care  
mai zăbovește un pic  
în caz că-l răzgândesc eu

stângace ți-e palma  
și rece  
de parc-ar fi clanța  
apucată de toți  
a unei biserici  
ce nu a deschis  
niciodată nimic  
ca teama mea de copilă  
că nu-i mai pot șterge urma

nu-i pașnică insula  
mistuie tot  
sub pantofii mei

pământul dispare  
și totuși rămân

în inima insulei  
mi-e carnea deschisă  
unde chiar și copacii  
mă-neacă  
și știe și râul  
vecia-n care-am încetat  
să mai vreau  
să plec

## Ziua a șasea

n-am pronunțat niciodată  
doar am încetat să respir  
așa cum fac întotdeauna  
cu alegerile  
care mă duc la pierzanie -  
le rămân fidelă

s-a petrecut treptat  
cum ți-ar aluneca șoseta  
în pantof, spre degetul mare  
stingherindu-te  
cât e ziua de mare  
dar tu nu te oprești din mers  
ca s-o repari  
ci doar scâncești  
sub respirație

singurătatea nu e sonoră  
este grea  
ca înghițitul  
sau ca prosopul ud  
lăsat azi-dimineață  
pe podea

în câte zile  
s-ar ridica mirosul din mine  
dacă zac pur și simplu aici

ce s-ar alege de mine  
haine nespălate  
mușchi umed

o bucată de săpun uscat  
ori numai mucegai

## Subacvatic

nu mai știu  
dacă-i ziua a treia sau a patra  
de când n-am mai vorbit cu  
nimeni

când și când pâlpaie lampa  
în vreun ungher îndepărtat  
al casei  
de parcă -  
o amintire fără branții

să te îneci  
nu e vreo tragedie  
ci mai mult o rutină  
cum e numele tău  
aproape uitat

de m-ar întreba careva  
ce mai fac  
i-aș zice:  
nu îmi mai număr respirația,  
doar ascult  
cum sună tăcerea  
dinlăuntru -  
o palpitație neregulată

din piatră-s făcută  
cine știe  
poate trăiesc în buzunarul  
cuiva  
care m-a lins  
înainte să intre în râu

iar acum  
port gustul  
unei alte vieți

Prezentare și traducere:  
**Nicoleta CRAETE**



**Graf Dorka** (n. 1989, Budapesta), este prozatoare, poeză, critic literar. Romanul ei de debut, *Lovitura*, 2019, o explorare presărată cu umor negru a legăturii bolnăvicioase dintre o studentă și profesorul ei, a intrat pe lista scurtă a Premiului Margó, pentru debut în proză. A ținut cursuri de scriere creativă și literatură universală la Academia Werk. Cercetarea ei doctorală este centrată pe raportul femeii-putere în proza contemporană. În 2024 i s-a acordat Bursa Literară Zsigmond Móricz, urmată de Premiul Literar Lajos Kassák în 2025. În prezent, lucrează la cel de-al treilea roman al său, *Angyalföld*.

Asta-i tot ce am în fața mea.  
Jurnalul unei persoane ce suferă de  
insomnie. Când fiica lor a venit pe  
lume, am devenit imediat profesoara ei.

Către bărbat: (vreau înapoi în viața mea)  
Nu se va-ntâmpla niciodată  
El nu se va mai întoarce la mine  
Anii vor trece și eu voi îmbătrâni  
El tot nu se va-ntoarce  
Așadar cred că e mort pentru mine  
Dar nu și pentru o altă femeie  
El cumpără flori pentru alta, o sărută  
pe alta, are copii cu alta,  
face dragoste cu alta

Ea are o casă spațioasă în care  
să-și crească copiii, heruvimii lor  
Ea conduce o mașină foarte inteligentă  
Nu-i pasă de feminism sau de egalitatea  
sexelor, ci doar de prăjiturile aniversare  
Ea se bucură de mâna lui în partea de  
jos a dosului ei

Pe acest fost soldat staționat în Congo,  
pe acest fost militar vocea mea-l studiază  
A fost în forțele aeriene. Într-o zi  
nu-l voi mai vrea înapoi în viața mea

Într-o zi voi spune: „Te-am uitat” și-mi  
voi lipsi de el trupul, ca și de amintirea  
lui, de amintirea atingerii lui  
Îmi vreau viața-napoi  
Dar o femeie care pierde în dragoste  
are gânduri amare

Astă-seară sunt în lăuntru acestui  
poem, și el îmi dă viață.

\* Chris ABANY (n. 1966)  
– scriitor nigerian (n. tr.)  
\*\* Sindiwe MAGONA (n. 1943)  
– scriitoare sud-africană (n. tr.)  
\*\*\* Kobus MOOLMAN (n. 1964)  
– scriitor sud-african (n. tr.)  
\*\*\*\* Dennis BRUTUS (1924-2009)  
– activist sud-african (n. tr.)

## Refaat Alareer

Există speranță născută-n moarte  
și moarte născută-n speranță  
Astea nu-s vorbe goale, ai spus  
M-am uitat la oboseala de pe fața ta

M-am gândit la florile din Gaza,  
la portocali și lămâi, la ultima măslină  
pe care-ai mâncat-o, la ultimul duș pe  
care l-ai făcut, la ultima rugăciune pe  
care ai spus-o, ultima dată când ai fiert  
un manifest în ibric, ai amestecat cafea  
și zahăr într-o cană, ultima dată când  
te-ai uitat la un film american, ultimul  
ziar pe care l-ai citit, ultimul cadavru pe  
care l-ai văzut, ultima carte pe care-ai  
deschis-o, ultima dată când ți-ai văzut  
familia, soția și copiii.  
Am încetat să mă mai uit la știrile  
despre genocidul palestinian.  
Obişnuiau să-i spună conflictul  
palestino-israelian, dar acum  
e un genocid. A devenit prea mult  
pentru mine să mai suport. Lacrimile  
mele pot umple un ocean și pot purta  
orfanii pe-o arcă până când războiul  
ăsta se va termina, dar un război ca ăsta  
n-are sfârșit. Poate că războiul se va  
termina atunci când vom ajunge la  
sfârșitul lumii. Poate. Poate.

## Dragă noapte-nstelată, războiul dintre Ucraina și Rusia e interviul săptămânii

Scriu Verzi ardei iuți în război  
pe timpul unei invazii  
Citesc Emily Dickinson în război  
Charles Bukowski-n război  
Viața asta de război m-a zdrobit  
M-a provocat la război  
Sfecla roșie-violetă-n război  
Spanacul verde-n război  
Sucul de morcovi și portocale-n război  
Portocalele satsuma dulci-amăruie  
de pe limba mea în război  
Divinul contează-n război  
Tainele poeziei contează-n război  
Nu-i nevoie de-o veșnicie-n război  
Și ăsta-i adevărul  
Sângele se preschimbă-n semințe de rodie  
Adevărul găsește ieșiri  
Noi punem sare pe rană  
Gloanțele sunt ca niște lame de ras  
Înfipite-n pământ ca o febră  
În război ceasul funcționează

ca prin magie Dragonul singuratic  
și câinii au picioare subțiri  
Cât ține războiul ăsta transform cărțile  
în vechi prieteni  
Eu numesc asta „progresie naturală”  
Susțin aceste cărți  
În timp ce noaptea se preface-n război  
iar ziua-n iad, precum relațiile  
din cercul meu de apropiați  
În mintea acestui poet se află o gândire  
clasică un al treilea război mondial  
Tendai Mwanaka\* și Montgomery Clift\*\*  
sunt bărbați aflați într-o misiune care pe  
timp de război adoptă o abordare practică

În timpul manevrelor de luptă  
ei îmbrățișează arta  
Dacă paradigma rămâne sub control  
și nu se schimbă  
În realitatea asta albastră, toate  
scaunele sunt goale, toți au plecat  
Doar eu sunt o captivă blocată  
în acest loc singuratic  
Mă rog pentru serendipitate, un fiu  
Tânjesc după un cântec  
Fericire și căutarea ei  
Meditez. Dăruiesc. Sper  
Așa va fi mereu  
din cauza alegerilor pe care le-am făcut  
Asta nu-mi scapă  
Acum, după tot acest timp  
Orele și tăcerea  
Poate c-ar trebui să mă călăuzească  
Continuu să rămân ocupată și uit de război  
Exersează binele. Fă binele. Îmi spun  
Citește Navighează

În curând, acest război se va termina  
Sau iluzia lui În curând  
Încă vom avea cunoștințe  
despre florile sălbatice  
Foamea oglindește cerul  
singuratic într-o tonalitate minoră  
Războiul are răsul subțire  
Capul femeii din oglinda aceea  
e plin de lumina stelelor  
Are loc refracția Ușoare curbări  
O ucraineană își leagă părul la spate  
cu o panglică neagră  
Copacii sunt nefericiți  
Și-au pierdut toată bucuria  
Marea e verde  
Soarele e singuratic

Un ecou cade pe pământ  
Un copil plânge  
O bătrână lăsată-n urmă-n război  
e puternică  
Ca prin farmec, prinde viață  
în fața aparatului de filmat  
Câștigă sau renunță la River Phoenix\*\*\*  
Războiul e-o navelă  
Suferința e-o galaxie  
Toată lumea are-o identitate fracturată  
Trăim în interiorul sinuciderii unui ghețar  
supremație misticism constelații tinere  
Suntem în aliniere interplanetară  
Hârtia-i fragilă Soarele-i fragil  
Rece și fără viață e noaptea  
Inertă e un cuvânt mai potrivit  
Dau vina pe lumina soarelui  
Viespea a găsit tristețe acolo

\* Tendai R. MWANAKA (n. 1973)  
– artist multidisciplinar din Zimbabwe (n. tr.)  
\*\* Montgomery CLIFT (1920-1966)  
– actor american de film (n. tr.)  
\*\*\* River PHOENIX (1970-1993)  
– actor și muzician american mort în urma  
unei supradoze de droguri combinate cu  
medicamente (n. tr.)

## Asta e pentru scriitorul din tine

(...poetul nedezvăluit, pasărea  
cântătoare nedescoperită, omul care  
moare și pământul care rămâne)

Gibson Kente\*.  
Cine-i Gibson Kente?  
Un scriitor.  
Unde-i Gibson Kente.  
Gibson Kente a murit.  
Unde-s cei morți?  
Ei merg până la capătul  
Pământului și se-ntorc.  
Din iad în veșnicie.

\* Gibson Mthuzeli KENTE (1932-2004)  
– dramaturg, compozitor, regizor și  
producător sud-african considerat părintele  
teatrului din această zonă (n. tr.)

Prezentare și traducere:  
**Costel DREJOI**

**La o ceașcă**  
te-ăștept copilărie  
salonul cel mare  
pianina neagră  
un înger  
leagănă descult  
primăvara  
sunând a bal  
fotoliul  
înaintea lecției  
aristocrata Melenie  
pe hârtie parfumată  
un veac

# Unde ești, Zaira?

învăță din nou  
salvarea ta  
trupul va trebui  
să reinventeze  
un suflet....

- Tu ce ochi ai?  
- Eu am ochi căpșuni.

Îmi aduc perfect aminte, doamnele care se uitau la noi aveau un zâmbet atât de cald și de blând, pentru că numai fețișoarele unor copii pot să alcătuiască o altă lume. Cea a purității. Era prin anii 1954. În tramvaiul numărul 6, între Lahovary și strada Cluj. Eram verișoare primare, dar ne creșteau drept surori. Eu născută în mai, ea în decembrie. Două scaune, față în față, ne țineam de mână, adică de mânuțe și, când râdeam, când tăceam, când ciripeam. Eram cu una din mamele noastre, așa obișnuim să le spunem, *mamele noastre*, ele, la rândul lor surori, nedespărțite, mai rău decât să fi fost gemene. Minodora avea 26 de ani, pe cealaltă o chema Maria și era cu patru ani mai mare, deci avea 30 de ani. Nu mai știu exact cu cine eram atunci, dar țin minte că mergeam către Clinica Veterinară din Timișoara. Astăzi, în locul ei este o benzinărie OMV, în zona Casei Tineretului. Acolo locuia Adelaida Zaira, tatăl ei fiind medic. Aveau un mic apartament în incinta clinicii. Nu țin minte decât un coridor lung, la capătul cărui era un geam spre strada mare și camera unde ne puneau la masă să mâncăm. Și-acum văd portocala desfăcută, împărțită în două, și-acum îmi amințesc gândul de copil care aștepta jumătatea cu felia în plus, ce-i drept, nu era cu mult mai groasă, dar totuși se vedea diferența. Ne-am repezit amândouă, ba chiar ne ciocniserăm deasupra farfuriei.

- Nu-i frumos, așa fac surorile? Glasul dojenitor ne certa, iar noi ne-am pus mânuțele în poală, fără să mai vrem, nicicare, partea împuținată de fruct.

Am primit, fără să mai cârtim, porția aleasă, mama Zairei mai bodogăni, cu un ton mai scăzut.

- Voi nu știți ce înseamnă să faci, astăzi, rost de o portocală!...

Bunica dinspre tată, nu-mi amintesc despre ea decât povestea cu crenguța. Venea la noi din Mehadica, comună de lângă Mehadia, la 14 kilometri de Băile Herculean. Era învățătoare la vremea ei, subțire, o ființă delicată, mult mai târziu, din poveștile tatălui meu am aflat că, din cei cinci frați ai lui, rămăsese numai el. Când a fost vremea să plece la București, la facultate, prin '42, la ei acasă, la Mehadica, Megica cum o numesc sătenii, în capul drumului, îl petrecuse pe tata cu vorbele: *Du-te liniștit mami, de tine nu prinde glonț!*

Într-adevăr, glonțul războiului nu a prins, în schimb alte perfide gloanțe roșii i-au însângerat sufletul...

Mă ținea de mânuță, eram o fetiță mică și slabă. Venise după mine la grădiniță. Era pe strada Odobescu numărul 15. Astăzi adăpostește o mică bibliotecă de cartier, *Petre Stoica*. Țin minte, cu sufletul de bunică de acum, o zi în care mama nu ajunsese după mine, la ora 12. Plângeam și mă uitam la vârful pantofiorului din păslă, cu care eram încălțată, până ar fi venit ea. Ce zdruncinată eram! Lumea se terminase, mama nu venea după mine. Câtă durere într-un locaș atât de mic... dar marile dureri, cum le-or fi întâmpinat alți și alți copii de vârsta hăinuțelor de grădiniță!

Mi-amintesc, trecând prin Parcul Crucii, ne mutasem deja pe strada 1 Decembrie, mă opresc din mers, lângă un pom înflorit și mă rog de ea să-mi rupă o crenguță, să i-o duc mamei.

- Nu-i voie, aud, eu, *nimic, vreau crenguța, ea, nu-i voie*. Nu m-am lăsat. Ca să mă oprească din plâns ne-am ascuns, cumva, în spatele pomului, bunica mi-a rupt un vârf și l-a pitulat sub pardesiu, fără să mi-l dea.

După atâta timp nu mai știu dacă mi-a dat-o și dacă i-am dăruit-o mamei. Mi-a rămas, în schimb, ceva nepermis în suflet și întrebarea, dacă a făcut bine sau rău. Mult mai târziu, eram elevă, tata certându-mă, pentru un lucru ce-l făcusem, la vorbele lui: *nu-i corect ce faci*, mi-am amintit de crenguța din parc. Și, apoi, și mai târziu am înțeles că, bunică fiind, bulinele cu care îți aduni capital de duioșie pentru nepoți nu sunt întotdeauna albe!

Dar nu am terminat cu parcul... Trandafirii încă nu dădeau semne de floare. Eram, totuși, bine îngrijiti, ba chiar un luciul proaspăt al frunzulițelor o face pe bunica mea să se apropie foarte mult de o tulpină, să atingă cu degetele ei fine un început de boboc și să-mi vorbească, aproape cu glasul cu care îmi spunea povești, seara, înainte de culcare...

Madame Josephine Mühle... „O, fetiță dragă”, o aud, „am să îți povestesc, din câte știu și eu, acest nume este numele celui mai renumit trandafir, pe care l-a creat florarul celebru al Timișoarei, Wilhelm Mühle. Petale aurii cu pete albe. Imaginează-ți o prințesă din pove-

te cu rochie de culoarea aurului, pe care sunt brodați trandafiriși albi”. Fața bunicii întineri brusc, așa cum un val de bine, care ți s-a întâmplat în viață, rămâne impregnat în cartea ființei tale și, uneori, fără să știi, izbucnește într-un moment fără importanță, parcă să ne convingă de veșnicia fiecărei zile.

- Și el, florarul era un moș, ca Moș Gerilă (așa se vorbea atunci în casă) cel care ne-a adus cadou această regină a florilor?

Fața bunicii se înveseli într-atât, încât i se citea bucuria că reușise ceva. Să mă învețe un lucru, pe care am să îl țin minte toată viața.

- Nu, nu era un moș, era chiar un tânăr simpatic, născut în Germania, Boemia, și s-a stabilit în Timișoara când avea 21 de ani. S-a căsătorit cu fiica proprietarului unei case mari și frumoase, care se numește Casa Mühle. Este pe aici, prin apropiere, pe bulevardul Mihai Viteazu, am să ți-o arăt. Dar să termin povestea.

Ochii mei deveniseră mari, mă durea de-a dreptul gâtul, pentru că trebuia să mă uit în sus, la ea, dar ce conta, era o poveste cu prințese...

- Și s-a căsătorit cu ea în anul 1870, deci aproape acum 90 de ani... A devenit florarul șef al orașului Timișoara. Iubea trandafirii, erau viața lui. La vizita împăratului Franz Iosef în Timișoara, Mühle a creat un parc uriaș, acum se numește Parcul Central. A vândut trandafiri la Casele Regale din Viena și Budapesta... În anul 1929, Parcul Rozelor, cu 1400 de soiuri de trandafiri, cel mai important rozariu din sud-estul Europei...

Deodată s-a întâmplat ceva... Parcă a amuțit... Și-a dus mâna la gură, cum fac femeile când sunt surprinse de ceva. Era anul 1960. Și-a dat seama. Îmi povestea lucruri de care eu nu numai că nu știam, dar tatăl meu, lucra la Sfatul Regional, jurist-consult, putea să rămână fără pâine, dacă aș fi rostit, undeva, un cuvânt din tot ce auzeam. Eram pe scena Sălii Festive a Școlii nr. 7 din Piața Bălcescu. Primiseseam la gât cravata roșie de pionier. Simt și acum, în mâna mea, steagul tricolor, sub care făcusem jurământul de pionier. M-a întrebat Tovarășa Instructoră de ce nu vreau să fie război.

- Ca să nu moară tata!

*Fulgi, plini, liniștiți decorau geamul. Peretele gri, cele două birouri mari, după modelul rusesc, portretul celui mai..., linoleumul măturat și spălat cu apă și sodă, toate îmi rămân în memorie vii, de parcă le-aș simți și acum.*

*Anul 1957. Nu eram membru de partid. Dar anii petrecuți cu N. l-au determinat să mă propună șeful oficiului juridic la Sfatul Regional.*

*Și familia lui, tot din zona noastră, trăise normalitatea aceea între modest și belșug, cu regulile ei, pierdute, dar nu uitate.*

*Lucram la un dosar și deodată stiloul se oprește brusc pe foaia de hâtie. Ridic capul, privesc spre geam, mă uit la el. Se făcea și el că lucrează.*

*La ora 12 clopotele Catedralei băteau ceasul. Era 25 decembrie, prima zi de Crăciun. Mă ridic de la birou, nu spun nici un cuvânt și mă îndrept spre fulgi. Sunele clopotelor, dansul alb, tăcerea noastră înviiu ceea ce niciodată nu credeam să mai fie viu.*

*În spatele meu simt că venise și el. Clopotele bătuseră deja, de un timp, și șfirtul de după douăsprezece...*

*Mi-era frică de orice întrebare, de orice cuvânt spus atunci în momentele acelea, când o gheară de fier încinsă îmi ardea sufletul.*

*Cuvintele spuse rar, fără nici o intonație, rupseseră tăcerea.*

- Ninge frumos, nu? tovarășe Usonescu.

Da, în anul 1956, bunicii mei din Ciuta au vândut casa lor de la țară și au cumpărat pentru familia tânără un apartament. Am stat toți împreună, 25 de ani. În casa respectivă, cu subsol și două nivele mai locuiau 17 chiriași. Una din povestioarele simpatice, pe care o auzeam, era cea cu băgrinii. În Banat, în zona Caransebeș, la salcâmi li se spune băgrini.

Cartierul Elisabetin. Între Piața Crucii și stația Cluj. În colțul dinspre tramvai, creștea un salcâm, destul de tânăr, pe vremea aceea. Mama, fericită, își contempla noua locuință, cu un ochi în lacrimi, se vânduse casa de la țară, și cu celălalt spre viitorul meu. Aveam 6 ani. Și gândul la serviciul tatălui meu, la Sfatul Regional.

- Tăto, tăto, spuse ea, aproape șoptit, o fi bine că ne-am băgat la așa o casă, acum avem doar două camere, ce ne facem dacă vin ai mari și ne bagă vină că nu-i de noi...

Cu o înțelepciune, pe care rar o dovedeau cei din zona gugulanilor, fără să-și îngroape banii în averi (bunicul, ce-i drept, cumpăra livezi de pruni, în februarie, după forma mugurului, făcea țuică și o transporta spre comerț în vagoane de pompieri...) răspunde scurt.

„Lasă, Mino, dragă, cresc băgrinii ăștia și nu se mai vede cât de mare e casa.”

Ciudat, după atâția ani, după schimbarea istoriei, mă gândesc că Dumnezeu sădește, e drept, în cine alege El, o sămânță a curajului. Aproape un curaj in-



**Constanta Marcu**

conștient, ce nu ține de timp și de modele lui. Suma pierderilor care au urmat nu a fost altceva decât o stare de mulțumire și liniște sufletească, care ne-a întărit să credem în familie și să acceptăm toate felurile de plâns. Pentru că a fost și multă bucurie.

Zaira locuia pe o stradă paralelă cu mine, strada Putna. Să fi fost deja printr-a patra. Ea pornea. Eu porneam. Ne întâlneam la capătul străzilor, în Parcul Crucii. Aveam uniforme, cu șorț albastru, cordeluță, număr matricol, bluză încheiată până sub gât, cu dungă la mânecă, de la călcat. Ciorapi patenți, începuse să apară cei elastici. Înainte de a ajunge în parcul de care spuneam, mai traversam un parc, de lângă stația de tramvai, la intrarea căuia era un chioșc cu napolitane și cornuri proaspete, 25 de bani bucată. Eu primeam un leu, cumpăram două cornuri, unul pentru ea. Erau cu coaja prăjită și cu sare. Vândătoarea nici nu întreba. Ridica două degete și mă privea. Nici eu nu răspundeam.

Într-o dimineață se terminaseră. Mai avea unul. Mi l-a dat și, în primul moment, m-am gândit să îl ascund în ghiozdan, erau celebrele ghiozdane din carton presat, parcă le văd! Până la celălalt parc mă tot gândeam. Dacă îl ascund nu-l vede. Dacă mă întreabă, dacă simte mirosul de corn proaspăt? Deja o zăream. Mi-a rămas foarte puțin timp să iau o hotărâre. Nu spun nimic. Tac. Dacă mi-e foame? Dacă mă vede?

Niște ochi albaștri ca un cer de dimineață mi-au tulburat ființa. Sub ei, două gropițe și un zâmbet, pe care toate minunile lumii nu mă lasă să îl uit.

Ne-am întâlnit.

Ai cumpărat?

Nu, nu mai aveau.

În prima pauză l-am aruncat la coșul de gunoi. Ea își mai copia câteva cuvinte de pe tablă. Nu m-a văzut.

Pe strada Gheorghe Doja, înainte de Parcul Doja era școala noastră. În clădirea aceea făcusem câteva clase. Eram la tablă. Ora de matematică. Doamna ne scotea împreună, noi, oricum eram considerate surori. Era lecția cu înmulțirea. 5 ori 7. N-am știut. Deodată, învățătoarea mă prinde de păr și cu un creion roșu mic, îl ascundea în pumn, îmi da câteva loviturii în creștet. Zaira se uită spre mine, nici ea nu știa, de frică, cred că și-a amintit... nu am să uit niciodată sunetul creionului acela în capul meu, era și o forță în mâna ei care mă face, acum, să cred că era sigură pe metoda ei. Mâna îmi transpirase, colegii mă priveau, simțeam ochii lor în ceafa mea, mă simțeam atât de neputincioasă...

Stau să mă gândesc, dacă nu cumva acela a fost momentul în care subconștientul meu a început să se îndepărteze de matematică. Au urmat ani și ani de matematică, la Facultatea de Construcții, cu bune și cu rele, dar în mine, în suflet, se întindea pământul sterp al încăpătării, poate, refuzând miracolul cifrelor.

Dar la copii supărărilor trec. Ziua aceea avea și partea ei frumoasă. După amiază, a apărut Luca. Cine era Luca? Din camera mare, din sufrageria noastră, pe geam vedeam blocul de vis a vis, unde, la o fereastră deschisă, după niște perdele, care se tot dădeau la o parte, apărea un cap de copil, țin minte, cu un zâmbet tare frumos, dar nu numai atât. Avea în apropierea ferestrei un patofon, cu plăci din vinilin, pune muzică, se ascundea după perdele, iarși apărea. Noi două, în timpul acesta ne ascundeam și noi după perdeaua noastră, să nu ne vadă complet. Melodia era „Măcarale, macarale, răd în soare...”.

Roșeam, eram amândouă roșii la față. Când perdeaua lui se nimerea să fie dată la o parte o dată cu perdeaua noastră, care mai de care vroiam să fim văzute de Luca. Mai târziu am aflat că așa îl cheamă.

Începuse, însă, să crească în noi un fel de concurență subtilă. La care, oare, se uită mai mult...

Niciodată nu am vorbit despre tânărul de după perdele. Ne era, cumva, teamă ca începutul acela de cochetărie să nu despartă firele strânse ale fapturilor noastre.

Povestea sertarului este una dintre cele mai frumoase amintiri ale copilăriei noastre...

Camera în care era sufrageria mirosea a busuioc și, uneori, undele mirosului de tămâie se amestecau cu liniile de lumină ce intrau prin raulou cu șipci din lemn, lăsat în jos. Casa lor nu era mare, dar toată alcătuirea ei, cu istoria lucrurilor și a întâmplărilor a devenit, în timp, un ținut luminos al vacanțelor... Acolo, preotul Ilie Câmpianu, din Caransebeș, unchiul nostru, ne-a arătat pentru prima dată costelația cerului, ne-a ridicat ochii spre lumea cunoașterii. **(va urma)**

Nu știu cărui fapt datorez privilegiul de a face parte din ceata celor care au bucuria inefabilă de a primi, fără a avea un merit anume, fiecare volum izvodit de către „hieraticul scrib” și „psalmist stihuitor” Eugen Dorcescu, „eternul luptător al Crucii, în Războiul Nevăzut”. *Psalmii miezonoptici*, recentă apariție editorială, la care voi face referire în rândurile ce urmează și pe care Poetul mi-a dăruit-o „cu credință, cu nădejde și cu dragoste”, sunt un adevărat balsam pentru sufletele curate, însetate după Cuvântul lui Dumnezeu.

Da, Cuvântul lui Dumnezeu, Care ne luminează și ne învață să ne împlinim în Hristos, „piatra cea din capul unghiului” (*Matei 21, 42*), pentru că El este „Calea, Adevărul și Viața” noastră (*Ioan 14, 6*). Iar ceea ce mă bucură în mod deosebit este faptul că Eugen Dorcescu, poetul creștin cu vocație ascetică și mistică, vorbește, gândește și scrie în duhul cuvintelor *Sfinței Scripturi* și al Părinților Bisericii noastre. Călător pe cărarea credinței, a foamei și setei după „Cel ce toate le lucrează spre binele nostru” (*Romani 8, 28*), Eugen Dorcescu ostenește, „cu timp și fără timp”, la deciprarea întru smerenie a sensului tainic al *Psalmilor* inspirați de Dumnezeu, plasmuiți în armonia cântului din harpă al păstorului-rege David și de alți profeti luminați de harul divin.

Tâlcuirile poetului timișorean sunt înțelese nu doar de către specialiști – poeți, scriitori, teologi, preoți și monahi – ci sunt mângâietoare și mult folosite de tuturor credincioșilor care se hrănesc zilnic cu bunătățile duhovnicești ale *Psalmilor*. Retras, de câțiva ani, din tumultul societății în care trăim, ca un pustnic din *Pateric*, Eugen Dorcescu și-a transformat casa într-o chilie a rugăciunii, privegherii, reflecției, lecturii și creației literare, altoite cu ambrozia și nectarul scrierilor sfinte. Starea interioară a Poetului este asemănătoare celei descrise în *Psalmul 118, 62*: „La miezul nopții m-am sculat ca să Te laud...” și se regăsește, de altfel, în cutremurătoarele sale versuri: „Într-o noapte, demult, în chilă pustie, sleit de puteri simțind cum, vai mie!, deznădejdea mă ia [...], m-am întins pe podele, cu fața în jos [...], întruchipând [...], o-ndurerată și crâncenă cruce” și, „printre dinții înceștați”, am strigat: „Vino! Nu mă părăsi [...] și Tu ai venit. Ori de câte ori Te-am chemat cu toată inima mea, Te-am găsit!”

De aceea, îndrăznesc a spune că izvodirile sale, „pe limba vechilor cazanii”, purifică și intraripează făptura umană pe culmile trăirii duhovnicești, aducătoare de „dragoste, bucurie, pace, îndelungă-răbdare, bunătațe, facere de bine, credință, blândețe, înfrânare, curăție”, toate roade ale Duhului Sfânt, după cum ne învață Sfântul Apostol Pavel (*Galateni 5, 22-23*).

*Psalmii miezonoptici*, dăltuiți de acest „scrib bătrân” pe filele de pergament ale sufletului, sunt expresia stării de trezvie din vremea nopții și simbol al rugăciunii/preamăririi neîncetate pe care o aduc îngerii lui Dum-

## Psalmodieri în taina nopții

nezeu în ceruri. Vocația, aplecarea, dragostea lui Eugen Dorcescu față de psalmi, de poezia *Vechiului Testament*, în general, este o constantă a operei sale poetice. Poet iubitor de isihie, Eugen Dorcescu se hrănește cu minunatele cuvinte ale psalmilor, „pe care le cântă toți credincioșii”, cum scria Sfântul Vasile cel Mare. Căutător și creator de „mireasmă duhovnicească”, Poetul iubește psalmii, pentru că aceste creații vechi-testamentare sunt aducătoare ale „ajutorului îngeresc, armă pentru teama de noapte, liniște pentru oboseala zilei, pavăza și mângâierea oamenilor credincioși”, scria același Sfânt Părinte.

Conform rânduielilor liturgice ale Bisericii noastre, psalmii se regăsesc în toate slujbele bisericești, inclusiv în cea a Miezonopticii (*Polușnița, Nocturnus*), oficiată în tinda mănăstirilor, la miezul nopții. Slujba Miezonopticii se regăsește în primele veacuri creștine, când serviciul divin avea caracter nocturn sau formă de priveghere. Domnul Hristos obișnuia să se roage noaptea, singur sau cu ucenicii Săi, și a recomandat rugăciunea de toată vremea, așa cum era practica din perioada *Vechiului Testament*. O mărturie importantă despre existența rugăciunii de noapte oferă Pliniu cel Tânăr (111-113), proconsul al Bitiniei, provincie din Asia Mică (Turcia de azi), care într-o scrisoare adresată împăratului Traian preciza că, creștinii „aveau obiceiul să se adune într-o anumită zi, înainte de ivirea zorilor, și să cânte alternativ un imn lui Hristos”.

Sfântul Sfințit Mucenic Ipolit Romanul (217-235), pomenit la data de 30 ianuarie, face referire la o tradiție veche, potrivit căreia la miezul nopții, întreaga creație – pământul, astrele, arborii, apele –, rămâne un moment în stare de așteptare, pentru a-l lauda pe Creator, împreună cu îngerii și cu sufletele dreptilor, la care, în acest moment binecuvântat, trebuie să se alature și credincioșii. Mențiuni despre slujba de noapte, oficiată încă din primele veacuri creștine, găsim și la Sfinții Părinți Ciprian al Cartaginei, Vasile cel Mare, Ioan Gură de Aur, precum și la Egeria, credincioasă cunoscută pentru pelerinajul efectuat, în secolul al IV-lea, la Ierusalim. Ea consemnează că, duminică, ușile bisericii Învierii Domnului se deschideau înainte de cântatul cocoșilor, iar credincioșii rămâneau acolo în rugăciune până dimineața.

Din punct de vedere mistico-simbolic, Miezonoptica reactualizează, în chip epifanic, Pătimirile Domnului Hristos, începute la miezul nopții în Grădina Ghetsimani, precum și minunea Învierii Domnului care a avut loc în cea de-a doua parte a nopții, „dis de dimineață” (*Marcu 16, 2*).

În rânduiala Miezonopticii este inclusă și toaca. Bătuță la miezul nopții, toaca este asociată trâmbiței îngerilor, care vor vesti chemarea tuturor oamenilor la judecata universală. Frumusețea spirituală a acestei slujbe este subliniată și de cele două tropare cântate în prima parte a serviciului divin: „Iată Mirele vine la miezul nopții și fericită este sluga pe care o va afla priveghind...” și „La ziua cea înfricoșătoare (a judecății n.n.) gândind suflete al meu priveghează...”.

Ambele cântări (tropare) ne familiarizează cu învățătura despre Parusie, frecvent întâlnită în vremea Bisericii primare, potrivit căreia a doua venire a Domnului Hristos va avea loc la miezul nopții. Potrivit acestor vechi rânduieli, monahii, sânguindu-se a fi „îngeri în trup”, săvârșesc rugăciunea, cântarea de mulțumire și de preamărire a lui Dumnezeu tot la miezul nopții.

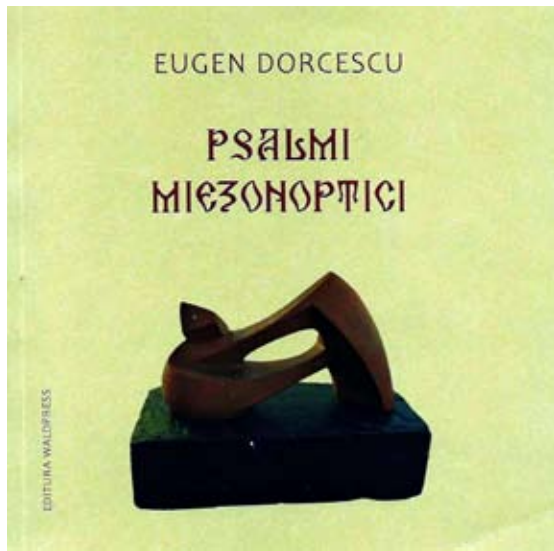
La această practică liturgică face referire și Sfântul Ioan Gură de Aur, patriarhul Constantinopolului. Astfel, el arată că, în vremea sa (sec. IV), credincioșii cu mai multă râvnă stăruiau în rugăciunea de la miezul nopții, pentru că atunci „rugăciunile sunt mai curate, precum și mintea este mai limpede”.

Poetul Eugen Dorcescu ne familiarizează, așadar, prin *Psalmii miezonoptici*, izvođiți de către Domnia sa, cu aceste rugăciuni ale tezaurului nostru liturgic, cântate, lecturate și mult iubite, atât de preoți și credincioși, cât mai ales de monahii și monahiile Bisericii noastre. Întrucât eu nu sunt de formație filologică, voi evita a face referire la valoarea literară a creațiilor Poetului, însă voi mărturisii, cu toată sinceritatea, că iubesc din tot sufletul produsele sale poetice și că *Psalmii miezonoptici* i-am citit și recitat mai mult cu ochii sufletului. Aceste versuri inspirate sunt asemenea unui pârâiaș cu apă lină și cristalină, plină de peștișori jucăuși, care îl transpun pe cititor într-o stare de spectacol, la capătul căreia acesta îl descoperă pe Dumnezeu. De aceea, nu-mi rămâne decât bucuria de a-mi pleca genunchii sufletului în fața distinsului autor și de a mă întoarce la Ilie prorocul, căruia, în urmă cu trei milenii, i s-a descoperit că Dumnezeu nu poate fi găsit „în vijelia năprasnică ce va despica munții și va sfărâma stâncile”, nici în „cutremur” ori „în foc”, ci după acestea „va fi adiere de vânt lin și acolo va fi Domnul” (*III Regi 19, 11-12*).

Adiere de vânt lin peste sufletele înrouate de darul credinței, curate, sensibile, doritoare de liniște sufletească și îmbietoare de frumusețea spirituală autentică, predispuse la meditație profundă și iubire față de Cuvântul care recreează lumea sunt și *Psalmii miezonoptici* ai poetului Eugen Dorcescu.



Preot dr. Ionel POPESCU



EDITURA WALDFRÉS



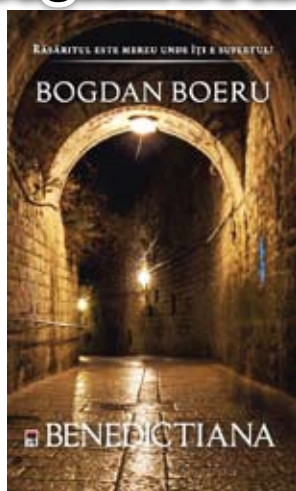
Marina CUȘA

*Benedictiana*, considerat de unii cel mai bun roman al lui Bogdan Boeru, a apărut în 2022 la editura Rao, primind cronici laudative. Este al treilea roman semnat de scriitorul constănțean, care întreține o legătură profundă cu mai multe arte: poezie, filozofie, muzică, teatru, film, a fost tradus în limbi europene și premiat multiplu.

Lectura îndeamnă la reflecții asupra atuorilor romanului istoric și chiar la o reconsiderare a lui. Subiectul din *Benedictiana* este inspirat din a treia cruciadă pentru eliberarea locurilor sfinte (1189-1192). În text își fac loc personaje istorice: Richard Inimă-de-Leu, Saladin (Şalah ad-Din), Baudoin al IV-lea, Regina Sibylle a Ierusalimului, Frederich I Barbarossa, Robert de Jable - Mare Maestru al Ordinului Templierilor și mulți alții, ca și bătațiile celebre de la Hatin, Ierusalim, Acra. *Benedictiana* este însă o cetate imaginară, plasată undeva în Siria de azi, un ultim bastion latin rămas în picioare după un secol de lupte în care sarazini îi alungă treptat pe europeni. Acțiunea e construită pe două planuri: al citadelei franceze a nobilului Ademar de Claymont și a frumoasei sale doamne, Matilde de Melitene (Doamna de Caolin), respectiv planul taberei emirului Al-Hakim, cel care va aduce sfârșitul Benedictianei.

Bogdan Boeru reușește reconstituirea prodigioasă a epocii, asumându-și o documentare exemplară despre evul mediu creștin și cel musulman. Se împlineste astfel miza romanului istoric de a-l scoate pe cititor din timpul său și a-i prezenta tipare de viață necunoscute. Acesta poate afla ce este o *stollia*, un *mashrabiya*, un *bayada* cu protecție pentru nas, un *magister* al ordinului Templierilor sau ce aliment a pus Șarudy-ul pe harta gastronomică a lumii. Trimiterile livrești sunt la rândul lor impresionante, referindu-se la clasici greco-latini sau arabi, dar și la texte puțin cunoscute, cum ar fi *Itinerarium Egeriae*, un jurnal din secolul IV al unei femei care a făcut un pelerinaj în Asia Mică și Egipt. Reprezentările narrative ale lui Bogdan Boeru sunt cinematografice, prin atenția pentru tablouri de ansamblu, dar și pentru procedeele translocatorului, prin detalierea scenelor de luptă, prin simțul spectaculosului și al scenelor „tari”. La fel ca în peliculele de azi, autorul face lejer tranziția spre ireal, prin personaje și fapte, într-un soi nou

## Romanul parabolic al lui Bogdan Boeru



BENEDICTIANA

de fantastic ce a prins la publicul larg și care nu mai creează acel *mysterium tremendum* din arta „clasică”. Romanul ar avea nevoie doar de un regizor și un producător hotărâți, ca să devină un film de succes. Firul roșu care îl străbate este simbolul șarpelui (de la cel obișnuit și până la aspidă), izomorf Zeului/ Îngerului Războiului văzut de personaje în timpul marilor bătălii. Asociat altor câteva elemente, cele două simboluri constituie o parabolă despre lumea

noastră de azi, supusă dezbinării, intoleranței religioase, radicalizării întru apărarea/impunerea unei ideologii, spectrului confruntării militare. De observat imaginea timpului în roman, când stagnant, când eliptic, imposibil de măsurat cu astrolabul sau clepsidra. Scriitorul inserează în pagină mici eseuri filozofice despre timp, război, nevoia de predictibilitate a oamenilor, frică - drept bază a oricărei viziuni politice. Omenirea nu învață din propriile greșeli istorice, dar omul ca individualitate poate învăța, pare să spună autorul, care avertizează: „...cavalerul în armură strălucitoare, cel care are soluția în vârful spadei, este... Ai ghicit! Același persoană cu cea care a inventat problema...” (p.223) Timpul, istoria funcționează ciclic, asemenea șarpelui Ouroboros, apocalipsa produsă prin odiosul război fiind închiderea cercului, pentru un nou început. Iar pentru izbucnirea unui război nici măcar nu e nevoie de un motiv grav, poate fi doar plictiseala unor soldați de a fi fost prea de mult „șomeri”, așa cum se întâmplă cu mujahedinii lui Al-Hakim. Scriitorul notează: „când vezi că ordinea din cugete dimpreună cu legitimul ei copil, bunul simț, sunt alungate de ceața visceralului, de iremediabila întâietate a patimilor, a orgoliilor mici, de lăcomie, de

goana după putere, atunci, ca un bun și de rânduială iubitor, te întorci pe călcâie și pleci. Când te prinzi că nu mai ești dorit, nu Tu, ca Dumnezeu sau oricum Te-ar chema, ci Tu, ca manifestare a ordinii universale, întorcede-te pe călcâie și pleacă” (p. 345). Ca un argument suplimentar pentru caracterul parabolic al romanului, să amintim motoul desprins din trubadurul Peirol d'Auvergne: „Bunule Dumnezeu, dacă vrei sfatul meu, / Ai grijă pe cine faci împărat / Sau rege, ori cui dăruiești castele și turnuri; / Cu cât sunt stăpânii mai bogați, cu atât te vor batjocori mai mult”; dar mai ales să nu uităm de epigraful ce figurează pe coperta întâi, conferind lucrării valențe inițiatice: „Răsăritul este mereu unde îți e sufletul!”. În lectură parabolică, *Benedictiana* nu mai este o cetate medievală, ci însăși lumea noastră, binecuvântată atât timp cât nu-și va pierde umanitatea interioară, „sufletul”.



Gheorghe FLORESCU

**Daniela Văleanu** este autoarea mai multor volume de eseuri, poezii, cărți didactice, dintre care cele mai însemnate sunt consemnate pe coperta a IV-a a volumului **Hoinărind prin Gânduri**, Editura Eurostampa, Timișoara, 2026, carte la care se referă și prezentul comentariu. Volumul acesta, recent apărut, este dintre acele cărți care conectează disponibilitatea cititorului de a comunica direct cu autoarea, prin regăsirea propriilor reflecții asupra temelor perene care definesc natura umană în intimitatea ei existențială. Însăși construcția literară este rodul unor meditații lirico-reflexive, care sunt, în același timp, solul reavăn al prozaicului cotidian, dar și al sublimului poetic- aspirație mărturisită, cel mai adesea nemărturisită, a fiecăruia dintre noi.

Delicatetea incursiunii profunde în propriul univers interior beneficiază, din partea autoarei, de un redutabil suport livresc, rezultat al pasiunii sale literare, de cititoare și creatoare de literatură, încât călătoriile spre propriul suflet, tentația permanentă a căutării și regăsirii de sine se sprijină pe rezonanța fie a scrierilor eminesciene, fie a ecourilor din literatura de călătorie confesivă, din descrierile naturii însuflețite prin sensibilitatea scriitorului de tip Alexandru Vlahuță sau Calistrat Hogaș, fie din jurnalul interior al hoinarului clasic, însă nu cel picaresc (al „rătăcirii fizice”), ci al răscolirii prin sufletul propriu, specifică literaturii romantice și moderne, cu accentul pe conștiința individuală, din care putem nota exemple numeroase, de la Maitreyi-ul lui Mircea Eliade, la Raskolnikov al lui Dostoievski, ori „străinul” lui Albert Camus.

Pentru că hoinăreala prin gânduri, adică preambularea dezinteresată prin peisaje care sunt reale numai în măsura în care se asociază într-o textură lirico-afectivă, prin care autoarea își re trăiește și validează propriile emoții este, în fond, o călătorie spirituală printr-un univers exterior convertit sufletește ca experiență proprie de viață. „Hoinăreala” este o mișcare a libertății neîngrădite exterior, călătoriile în natură fiind mai mult pretexte, decât scop al descrierii, dar nici îngrădită interior de prejudecăți și cutume, întrucât gândurile sunt ele însele supuse unei necruțătoare mărturisiri.

Textele nu au titluri, ci sunt delimitate simbolic, fragmentar, ceea ce dă, aparent paradoxal, unitate scrierii, pentru că ea curge asemenea unei călătorii, prin popas și reluare a drumului început, condensând experiențele trecute și provocând percepții noi, pe care sufletul însetat de cunoaștere, le caută iar și iar; este o unitate a unor opriri, o continuitate a unor stări, o provocare la noi meditații. Îmi vine în gând o expresie cu iz aforistic a savantului Ștefan Odobleja, de altfel el însuși tentat de creație literară, care scria: „Primul gând ce-l are are Gândul și Gândirea s-o-nălnească”.

Cartea nu poate fi încadrată strict într-un canon,

# O inedită călătorie interioară

pentru că îmbină elemente de poezie, cu note eseistice și cu evidenta tendință a descrierii în proză. Dar hoinăreala prin gânduri este liantul care o situează în tradiția literaturii reflexive, sau, mai exact, autoreflexive. Este un risc asumat al autoarei, acela de a se dezvălui cititorului într-un mod aproape confesiv, deși cu platoșa protectoare a multor referințe la scriitori clasici, pentru care dovedește o mare apetență culturală.

Mă refer în primul rând la universul eminescian, des apelat, scriitoarea dovedindu-se o bună cunoscătoare a lui Eminescu, recunoscându-se în ipostazele lirice ale creațiilor sale, dar nu doar intim, particular, ci, mai ales prin temele universale, căutate de către noi toți în oglinda sufletului universal identificabil în întreaga operă eminesciană.

Cine sunt eu? Pare să fie întrebarea însoțitoare a întregului periplu scriitoricesc al Danielei Văleanu, corelată cu alte posibile interogații despre cum se aseamănă și prin ce se deosebesc trăirile sale, iubirea, tristețea, singurătatea, dorul, speranța ori dezamăgirea, de trăirile celorlalți semenii. Nu dă explicații, nici sentințe, nu are prejudecăți, ci propune ipostaze proprii, cel mult comparabile, prin care cititorul, ca într-un efect de domino, pornește propriile sale reflecții.

Aici consider că este un merit important al cărții, acela de a provoca la deschiderea unor perspective proprii de meditație, pe care oricine deschide volumul le caută în text. Nu este chiar o scriere introspectivă, dar invită la introspecție, la întrebări și posibile răspunsuri, la dialog interior, ceea ce nu e puțin lucru. De aceea, putem recunoaște unele teme, probabil neprogramatice, dar rezultând organic din dezvoltarea scrierii: efemeritate și eternizare, destin și răzvrătire, iubire față de sine, dar mai ales față de viață, de semenii, de lumină. Chiar motto-ul cărții sună astfel „...Și s-a făcut LUMINĂ! Sau M-am luminat”, iar începutul cărții, oarecum sentențios, este „Drumetind sub lumina lunii... Așa a început totul!”, sugerând că lumina interioară este și sensul și țelul acestui demers literar.

Unele texte nu sunt pur și simplu consemnări ale unor situații prezente, ci mai ales, în substanța lor intimă, rememorări subiective, impregnate de dorințe autoformatoare, de aspirații identitare, de expresii ale trăirilor profunde umane pe care oricine le trăiește. Nu aș dori să se înțeleagă faptul că autoarea este copleșită emoțional-afectiv; dimpotrivă, sensibilitatea relatării este cenzurată de o luciditate existențială, revolta în urma încercărilor vieții este armonizată cu asumarea destinului, cu o superioară noblete a acceptării, încât aș putea spune că scriitoarea nu își propune rememorări melancolice, încărcate afectiv cu regrete și nostalgii, ci



oferă o probă a maturității emoționale care o domină în prezent.

Daniela Văleanu, cu un gest seniorial, își asumă vulnerabilitățile și are forța de a le converti în creație literară. Cu mijloace stilistice remarcabile, de la comparații expresive, la metafore ale tumultului naturii, ori la personificarea propriilor gânduri, care dau consistență și viață propriului univers, nimic nu este contrafăcut, totul curge natural, firesc, încât scrierea este reușita regăsirii proprii autenticității, fără tușe îngroșate, fără simulări, fără teamă de judecăți și prejudecăți. Nu este ficțiune literară, sau numai ficțiune literară, ci și sinteza unor experiențe livești și de aceea vom regăsi în text adnotări, referințe, citări dintr-o bibliografie pe care autoarea a parcurs-o de-a lungul vremii și care

acum își trimite semnalul prin memoria afectivă convertită în remarcabile imagini literare.

Relatarea unor momente de existență în natură se suprapune cu asocieri livești prin care orizontul imediat se dilată sub presiunea spiritului asimilat în timp. La un moment dat, citează o reflecție a lui Vasile Popovici: „Experiențele de lectură care te-au marcat în propria ta limbă sunt, înainte de orice, experiențe intime, câtuși de puțin delectări culturale”, ceea ce, cred eu, se potrivește și actualului volum al Danielei Văleanu.

Autoarea, prin acest recent volum, face un gest scriitoricesc curajos: se încumetă la o carte tip jurnal interior meditativ, în contextul unor călătorii livești și în natură contextuale, construind un drum pe care îl caută mereu, prin care își dorește propria regăsire, dar și provocând cititorul partener la acest demers reflexiv și autoreflexiv, dovedind că orice drum poate fi parcurs cu succes, dar cel mai greu și mai plin de obstacole este drumul în interiorul propriei ființe, călătoria prin propria subiectivitate. Acesta este, însă, și drumul cel mai plin de satisfacții, pentru că poate duce la regăsirea propriei identități și la ancorarea existențială întru salvare din tumultul necunoscutului. Efortul unei călătorii interioare este răsplătit prin dobândirea încrederii în puterea gândului, după cum consemnează autoarea, ingenuu, în cuprinsul cărții: „Cum ar fi ca, prin puterea gândului, să distrugem microbii și virusii? Cear fi ca, împreună, cu gânduri bune și luminoase, să nduplecăm pământul să se liniștească și să nu se mai frământă atât de mult?”. Dovada acestei încrederi este modul în care decide să-ncheie cartea, cu speranță, cu optimism și vote bună: „The best is yet to come! (...) Prin urmare, Să sperăm în bine!”

**Hoinărind prin gânduri** este un ghid necesar pentru cititorul care este predispus la o călătorie în propriul suflet.

## Cărți primite la redacție:

- Varujan Vosganian: „Neîndemânat de viu”, Editura Art;
- Mirela-Ioana Dorcescu: „Bonanza”, Editura Waldpress;
- Radu Ciobanu: „Roata lumii”, Editura Limes;
- Magda Ursache: „Femeia care citește și așteaptă”, Alfa;
- George Nina Elian: „Aici, adică altundeva. Adrenocrom 666”, Editura Pentru Artă și Literatură;
- Rodica Lăzărescu: „Niculae Gheran în oglinda corespondenței”, Editura David Art;
- Miruna Mureșanu: „Poemele stingerii”, Waldpress;
- Dan Traian Demeter: „Pășind prin pădurea de mesteceni”;
- Monica Rohan: „Un efect perfect defect”, Brumar;
- Andrei Marga: „Sincronizarea culturii române”, Tribuna;
- Cristina Onofre: „Să mergi călare. Să întinzi arcul. Să spui adevărul”, Editura Tracus Arte;
- Christine Bernadette Rousseau: „Lumile lui Orin Povestiri din Rock of God”, Editura Panfilus;
- Gabriel Chavez Casazola: „Cântecul supei”, Junimea;
- Dinu Săraru: „Ultimul țaran sau ultimul boier”, Hoffman;
- Leo Butnaru: „A patra carte a leologismelor”, Junimea;
- A.T. Branca: „Live camera. Conceptual”, Eikon;
- Alexandru Sfârlea: „Oprirea din cădere”, Tipografia Moldova;
- George Schinteie: „nimic fără timp/nada sin tiempo”, Editura Littera Nova;
- Dragan Olariu: „Globuri”, Editura Eikon;
- Ioan Vintilă Fintii: „Prăbușirea din abstract”, Limes;
- Iuliana Alexa: „PoemeleBaronuluiBeaușialtefoitate”, Eikon;
- Corneliu Vasile: „Fascinația literaturii”, Editgraph;
- Gavril Moldovan: „După ce trec, zilele devin abstracte Jurnal: Vol X (2025)”, Editura George Coșbuc;
- Constant Apetrei: „Elegii discrete”, Timpul;
- Alexandru Colțan: „Coarda arcului”, Editura Universității de Vest din Timișoara;
- Teofil Răchițeanu: „Susurând ca un râu Veșnicia”;
- Teofil Răchițeanu: „Efulgurații”, Casa Cărții de Știință;
- Dan Drăgoi: „Omul din lumină”, Editura Larisa;

## Mozaic de amintiri, năzuințe, aspirații. Aproape încununând o rugăciune

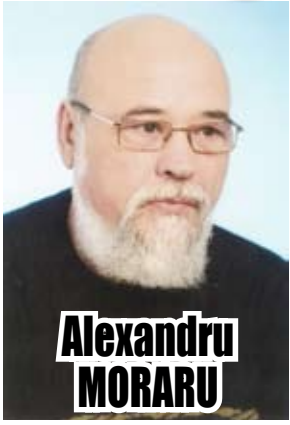
Volumul de versuri **Sensuri din neant**, sub semnătura lui **Adelin Jurj**, împătimit cititor de poezie, simte dorința să răspundă nevoii de defulare prin cuvinte potrivite, că tot îi este lui apropiat sufletește cel mai mare poet al românilor, după Mihai Eminescu, pe numele lui de împrumut, Tudor Arghezi. Abordează o paletă largă de subiecte, părând a se deda unui balet desprins din filmele de ficțiune, colindând printre ruine și palate de cleștar, de la talpa țării până la evocarea unor înalte personalități culturale, științifice, istorice etc., de la Cer la Pământ și, poate prea îndrăzneț, colindând nonșalant prin galaxii îndepărtate, de parcă relativity cunoscuta noastră Cale Lactee nu i-ar fi suficient de azurie, încât să-i aline dorul de zări tulburător de albastre. Se simte bine pătrunzând în intimitatea unor aspecte ce țin nu doar de lirism, ci și de înaltă tehnicitate, anticipând zborul celui încrezător în destinul său literar. Poezia **Dezumanizare** exprimă anxietatea eului prins între dorința de a reflecta realitatea debusolantă a neputinței și aspirația de a ne salva nu doar prin noi înșine, ci apelând la ajutorul Proniei, spre a evita, în felul acesta, fatalitatea hazardului existențial. Căutând esența lumii, descoperă fragilitatea și natura schimbătoare a omului: „Stați cu mine pe frecvență, urmați firul narativ,/ Și-o să vă arăt că omul e setat pe distructiv;/ Ce decoruri, ce clișee, câtă prefăcătorie,/ Jucăm într-o piesă SF, toți experți în actorie!” În final, poetul își exprimă încrederea că, ocrotindu-ne, Pronia însăși ne va salva de la sinucidere: „Sper ca umanitatea să se schimbe radical,/ Găsindu-și identitatea într-un nou context astral,/ Unde cea mai de valoare este chiar planeta noastră./ Care vrea, cu disperare, ca Dumnezeu s-o ocrotească.” **Subtilitate în**

**era digitală**, sintagmă inedită, reflectă depresia ființei umane aflate în căutarea identității, oscilând între dorința de a ordona realitatea și nevoia de a evita fatalitatea hazardului existențial. Căutând esența lumii, descoperă fragilitatea și natura schimbătoare a vieții trăite „pe viu” de tânără generație: „Iată era digitală, internetu-i pentru toți./ Gadgeturi stau în vitrine, cumpără-le dacă poți./ Smartfone-uri din buzunare care bipăie non-stop./ IT-iști cu tastatura trag tare cu „drag și drop”... Malware-ul se-ascunde bine, în conținut atrăgător./ Windows-ul riscă să cadă în haos devastator;/ Într-un brainstorming rapid, idei noi stochez în folder./ Pun ceva-n recycle bin și sunt gata de game over.” Schimbând registrul, în **Dragoste pierdută**, cuprins de o profundă melancolie, poetul reflectează asupra celor pierdute, cu o tânguire prelinsă din sufletu-i adăstând, parcă, întoarcerea la momentul trecut, de-ar fi să fie, spre a recupera strălucirea cuvenită: „Poate n-am știut, atunci, să-ți fiu sprijin, visul tău./ Neavând pe cerul nostru niciun fel de curcubeu,/ Dacă timpul s-ar întoarce l-aș duce-napoi, pe loc,/ Ți-aș vorbi fără mânie, ți-aș fi pace, n-aș fi foc,/ Aș fi omul ce încearcă să nu plece, să rămână./ Să pavăm cu-alei senine drumul nostru împreună.” În esență, poezia configurează trei câmpuri semantice: universul obiectual, exterior eului, universul uman, prin excelență al eului, și universul cuvântului, tustrele aparținând esențelor pure, mărturie a existenței asumate a poetului ca demiurg.



Constantin JICHIȚA

# Sânge și onoare în capcana vremurilor\*



**Alexandru MORARU**

După Revoluția din Decembrie '89 ne-am trezit cu unii „cârturari” care au declanșat un asalt concertat asupra personalităților noastre emblematice. Încât, rând pe rând, le-au căzut victime nume ilustre din panteonul istoric național. Și toate acestea sub egida conceptului de „demitizare”, care despoaie adresantul de orice merit sau virtute, expunându-l doar în latura sa negativă.

Astfel, în opinia noilor cenzori culturali, Ștefan cel Mare nu e văzut (și apreciat) atât ca apărător fidel al creștinătății și bun cărmuitor al Moldovei, ci mai mult ca muieratic, nestatornic și „degrabă vărsătoriu de sânge”. Mihai Viteazul? Un condotier mânat de aventură și căpătuială, nicidecum animat de ideea măreață a reuniirii celor trei țări românești într-un singur Stat puternic și prosper. Alexandru Ioan Cuza? Așijderea. Ce Unire, ce reforme sau alte transformări radicale punând bazele României moderne? A fost și ăsta un potator și afe-meiat, că de aia a și răposat din pricina inimii ce n-a mai rezistat escapadelor sale amoroase și l-a dus de timpuriu la groapă. Despre Vlad Țepeș – ce să mai spunem? Un vampir nenorocit care a supt și măduva din oameni, după ce i-a tras în țepă ca pe niște momâi din zdrențe. Nicio referire riguroasă la răzvrătirea sa antiotomană sau la tentativele repetate de-a instaura ordinea și disciplina într-o țară măcinată de corupție, hoție și arbitrar.

Cazurile acestor domnitori referențiali nu reprezintă decât vârful aisbergului, căci, pe lângă ei, și alți corifei au nimerit în malaxorul „demitizatorilor” de serviciu, de unde au ieșit șifonați așa de rău, încât e realment greu să le mai recompui identitatea inițială. Evident că actualii supervizori nihilști au alergie la reperele esențiale ale trecutului indigen, altminteri nu se explică înverșunarea cu care desființează, răstălmăcesc, mistifică ori minimalizează date și etape definitorii din geneza și evoluția neamului. Și o fac cu metodă și cu un soi de voluptate oscilând între denigrarea fățișă și escamotarea/excluderea unor adevăruri ce ne-ar avantaja ca popor în vasta și frământată scenă planetară.

Noroc însă că mai apar și semeni care nu se lasă vrăjiți de „revelațiile” unor pseudoistorici și pășesc pe calea veridicității și a propriei simțiri. Necuprinși de false analize și comentarii tendențioase, aceștia dau tonul revenirii la normalitate și bune practici în cercetarea și expunerea dovezilor atestând devenirea băștinașă de-a lungul și de-a latul veacurilor. Unul dintre ei este și Andrei Breabăn, care a zămislit serialul romanesc „Cavalerii Crucii” defalcat în mai multe așa-numite „cărți” subiacente. Cea de față, cu numărul șapte și intitulată **Vitejii Măriei Sale**, s-a ivit la Editura Universitară București, 2024.

De menționat că autorul are antecedente serioase în literatura de factură istorică autohtonă, el publicând deja un buchet de legende, eseuri, romane ș.a. Prin ansamblul lucrărilor sale, Andrei Breabăn se dovedește un spirit ghidat de sentimentul înalt al apartenenței la valorile și tradițiile băștinașe, pe care le reamintește/reanimă cu patos și iscusință în opera sa.

Cu volumele sale, autorul încheagă un tablou prozastic de dimensiuni ample, chiar impresionant prin acumularea faptică și transfigurare artistică. Cartea constituie o surpriză bine-venită în contextul acelor „demitizări” croute anapoda doar cu scopul de a blama și ignora făuritorii neechivoci ai istoriei noastre. Care, desigur, au fost și ei oameni cu defecte și calități, însă, de pildă, istoricii străini nu-și ponegrec cu atâta fervoare eroii. Nu-și defăimează, nu-și terfelesc precursorii hulindu-i în gura mare la colțul de mahala. Dimpotrivă, le păstrează nealterat cultul în memoria colectivă, ca borne ale dăinuirii demne în spațiu și timp.

În fond, ce contează cu deosebire? Faptul că generalul cutare a golit o stacană cu vin sau că a câștigat o mare bătălie? Ce e mai important, vinul ori izbânda? Scopul sau gestul? Ce însufletește mai abitor, viziunea finală ori slăbiciunea vremelnică? Țelul suprem sau existența larvară văduvită de orice principiu ori idee propulsoare?

Ei bine, acestor întrebări, Andrei Breabăn caută să le dea răspuns în lucrarea sa departajată în 15 segmente, după cum urmează: Capitolul 1 (*S-a stins lumina lumii*) e dedicat aprigului luptător antiotoman Iancu de Hunedoara și victoriei sale în bătălia de la Belgrad din august 1456; Cap. 2 (*Din culisele Palatului Imperial*) conține informații de alcov și detalii relevante vizând felurite aspecte din interiorul seraiului pașahului; Cap. 3 (*La Poarta Fericirii*) redă elemente de ritual statal turcesc; Cap. 4 (*Zaganos Pașa*) înfățișează mazilirea unui înalt demnitar otoman (vizir = prim-ministru) și referințe privind valahii; Cap. 5 (*Din nou la Belgrad*) ne oferă amănunte vizând structura politică, adminis-

trativă, religioasă și socială a Transilvaniei autonome, precum și despre persecuțiile confesionale ale valahilor de către nemeșii unguri; Cap. 6 (*Popas la Timișoara*) în care aflăm detalii ținând de Matei Corvin – fiul lui Iancu de Hunedoara; Cap. 7 (*Secrete în Castelul Huniazilor*) cu explicații cuprinzând misterele castelului, odia cu documente confidentiale, acte, înscrisuri etc; Cap. 8 (*Sfatul Țării*) descrie ceremonialul de la Curtea Țării Românești sub domnia lui Vlad Drago (Țepeș); Cap. 9 (*Dieta de la Nurenberg*) privind cruciada antiotomană prin care se urmărea recucerirea Constantinopolului din mâna „păgânilor”. Planurile Papei și ale creștinătății au eșuat din cauza neînțelegerilor dintre principii occidentali; Cap. 10 (*Sărbători de iarnă la Târgoviște*) referitor la întâlnirea de Crăciun dintre Vlad Țepeș și Ștefan (vitor „cel Mare”), care erau veri. Prăznuirea Crăciunului cu un regal gastronomic: „(...) coșuri pline cu cozonaci, altele cu plăcinte pufoase care se topeau singure în gură, pe care le așezau alături de platourile pline cu fripturi

alese din carne de vițel, de porc sau chiar de iepure. Nu lipsea cârlanul la ceaur, completat cu brânză de oi scoasă de la puțină și mămăliguță aburindă din miei, iar pentru dotori, pește adus din Dunăre, gătit în tot felul de moduri de bucatărie de la Curte. Cât despre băutura, vinul curgea din abundență, pe masă fiind puse și căni de lut pline cu palincă adusă din Transilvania sau holercă mai slabă făcută de localnici din prune sau mere din livezile din împrejurimi.” De asemenea, tot în cadrul capitolului menționat, luăm la cunoștință de atacul asupra lui Ștefan de către năimiții lui Petru Aron, ucigașul lui Bogdan al II-lea, voievodul Moldovei, tatăl lui Ștefan, ca și de idila dintre Ștefan și Marușca, fata deghizată în soldat, care i-a salvat viața; Cap. 11 (*De Bobotează*) ne relevă respectarea datinilor regăsite în rândurile religioase, ca și consolidarea iubirii dintre Ștefan și Marușca; Cap. 12 (*Vitejii Măriei Sale*) unde asistăm la o paradă militară cu elita ostășească a Moldovei, patronată de Vlad și Ștefan, și descoperim protocolul de primire al tinerilor în rândurile *Vitejilor*, de înobilare a lor. Evocare croită cu un pronunțat sentiment participativ la evenimentul ridicării în rang; Cap. 13 (*Nuntă Voievodală*) prezintă cununia de taină a lui Ștefan cu Marușca, festivitatea matrimonială cu tipic bisericesc și asistență simplă și redusă; Cap. 14 (*Logofătul Mihi*) în care ni se arată planuri, scopuri, acțiuni cu boierul Mihi în rol principal. Sfaturile și demersurile sale cu sens pozitiv în concretizarea țelului final al lui Ștefan: acela de a dobândi tronul Moldovei uzurpat de asasinul Petru Aron. Logofătul Mihi – un „defector” trecut în tabăra lui Ștefan, dar animat de patriotism pentru Moldova, fiindcă „îmi iubesc țara și mă doare să o văd cum a ajuns pradă și pustiită atât de ai noștri, cât și de străini.” Cap. 15 (*Scrisoare cu peripeții*) redă o luptă la ambuscadă generată de furie și revoltă împotriva lui Aron Vodă. Din finalul volumului aflăm că „zorii dimineții au plecat de mult, acuma se arătau pe cer zorii victoriei mult așteptate. La fel ca Ștefan, toți așteptau să se întoarcă acasă în Moldova unde au lăsat case, părinți și frați, iar unii dintre ei și soațe. Erau mândri că se află în rândul *Vitejilor Măriei Sale*, cea mai aleasă ceată de luptători, care vor fi faima Moldovei și poate chiar a lumii întregi.”

Cum fiecare eveniment istoric e circumscris unui spațiu geografic, autorul ne plimbă pe întinderile continentale, din Moldova, Țara Românească, Transilvania, Germania și Ungaria, până în miezul Imperiului Otoman. El face un excurs captivant al organizării politice, militare, religioase sociale și administrative ale turcilor, începând cu Sultanul și sfârșind cu populația de rând. Pretutindeni – conflicte intestine, uneltiri, conspirații de culise sau combinații de alcov. Trădări și eroism, slăbiciune și putere, înălțări fulminante și prăbușiri intempestive... Nimic statornic, nimic solid. Un potpuriu al tarelor umane regăsite în cele mai mici gesturi și acțiuni subordonate, de regulă, unor scopuri oculte, exceptând faptele de rezervare a neatârării în latura sa cea mai nobilă: demnitățile și mândria apartenenței.

De bună seamă că Andrei Breabăn este un împătimit al istoriei strămoșilor, motiv pentru care o și expune în componentele sale esențiale vizând rezonanța ei în inimile și conștiința urmașilor. Prin autori ca el, isprăvile marcante ale înaintașilor sunt menținute în memoria colectivă, căpătând, odată cu scurgerea timpului, noi dimensiuni și semnificații pe fundalul zbaterii permanente întru slobozenie și supraviețuire în arealul imprezvizibil și ostil. În „Vitejii Măriei Sale” asistăm la un iureș infor-

mativ, o „epidemie” de știri și relatări în evoluția lor diacronică subsumată conceptului de independență statală reprezentat nu doar de tripticul Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare, ci, prin analogie, și de alți cărmuitori animați de aceleași idealuri. La Andrei Breabăn osmoza dintre istoric și prozator coagulează benefic ansamblul creației, balansul realism-imaginar-documentar supervizând capacitatea de a reda fluent și verosimil scene în care colcăie viul și multiplele sale ipostaze. De aici și secvențele picturale în ritm alert, de cinema, ce dau farmec și consistență narațiunii, încât, adesea, nu știi când „vorbește” scriitorul și când „glăsuie” istoricul, rezultând, finalmente, un mixt beletristic de certă însemnătate și interes.

Un joc subtil al ficțiunii, coroborat cu adaosul de arhivă și cu harul autorului exploatează propice filonul nepuizabil al evenimentelor de odinioară, găsim în ele sevă și suport pentru întreprinderi de amplă anvergură epică, precum serialul „Cavalerii Crucii” închinat voievodului Ștefan cel Mare și din care face parte și cartea cu cifra șapte – **Vitejii Măriei Sale** – cea la care mă refer în recenzie de față. Trebuie să ai, într-adevăr, o chemare irepresibilă spre asemenea zidiri de amplitudine majoră și angajament emoțional, căci nu oricine poate birui corvoada redactării și ducerii la capăt a unei astfel de lucrări impozante conținând pagini memorabile din prefacerile zbuciumate ale stirpei.

Andrei Breabăn, însă, nu se lasă „intimidat” de provocările parcursului epic și își concretizează proiectul-frescă cu noi apariții editoriale vizând aceeași tematică valorificată prin consecvență și dăruire exemplare. Este, neîndoind, apajul creatorilor autentici care nu aleargă după mize banale, derizorii, ci preferă spațiile largi și generoase ale reconstituirii trecutului în care dospesc laolaltă întâmplări aievea, mituri, legende și povești captivan-

te. Împreună, ele alcătuiesc cronologia neamului regăsită în letopisețe, zăpuzuri, hrisoave și redată de pana iscusită a câte unui autor providențial precum este și Andrei Breabăn. (Unii estești conferă beletristicii de natură istorică un caracter axiologic inferior, situând scrierile de acest gen între romanele de capă și spadă și opurile polițiste. De aici, poate, și interesul relativ scăzut aproape de asemenea producții literare, nu însă și atunci când ele relevă date esențiale în care ficțiunea nu excede exagerat conținutul realist atestat de prezența documentelor „justificative”. În caz contrar, desigur, departajările valorice sunt inevitabile, iar clasamentul reflectă întocmai importanța lor obiectivă). De menționat și Glosarul ce include o seamă de termeni explicativi alogeni – în special turcisme – ca și numărul impunător de note bibliografice care atestă efortul de informare al autorului.

A te debarasa de aura credințelor și a simbolurilor mitologizante incumbă riscul de-a te aneantiza spiritual, fiindcă n-ai picat din lună sau din poala vreunei comete. Ai un istoric aici, pe Terra, iar la „hora” popoarelor nu vii cu traista goală, ci cu zestrea ta etnopsihologică ancestrală. Tocmai de aceea, nădăjduim că legende nu vor pieri nicicând, căci, precum se zice, ele conțin și un sâmbure de adevăr. Și de aici pornim în căutarea și prezervarea celui mai prețios atribut: acela al identității, fără de care nu există.

\* Andrei Breabăn – *Vitejii Măriei Sale* – Editura Universitară, București, 2024



# O carte „de colecție” și un Cavaler al Melancoliei (Ion Andreiță, O sută și una de poezii)

„Nici marea nu poate încapa  
Atâta grea singurătate”  
(I. Andreiță, „Marină”)

Sunt ani buni de când colecția cu titlul de mai sus, inițiată de Editura Academiei pe timpul lui Dumitru Radu Popescu, agită spiritele. Dacă este să ne referim strict la colecție, am avea mai multe observații de făcut: aspecte nedumeritoare. Numărul unu al acestei colecții l-a constituit volumul lui Petre Stoica din 2007, intitulat **Ultimul spectacol, 101 poeme**. A urmat o pauză de 8 ani până la următoarea apariție: Ileana Mălăncioiu (2015). Nu ne apucăm acum să enumerăm toate aparițiile de până în prezent, remarcăm doar caracterul lor aleatoriu. Marii clasici ai literaturii române se află pe locurile: 15 (Mihai Eminescu, anul apariției 2017), locul 17 Camil Petrescu, locul 19 Ion Creangă (același an, 2018), pe locul 21 Caragiale, iar pe 33 George Bacovia. Pe Labiș îl regăsim la poziția 43, din anul următor. George Topârceanu, pe locul 52 (anul 2019). Pe Tudor Arghezi îl aflăm la poziția 61, Pe Minulescu la 68, iar Goga la 70. Blaga e la 79, Macedonski, la 108 etc.

Concluzia care se trage: ordinea aparițiilor este absolut aleatorie, într-un ritm sacadat (în măsura în care autorii s-au prezentat; tocmai de aceea nu ne apucăm acum să judecăm „vecinătățile”). Poetul de care ne ocupăm beneficiază de un loc aparte: 111, după Ștefan Mitroi și Mărioara Baba (numai în acest an am numărat 16 apariții; iar în anul 2020: 39). Nouă ni se pare că titlul colecției sună oarecum... fără rimă. Și gândul ne duce la **una sută una poeme**, volumul lui Tudor Arghezi din anul 1947 (imitat doar de Petre Stoica); titlu care ni se pare mai potrivit. Nu știm procedura prin care se realizează publicarea/selecția autorilor și a volumelor, dar considerăm benefic faptul că această inițiativă este perpetuată și după moartea lui D.R. Popescu (în epoca actuală: Valeriu Matei).

## Al o sută unsprezecelea „cavaler”. Valea Păpușilor

Cartea lui Ion Andreiță (*O sută și una de poezii*, Editura Academiei, 2021) apare pe „afis” la numărul 111... care (orișicâtuși) nu pare un număr oarecare! Dar important este conținutul – la care vom și face referire în cele ce urmează. În opinia noastră – dar în parte și a celorlalți referenți, care s-au pronunțat de-a lungul vremii despre poezia bucureșteanului – este un poet *chtonic*, folcloric, tradiționalist. În poemul *Tata*, de la pagina 49, găsim chiar ideea pământului atotbun-și-înțeleător: „Doar pământul bun din luncă/ Înțelege și-l așteaptă.” Iar în poemul *Bahică*, întâlnim chiar *cureaua pământului*: „Azi am să beau/ Până se vor îmbăta stelele/ Și-or hăuli dincolo/ De prăpastia lumii (...). Azi am să beau și pingelele/ Vântului/ Și cureaua aceea absurdă/ A pământului/ Socoțită în cartea de geografie/ Ecuator...” Dar tot de sentimentul *chtonic* se leagă, ca un duh al pământului și **Sarpele casei** și „Ochii de strigoi ai strămoșilor/ Cu osânda miilor de ani”; alături cu un altul, împrumutat tot din folclor, cățelul pământului: „Dar poate că și sarpele casei s-a stins/ Demult, când florile ademeneau grădina/ Și-n întinericul ce ne-a cuprins/ N-a mai rămas stăpână decât vina” (poemul numit mai sus). Un alt simbol al pământescului/ vetrei/ tradiției, intrat de mult timp în conștiința publică – nu doar în istoria literară – este **Poiana lui Iocan**: „E liniște-n Poiana lui Iocan/ Scheună vântul prin salcâmii-n floare/ Fierarul mucalit și năzdrăvan/ Bate-n trei colțuri stea de sărbătoare”. De sub ciocanul fierarului legendar nu mai ies nici sape, lopeți, pluguri sau topoare (dar nici cădelnițe) – semn de mare schimbare. Singur Moromete, „cel mai țăran dintre români”, ce mai scurmă în cenușa timpului... Dar iată-ne, încet-încet ajunși și în Valea Păpușilor: „Ninge peste Valea Păpușilor/ Ireal de aspru și păgân/ Ca un blestem scăpat din ruleta/ Ultimului gând înainte de stingere” (*Psalmul din Valea Păpușilor*, care la Cuprins devine „planul”). Când în jur „Ninsoarea mai păgână cade”, toată lumea/omenirea: „cohorte întregi de suflete” caută înfrigurate („transfigurați”) Sudul, „Cu amintirile legate de picioare”. Iar dacă se întâmplă să vină și căldura peste această Vale a Plângerii („Oh, dar iată, e cald și bine/ În Valea Păpușilor/ Ireal de cald și de albastru”), acesta e doar un vis trecător, un rod al imaginației poeticești. Fiindcă în strofa următoare peste valea umanității se pornește din nou vântul, care „(ne) biciuiește din nou fețele plăcerii”; iar ninsoarea existențială se pornește și ea din nou, Sudul rămânând la nivel de deziderat ratat. Frigul înconjură gâtul oamenilor cu un *șal de tristețe*: „Și frigul pune șaluri de tristețe/ Pe umeri și gând și artere.” Și ninge etern peste Valea Păpușilor-oameni...



## Osia pământului. Între două bătaii de aripă. Poema

Astfel, lumea întregă este durere și zbor, ca în mitul lui Manole cel „zburător” și al Anei, cea zidită în zid; la fel în poemul *Aeroport*, în fiecare avion se zice că ar fi câte un suflet „Zidit în pasărea de oțel/ ca să-i ușureze/ Durerea zborului...”. Lumea este un imens aeroport și toată tehnologia ei nu este altceva decât „un semn/ Al victoriei/ și neputinței noastre”. Ideea este reluată în poemul următor, *Centurile de siguranță*: fiecărui vis, idee și sentiment îi corespunde o centură de siguranță (sau o cămașă de forță), într-o supraieuirea speciei: „Viața însăși,/ O uriașă cămașă de forță!”

În poemul *Zaruri* regăsim fragilitatea și aleatoriul vieții noastre pământești, în care totul depinde de o simplă aruncare/rostogolire de zaruri: trecutul, prezentul și viitorul: „Așa s-a întâmplat și azi-noapte:/ A scârțâit osia Pământului/ Zburătăcind paserile vieții./ Care n-au mai izbutit/ Să revină/ La vechile cuiburi.” Un alt mod de a spune același lucru este cel din poemul *Între două bătaii de aripă*: „Între două bătaii de aripă/ Să fie răgăz? Să fie risipă?... Ardere?/ Ispită?/ Pierdere?/ În dulcea clipită?”. O variantă a poeziei o întâlnim și la pag. 112, sub titlul *Sinele*: „Sinele cum să-l mai afli/ În apăsătoare/ Târzie clipă?” Ideea de dăruire totală în numele umanității o regăsim în următorul poem, *Între mine și oameni*: „Între mine și oameni, /Inima mea... (Cuvântul meu.../ Moartea mea...)” Concluzia care se poate trage este (ca în poemul lui Geo Bogza *Cinci minute poet*) că poetul este un reprezentant al umanității, care nu poate trece pe lângă, precum Preotul și Levitul din parabola cu Cel căzut între tâlhari. El este așadar Samariteanul milostiv, care-L semnifică pe Însuși Isus Christos. Poetul trebuie să exceleze în iubirea aproapei, printr-o maximă *dăruire și deschidere* spre lume; să iasă, așadar, din turnul său de fildeş, înfruntând valurile vieții. Una dintre cele mai frumoase poeme ale culegerii este *Fugă de amintiri* (care s-ar fi putut foarte bine intitula ca în primul vers al său: „Aș vrea să iubesc o fată fără amintiri (s.n.)/ Să nu-mi poată vorbi niciodată/ În nopțile noastre de inimă/ Despre celălalt/ Și ochi străini să nu mă țintuiască/ În ceafă/ Din fiecare perete al nopții.” Regăsim aici ideea dăruirii – o dăruire totală, fără rest, în procesul tainic al iubirii unice dintre cei doi parteneri, *legătuiți* pe viață și moarte: „Aș vrea să iubesc o fată fără amintiri,/ O statuie coborâtă din valurile/ Nimănui/.../ Aș vrea să iubesc timpul/ În partea pe care voi n-o atingeți/ În fiecare zi.” La Referințe(le) critice ale volumului îi găsim pe: Nicolae Baltag, Titus Vișeu, Nicolae Prelipceanu, Gheorghe Istrate, Nicolae Dan Frunteletă, Emil Lungănu, Dumitru Constantin-Dulcan, Marin Iancu; dar și pe francezul Philippe Douste/Blazy, cu două scrisori adresate poetului nostru (care e un om *umblat*... Din capitala Franței îi trimite și lui N. P. un volum bilingv, apărut la Editura Eminescu). Încheiem prin a remarca faptul că poezii care au scris și publicat în vremile numite „de tristă amintire” au păstrat la sertar și alte lucruri: comori lirice – poeme minunate, care se cer „dezgropate”. Autorul nostru însuși și-a luat un *nickname*, echivalând un titlu de noblețe și o *caracterizare generală* a poeziei sale: „Pălmaș cu condeiul”, care i se potrivește de minune.

## Remus Valeriu GIORGIONI



## Teatrul zilelor noastre

### Piesă faină, buni actori



Adrian SIMEANU

Încep cu ei că tare-mi plăcu ce făcură pe scenă. Adică Zamfirescu, Roman, Vasluianu, Titieni, Teodosiu, Erga, Cosac, Vătavu. Joc firesc, nuanțat, echilibrat, entuziasman)ț. Sudat, rotat, potrivit textului. Superechpă actoricească pe val în momentul actual. Realmente pe merit. Au fost deplin convingători și ne-au cucerit mie la sută. Vlad a dorit, ca regizor, să păstreze naturațea textului original. Parfumul epocii de secol trecut, cu osebire. Romantismul dorit de autor. Cu efect fundamental. Puternic nespus. Cuceritor abundent. Lirismu` poveștii neîmplinite de dragoste. Pe care-o trăiesc preț de-o noapte Marin și Mona. Întruchipați minunat de Vlad și Diana. Trebuind să repet, contextual, că Florin Zamfirescu are motiv temeinic de satisfacție. Fiul călcându-i pe urme din plin. Și cu folos sporit de la o apariție la alta pe scândura scenei. Deține, benefic, largi resurse actoricești. Stăpânește impecabil rolurile. Alege colegi pe sprânceană, îi conduce vrednic și abil, spre a transmite împreună, deiece dată, forța, frumusețea, mesajul prestației teatrale în care-s angajați. Întru satisfacția maximă și-a lor, și-a celor din sală... În speță, tot printr-un proiect privat bucureștean. Onorându-l și ei pe măsură, după atâția alții, pe Sebastian. Iosif Mendel Hechter, în acte. „Steaua fără nume” a acestuia demnă arătându-se de aplauze îndelungate în versiunea lor. La Pitești, cel puțin, unde-am văzut-o eu, așa stând lucrurile. Sunt convins că de ne-om întâlni iară cu ei în formula asta, cu replicile nemuritoare și jocu` fără cusur, la fel i-om aprecia și ne-om bucura. Căci un giuvaier autentic nu-și pierde niciând strălucirea, valoarea și fama. Or, Sebastian, ca fărar dramaturg, Zamfirescu și colegii acestuia, astăzi interpreți minunați, poartă cu ei în cultura autohtonă chiar așa ceva...

Adusă binevenit pe scena Festivalului „Liviu Ciulei” de la Pitești nu cu mult în urmă de Teatrul „George Ciprian” din Buzău. Prin intermediul unei comedii americane „în dulce stil clasic” să zicem. Despre relațiile de cuplu familial și extrafamilial ce se ivesc când n-ai gândi cu gându’. Oriunde-n lume, că feromonii-s mereu neastâmpărați... Sigur, până la urmă, nostima tevatură se termină cu happy end. Și viața reintră pe făgașu’ normal. Contribuția primordială în scopul așa având-o soțu’. Mai cumpătat. Judecând lucrurile mai chibzuit și nedorind a-și pierde ambianța căsniciei. Obişnuința stenică a vieții sale de până atunci... Reuşeşte performanța (da, e o performanță!) regizorul actor Dan Tudor. Actualmente manager al Teatrului „Alexandru Davila”, de pe mal de Argeș. Care-a abordat în chip potrivit montarea cu pricina. Aducătoare de succes la public din plin. Fincă textul e plăcut, articulat cum se cuvine. Plin de umor și romantism. De firesc și căldură umană. Etalând un subiect des întâlnit în existența umană pretutindeni pe glob. Iar interpreta-re-i, ce să mai vorbim, fuse pe gustul meu... Pot spune drept concluzie că Dan a repurtat o victorie certă în cazul de față. Îl știu de niște ani buni, l-am văzut la lucru și al’dată-n dubla ipostază. Și sper, ca atare, a-l remarca cât de curând și p-aici, în echipă cu colegii piteșteni. În folos tripartit: al său, al instituției pe care-o păstorește și, nu în ultimul rând, al iubitorilor artei în cauză. Ca să nu mai zic de „Mitică Popescu”, montarea-i de la „Nottara”. Poți să dai curs acestor propuneri, directoare? Eu le socot pertinente. Și fructuoase. Domnia ta, la fel?



## O criză de cuplu



Gheorghe SECHEȘAN

## Fragmente de sfinți

Recentul volum al lui Vasile Proca (Vasile Proca, *Inscripții pe trupul cerului*, Iași, Editura Junimea, 2024) debutează cu trimiteri livrești puternice, de mare impact: „– De la orbul Homer vin

# Lăsați cărțile să vină la mine!

xe, ale minții și ale sufletului) este o poveste, condensată, concentrată, care poate fi dezvoltată la infinit de propriul imaginar poetic. Punctul de plecare este constituit, firește, de versurile autoarei: „*triumghi de cocori/ lângă tronul de piatră/ covor de frunze*”. Avem, așadar, „desfășurate” în fața ochilor și a inimii elementele esențiale ale existenței: **perfectiunea geometrică** (ilustrată de triumghiul de cocori, și pe care oamenii nu o vor putea niciodată atinge), **plecarea** (episodică, prin despărțirile din viața fiecăruia, dar și cea definitivă) – **divinitatea** (tronul de piatră, „semn” al veșniciei care ne

## Întotdeauna este

## mai frumos ceea ce nu trăim

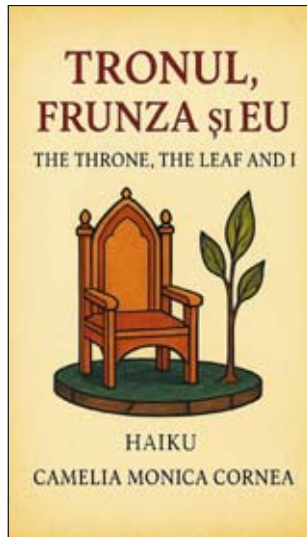
Volumul de haiku-uri (reinterpretate, însă, ele nefiind cu tot dinadinsul haiku-uri în sensul originar al termenului) lui Alexandru Sfarlea (Alexandru Sfarlea, *Foșnetul copacului*, Bistrița, Editura Charmides, 2025) debutează cu o autodefiniție: „...Și totuși, foșnesc:/ așadar, sunt copacul/ cu doar o frunză.” Există o amărăciune în aceste sentințe poetice, așa cum aflăm și în următoarea strofă, o **ars poetica**, potrivit căreia arta (ca și viața, de altfel) nu

e./ O în zadar spre nuș' ce alergare./ nu în zadar suntem toți? / Și lumea însăși nu-n zadar e, oare?” Este o poezie care „transpiră”, prin toți porii, disperarea de a nu crede în Dumnezeu: „Ci eu cred că acolo nu-i nimenea. Nici cer/ Nu e, nici lună, nici stele și nici soare./ Nimic din ce în viață-ai visat acolo nu-i./ Nu-i Rai, nu-i Iad, ci numai un întuneric mare...”

## Când voi fi mare

## vreau să mă fac Schatzi

Când suntem copii, suntem întrebați, adesea, ce vrem să devenim atunci când vom fi mari? Sunt convins că foarte mulți



către orbul Borges/ chip către chip,/ figuri crestate pe trupul prezentului”. Sigur, sugestiile sunt de natura evidentei: creatorul, orb pentru (și față de) lumea exterioară, vede în interior (în adâncime, în profunzimea ființei) ceea ce alții sunt incapabili să vadă. Mai mult decât atât, firește, este vorba de două vârfuli ale umanității, a căror privire interioară frizează divinul. Căci sintagma poetică se referă atât la epoca antică, îndepărtată, dar și la cea modernă, actuală, unde criza ființei capătă dimensiuni cosmice. Fapt ilustrat, de altfel, într-un vers următor, cu „tentă” religioasă, și care reprezintă una dintre acele formulări poetice ce ar putea foarte bine să fie puse în ramă: „*bolnav de singurătate și uitare/ Dumnezeu tremură de frig*”. Speranța, însă, nu este de tot deșartă, potrivit poeziei lui Vasile Proca, pentru că, în viziunea sa, îl găsim pe Dumnezeu atunci când îl căutăm: „*oamenii învață alfabetul/ luminii/ când ea le-ascultă orga / inimii/ le crește în gură rugăciunea*”. Chiar și așa, omul contemporan nu este ferit de tristețea pierderii credinței: „*aud cum cad/ lacrimile de lemn/ din ochii Hristosului*”. Trebuie spus, în egală măsură, că prezentul volum are o pronunțată dimensiune existențială. Asistăm, astfel, în viziunea poetului, la distrugerea treptată, dar absolută a ființei: „*învățăm despre natura dilemelor morale:/ ne pierdem rușinea în duhul noului Babilon,/ suntem automate biologice în Templul post-modern/ și nu mai încapem în propria singurătate*”. Ceea ce, „firește”, duce la o resemnare absolută: „*ne educăm într-o bună/ resemnare*”. „Concluzia” volumului este aceea că noi, oamenii de astăzi, trăim fragmentar: „*și despre suma fragmentelor: ale gândului,/ ale sângelui, ale visului,/ când respirăm fragmente de aer, bem/ fragmente de apă, pașii noștri adună fragmente/ de drum, cerul e făcut din fragmente de sfinți*”.

## Triumghi de poezie, durere și moarte

Obosită parcă să se tot rostească poetic și puțini să o înțeleagă, Camelia Monica Cornea apelează, în volumul de față (*Tronul, frunza și eu*, Giroc, Editura Castrum de Thymes, 2025), la... haiku. Fiecare „poem” (dacă poeme în sensul clasic al cuvântului pot fi numite aceste constructe atât de comple-

tutează existența), dar și **sfârșitul** și moartea. Întreg volumul poate fi „privit” și „rescris” în acest fel. Nu o vom putea face, firește, în acest spațiu. Speranțele că viața noastră ar putea fi o poveste de iubire, că am putea trăi o nesfârșită seară de bal este „încifrată” în rândurile următoare, în tristețea că din această feerie a fugit tocmai prințul (sau, după caz, firește, prințesa): „*împăratul dus –/ liniștea se așterne/ în sala de bal*”.

## Niciodată nu trăim îndeajuns

Jurnalist, prozator, „militant” cultural de marcă, Dinu Barbu ne oferă (aș zice că deloc surprinzător) un volum de versuri (Dinu Barbu, *Prepress*, Timișoara, Editura Eurostampa, 2024). Nașterea, ca om (și ca poet) este „catastrofică”, am putea spune chiar cosmică, „descrierea” ei devenind o autentică **Ars Poetica**: „*m-am născut într-o lumină albă/ șase sori orbitori îmi încălzeau/ visele ce urmau să vină*”. Este vorba despre o poezie cu caracter existențial, al cărei „scop”, pentru a ne exprima astfel, îl reprezintă ilustrarea unui destin tragic: „*limbă de orologiu berlinez/ între scylla și charybdis*”. Relativist, Dinu Barbu ne atrage atenția că nimic din ceea ce constituia reper fix, statornic, definitiv nu rămâne neschimbat, chiar „sorii” având, în cele din urmă, un sfârșit. Viața ni se stinge, încet, ca niște aștri: „*încet, încet, cei șase sori albi și orbitori/ se sting unul după altul/ candelale iertării*”. Este un volum compus din „tablouri”, așa cum este și cel care ilustrează viața boemă și mizeria vieții: „*o gură de cafea în drum spre strofa/ plină de savoarea lecturilor de altădată/ laptop așezat pe masa-șevalet/ stropi de vopsea pink decorează/ galbenul faianței blurată de fumul/ țigării puturoase cumpărată/ în piața verde de la codoașa de/ țigări de contrabandă...*” Moartea este, în viziunea lui Dinu Barbu, un punct de hotar, ilustrând cu asupra de măsură faptul că niciodată, oricâte zile ne-ar fi dat Dumnezeu, nu am trăit îndeajuns: „*rămâne amintirea vieții/ netrăite până la capăt*”. Și poate, deloc întâmplător, unele dintre cele mai frumoase versuri ale lui Dinu Barbu sunt cele care „vorbesc” despre **dragoste și moarte**: „*frumoasa doamnă/ a împletit crucea/ din iarba fiarelor/ a legat-o cu panglică roz/ și a stropit-o cu agheasmă*”.

este altceva decât o părere: „*Te crezi un artist./ sau ești doar un biet construct/ de aparențe?*” Potrivit convingerilor autorului, arta este **creație plus natură**: „*Copacii îmi simt/ foșnetul alb de pagini./ inele-și sună*”. Este o poezie directă, frustă, din care nu lipsește (auto)ironia și nostalgia: „*Ai fost al crășmei,/ dar nu chiar întrutotul/ împoezind-o*” Nici din punct de vedere existențial nu stăm mai bine – pentru Alexandru Sfarlea, fiecare clipă reprezintă un prilej în care certitudinile se transformă în incertitudini: „*Doar adevărul/ din vin mai e valabil./ sau nici măcar el?*” Iubirea îi prilejuiește poetului crearea unor „imagini superbe” ale iubirii neîntâmpate: „*În gându-mi, amplă-i/ imaginea iubirii/ neîntâmpate...*” Atunci când totuși i se oferă o șansă, dragostea poate lumina până și aștri: „*A fost odată/ o zi-nsorită de Ea./ astrul nu știa*” Vorbim despre un volum profund, amar și dramatic care, referindu-se la sfârșit, ne vorbește despre moartea din timpul vieții: „*Subpământului/ închină-te de pe acum./ nu te-ncețușă*”.

## Lumea în zadar

Teofil Răchiteanu propune un volum nou (*Susurind ca un râu*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2025), profund religios. Arghezian, eu-l poetic se află în permanență între tăgadă și credință: „*De când mă știu tot merg, tot merg/ Și pasul mi-i din ce în ce mai greu/ Am bătrânit și pasul nu știu unde mă duce –/ La Iadul cel afund ori sus la Dumnezeu?*” Cred, Doamne, ajută necredinței mele! Sunt cuvintele remarcabile și dramatice ale Evangheliei (Marcu 9, 17-32). În acest impas major se află și autorul, **între credință și rugăciune**: Tot merg, tot merg și mai grei/ Mi-s pașii care parcă nu vor să mă mai poarte./ Eu, Doamne, înduiesc la Tine să ajung./ Dar Tu tot mai departe Te faci, tot mai departe...” Potrivit acestui suflet zbuciumat, toate (chiar și veșnicia) mor și îmbătrânesc: „*Încet, încet, și munții îmbătrânesc./ În mine-i simț oftând, câteodată./ În ploii și vânt ei se gârbovesc/ Și veșnicia lor se gată, – odată...*” Trebuie să spunem că ne aflăm în fața unui volum deloc stenic, a cărui „concluzie” majoră este „lumea în zadar”: „*Un șir de patimi orice viață*

bărbați care vor fi citit volumul Ancăi-Iulia Beidac (Anca-Iulia Beidac, *Amare*, Iași, Editura Junimea, 2025) își vor dori să fie... Schatzi. Asta pentru că întreg volumul (împărțit în cinci părți, care nu modifică însă tema, ci doar tonalitatea exprimării sentimentului) se referă la **dragoste**, investită cu valoare de veritabilă **Ars Poetica**: „*scriu despre dragoste și moarte cu-aceiași/ peniță-nmuiață în sângele zilei trecute*”. O dragoste unică, absolută, așa cum numai în cărți găsești, dar pe care autoarea o trăiește de-adevăratelea. Uneori textul împrumută accente bacoviene, exprimând, în tablouri dure, nu rareori cinice, tristețea, durerea și amăreala iubirii: „*pe străzi gonec câteva cadavre frumoase scăldate-n/ ambrozie și iod*”. Nu vorbim aici „doar” de **Ars poetica**, ci și de o veritabilă **Ars vivendi**. Crezul existențial al poetei Anca-Iulia Beidac este următorul: viața nu reprezintă nimic altceva decât o irosire: „*croșetez fulare lungi din pene atât de mult material/ din prea multe aripi pierdute*”. Tot la nivel existențial, trebuie să remarcăm încă un lucru: ființarea este, pentru Anca-Iulia Beidac, un permanent sfârșit. Și lucrurile s-ar opri aici, dacă puterea de obiectivare a acestei poezii nu ne-ar face să resimțim și noi acest lucru: „*scriu despre dragoste/ sfârșitul lumii începe mereu într-o marți*”. Uneori, însă (e drept, foarte rar), mai apare câte o scîlpire în acest ocean existențial caracterizat de deznădejde: „*acum fac poze nud am prins curaj uite ce inimă/ strălucitoare am/ puțin sclipici multe culori*”. Tristețea cea mai mare a acestei poezii este că este conștientizarea unicității sale, aceasta neînsemnând neapărat o fericire, ba chiar dimpotrivă: „*ca mine nu-s nici măcar eu*”. Miza cea mai mare a volumului de față este **dragostea**. Se iubește în această poezie devastator, definitiv, fără rest și fără nici un fel de plasă de siguranță: „*uneori/ aripile îți sunt date/ doar ca să-nveți/ că / zborul/ nu este pentru oricine*”. Un singur crez există în acest volum, o singură „datorință” – iubește-l pe celălalt (citește Schatzi) mai mult decât pe tine însuși: „*când o să uit numele tău/ n-o să mai știu cine sunt*”. Vorbim, așadar, de o iubire mare, imensă, insuportabilă: „*am pus botnița viselor/ uneori Dumnezeu mă lasă să te uit/ doar cât să/ pot respira pentru o zi sau două*”.

## Viață

Cum s-ascunzi suferința  
Și să scrii cuvântul „viață” printre flori,  
Să scapi de fricile nopții adânci,  
Unde lacrimile devin parfum  
Și perne preapline cu miresme,  
Rostind cuvinte  
pe care nimeni nu le-aude.  
Aceasta nu-i o taină –  
Unele cuvinte  
N-au fost niciodată menite paginii de istorie.

## Casa sufletului

Lăcașul sufletului meu –  
ferestrele lui nesfârșite se-ntind  
dincolo de poezie,  
astfel încât vederea nu poate pătrunde  
nici măcar dincolo de cele mai nobile porți.  
Trebuie să existe nenumărate odăi,  
precum tainica patrie.  
Musafirii ei seamănă cu tandrețea verii.  
Și totuși, când întind mâna mea mică,  
toate ușile sunt închise.

## Călătorie în depărtări

Ești un pește  
Ce se-avântă prin apele tulburi,  
Rostogolindu-se printre undele hohotitoare.  
Niciodată oprit de mările furioase,  
Nici întârziind să se zbenguie-n iezerul primăverii.

În schimb, te-ndemni spre marea liniștită,  
Consacrându-i fiecă clipă de efort –  
Căci marea curățește tot ce-i întinat

## Artă

Cu frenezia singurătății, ei ard orizontul,  
Cu mâini îndurerate, mânjesc ziduri de indiferență.  
Au nevoie să trăiască,  
Au nevoie să suspine printre culori

## Întâlnindu-mă cu mine însămi

O ușă necunoscută  
Ești condusă-năuntru  
Acolo unde noaptea încă nu s-a lăsat  
Acolo te-ai întâlnit pe tine însăși

Pășești pe o potecă de munte abruptă și șerpuitoare  
Fără flori la vedere și fără  
să ducă spre celălalt mal  
Cu fire de spini  
Țese un limbaj indescriptibil

## Eu însămi am un sens

Înainte de-a găsi un sens clar,  
eu însămi am un sens.  
Toate celelalte ambalaje și-ncărcături  
nu sunt ceea ce am eu nevoie.  
Urmez calea celui  
ce nu arată formă și nici nu vorbește,  
dar care e sensul și călăuză mea în acțiune.  
Nu e nevoie să introduci nume sau loc:  
El te urmează precum o umbră.

## Trandafirul de pe piatră

Ne-nduplecată  
ea face florile  
să-nflorească-n deșert,  
Unii numesc asta  
un dar de Sus,  
Alții o numesc noroc,  
Alții spun  
Nu știu nimic  
În fiecare noapte,  
ea-și deschide pleoapele  
cu ambele mâini  
Ca să prindă



Poeta și pictorița Anna KEIKO (pe numele adevărat: Xianglian WANG) s-a născut în ziua de 25 octombrie 1974, în localitatea Wuyuan, provincia Jianxi, iar în prezent locuiește la Shanghai. E fondatoarea, președinta și redactora-șefă a platformei ACC Shanghai Huiheng International Literature. A publicat un sprezece culegeri de versuri, iar poemele sale au fost traduse în peste 40 de limbi și au apărut în reviste de profil din circa 70 de țări. De asemenea, tablourile Annei Keiko au fost expuse în Franța (Paris), Italia, Noua Zeelandă, Statele Unite, Indonezia etc. I s-au decernat peste 40 de premii internaționale pentru poezie și diplome pentru pictură. În 2020, a figurat (potrivit propriilor spuse) pe lista lungă a candidaților la Premiul

Nobel pentru literatură, propunerea de nominalizare venind din partea Universității Yale. Cele mai importante titluri din creația Annei Keiko: The profound words asleep/ Profundele cuvinte adormite (2017), The language of deep sleep & other poems/ Limbajul somnului adânc și alte poezii (2019), Loneliness in the blood/ Singurătate în sânge (2021), Il Giardino delle Muse/ Grădina muzelor (Italia, 2022), The profound words asleep (Italia, 2022), Sunrise of hope/ Răsăritul speranței (India, 2023), Absurd nobility/ Noblețe absurdă (Chile, 2023), Selected poems of contemporary China/ Poezii alese din China de azi (Chile, 2024), Universal language/ Limbajul universal (Columbia, 2024).

stropii invizibili  
Și să-i toarne-n adâncul solului arid  
Apoi, picătură cu picătură, se preling în jos  
Până când pământul se umezește  
Până când verdețea iese din piatră.

## Iubirii mele

Îți mulțumesc  
c-ai lăsat pe paginile vieții mele semne  
pe care alții nu le pot înțelege.

Căci  
stiloul e o roată dințată a timpului  
care scrie în aer,  
trece prin respirația mea  
și se strecoară-n fiecare ungher

## adevărul

Râzi când sufletul  
e spânzurat de mâini și bătut  
Meriți bătaia, meriți moartea, meriți să fii hărțuit  
Căci nu te-ai născut c-o eșarfă de mătase  
legată-n jurul taliei  
Fără umbrelă, în zilele ploioase  
Ești sortit să fii udat până la piele

Cărându-ți sufletul ud learcă, tu cauți adevărul  
Ce vezi?  
Trupuri goale pe dinăuntru  
rătăcind întruna pe străzi

## Vârsta de mijloc

Vârsta de mijloc se teme de noapte cel mai mult –  
sufletul suspendat, somnul evaziv,  
gâtul strangulat, fără suflare, nimeni nu se vede.

Privind spre cer, înclinându-se spre pământ,  
dincolo de cele șazeci și patru de hexagrame\*  
se află un sul secret:

viu într-o scenă a cosmosului,  
înconjurat de șerpi, demoni, scorpioni.

Uneori, în vise inversate, întind mâna să apuc ceva,  
doar ca să mă trezesc la trei mese,  
goale și reale.

O foaie de hârtie ascunde densități nespuse,  
viață doar cât un fir de praf ce se strecoară.  
La celălalt capăt al respirației,  
acolo, se adună mulțimi –  
discutând, depășind amintiri –  
pe străzi, pe alei, la răscruci.  
Unii-și caută idealurile,  
alții strâng la piept o sticlă de vin goală,  
murmurând pentru sine.

\* „Privind spre cer, înclinându-se spre pământ,  
dincolo de cele șazeci și patru de hexagrame” se referă la  
„Yi-Jing” sau „Yi-Ching” („Cartea Prefacerilor”) – n. a.

## În așteptarea autobuzului

Aștept autobuzul  
Prin stație trec multe autobuze  
Ele merg în locuri diferite  
Dar niciun autobuz care să mă ducă  
acolo unde vreau eu să merg  
Încă aștept, din iarnă până-n primăvară  
Nimănui nu-i pasă  
de oamenii ce-așteaptă autobuzul  
Ei merg sau aleargă  
Aștept de când se-ntunecă și până-n zori  
Copacii hibernează și se trezesc,  
la fel și păsările

Oare în mii de ani oamenii s-au schimbat?  
S-au trezit doar câteva stele  
Nu știu ce distanță e  
pân-la locul în care vreau să ajung  
Continuu s-aștept autobuzul.

Prezentare și traducere:  
**George Nina ELIAN**



ISSN 2069 - 1645

Revistă a

Unirii Scriitorilor din România,  
editată de AL LUGOJPRESS SRL,  
cu sprijinul sponsorilor și al SIP Timiș

Director: Nicolae SILADE (actualitatealiterara@yahoo.com)

Redactori: Ela IAKAB, Ana DOBRE,  
Adriana WEIMER, Nicoleta CRĂETE,  
Veronica BALAJ, Elisabeta BOȚAN,  
Gheorghe SECHEȘAN, Ionel BOTA,  
George MOTROC, Zenovie CĂRLUGEA,  
Vasile PROCA, Constantin-T. STAN

Redactor șef: R. V. GIORGIONI (rvgiorgioni@yahoo.com)

Acest număr s-a tipărit în 500 de exemplare

Adresa redacției:

Lugoj, str. Nicolae Bălcescu 6

Telefon: 0744-575-853

Adresa internet: actualitatealiterara.ro

Cărțile se primesc pe adresa redacției, iar materialele

pe e-mail: actualitatealiterara@yahoo.com

Revista se găsește în librăriile și chioșcurile  
de ziare din Lugoj, Timișoara, Reșița, Librăria  
Cartea Românească Iași și la sediul USR București